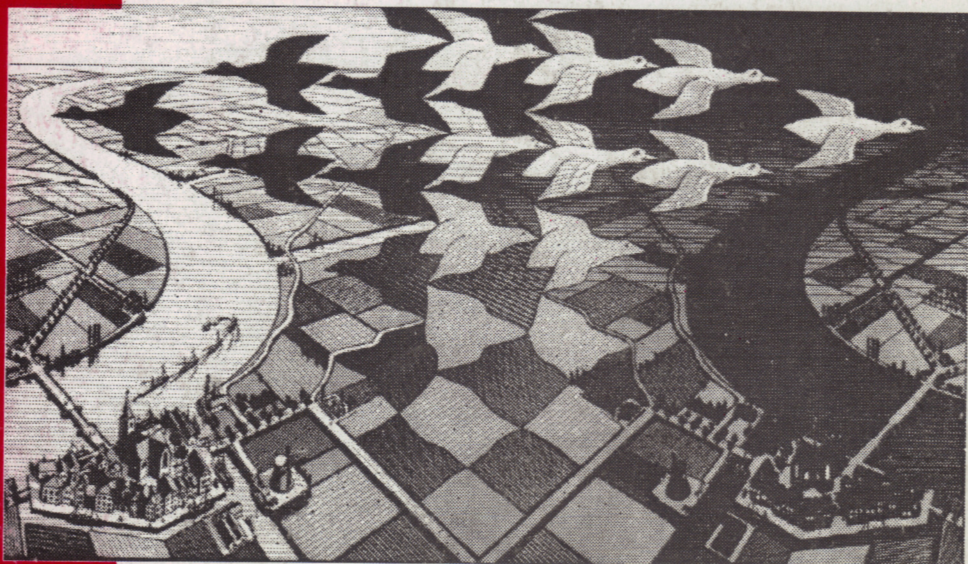
Floriana POPESCU

Tempo-aspectualitate contrastivă

SPANDA

English Linguistics Series 1

Floriana Popescu

TEMPO-ASPECTUALITATE CONTRASTIVĂ

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. Lucia Wald – Universitatea Bucureşti
Conf. univ. dr. Domnica Şerban – Universitatea Bucureşti
Conf. univ. dr. Elena Croitoru – Universitatea "Dunărea de Jos" din Galaţi
Conf. univ. dr. Ioan Cârâc – Universitatea "Dunărea de Jos" din Galaţi

ISBN 973-99437-3-x

Tipărit la SPANDA LTD
Iași, str. Păcurari 98
Tel. 032 115266

Floriana Popescu

TEMPO-ASPECTUALITATE CONTRASTIVĂ

(*în engleză și română*)

Editura SPANDA

2000

MULŢUMIRI

După aproape şapte ani de căutări şi încercări, acum, când această teză devine o realitate, mulţumesc:

Doamnei prof. univ. dr. LUCIA WALD, de la Universitatea Bucureşti pentru că mi-a oferit un model de viaţă dedicată lumii cărţilor şi slujitorilor acesteia; doamna profesor m-a sprijinit şi orientat pe anevoiosul drum al cercetării ştiintifice de mare anvergură. Pentru toate orele petrecute deasupra numeroaselor variante ale acestui volum, îmi exprim încă o dată cele mai sincere mulţumiri şi aleasa recunoştinţă.

Doamnei prof. univ. dr. ALEXANDRA CORNILESCU, de la Universitatea Bucureşti pentru sfaturile, orientarea ştiinţifică şi, nu în ultimul rând, pentru sugestiile de mare folos care au venit, de fiecare dată la momentul cel mai potrivit.

Doamnelor prof. univ. dr. VALERIA GUŢU-ROMALO şi ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, de la Universitatea Bucureşti, pentru srtăduinţa de a-mi instila rigoarea faţă de adevărul ştiinţific şi aflarea acestuia.

Doamnei conf. univ. dr. TEODORA CRISTEA, de la Universitatea Bucureşti pentru sugestiile de mare folos în evoluţia mea ca viitor filolog, precum şi pentru bogatul material bibliografic util în aprofundarea lingvisticii contrastive.

Domnului prof. univ. dr. GR. BRÂNCUŞ, de la Universitatea Bucureşti pentru răbdarea de a fi ascultat opiniile unui începător şi pentru observaţiile de mare fineţe privind referatele premergătoare acestui studiu.

Doamnei conf. univ. dr. DOMNICA ŞERBAN, de la Universitatea Bucureşti, doamnei conf. univ. dr. ELENA CROITORU şi domnului conf.dr. IOAN CÂRÂC de la Universitatea"Dunărea de Jos" din Galaţi pentru onoarea pe care mi-au acordat-o citind această teză şi făcând recomandări, in calitate de referenţi.

Doamnelor lector univ. dr. ANCA GÂŢĂ şi MICHAELA PRAISLER, de la Universitatea "Dunărea de Jos" din Galaţi pentru disponibilitatea de a asculta frământările, întrebările şi nereuşitele acestui demers şi pentru încurajările şi sugestiile făcute în orele lungi de dezbatere critică a problematicii legate de abordarea tempo-aspectualităţii.

Membrilor catedrelor de limba română – limbi străine şi de literatură şi, în special, domnului prof.univ. dr. VALENTIN ŢURLAN şi doamnei conf. univ. dr. EUGENIA GAVRILIU care au contribuit, într-un fel sau altul, la formarea mea ca filolog şi dascăl.

Domnului prof. univ. dr. Horia Hulban de la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi şi Editurii Spanda pentru sprijinul acordat în publicarea acestei teze.

Celor care astăzi mai sunt doar în sufletul meu, bunicii mei, pentru că au crezut în mine necondiţionat.

Cele mai alese mulţumiri se cuvin soţului meu şi părinţilor lui, părinţilor mei, surorii mele şi prietenilor de o viaţă, Mihaela şi Bogdan care mi-au înţeles tăcerile şi nevoia de singurătate şi care mi-au iertat îndelungatele absenţe şi rătăcirile în lumea cărţilor.

Această teză este dedicată fiicei mele fără de care nici un cuvânt din cele ce urmează nu şi-ar fi avut rostul.

Fiicei mele, Cristina-Mihaela

“- Ce ții în cutia de aur? Vreun animal? Am auzit bătăile inimei lui înlăuntrul cutiei.
- Ceea ce ai auzit este inima ***Timpului****; ea bate.*
- Ce-i ***Timpul****? întrebă spiridușul.*
- Nu pot să-ți spun și nimeni pe lume nu-ți poate spune ce înseamnă timpul. Se zice că-i alcătuit din trei lucruri deosebite: ***trecutul, prezentul și viitorul.”***

AXEL MUNTHE

CUPRINS

INTRODUCERE 11

PARTEA ÎNTÂI-CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND TEMPO-ASPECTUALITATEA

CAPITOLUL 1 TIMPUL 14

1.0. Introducere 14

1.1. Distincții fundamentale privind conceptul de "timp" 15
1.1.1. Timpul fizic 15
1.1.1.1. Timpul social 15
1.1.1.2. Timpul personal 15
1.1.2. Timpul cronologic 16
1.1.2.1. Timpul cronologic obiectiv 16
1.1.2.2. Timpul cronologic subiectiv 17
1.1.3. Timpul lingvistic 17
1.1.3.1. Timpul implicat 17
1.1.3.2. Timpul explicat 18

1.2. Imaginea conceptuală a timpului 19
1.2.1. Modele ale reprezentării temporale 19
1.2.1.1. Modele culturale 20
1.2.1.2. Modele teoretice 20
1.2.2. Diviziunile timpului cronologic în prezentarea axială 21
1.2.3. Funcțiile fundamentale ale timpului lingvistic 24
1.2.3.1. Timpuri lingvistice absolute 24
1.2.3.2.2 Timpuri lingvistice relative 24

1.3. Definiții ale timpului lingvistic 25

1.4. Expresii formale ale temporalității 25
1.4.1. Limbi atemporale 25
1.4.2. Limbi temporale 25

1.5. Locul categoriei timpului în descrierea lingvistică 26
1.5.1. Modele temporale specifice limbii engleze 27
1.5.1.1. Modelul lui Jespersen 27
1.5.1.2. Modelul lui Reichenbach 30
1.5.1.3. Modelul lui Halliday 34
1.5.1.4. Modelul lui Bull 38
1.5.1.5. Modelul lui Weinrich 39
1.5.2. Modele temporale specifice limbii române 39
1.5.3. Abordări paralele ale categoriei timpului în limbile engleză și română. 45

1.5.3.1.	Abordări descriptive	45
1.5.3.2.	Abordări contrastive	45
1.6.	**Concluzii**	51
CAPITOLUL 2 ASPECTUL		53
2.0.	**Introducere**	53
2.1.	**Distincții fundamentale privind conceptele de Aktionsart și Aspect**	54
2.1.1.	Aktionsart	54
2.1.2.	Aspectul	56
2.2.	**Imaginea conceptuală a aspectului**	56
2.2.1.	Modele teoretice ale aspectualității	57
2.2.2.	Elemente constitutive ale Aspectului	58
2.2.2.1.	Elemente temporale ale Aspectului	59
2.2.2.1.1.	Planul	59
2.2.2.1.2.	Perspectiva	59
2.2.2.2.	Distincții semantice proprii Aspectului	60
2.2.3.	Imaginea conceptuală a aspectualității	63
2.3.	**Definiția Aspectului**	68
2.4.	**Expresii formale ale aspectualității**	69
2.5.	**Locul categoriei aspectului în descrierea lingvistică**	71
2.5.1.	Modele aspectuale proprii limbii engleze	71
2.5.1.1.	Modelul lui Jespersen	72
2.5.1.2.	Modelul Vendler-Kenny	72
2.5.1.3.	Modelul Mourelatos	73
2.5.2.	Aspectualitatea în limba română	74
2.5.2.1.	Aspectul lexicalizat	75
2.5.2.2.	Aspectul gramaticalizat	76
2.5.3.	Abordări contrastive ale aspectualității în limbile engleză și română	78
2.6.	**Interacțiunea Timp-Aspect**	83
2.7.	**Concluzii**	90

PARTEA A DOUA - O DESCRIERE A DISCURSULUI EPISTOLAR ROMANESC

CAPITOLUL 3 COMUNICAREA ÎN DISCURSUL EPISTOLAR 92

3.0.	**Introducere**	92
3.1.	**Comunicarea prin scrisori**	92
3.2.	**Discursul epistolar**	94
3.3.	**Scrisoarea ca element structural al genului epistolar**	95
3.4.	**Originile romanului epistolar englez**	99
3.5.	**Temporalitatea în romanul epistolar**	101
3.6.	**Concluzii**	102

PARTEA A TREIA-TEMPO-ASPECTUALITATEA ÎN DISCURSUL EPISTOLAR ROMANESC

CAPITOLUL 4 TIMPURILE SFEREI NON-TRECUTULUI 106

4.0.	**Introducere**	106
4.1.	**Timpurile absolute ale sferei non-trecutului**	106
4.1.1	**Present Tense Simple**	107
4.1.1.1.	Pozitia coordonatelor temporale	107
4.1.1.1.1.	Coincidenta coordonatelor temporale	108
4.1.1.1.1.1.	Valoarea performativă	108
4.1.1.1.1.2.	Valoarea comentativă	110
4.1.1.1.1.3.	Valoarea statică	111
4.1.1.1.2.	Non-coincidența coordonatelor temporale	112
4.1.1.1.2.1.	Raportul de anterioritate	112
4.1.1.1.2.1.1	Valoarea narativă	113
4.1.1.1.2.1.2	Valoarea descriptivă	115
4.1.1.1.2.1.3	Valoarea nedefinită	118
4.1.1.1.2.1.4	Valoarea dramatică	118
4.1.1.1.2.1.5	Valoarea frecventativă	120
4.1.1.1.2.2.	Raportul de posterioritate	122
4.1.1.1.2.2.1	Valoarea de viitor	123
4.1.1.2.	Valori atemporale ale formelor de Present Tense	124
4.1.1.2.1.	Valoarea gnomică	124
4.1.2.	**Present Tense Continuous**	126
4.1.2.1.	Poziția coordonatelor temporale	126
4.1.2.1.1.	Coincidenta coordonatelor temporale	126
4.1.2.1.1.1.	Valoarea performativă	126
4.1.2.1.1.2.	Valoarea comentativă	127

4.1.2.1.1.3. Valoarea descriptivă 128
4.1.2.1.1.4. Valoarea frecventativă 129
4.1.2.1.2. Non-coincidența coordonatelor temporale 130
4.1.2.1.2.1. Valoarea de viitor a formelor de Present Tense Continuous 130

4.2. Timpurile relative ale sferei non-trecutului 132

4.2.1. Present Perfect Simple 132
4.2.1.1. Valoarea narativă 132
4.2.1.2. Valoarea nedefinită 138
4.2.1.3. Valoarea continuativă 142
4.2.1.4. Valoarea experiențială 146
4.2.1.5. Valoarea rezultativă 149
4.2.1.6. Valoarea frecventativă 152

4.2.2. Present Perfect Continuous 155
4.2.2.1. Valoarea narativă 155
4.2.2.2. Valoarea nedefinită 156
4.2.2.3. Valoarea continuativă 157
4.2.2.4. Valoarea rezultativă 157
4.2.2.5. Valoarea frecventativă 158

4.3. Exprimarea raportului de posterioritate 159

4.3.1. Viitorul temporal 160
4.3.1.1. Perspectiva prezentă 160
4.3.1.1.1. Valoarea temporală pură 160
4.3.1.1.2. Valoarea predictivă 163
4.3.1.2. Perspectiva trecută 169
4.3.1.2.1. Valoarea temporală a formelor de viitor 169
4.3.2. Viitorul modal 174
4.3.2.1. Valorile modale din perspectiva prezentă 174
4.3.2.1.1. Valoarea determinativă 174
4.3.2.1.2. Valoarea promisivă 181
4.3.2.2. Valorile modale din perspectiva trecută 182
4.3.2.2.1. Valoarea promisivă 182

4.3.3. Valoarea atemporală 183

4.4. Concluzii 184

CAPITOLUL 5 TIMPURILE SFEREI TRECUTULUI 186

5.0. Introducere 186

5.1.	**Timpurile absolute ale sferei trecutului**	187
5.1.1.	**Past Tense Simple**	187
5.1.1.1.	Poziția coordonatelor temporale	187
5.1.1.1.1.	Raportul de anterioritate	188
5.1.1.1.1.1.	Valoarea narativă	188
5.1.1.1.1.2.	Valoarea experiențială	193
5.1.1.1.1.3.	Valoarea de modestie	195
5.1.1.1.1.4.	Valoarea de anterioritate	195
5.1.1.1.1.5.	Valoarea frecventativă	197
5.1.1.1.2.	Raportul de posterioritate	200
5.1.1.1.2.1.	Valoarea de viitor	200
5.1.2.	**Past Tense Continuous**	201
5.1.2.1.	Valoarea narativă	201
5.2.	**Timpurile relative ale sferei trecutului**	202
5.2.1.	**Past Pefect Simple**	202
5.2.1.1.	Valoarea narativă	202
5.2.1.2.	Valoarea experiențială	206
5.2.1.3.	Valoarea rezultativă	207
5.2.1.4.	Valoarea de anterioritate	209
5.2.1.5.	Valoarea frecventativă	214
5.2.2.	**Past Pefect Continuous**	215
5.2.2.1.	Valoarea narativă	215
5.3.	**Concluzii**	216

CONCLUZII FINALE 218

Bibliografie 225

Sigle și abrevieri 248

INTRODUCERE

Lucrarea "Valențe ale timpurilor verbale în discurs" (în engleză și română) a fost elaborată avându-se în vedere, pe de o parte, un scop teoretic, iar pe de alta, unul practic.

Obiectivul teoretic este acela de a oferi o imagine cât mai completă a tabloului tempo-aspectualității specific limbii engleze, precum și a celui corespondent existent în limba română. Privită prin prisma caracterului său practic, lucrarea urmărește să ofere o metodă de abordare a problematicii teoretice adaptată unui corpus constituit dintr-un tip discursiv special, și anume, cel epistolar.

Alegerea acestei teme de cercetare se explică prin lipsa unui portofoliu al valorilor înregistrate de formele tempo-aspectuale ale modului indicativ din limba engleză, precum și a soluțiilor lor de echivalare prin mijloacele de care dispune limba română.

Urmărind scopurile care decurg din titlul precizat anterior, lucrarea se dezvoltă pe trei direcții majore.

Prima descrie stadiul actual al cercetărilor privind tempo-aspectualitatea în lingvistica anglistică, în cea românească și apoi în lingvistica interferențială sau contrastivă.

Un scop subsidiar tematicii generale îl reprezintă și cercetarea potențialului limbii române de a reda cu o precizie exemplară trăsăturile semantice ale formelor tempo-aspectuale ale limbii engleze, așa cum sunt acestea folosite într-un anumit tip de discurs. De aceea direcția de analizare și interpretare pornește de la limba engleză spre limba română și s-a oprit asupra unei lucrări a cărei versiune în limba țintă a fost publicată de una din editurile de tradiție și renume din cultura românească.

Cealaltă direcție privește prezentarea caracteristicilor majore ale discursului epistolar pornind de la modelul clasic al actului comunicării pentru a continua cu trecerea în revistă a câtorva dintre condițiile care au determinat apariția romanului epistolar.

Întrucât cadrul general al discursului epistolar este cel care contribuie la descrierea valorilor pe care le pot dobândi formele tempo-aspectuale, se vor prezenta și unele particularități ale acestui tip de discurs așa cum este el utilizat de către S. Richardson în romanul "Pamela".

Cea de-a treia direcție urmărește tempo-aspectualitatea în discursul epistolar romanesc și este subîmpărțită în două secțiuni conform viziunii gramaticii structuraliste.

Astfel, ansamblul formelor tempo-aspectuale este distribuit în sfera timpurilor non- trecutului și cea a timpurilor trecutului. în sfera timpurilor non-trecutului sunt cuprinse formele de Present Tense Simple și Present Tense Continuous, Present Perfect Simple și Present Perfect Continuous, în cazul limbii engleze și Prezentul, în cazul limbii române, precum și construcțiile bazate pe verbe auxiliare și formele perifrastice care exprimă acțiunile viitoare în ambele limbi. Sfera timpurilor trecutului acoperă un segment mai redus al axei cronotetice și cuprinde formele de Past Tense (Simple și Continuous), și pe cele de Past Perfect (Simple și Continuous), pentru domeniul limbii engleze și Imperfectul, Perfectul Simplu, Perfectul Compus și Mai Mult Ca Perfectul, pentru domeniul limbii române.

Fixarea acestor trei direcții de cercetare a fost impusă de câteva motive fundamentale pe care le vom enumera în continuare.

Primul motiv îl constituie experiența acumulată în domeniul studiului tempo-aspectualității.

Semantica timpurilor verbale aparținând limbilor engleză și română a fost studiată în manieră contrastivă sau comparativă într-o bibliografie care cuprinde studii de diverse anverguri, dar care au un pronunțat caracter teoretic. Aceste abordări vizează tempo-aspectualitatea fie în ansamblul său, fie parțial cu referire la un timp gramatical sau la o singură valoare a unui timp gramatical. Secțiunile 1.5., 1.5.3. și 2.5. fac referiri exacte la timpurile de studii realizate până acum.

Considerăm, de asemenea, că tema prezentată poate constitui un punct de interes (și) pentru specialiștii în domeniul lingvisticii confruntative. Lucrarea poate contribui la conturarea și fundamentarea imaginii paralele oferită de interpretarea formelor tempo-aspectuale întâlnite în corpusul alcătuit pe baza unei lucrări literare scrisă conform cerințelor unei tehnici narative particulare.

Partea a doua a lucrării poate deveni un material suport pentru cei interesați de unele aspecte ale comunicării prin scrisori, precum și de condițiile care au pregătit apariția genului literar epistolar, marcat în literatura europeană de publicarea romanuliu "Pamela" de Samuel Richardson.

Partea a treia materializează contribuția personală a autorului acestei lucrări și constituie rezultatul unei cercetări desfășurate în mai multe etape.

într-o primă etapă a fost stabilit inventarul de forme care urmau să constituie obiectul cercetării, operațiune după care s-a realizat clasificarea valorilor proprii fiecărei forme tempo-aspectuale. Aceste valori au fost interpretate în funcție de mai mulți factori contextuali frastici sau transfrastici, dintre care cea mai mare pondere o dețin elementele circumstanțiale, adverbele sau locuțiunile. Din acest motiv lucrarea poate fi privită ca un posibil model de constituire a unei bănci de date extrase, analizate și interpretate pornind de la formă către conținut și, mai departe, către echivalarea materialului din limba engleză în limba română.

Corpusul în atenție a fost extras pentru versiunea în limba engleză din volumul "Pamela; or virtue rewarded" editate de Peter Sabor, cu o introducere de Margaret A. Doody, publicat de Penguin Group în 1985. Versiunea românească a tuturor extraselor selectate se bazează pe traducerea efectuată de Adina M. Arsenescu, semnatara prefeței volumului "Pamela sau virtutea răsplătită", dăruit publicului românesc de Editura Minerva în 1987. Unele exemple nu au o traducere care să corespundă originalului, textul fiind sau transformat sau omis din traducerea publicată; din acest motiv, acolo unde versiunea oficială lipsește, autorul prezentului studiu a propus o versiune proprie, pentru susținerea argumentelor aduse în discuție.

Maniera de prezentare a rezultatelor cercetării se încadrează în cerințele impuse de tehnica redactării prezentate de volumul "Writing from Sources" (Spatt 1991).

Bibliografia a fost redactată în conformitate cu normele impuse de Asociația Psihologică Americană citate de Crews și Schor (1989: 465-78).

Având în vedere această succintă expunere de motive, considerăm firesc să apreciem că inițierea unei cercetări paralele pe marginea întrebuințării timpurilor indicativului într-un anumit tip de discurs este necesară atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Mărturisim, ab initio, că am avut, cu fiecare cuvânt așternut în pagină, conștiința nu numai a riscurilor iminente, ci, mai ales, a complexității temei abordate. Din acest motiv subliniem că orice inadvertență sau neconcordanță ne aparține în exclusivitate.

PARTEA ÎNTÂI

CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND TEMPO-ASPECTUALITATEA

CAPITOLUL 1
TIMPUL

1.0. Introducere

Istoria culturală a umanității a consemnat de-a lungul secolelor numeroase întrebări și opinii care încercau să găsească răspunsuri parțiale sau totale privind problematica timpului. Scopul cercetării de față nu este acela de a emite o nouă teorie a temporalității și nici acela de a analiza cronologia evenimențială a discursului epistolar romanesc, așa cum este înfățișată aceasta în romanul Pamela aparținând scriitorului englez Samuel Richardson.

Studiul acesta își propune, pentru început, prezentarea unei imagini generale a conceptului de timp, concept analizat "nu numai în științele naturii ci și în științele umaniste" (Ivanov 1989: 139).

După descrierea distincțiilor fundamentale ale categoriei de timp, cu implicații în analiza dezvoltată în partea a III-a a acestui studiu, se vor aduce în discuție câteva modele temporale, aparținând unor culturi diverse, modele care au contribuit la crearea unei reprezentări psiholingvistice a categoriei în atenție.

Rezultat al cercetării școlii lingvistice franceze de la începutul secolului al XX-lea, reprezentarea psiholingvistică a timpului este direct concretizată în axa cronogenetică. Această axă a făcut posibilă explicarea teoretică a plasării formelor temporale verbale în diferite puncte ale axei. Raportate unor puncte, segmente sau intervale ale axei cronogenetice, formele acestea îndeplinesc două funcții fundamentale și anume, de localizare temporală absolută sau de localizare relativă. Existența fizic demonstrată a acestei dimensiuni caracteristică întregului univers nu-și regăsește corespondenți lingvistici comuni tuturor limbilor sau familiilor de limbi, motiv pentru care se disting în gramatica universală limbi atemporale și limbi temporale.

Situate, printre multe alte limbi temporale, engleza și româna beneficiază, în proporții diferite, de o literatura de specialitate la care au contribuit atât lingviști nativi cât și savanți aparținând altor culturi europene sau americane. De aceea, capitolul tratând problema temporalității se va finaliza cu detalii privind poziția privilegiată a categoriei de timp în descrierea lingvistică.

În bibliografia teoriei generale a lingvisticii, privitor la clasa lexicală a verbului există definiții destul de exacte ale tuturor categoriilor sale specifice (modul, timpul, aspectul și diateza), precum și descrieri aproape standard ale funcțiilor lor principale.

Multe limbi diferă, însă, în privința opozițiilor gramaticalizate sub categoriile respective. În plus, paradigmele proprii fiecărei limbi adesea combină timpul și aspectul, în maniere diferite, în funcție de instrumentele gramaticale de care acestea dispun. Considerând aceste instrumente, se pot distinge limbi care codifică gramatical ambele categorii și limbi care codifică doar una dintre ele, chiar și atunci când una sau alta nu este codificată gramatical.

Distincții fundamentale privind conceptul de "*timp*".

Complexitatea și multidimensionalitatea conceptului de timp au permis abordarea sa din numeroase puncte de vedere. Dintre acestea vom face referire doar la două și anume la punctul de vedere analitic sau experiential și la cel holistic sau integrativ, așa cum sunt ele descrise de Solomon Marcus (1985: 10).

Explorarea analitică a categoriei gramaticale a timpului comportă trei nivele de interes pentru scopul prezentului studiu, respectiv, nivelul fizic, nivelul cronologic și nivelul lingvistic. Vom prezenta, mai întâi, primele două nivele, deoarece rolul acestora este definitoriu pentru nivelul lingvistic.

1.1.1. *Timpul fizic*

Interpretarea lingvistică a conceptului de timp își are originea în dimensiunea sa fizică percepută, într-un mod sau altul, de orice membru al unei comunități umane.

Ca dimensiune fizică, timpul a constituit obiectul de studiu al oamenilor de știință începând cu cercetările lui Isaac Newton din secolul al XVII-lea. Reprezentarea fizică a timpului a constituit un punct de plecare în interpretarea timpului de către logicieni, chiar daca reprezentările relative ale timpului sunt mult îndepărtate față de reprezentările lingvistice. Dintre specialiștii care au susținut ideea aceasta a diferențierii timpului fizic față de cel lingvistic vom aduce în atenție doar pe Reichenbach (1957), Grünbaum (1968), Zwart (1973) și Descles (1980).

În bibliografia românească Stoenescu (1959: 34-7) prezintă o descriere fizică a acestei dimensiuni a lumii materiale, adoptată mai târziu de Săteanu(1980) și Marcus (1985).

În încercarea de a cuprinde diversele accepțiuni atribuite termenului timp, vom considera ca fundamental studiul lingvistului francez, Emile Benveniste, **Le langage et l'expérience humaine** (1966). Potrivit opiniei acestui specialist, timpul comportă trei nivele de interes pentru sfera lingvistică.

1.1.1.1. *Timpul social*

Așadar, în cazul primului nivel, timpul "***natural***", conform terminologiei jesperseniene, timpul ***cosmic***, sau timpul ***fizic,*** conform terminologiei întrebuințate în mod frecvent de cei mai mulți dintre specialiști, este conceput ca "un continu uniforme, linéaire, segmentable à volonté" (Benveniste 1966: 5). Definiția aceasta polarizantă circumscrie timpului fizic două trăsături aparent paradoxale care sunt, pe de o parte, caracterul său obiectiv, evident din vizualizarea ca un continuum uniform și, pe de cealaltă parte, caracterul său subiectiv, evident din capacitatea acestui continuum de a fi segmentat "à volonté".

Segmentarea la care se referă Benveniste se poate realiza pe două căi. în funcție de reperele la care se apelează pentru segmentarea timpului fizic, termenul "timp" capătă noi valori. Astfel reperele pot fi divizate în individuale sau personale, proprii fiecărui vorbitor și repere acceptate de o comunitate constituită pe diverse criterii (etnice, geografice, religioase etc.).

1.1.1.2. *Timpul personal*

Segmentarea personala a timpului fizic are drept rezultat o noțiune concretizată în planul psihologic prin timpul ***personal*** sau ***subiectiv*** (Benveniste 1966: 5). Caracteristic fiecărui individ, timpul subiectiv reprezintă "încercarea omului de a măsura o durată infinit variabilă, folosind ca instrument de măsură propriile emoții sau propriul

său ritm de viață interioară (Benveniste 1966:5, Ştefănescu 1988:217).

Segmentarea publică a aceluiași timp fizic se concretizează în timpul ***social*** sau ***public***, interval definit ca fiind acel timp care se bazează pe "periodicitatea unor fenomene ușor observabile, prin a căror ciclicitate și repetabilitate, cei mai mulți dintre oameni își stabilesc propriile repere" (Bull 1971: 5).

Studiul monografic dedicat conceptului de timp, intitulat sugestiv **Timpul** (Marcus 1985) precum și culegerea de studii **Etudes sur le temps humain** (Poulet 1949) oferă o paletă foarte bogată de valori și accepții atribuite conceptului de timp. Astfel, găsim în paginile monografiei opinii conform cărora timpul social ar fi o noțiune compozită, care subsumează timpul fizic, timpul biologic și timpul psihologic.

Noi vom împărtăși, însă, poziția lui Benveniste și vom continua descrierea acestui concept în termenii adoptați de lingvistul francez în studiul menționat anterior. Conform sursei citate, conceptul de timp comportă trei nivele de interes pentru domeniul lingvistic :timpul fizic, timpul cronologic și timpul lingvistic. Componenta fizică nu va constitui decât un punct de plecare în descrierea noastră, fiind deja tratat în secțiunea anterioară.

1.1.2. *Timpul cronologic*

Cel de-al doilea nivel al categoriei gramaticale a timpului se referă la timpul ***cronologic***.

In definirea acestuia, evenimentul este cel care constituie noțiunea esențială. Astfel timpul cronologic este "le temps des événements qui englobe aussi notre propre vie en tant que suite des événements" (Benveniste 1966:6). înglobând "propria noastră viață", "timpul evenimentelor" subscrie evenimente subiective, proprii fiecărui individ, raportându-le unor evenimente care au devenit deja, sau care tind să devină repere pentru viața socială a unei comunități.

Prezentând aceste două nivele ale conceptului de timp, Benveniste (1966: 6) acceptă, în egală măsură și structura binară a fiecăruia când spune că "le temps chronique comme le temps physique, comporte une double version, objective et subjective".

1.1.2.1. *Timpul cronologic obiectiv*

Timpul cronologic obiectiv sau timpul socializat este timpul calendarului, caracterizat prin permanență și fixitate (Benveniste 1966: 5, Noyau 1990: 107).

În definirea timpului social Benveniste (1966: 6-7) își fundamentează afirmațiile pe trei condiții sau proprietăți ale timpului stativitatea, directivitatea și mensurabilitatea.

Existența unui moment axial care este atât de important încât imprimă un curs nou lucrurilor existente și, care, implicit, furnizează punctul zero al unei orientări cu utilizare socială, așa cum este calendarul, este în viziunea lui Benveniste condiția statică (1966:6). Din condiția statică decurge cea de-a doua condiție, direcțională, care se exprimă în termenii opuși <<înainte … / după…>>.

Ultima dintre condițiile conform cărora se efectuează divizarea socială a timpului este mensurabilitatea. Aceasta condiție descrie posibilitatea măsurării intervalului stabilit între ocurențele fenomenelor cosmice (Benveniste 1966:6).

1.1.2.2. *Timpul cronologic subiectiv*

Timpul cronologic subiectiv, timpul trăit de fiecare individ, deși raportat la timpul socializat, "nu poate coincide cu acesta întrucât unitățile de măsură și diviziunile unde sunt amplasate evenimentele personale", în raport cu evenimentele calendaristice, "nu pot coincide cu categoriile proprii experienței umane a timpului" (Benveniste 1966:8).

Experiența sau trăirea temporală individuală nu se poate face în afara timpului cronologic și nici a celui fizic universal și social ca reprezentând cadrul general acceptat de comunitatea din care face parte. Vorbitorul nu se poate exclude decât imaginar din universul al cărui membru este, univers caracterizat, printre altele și de dimensiunea temporală.

Dimensiunea aceasta complexă constă din suprapunerea segmentelor cu reprezentare individuală și a celor cu reprezentare colectiv acceptată și redată prin nivelul lingvistic sau gramatical.

1.1.3. *Timpul lingvistic*

Numeroasele componente ale categoriei de timp, conceptualizate in plan fizic sau psihic, la nivel subiectiv sau obiectiv nu pot fi actualizate decit prin timpul ***lingvistic*** sau gramatical, care reușește prin mijloace specifice, să formalizeze multitudinea de aspecte implicate de un anumit mesaj. Trăite, într-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat în raport cu un anume reper, în plin proces de desfășurare, sau doar imaginate a se desfășura intr-un moment viitor, evenimentele se actualizează prin timpul *lingvistic*, care "nous apparaît également irréductible au temps chronique et au temps physique" (Benveniste 1966: 8).

Cel de-al treilea nivel al categoriei de timp permite situarea evenimentelor în timpul cronologic, formând și ordonând un sistem a cărui axă primară o constituie, conform terminologiei logicienilor, momentul de referință t_0, lexicalizat prin adverbul deictic **acum**.

Din cele menționate anterior este evidentă funcția fundamentală a timpului lingvistic de a localiza evenimentele sau situațiile (fie ale societății, fie ale individului) într-un cadru temporal mărginit sau limitat de anumite repere.

Deoarece definirea timpului ca fiind "une catégorie grammaticale généralement associée au verbe et qui traduit divers catégorisations du temps <<réel>> ou <<naturel>> "(Dubois et al. 1973: 483) ni se pare doar un punct de pornire, am citat-o, ca atare, în perspectiva unei abordări mai cuprinzătoare a acestei dimensiuni verbale pe parcursul studiului în prezentare.

Există în limbă cuvinte a căror pronunțare izolată este suficientă pentru ca ideea de timp să poată fi conceptualizată (Guillaume 1965: 15).

Dintre aceste cuvinte verbul constituie un semantem cu o dublă încărcătură temporală care implică dar, în acelasi timp și explică timpul. Reunite într-un semantem unic acest două valori au un caracter opus, timpul intern/implicit este transmis prin remă, este reținut prin definiția verbului, in vreme ce timpul explicit sau timpul **în esse** este exterior imaginii cuvîntului.

1.1.3.1. *Timpul implicat*

Această idee de timp pe care cuvîntul o poartă cu sine, care face parte integrantă din semnificația sa și pe care Guillaume o numește timp **in posse** este definită ca "timp interior imaginii cuvîntului" (Guillaume 1964: 47, 1965:15) și este, în cele mai multe dintre cazuri, asimilată categoriei aspectului.

Guillaume numește timpul inclus într-un proces **timp implicat** și-l definește astfel: "le temps impliqué est celui que le verbe emporte avec soi, qui lui est inhérent, fait partie intégrante de sa substance, et dont la notion est indissolublement liée a celle de verbe" (1964: 47).

Realizând un proces sau suportând o stare, subiectul devine conștient de timpul pe care îl implică procesul sau starea respectivă. Astfel timpul implicat, inerent oricărui proces, chiar și celui momentan sau atomic, este legat de experiența primară a duratei, atribuită unui "sens al timpului", adică acelui cadru necesar al vieții pe care îl reprezintă "timpul trăit" din filosofia bergsoniană.

1.1.3.2. *Timpul explicat*

Printr-un efort de abstractizare spiritul reușește să amplaseze situația în timp, indiferent de durata acesteia, adică să o plaseze fie înainte, fie după alte procese, sau să-i determine locul prin raportarea sa la un anumit punct de reper.

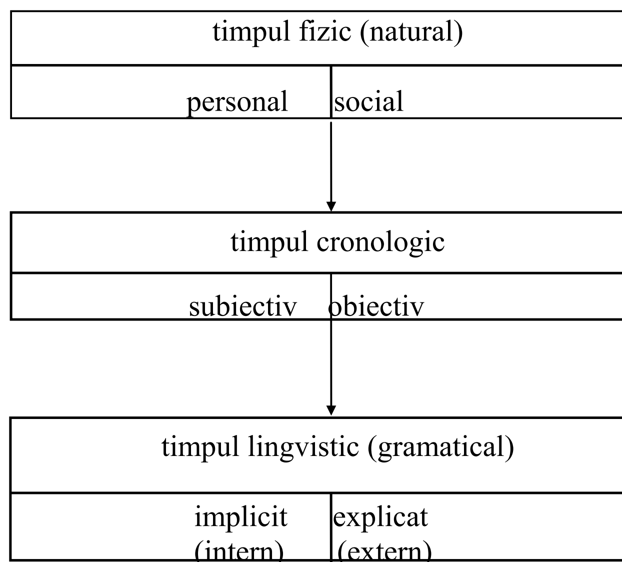
Prin aceasta se creează ideea de mișcare, de schimbare, de fenomen, sau de durată abstractizându-se ideea de poziționare pe axa timpului.

Astfel apare "timpul conceput" , timpul dată, timpul obiectiv, **timpul explicat**, ca opus timpului implicat al duratei. "Le temps expliqué (…) n'est pas le temps que le verbe retient en soi par définition, mais le temps divisible en moments distincts - passé, présent, futur et leurs interprétations - que le discours lui attribue" (Guillaume 1964: 48).

Timpul explicat relevă cronologia și în el își au originea epocile sau sferele temporale.

Interactiunea nivelelor componențiale care pornesc de la categoria generală de timp și conduc, in final, la timpul lingvistic, ar putea fi reprezentată simetric și triplanar, ca în figura de mai jos:

Figura 1.1

În figura de mai sus conceptul de timp apare în prezentare stratificată în trei planuri, unde, la nivelul fiecărui plan se disting subdiviziuni a căror trăsătură comună este polaritatea.

Prezentarea generală a conceptului de timp cuprinde numeroase sintagme construite în jurul termenului timp, dar care nu apar în figura precedentă. Astfel a fost deja menționat 'timpul psihologic' sau 'timpul uman' și se vorbește de multe ori de 'timpul biologic' sau de 'timpul universal'. Mențiunile acestea ale sintagmelor pornind

de la termenul Timp au fost aduse ca exemplu pentru a scoate în evidență marea diversitate de accepțiuni ale acestuia.

În ciuda acestei diversități de însușiri și posibilități de interpretare, timpul se poate define, în termeni generali, ca fiind categoria gramaticală a cărei funcție fundamentală este “to relate the time of an event (E) or situation predicated in an utterance or in a discourse to some other time…” (Fleischman 1983: 184).

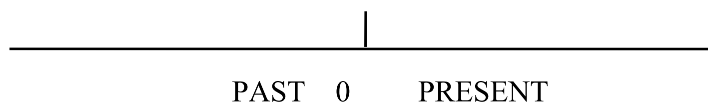
1.2. Imaginea conceptuală a timpului.

Literatura temporalității tratează mai multe orientări privind imaginea conceptuală a timpului.

Cele mai numeroase dintre culturile lumii reprezintă curgerea timpului sub forma unei linii staționare, de-a lungul căreia se deplasează momentul prezent.

Alte culturi au moștenit o reprezentare ciclică a timpului, în timp ce un număr și mai restrîns de comunități socio-umane atribuie timpului o reprezentare mitologică.

Considerînd timpul ca pe o categorie universală, Comrie (1985: 2) îl vizualizează axial, ca în figura de mai jos:

PAST 0 PRESENT

Figura 1.2.

Deși reprezentarea aceasta este realmente simplistă, scopul său principal enunțat de autor, este de a oferi o imagine corespunzătoare explicării timpului, în cadrul general al gramaticii universale.

Autorul precizează că, pentru cei mai mulți dintre cititori, figura de mai sus coincide, probabil, cu conceptualizarea naivă a timpului realizată de majoritatea cititorilor și este în concordanță cu filozofia occidentală tradițională.

Pe de altă parte, însă, această imagine suferă din cauza unui neajuns, întrucât ea nu sugerează totuși deplasarea, continua mișcare a timpului. Lipsa unei săgeți atașată acestui segment creează impresia că timpul, ca dimensiune fizică, nu este vizualizat în ansamblul său, ci fragmentar și static.

1.2.1.*Modele ale reprezentării temporale.*

Această categorie universală a cunoscut, de-a lungul secolelor și în cadrul a numeroase culturi, interpretări cu caracter cultural, a căror origine o reprezintă zestrea culturală a civilizației din care provine, precum și modele teoretice.

Modelele teoretice de vizualizare a timpului gramatical aparțin lingvisticii europene a secolului al XX-lea.

1.2.1.1. *Modele culturale*

În prima categorie pot fi precizate două tipologii cuprinzatoare de reprezentare, una ciclică și, respectiv, una mitologică.

Referindu-se la interpretarea ideii de timp, Ivanov (1989: 139) exemplifică culturile primitive sau arhaice care gîndeau trecutul ca pe o repetare a câtorva cicluri, deosebite din punct de vedere cantitativ.

Aceste culturi raportau trecutul la un timp mitologic special. Dintre aceste culturi arhaice Ivanov (1989: 140) citează culturile australiene, precum și străvechea cultură chineză, ca fiind caracterizate prin prezența a numai două tipuri ale categoriei universale a timpului - timpul ciclic ritual și timpul mitologic (în absența unui timp istoric real). Timpul mitologic poate fi ciclic așa cum se întâmplă în toate miturile despre zeii legați de anotimpuri. Arhitectonica ciclică a timpului nu exclude evoluția în timp.

Alte culturi însă, ca, de exemplu, culturile tribale aborigene ale Australiei, vizualizează conceptul de timp sub forma unei spirale bazată pe cicluri microscopice, cum ar fi, ziua și noaptea sau anotimpurile anului, care simbolizează elementele reduse ale unei imagini microscopice a timpului ciclic, în vreme ce altele îl reprezintă sub formă circulară (Comrie 1985: 4-5).

Adept al arhitectonicii lineare a timpului, Comrie susține că această vizualizare este adecvată scopului analizei formale a timpului în limbile naturale deoarece "the individual cycles seem to be viewed as chronologically arranged, i.e. there are earlier cycles and later cycles, so that at best the cyclicity would be superimposed on an overall conceptualisation of time that is linear" (Comrie 1985: 5).

Chiar dacă există comunități umane care posedă o arhitectonică ciclică a timpului, ciclurile individuale sunt ordonate cronologic astfel încât, în cele din urmă ciclicitatea poate fi suprapusă unei conceptualizări generale a timpului care este linear. în ciuda vechimii lor modelele culturale nu au avut un rol anume în crearea modelelor temporale teoretice.

1.2.1.2. *Modele teoretice*

Pe lângă aceste tipologii vom aduce în atenție și reprezentările teoretice.în cadrul acestora, predominantă este reprezentarea axială, sau lineară, mai ales în cazul sferei prezentului și a trecutului. Cât privește segmentul viitorului, va trebui să precizăm, alături de imaginea lineară și existența unor modele care îl înfățișează sub formă ramificată.

Astfel de reprezentări au fost aplicate în temporalitatea limbilor romanice și în cea a limbilor germanice. Pentru prima dintre aceste ramuri există referiri privitoare la limba franceză, datorate unor autori dintre care amintim pe Martin și Nef (1981: 12), Martin (1983: 134) și Gheorghiu-Gâță (1993).

Una dintre reprezentările grafice ale timpului ramificat este cea prezentată de Martin și Nef (1981:12) sub forma următoare:

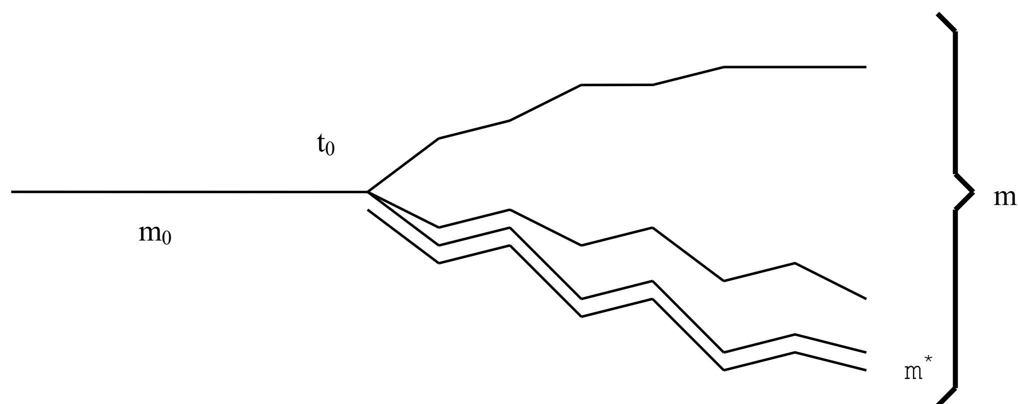

Figura 1.3

Reprezentarea ramificată a viitorului este argumentată, în primul rând, de faptul că acest segment al temporalității este caracterizat de incertitudine, fiind "locul proiecțiilor ipotetice, pornind de la experiența dobândită" și fiind indisolubil legat de domeniul posibilului (Martin și Nef 1981:12). Conform figurii momentul t_0 reprezintă punctul în care se deschide o infinitate de posibilități constituite într-un fascicul de 'lumi posibile' (m), dintre care numai una va deveni realitate și, implicit spațiul temporal al realizării proiecției ipotetice.

În cazul limbilor germanice, preocupările privind studiul timpului ramificat au înregistrat un moment de referință odată cu publicarea în 1958 a studiului semnat de Kripke, **Time and Modality.** Ideile sale au fost preluate, comentate și completate de Dummett și Lemmon (1959).

În același capitol al temporalității ramificate vom aminti și contribuțiile ultimilor douăzeci de ani, dintre care cele mai cunoscute aparțin lui Thomason(1970: 265-7), Dowty (1977:265) și Tedeschi (1981: 246). Spre deosebire de lingviștii francezi, Tedeschi prezintă o imagine ramificată a timpului viitor, unde lumile posibile nu sunt nelimitate ci se reduc la doar șase posibilități.

Deși opiniile și terminologia privind reprezentarea ramificată a viitorului sunt diferite, am cuprins și această abordare în preambulul prezentării segmentelor temporale, în ideea creării unei imagini cât mai complete asupra tratărilor temporalității.

1.2.2. *Diviziunile timpului cronologic in prezentarea axială.*

În **Philosophy of Grammar** Jespersen afirmă că timpurile gramaticale "deal with the linguistic expression of time and its subdivisions" (1924: 254).

Pe lângă această însușire timpul gramatical mai are și capacitatea de a ordona evenimentele în timp(ul cronologic), în funcție de vorbitorul care percepe evenimentele. Această capacitate face ca timpul gramatical să fie o categorie deictică. Perceperea ordinii și/sau a caracterului serial al evenimentelor se face totdeauna în relație directă cu emițătorul mesajului care percepe cronologia respectivă. Ideea de anterioritate, de concomitență sau de posterioritate este exprimată, în cazul acestor tipuri de raport, ca fiind vizualizate de emițătorul care observă sau care urmărește aceste relații.

Timpul gramatical este raportat la timpul fizic: timpul gramatical, persoana și deixisul temporal alcătuiesc sistemul de orientare al oricărui vorbitor, o parte din sistemul său "ego-hic-nunc", datorită căruia vorbitorul asociază obiectele și evenimentele care aparțin realității extralingvistice cu realitatea propozițiilor pe care le exprimă.

În ciuda (marii) varietăți a distincțiilor temporale particularizate de fiecare limbă, există și o zonă semantică de trăsături comune datorată faptului că timpul este și o categorie ontică pe care toți oamenii o percep în mod asemănător.

Timpurile gramaticale au o dublă apartenență, ținând atât de cod cât și de limbaj (Jakobson 1957: 130-140), iar trăsătura lor fundamentală este aceea de a lega momentul acțiunii/ evenimentului/stării la care se face referire în propoziție de momentul vorbirii (momentul vorbirii fiind totdeauna exprimat prin adverbul deictic “acum”).

Timpurile lingvistice formează și ordonează un sistem al cărei axă primară o reprezintă momentul vorbirii. Evenimentele sunt plasate la intervale de timp care sunt concomitente, anterioare sau ulterioare momentului vorbirii. Numărul distincțiilor temporale particulare admise de sistemul verbal diferă de la o limbă la alta, însă mecanismul reprezentării mentale a imaginii timpului rămâne același, în cazul vorbitorilor unei limbi temporale. Acest mecanism identificat de Guillaume (1965:9) și denumit cronogenză produce axa timpului cronogenetic, din figura de mai jos, ca vizualizare a evoluției timpului cronologic.

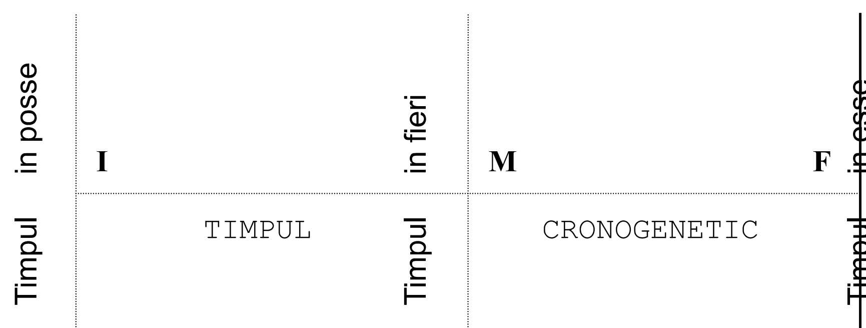

Figura 1.4.

Teoretic, axa cronogenetică poate fi secționată în trei segmente care corespund pozițiilor inițială, mediană și finală și care marchează fiecare moment caracteristic al formării imaginii-timp, constituindu-se ulterior într-un sistem axial reprezentat de axele cronotetice (Guillaume 1965: 10).

Poziției inițiale Guillaume (1965: 9) îi atribuie timpurile **în posse**, a căror semnificație este că tipul de situație nu s-a realizat, dar se poate realiza.

Poziția mediană, asimilată timpurilor **in fieri**, sugerează capacitatea cronogenezei de a fi operat, într-o proporție oarecare într-un moment anterior și procesul imagine-timp este în curs de formare.

În cazul poziției finale cronogeneza a încheiat explorarea situației verbale, iar imaginea-timp descrie o acțiune încheiată, subsumată timpului **în esse**.

Din această poziție finală, cea a timpurilor în esse rezultă forma lineară triplană a imaginii-timp, pe care o avansează Guillaume (1965: 51), conform figurii următoare (figura 5.) și care este divizibilă în trei epoci, trecut, prezent și viitor, unde prezentul reprezintă suma dintre alfa și omega, respectiv momentul trecut foarte apropiat de momentul prezent și momentul imediat următor prezentului, în esență viitorul apropiat.

În viziunea guillaume-iană prezentul nu este imaginat ca un punct, nu are o imagine atomică, ci este un compus alcătuit din momentul care a trecut și cel care urmează:

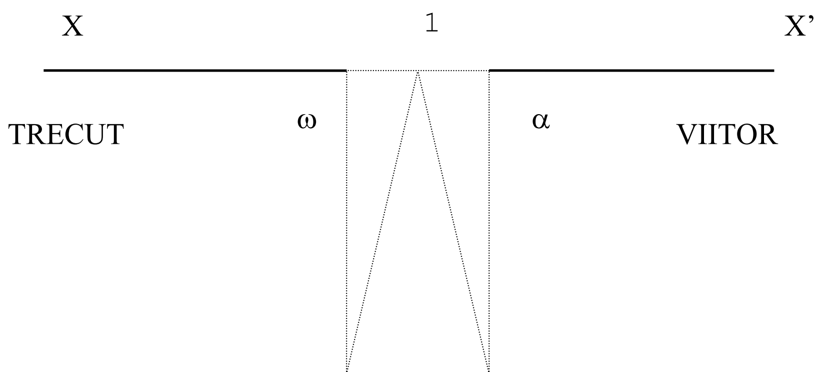

Figura 1.5.

Timpul cronologic cuprinde două secțiuni asimetrice distincte, vizualizind trecutul și viitorul, care au ca punct de reper momentul vorbirii sau al scrierii, reprezentat de timpul cronologic prezent. Timpul cronologic este vizualizat asimetric în mod intenționat, deoarece, și din punct de vedere lingvistic, sistemul temporal al limbilor în atenție este asimetric.

Dacă traditionaliștii au considerat prezentul ca pe un moment fix, logicienii care au studiat problemele temporalității au demonstrat că acesta nu este unul fix, ci unul în mișcare, deplasându-se odată cu vorbitorul sau scriitorul. În funcție de acest moment referențial, tipurile de situații pot ocupa cele două segmente ale axei, fiind amplasate "anterior (în urmă) sau posterior (înainte)" (Benveniste 1966: 7).

Aceste două adverbe circumstanțiale, alături de multe alte exemple manifestă un accentuat caracter polisemantic, întrucât pot exprima, în funcție de context, fie timpul, fie locul desfășurării unei acțiuni (Irimia 1987: 197).

Folosirea elementelor direcționale "înainte/după" cu trimitere la momentul de referință prezintă un înalt grad de ambiguitate: "înainte" în raport cu momentul de referință poate însemna timpul viitor, deoarece amplasat în momentul de referință, vorbitorul poate privi spre înainte, spre necunoscut.

Adverbul "înainte" are într-un astfel de context, o valoare spațială. Folosit într-un context care i-ar atribui o valoare temporală, acest adverb ar putea însemna "odinioară, cândva", amplasând astfel tipurile de situații în segmentul opus al axei cronologice.

Intervalul de timp cronologic situat pe segmentul ce precede momentul prezent este actualizat la nivel lingvistic prin timpurile trecutului. Timpul cronologic trecut poate include situații care s-au desfășurat într-un interval sau moment mai apropiat de momentul vorbirii sau într-unul mai îndepărtat față de acesta.

Intervalul de timp situat pe segmentul ce urmează momentul prezent poate localiza o situație sau un eveniment mai aproape sau mai departe de momentul referențial, intr-un moment sau interval viitor.

1.2.3. *Funcțiile fundamentale ale timpului lingvistic*

Pornind de la studii dedicate situațiilor caracteristice limbii engleze, Stowell (1995) formulează două teorii cuprinzătoare ale semanticii temporalității, care au valabilitate la nivelul gramaticii universale. Aplicând aceste două teorii, respectiv cea referențială și cea a predicației vom obține un tablou general al timpurilor caracteristice atât limbii engleze cât și limbii române, timpurile referențiale și cele absolute.

1.2.3.1. *Timpurile lingvistice absolute*

Astfel, prima dintre posibilități, explorată printre alții de Partee (1973), Enç (1987) și Abusch (1993) este aceea de a considera timpurile ca fiind expresii referențiale, ca făcând o trimitere specifică la anumite momente. Partee a propus o analogie între formele temporale și pronume. În cadrul unui astfel de tipar de lucru, contrastul dintre Past Tense și Present Tense poate fi imaginat ca analog cu distincția dintre pronumele you și me sau chiar he și she. Așadar, după cum formele pronuminale se pot referi la clase restrânse de indivizi (vorbitor vs. ascultător, de exemplu), la fel formele temporale se pot referi la anumite segmente temporale. Prin urmare, Past Tense se referă la un moment anterior momentului vorbirii, în timp ce Present Tense se referă la un moment care include momentul vorbirii, sau chiar la acesta.

1.2.3.2. *Timpurile lingvistice relative*

Cea de-a doua, inițiată de McCawley (1973), continuată de Lakoff (1970) și dezvoltată, în ultimul deceniu, printre alții, de Zagona (1990) și Stowell (1993, 1994, 1995), consideră timpurile ca expresii predicative care subliniază relația ordonării temporale stabilită între momentul vorbirii și momentul evenimentului sau al stării lexicalizate prin verb.

Această abordare tratează timpurile ca predicații binare: un argument al predicației temporale exprimă momentul vorbirii, iar celălalt denotă momentul evenimentului sau al stării lexicalizat de grupul verbal. Din acesată perspectivă, distincția dintre, de exemplu, Past și Present implică o diferențiere între două predicații ale ordonării temporale; Past Tense ordonează momentul vorbirii după momentul evenimentului sau al stării exprimate de grupul verbal, în vreme ce Present Tense este o predicație a simultaneității, a coincidenței sau a a incluziunii temporale, ordonând momentul vorbirii în interiorul siutației gramaticale exprimate prin grupul verbal.

Aceste două generoase și cuprinzătoare teorii dezvoltate în ultimul sfert de veac conturează ceea ce lingviștii tradiționaliști au definit, cu mult înainte, ca fiind funcția absolută și cea relativă a formelor temporale.

1.3. Definiții ale timpului lingvistic

Studiat în contexte minimale, la nivelul propozițiilor simple, sau în enunțuri mai ample, la nivelul propozițiilor complexe, timpul lingvistic a fost definit în funcție de cadrul larg al fiecărui studiu. Din cele prezentate până acum este evident faptul că timpul gramatical sau timpul lingvistic este o categorie complexă, atât din punct de vedere formal cât și din punct de vedere semantic și pragmatic (Lyons 1995: 342-3).

Deoarece analiza valorilor temporale pe care o vom efectua va avea în perspectivă prezentarea tuturor acestor aspecte, am recurs la definiția timpului oferită de Fleischman, conform căreia "tense is a deictic category whose primary function is to relate the time of an event or situation predicated in an utterance or discourse to some other time, typically the moment of the speech event (S), or, in the case of relative tense relationships, to a reference point (R) which is in turn situated in relation to the moment of speech" (1983: 184).

Opțiunea pentru această definiție este justificată de faptul de ea argumentează folosirea formelor temporale atât în cazul timpurilor absolute cât și în cel al timpurilor relative.

1.4. Expresii formale ale temporalității.

Formal, limbile diferă în ceea ce privește folosirea instrumentelor gramaticale utilizate în exprimarea categoriei de timp. Considerând categoria gramaticală a timpului din punct de vedere formal, literatura de specialitate clasifică limbile în temporale și atemporale.

1.4.1. *Limbi atemporale*

Astfel, deși nu există limbă care să nu conceptualizeze timpul, există totuși limbi care nu dețin nici un instrument gramatical pentru exprimarea localizării in timp, cum ar fi, de exemplu, burmeza, chineza mandarină, malaieza și ebraica clasică (Allerton 1979: 247, Comrie 1985: 50-51, Lyons 1977: 687, Smith 1991: 137). În toate aceste cazuri amplasarea temporală se exprimă direct, prin diferite și numeroase adverbe deictice, comparabile cu 'acum', 'atunci', 'recent', 'curând', 'astăzi', 'ieri' etc., care asigură o modalitate de trasare a distincțiilor temporale deictice, când vorbitorul simte că o astfel de distincție este necesară discursului său. Cât despre distincțiile sale non-deictice, acestea sunt realizate prin folosirea aspectului.

1.4.2. *Limbi temporale*

În cazul limbilor temporale paradigmele verbale combină, conform unor formule proprii fiecărei limbi, diferitele categorii gramaticale specifice (aspect, mod, timp, diateză) pentru a reprezenta distincțiile temporale și aspectuale necesare mesajului.

O clasificare, în termeni generali, privind formalizarea temporalității, ar cuprinde două subgrupe de limbi temporale: cele care formalizează și categoria timpului și pe cea a aspectului, cum este cazul limbilor slave sau al limbii engleze și limbi care formalizează numai timpul și numai parțial aspectul, cum este situația unor limbi romanice ca limba franceză și limba română.

În cazul primei subgrupe, temporalitatea și aspectualitatea nu reprezintă numai suma categoriilor specifice deja menționate, ci și o interrelaționare sau suprapunere complexă

a acestora cu alte determinări temporale descrise de celelalte componente ale frazei, dintre care menționăm doar pe cea adverbială.

1.5. Locul categoriei timpului în descrierea lingvistică.

Descriind categoria gramaticala a timpului, cei mai multi dintre lingvisti (Jespersen 1924, Reichenbach 1947, Imbs 1960, Thomson și Martinet 1960, Bull 1963, Martin 1970, Quirk et al 1972, 1985, Cornilescu 1974, 1978, Sateanu 1980, Ek & Robat 1984, Halliday 1985, Stefanescu 1988, Jackson 1990) reprezintă timpul sub formă axială, formă aproape identică cu reprezentarea fizică a timpului.

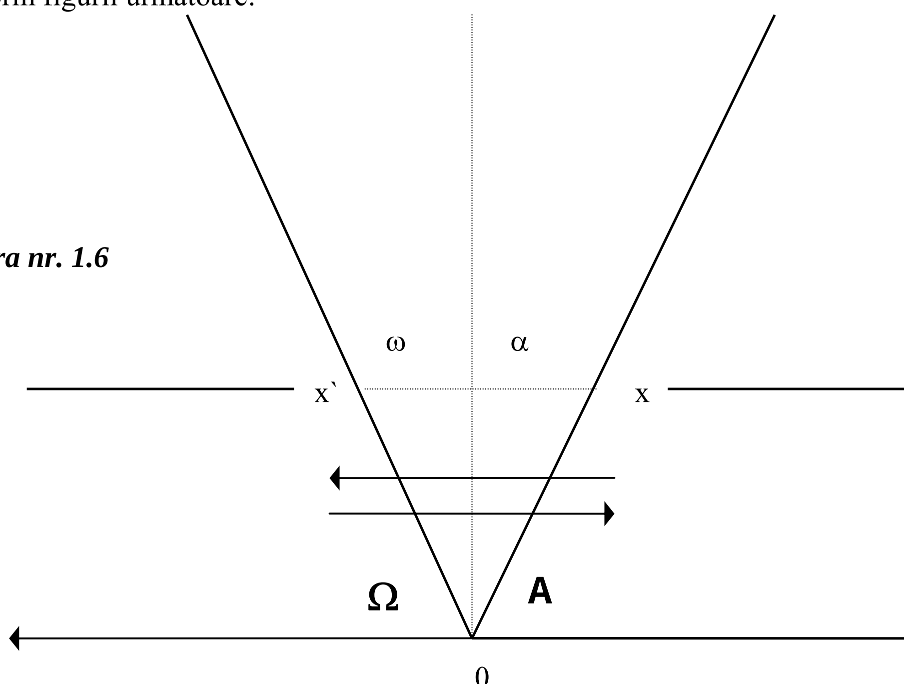
Deosebirea dintre aceste două reprezentări constă in faptul ca în fizică nu există momentul de referință exprimat prin adverbul deictic **acum** (Martin et Nef 1981:10). Trăsătura lor comună constă în orientarea axei de la stinga la dreapta, "cel puțin în sistemele de scriere organizate astfel" (Martin et Nef 1981:18, Jackson 1990:78).

Pentru o imagine exactă a locului pe care îl ocupă această categorie în literatura de specialitate, ne-am oprit asupra unor modele care, în ciuda criticilor ridicate, au avut un puternic ecou nu numai la data apariției lor, ci au ajuns să constituie punctul de plecare în numeroase din abordările privind tematica tempo-aspectualității, cu mult mai târziu față de acea dată.

Dintre modelele care explică problematica timpului, la nivelul gramaticii universale ne vom opri asupra celui aparținând lui James Harris, prezentat în lucrarea sa fundamentală **Hermes or a Philosophical Inquiry Concerning Language and Universal Grammar** (1751)**.** Viziunea lui Harris asupra temporalității este descrisă ca fiind bazată pe unele din tezele lui Aristotel (Wald 1974:10-1). Pornind de la noțiunea de timp fizic, definită ca o "continuitate de succesiune", Harris îi analizează diferitele ipostaze considerând momentul actual drept sfârșitul unei linii pe axa temporală dar și începutul alteia, vizualizând, de fapt, momentul actual ca pe "un punct de legătură între trecut și viitor" (Wald 1974:10).

Imaginea aceasta a temporalității momentului prezent este reprezentată de Guillaume (1964: 61), pentru care momentul prezent este suma intervalelor α și ω, conform figurii următoare:

Figura nr. 1.6

Precursor al psiholingvisticii guillaumiene, Harris preia de la Aristotel și teza potrivit căreia conceptul de timp se construiește mental prin memorie și imaginație și nu prin senzații, care au un caracter momentan și instantaneu.

Lingvistul englez prezintă o interpretare filozofică a timpului atunci când consideră că ideea de trecut este achiziționatăprin repetarea, în momente diferite, a acelorași senzații, iar ideea de viitor este conceptualizată "prin anticipare, prin analogie și comparare a celor petrecute" (Wald 1974: 10). După opinia lui Harris, se ajunge la viitor pe baza trecutului, iar trecutul este conceptualizat ca o sumă a unor momente care au reprezentat prezentul.

Precursor al interpretării logice a temporalității, Harris a constatat caracterul de permanentă mișcare a momentului prezent care, paradoxal, este perceput ca un moment stabil și care trebuie vizualizat ca fiind "punctul prin care o sferă în rostogolire atinge o suprafață plană" (Wald 1974: 10).

Astfel, dintre acestea am ales, în cazul limbii engleze, modelele propuse de Jespersen, Reichenbach, Halliday și Hasan și, în final, pe acela avansat de profesorul William Bull.

Am considerat, de asemenea, de interes, abordarea temporalității propusă de lingvistul Hans Weinrich, cu toate că exemplificările sale au în vedere limba franceză.

Imaginea teoretică în conformitate cu care timpul nu este o componentă frastică ci una transfrastică a constituit motivul pentru care vom face unele referiri la acest model în cadrul prezentului studiu. Deși demersul sau este proiectat dinspre literatură spre limbă și nu invers, cum va fi cazul nostru, multe din punctele de vedere ale autorului convin explicării unora dintre valorile temporale întâlnite în cadrul larg al cercetării discursului romanului epistolar.

1.5.1. *Modele temporale specifice limbii engleze*

Interpretarea categoriei de timp a cunoscut o gamă diversă de modele teoretice, sprijinite, în cele mai dese dintre situații, de reprezentări grafice.

Cele mai multe din aceste interpretări au pornit fie de la modelul limbii latine, fie de la cel al limbii grecești. Cercetând istoriografia temporalității am constatat numeroase referiri la modelul tradiționalist al lui Otto Jespersen, preluat și îmbogățit de sistemul logic temporal al lui Reichenbach.

Pe lângă interpretările lansate în prima jumătate a secoului nostru, o mare influență în cunoașterea și interpretarea sistemului temporalității o reprezintă crearea sistemului ipotetic cu caracter de universalitate propus de W. Bull.

Deși există numeroase multe alte interpretări și descrieri ale acestui sistem privitoare la limba engleză, ne vom opri doar la cele mai cunoscute și enumerate anterior.

Prezentarea acestor modele va începe cu cel mai vechiu dintre acestea, modelul avansat de Jespersen, model care a cunoscut îmbunătățiri de la primul volum în care a fost cuprins la următoarele surprinzând evoluția lingvistului în dezvoltarea teoriei temporalității în anglistică.

1.5.1.1. *Modelul lui Jespersen*

Una din primele reprezentări ale categoriei de timp ce caracterizează limba engleză aparține savantului danez Otto Jespersen și a fost publicată pentru prima oară în volumul **The Philosophy of Grammar** în 1924. Aflat într-o etapă de început, autorul propune o reprezentare ierarhică, triunghiulară și simplistă a timpului, conform celei

ilustrate în figura următoare, extrasă din cea de-a doua ediție postumă a volumului citat (1965: 256):

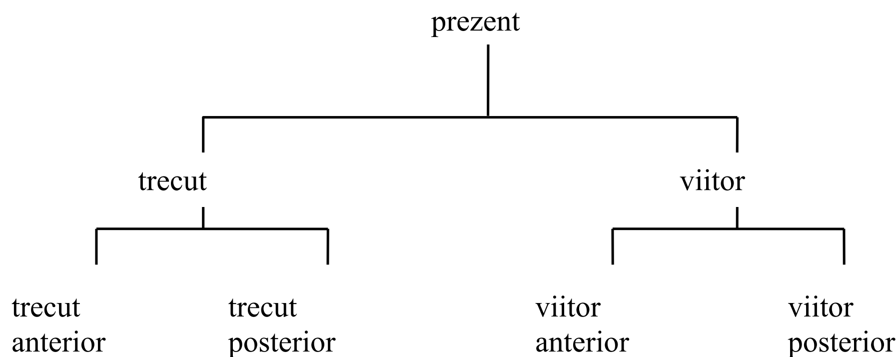
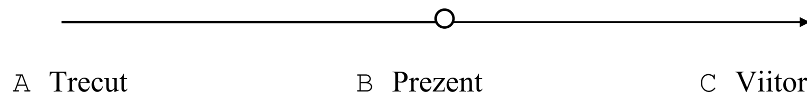

Figura 1.7.

Recunoscând, fără argumente, că această "amplasare" nu este mulțumitoare, propune o imagine axială care reprezintă "mersul timpului". Câțiva ani mai tirziu reia aceasta imagine axiala in studiul **Essentials of English Grammar** (1933: 230) demonstrând, de data aceasta, că "timpul este în mod universal conceput ca fiind ceva care are o singură dimensiune, putând fi reprezentat numai printr-o linie dreaptă ce include principalele diviziuni, în felul următor:

A Trecut B Prezent C Viitor

Figura 1.8.

Arhitectonica sistemului temporal al limbii engleze cuprinde, în viziunea jesperseniană, un nivel superior, căruia i-au fost atribuite diviziunile noționale sau naturale ale timpului, și un nivel inferior, rezervat componentei gramaticale a categoriei de timp, cuprinzând două coordonate temporale - momentul vorbirii și momentul desfășurării acțiunii sau al situației.

Versiunea finală a sistemului temporal al limbii engleze alcatuită de lingvistul danez are înfățișarea prezentată în figura următoare.

Cele două nivele corespund accepției noționale a diviziunilor temporale și, respectiv, acepției funcționale a formelor gramaticale ale timpurilor verbale.

Schema aceasta a fost criticată de numeroşi autori (Binnick 1991), în primul rând datorită incapacității ei de a cuprinde în acest ansamblu unele forme temporale cum ar fi cea de Present Perfect. În ciuda acestui neajuns noi am precizat-o, pentru a scoate în evidență evoluția viziunii asupra temporalității în cazul unui deschizător de drumuri în această direcție.

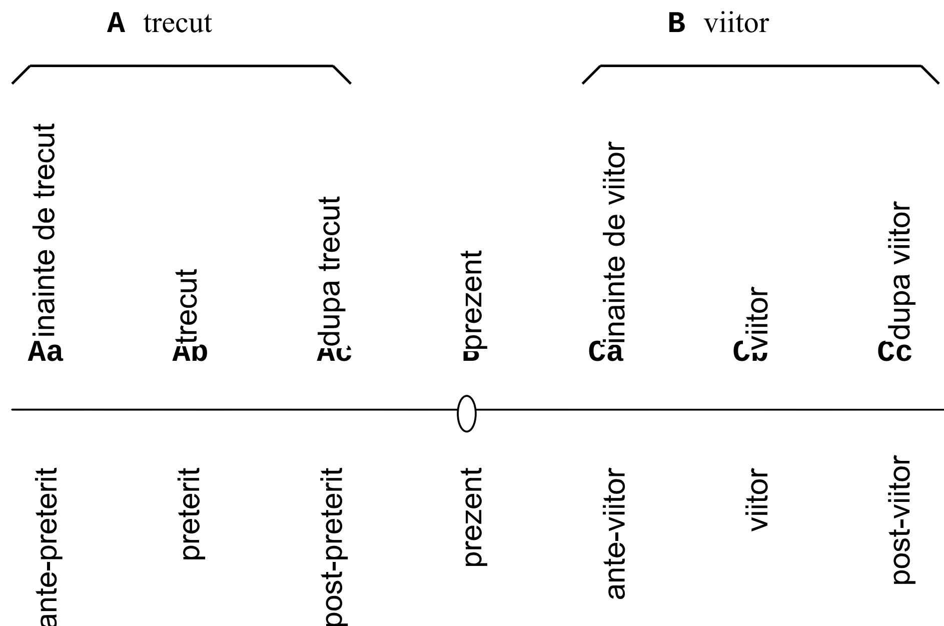

Figura 1.9.

Contribuția inovatoare a lui Jespersen constă în această prezentare biplană distingând categorii noționale și funcționale, fără a stabili o relație directă între formă și sens. Considerând noțiunile drept sensuri, fără a tribui nici un fel de ambiguitate formelor temporale, Jespersen ignoră rolul contextului și tratează fiecare sens într-o manieră absolutistă. Deși a înțeles și a discutat pe larg categoria aspectului în **Philosophy of Grammar**, lingvistul nu a dezvoltat niciodată un model al acesteia, care să corespundă modelului categoriei timpului. Pentru Jespersen formele de Present Perfect sau Pluperfect și Present Tense erau doar forme ale timpului gramatical. Rezultatul acestei viziuni se concretizează în faptul că timpurile relative sunt abordate ca esențialmente absolute, ceea ce constituie unul din neajunsurile sistemului său.

Binnick (1991) semnalează faptul că Jespersen nu realizează o distincție teoretică explicită între sens (sau semantică) și întrebuințare (sau pragmatică), deși, practic, el atribuie numai un singur loc timpului Past Tense în schema timpurilor, dar îi recunoaște mai multe întrebuințări.

Esențialmente tradiționalist, Jespersen a fost preocupat exclusiv de sens, prin care înțelegea, de fapt, noționalitate, fără a se baza pe valoarea semantică. Cu toate acestea, el a distins, în descrierea temporalității, forma, funcția și noțiunea fiecărui timp gramatical. Fără să-și fi propus o descriere completă a tuturor timpurilor gramaticale în cadrul unei singure scheme noționale, el a admis existența unui număr de întrebuințări a acestora care nu constituia parte a gamei normale a unei forme. Deși incomplet și cu inconsecvențe, sistemul temporal al lui Jespersen a constituit punctul de plecare al dezbaterilor sau studiilor aparținând unui număr considerabil de specialiști, care i-au scos în evidență fie aspectele pozitive, fie pe cele negative.

Neajunsurile cel mai adesea criticate de specialiști cu privire la teoria temporalității avansate de Jespersen se referă la tratarea formelor perfecte. Astfel Reichenbach ia în discuție distincția Past Tense vs. Present Perfect, iar Allen (1966:41) se oprește asupra abordării

sistemice bazată pe șapte forme temporale în locul sistemului bazat pe nouă forme, propus de Madvig pentru sistemul limbii latine și care a constituit punctul de plecare în cercetarea lui Jespersen. Comrie analizează valorile temporale și aspectuale ale formei de Past Perfect(1976: 52), iar McCoard insistă asupra valorilor subsumate de Past Tense care poate fi pe rând substituit de infinitivul simplu sau de cel perfect (1978: 200).

Conform lui Reichenbach (1947: 290) Jespersen nu asigură o altă metodă pentru diferențierea lui Past Tense de Present Perfect decât "a rather vague definition of the present perfect and call it 'retrospective variety of the present' …".

Astfel, extrăgând mai multe exemple si argumentatia aferenta din prezentarea sistemului temporal al lui Jespersen si comparându-le cu altele concepute cu multi ani mai tirziu de lingvisti americani (Hill 1958, Twaddell 1960), Diver (1963: 141-181) atrage atentia asupra unor contradictii existente in studiul savantului danez.

Aceste contradicții pot fi depistate in domeniul definirii, al descrierii și exemplificării, (1) la nivelul timpurilor simple, cum ar fi, de exemplu, cazul timpului *Past Tense*, (2) al distinctiei utilizarii timpurilor din sfera trecutului , cum ar fi cazul timpurilor *Preterit, Perfect* și *Pluperfect* precum și (3) la nivelul timpurilor "extinse", care includ acele forme temporale complexe ce suprapun componenta temporala cu cea aspectuala.

In pofida limitelor sistemului propus, Jespersen se numără printre primii lingvisti care au realizat un model temporal caracteristic gramaticii limbii engleze.

1.5.1.2. *Modelul lui Reichenbach*

Considerat de Rohrer (1981: 29) ca fiind "primul logician care a descris formele temporale ale limbilor naturale", Reichenbach (1947) "learnt from Jespersen that in seeing how tenses work we have to consider not only the time of utterance on the one hand and the time at which the event spoken of occurs on the other, but also a 'point of reference' which may be, though it need not be, different from either" (Prior 1967:12).

Cele trei coordonate incluse în citatul de mai sus sunt definite în mod explicit ca fiind trei puncte independente aparținând axei temporale.

Inovația sistemului temporal reichenbachian constă în introducerea unei scheme a timpurilor relative. Admițând reprezentarea axială a timpului, savantul american definește timpurile gramaticale ca fiind relații stabilite între cele trei coordonate: S - momentul actului vorbirii, E - momentul evenimentului sau al stării și R - momentul de referință sau punctul de vedere temporal. Dintre acestea, ultima coordonată, mpomentul de referință, are un caracter abstract întrucât ea reprezintă "the temporal standpoint from which the speaker invites his audience to consider the occurrence of the event (or the obtaining of the state)" (Taylor 1977: 203).

Astfel punctul de referință poate să coincidă, poate să preceadă sau să urmeze momentul vorbirii. Observația are valabilitate și în cazul raportului dintre momentul evenimentului sau al stării și momentul de referință.

Sistemul imaginat de Reichenbach oferă o viziune sistemică a timpurilor gramaticale, în care timpurile simple/ absolute sunt acele forme în care momentul de referință coincide cu cel al vorbirii. în cazul în care momentul evenimentului sau al stării precede referința, atunci precede în mod necesar și momentul vorbirii, situație în care rezultă un timp trecut; în mod analog, dacă evenimentul urmează referința, atunci este în raport de posterioritate cu momentul vorbirii, situație în care rezultatul îl constituie viitorul. Când toate cele trei coordonate coincid rezultă timpul prezent.

Dacă evenimentul precede sau urmează referința, atunci timpul reprezentat este unul retrospectiv sau prospectiv, fapt ce subliniază relativitatea sau dependența timpului respectiv, a cărui nuanță este relativă. Unica diferență între aceste două clase temporale este explicitată prin coincidența sau non-coincidența punctului de referință cu momentul vorbirii. Pornind de la relația stabilită între coordonatele temporale, sistemul lui Reichenbach este mai bogat decât cel al lui Jespersen și conține nouă forme fundamentale, după cum urmează:

Relația celor trei coordonate	**Terminologia lui Reichenbach**
E –- R – S	Trecut anterior
E, R –S	Trecut simplu
R –E –S	
R – S, E	Trecut posterior
R –- S – E	
E – S, R	Prezent anterior
S, R, E	Prezent simplu
S, R – E	Prezent posterior
S –- E – R	
S, E –- R	Viitorul anterior
E –- S – R	
S – R, E	Viitor simplu
S – R – E	Viitor posterior

Din terminologia folosită pentru desemnarea formelor temporale este evident faptul că distribuirea lor se bazează pe relațiile de anterioritate, posterioritate și coincidență și, de aceea, categoria de aspect este aproape inexistentă și în sistemul lui Reichenbach, ca și în cel allui Jespersen, de altfel.

Analizând modelul temporal propus de Reichenbach, ștefănescu (1988:226-229) definește, exemplifică și comentează sensul și posibilitățile combinatorii ale fiecăreia dintre coordonatele temporale și, de asemenea, înregistrează modalitățile lor specifice de actualizare.

Astfel ST (momentul vorbirii) desemnează momentul în care se rostește o propoziție, moment subînțeles sau exprimat prin adverbul deictic ***acum***. ET (momentul evenimentului) se referă la momentul sau la intervalul de timp in care se produce un eveniment sau are loc o acțiune sau o stare relevantă și, din punct de vedere logic, poate fi specificat sau dedus din micro sau macrocontextul în care este utilizat.

Sistemul prezentat în continuare va fi ilustrat cu un exemplu preluat de Reichenbach din Jespersen, pe care l-a reprezentat sub forma diagramată de mai jos:

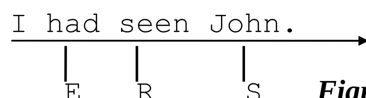

Figura 1.10.

în cazul timpului Present Perfect şi:

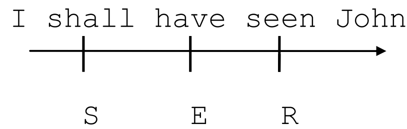

Figura 1.11.

Raportul celor trei coordonate a fost extins şi pentru diagnosticarea formelor de Simple Past:

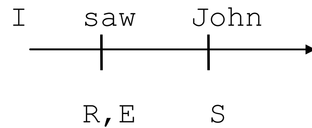

Figura 1.12.

unde S reprezintă momentul vorbirii, subînţeles ca fiind **acum** şi care precede E, momentul producerii evenimentului, iar R - momentul faţă de care se raporteaza evenimentul şi care, prin prezenţa, în plan formal a mărcii de perfect *have* exprimă ideea de anterioritate faţă de un anumit reper R, care poate sau nu poate fi actualizat la nivelul textului.

In cazul timpului *Past Perfect* Reichenbach prezintă diagrama temporalităţii sub forma următoare:

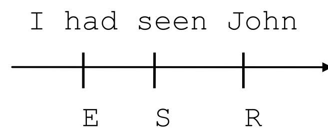

Figura 1.13.

în care E (evenimentul) precede R (momentul de referinţă) care, la rândul său, precede S (momentul vorbirii).

Extinzând această modalitate de interpretare a ideii de temporalitate pentru *Simple Past* şi *Present Perfect*, Reichenbach a obţinut o reprezentare în care două dintre coordonatele temporale se suprapun.

Astfel, în cazul exemplului următor, momentul de referinţă coincide cu momentul de desfăşurare a evenimentului, precedând momentul vorbirii, după cum urmează:

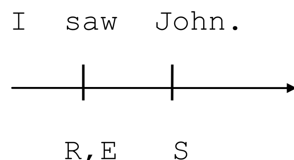

Figura 1.14.

Suprapunerea, în cazul reprezentării timpului *Present Perfect*, implică momentul de referință și momentul vorbirii, precedate de momentul de desfășurare a evenimentului; pentru exemplul care urmează, reprezentarea diagramată va arăta ca în figura de mai jos:

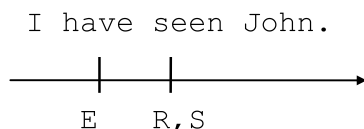

Figura 1.15.

Deși Reichenbach a adăugat între coordonatele fundamentale ale temporalității momentul de referință, el "a omis faptul ca un enunț ar putea avea mai multe momente de referință" (Prior 1967: 13).

Îmbogățind logica temporală reichenbachiană, Prior construiește "un timp mai complicat decât *Future Perfect*" (1967: 13).

Astfel el produce un exemplu alcătuit în maniera lui Reichenbach, prin care arată că o singură propoziție poate conține mai multe momente de referință (două în acest caz), pe care le plasează conform reprezentării grafice care însoțește exemplul creat:

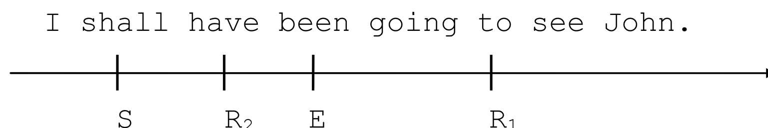

Figura 1.16.

Aplicând termenii logicii prioriene, în cazul exemplului de mai sus, ideea de trecut exprimată prin *have* reprezintă anterioritatea evenimentului față de un moment de referință simbolizat prin indicele R_1, iar ideea de viitor, exprimată prin *be going to* actualizează posterioritatea momentului de desfășurare a evenimentului față de un alt moment de referință, simbolizat prin indicele R_2.

Spre deosebire de timpul *Present Perfect* unde momentul de referință coincide cu momentul vorbirii, în ultima diagramă prezentată, deși există două momente de referință, nici unul nu corespunde cu momentul vorbirii.

În ciuda acestei omisiuni, sistemul lui Reichenbach prezintă și puncte forte. Unul dintre acestea îl constituie importanța pe care specialistul o acordă temporalității adverbiale, considerând ca timpul exprimat prin adverbe este timpul momentului de referionță și nu cel al evenimentului. Un altul este faptul că sistemul se constituie într-un instrument adecvat explicitării regulilor de concordanță a timpurilor.

Cu toate acestea, specialiștii au ridicat și unele obiecțiuni cu privire la sistemul temporal reichebachian. Pe lângă cea prezentată deja și aparținând lui Prior, vom menționa și opinia conform căreia acest sistem este prea bogat (Comrie 1985).

În ciuda acestei abundențe de forme, opinează Binnick (1991: 117), Reichenbach nu poate diferenția condiționalul perfect de viitorul perfect, căci în ambele cazuri evenimentul urmează momentul vorbirii.

Luat însă în ansamblul său, sistemul temporal al lui Reichenbach, bazat pe structura trichotomică (Bonnote et al. 1993: 81) oferă o argumentare adecvată a timpurilor gramaticale ale limbii engleze.

Situându-ne la granița trasată între logica temporală și gramatică, vom aduce în discuție un alt sistem construit pe baza acelorași elemente de limbă, sistem în care aspectualitatea este eludată complet.

1.5.1.3. *Modelul lui Halliday*

Astfel, terminologia logicii temporale prioriene a fost preluata de M.A.K. Halliday și R. Hassan în volumul **Cohesion in English**, volum care cuprinde un capitol dedicat conceptelor de 'time' și 'tense', respectiv timpului și timpului gramatical(1976: 184-192).

Metalimbajul pe care a fost construită argumentarea temporalității se bazează lexicul folosit de Madvig (1887) în denominarea formelor proprii limbii latine, unde, de exemplu, forma de Past Perfect era denumită '*preteritum in praeterito'* și explicată ca fiind 'past-in-the-past', sau Future Perfect era '*preteritum in futuro'*, fiind descrisă ca 'the-past-in-the-future'.

Bazându-se pe aceeași structură semantică trichotomică, întâlnită la Reichenbach, și utilizind toate posibilitățile combinatorii ale componentelor temporale și aspectuale existente, Halliday și Hassan au produs un portofoliu de 36 forme temporale, ordonate în 12 trepte.

Tabelul prezentat în continuare nu face referire la timpurile modalizate, așa cum au făcut autorii, ci prezintă selectiv, numai ideea de temporalitate.

Timpuri finite non-modale

Halliday, Hasan, 1976 : 184-187

ε	δ	γ	β			α		
			(fără)	I		trecut	1	took /did take
						prezent	2	take(s) / do(es) take
						viitor	3	will take
			trecut	II	în	trecut	4	had taken
						prezent	5	has taken
						viitor	6	will have taken
			prezent	III	în	trecut	7	was taking
						prezent	8	is taking
						viitor	9	will be taking
			viitor	IV	în	trecut	10	was going to take
						prezent	11	is going to take
						viitor	12	will be going to take
		trecut	în viitor	V	în	trecut	13	was going to have taken
						prezent	14	is going to have taken
						viitor	15	will be going to have taken
		prezent	în trecut	VI	în	trecut	16	had been taken
						prezent	17	has been taken
						viitor	18	will have been taken

						trecut	19	was going to be taken
		prezent	în viitor	VII	în	prezent	20	is going to be taken
						viitor	21	will be going to be taken
						trecut	22	had been going to take
		viitor	în trecut	VIII	în	prezent	23	has been going to take
						viitor	24	will have been going to take
						trecut	25	had been going to have taken
	trecut	în viitor	în trecut	IX	în	prezent	26	has been going to have taken
						viitor	27	will have been going to have taken
						trecut	28	was going to have been taking
	prezent	în trecut	în viitor	X	în	prezent	29	is going to have been taking
						viitor	30	will be going to have been taking
						trecut	31	had been going to be taking
	prezent	în viitor	în trecut	XI	în	prezent	32	has been going to be taking
						viitor	33	will have been going to be taking
						trecut	34	had been going to have been taking
prezent	în trecut	în viitor	în trecut	XII	în	prezent	35	has been going to have been taking
						viitor	36	will have been going to have been taking

Autorii sunt de părere că sistemul temporal al limbii engleze este caracterizat de o "complexitate mai mult aparentă decât reală". Acesta se bazează pe două principii foarte simple, dintre care primul este reprezentat de existența posibilității unei alegeri pentru trecut, prezent și viitor, iar cel de-al doilea constă în faptul că această alegere se poate face în mod repetat - în granițele unor limite - unde fiecare nouă alegere o consideră pe cea anterioară ca fiind punctul său de plecare" (Halliday și Hasan 1976:186).

Acest "fiecare nou punct de plecare" este un nou moment de referință care, conform sistemului, poate atinge cifra totală de patru. Cea mai complexa forma temporala in limba engleza exemplificata de cei doi lingvisti este *had been going to have been playing* denumită "prezent in trecut in viitor in trecut in trecut in trecut".

Deși nu s-a bucurat de ecouri în literatura de specialitate, sistemul descris de Halliday și Hasan conturează o viziune mult mai amplă asupra acestei problematici, datorată numărului și mai bogat de forme temporale inventariate, comparativ cu modelele prezentate anterior.

1.5.1.4. *Modelul lui Bull*

Aceeași bibliografie de specialitate beneficiază de o considerabilă colecție de studii al căror punct de plecare îl marchează modelul ipotetic universal, imaginat de profesorul William Bull, lingvist american cunoscut în lingvistica anglo-americană, mai ales datorită studiului **Time, Tense and the Verb** (1963). Descrind una dintre cele mai complete și complexe viziuni asupra temporalității, modelul acesta a acceptat existența unei rețele semantice universale pe care ar putea fi amplasate timpurile tuturor limbilor naturale.

Conceput in plan noțional ca un joc de relații vectoriale timpul este definit cu ajutorul a trei coordonate: originea, direcția și distanța.

Punctul de origine privilegiat este prezentul locutorului, prezent care se constituie într-un punct matematic și care divizează linia timpului în două segmente, trecutul și viitorul.

Momentul vorbirii reprezintă punctul de reper fundamental al sistemului temporal. Punctul prezent (PP) este prin excelență momentul actualității si, de aceea tot ce este anterior, simultan, sau posterior este necesarmente așa prin raportarea la observatorul situat în PP.

Ideea centrala a sistemului temporal ipotetic al lui Bull este ca omul poate trata evenimentele numai in trei directii: el le poate percepe, și le poate aminti sau le poate anticipa.

Situat în momentul vorbirii ← PP → (punctul prezent) vorbitorul poate contempla tot timpul în mod abstract și bidirectional. Cu toate acestea, prezentul unui act de vorbire se mișcă spre înainte în timp. Un nou PP este definit, din care vorbitorul își poate vizualiza evenimente trăite la un PP anterior care devine RP, punct retrospectiv, situat pe o axă de orientare retrospectivă. Pe lângă aceasta vorbitorul își poate aminti că la un prezent anterior (devenit acum RP) el privea înapoi și înainte în timp ←--- RP --- PP ---→. Încă o dată la PP vorbitorul, de asemenea, poate anticipa evenimente pe care nu le-a trăit, definind astfel o nouă axă de orientare (AP -→ punct anticipativ). In mod similar, vorbitorul își poate aminti că la un moment dat RP el a anticipat o axă care ar fi axa anticipativă retrospectivă (RAP) ←---RP --- RAP --- PP--- AP ---→. Este evident acum că ne aflăm în fața unui sistem deschis în care posibilitățile de proiectare sunt teoretic infinite. Situat pe fiecare din aceste axe, vorbitorul poate merge totdeauna spre o alta, definind noi intervale de timp. Rezultatul sistemului lui Bull este divizarea timpului într-o serie de intervale ordonate. Axele sunt înainte sau după PP, evenimentele (marcate cu E) sunt simultane cu axa (insemnate cu V, unde V = vector); ele se produc inainte de axă (marcate cu -V) sau după axă (marcate cu +V).

Locutorul poate alege însă oricare alt punct pe linia timpului pentru a localiza acolo, în mod artificial, un moment al actualității. Astfel axa de orientare PP poate ceda locul său unui alt punct de reper RP(punctul retrospectiv) constituit în jurul unui moment din trecut, sau unui punct anticipat (AP) centrat pe un punct viitor.

Din punct de vedere teoretic numărul axelor temporale este nelimitat: prin raportare la RP sau AP se poate concepe o origine anterioară sau posterioară și așa, din aproape în aproape. Practic, însă, Bull crede că patru axe sunt suficiente pentru a explica orice sistem lingvistic.

Pornind de la punctele de referință astfel definite, evenimentul poate fi situat la mijlocul unui vector negativ (-V), sau al unuia pozitiv (+V) sau corespondent punctului zero.

Conform opiniei lui Bull distanța (scalară) nu se exprimă niciodată prin sistemul verbal ci numai prin cel adverbial. De exemplu, în locuțiunea adverbială *după două ore* funcția scalară care exprimă distanța este îndeplinită de *două ore* care exprimă lungimea intervalului.

Sistemul ipotetic conceput de Bull pentru a fi aplicat limbii spaniole, a constituit cadrul general pentru studiul comparativ al temporalității în cazul altor limbi romanice, cum ar fi, de exemplu, limba franceză (Klum 1961), sau limba română (Cornilescu 1974).

1.5.1.5. *Modelul lui Weinrich*

În 1964 apărea la Stuttgart volumul **Tempus - Besprochene und erzahlte Welt**, semnat de Harald Weinrich. Prin afirmațiile cuprinse în acest studiu al cărui scop a fost acela “de a stabili o legătură între lingvistică și literatură și de a cerceta structurile de bază pe care limba și literatura le au în comun”, Weinrich devine reprezentantul teoriei temporalității bazate pe principii situaționale.

El își fondează cercetările, efectuate pe un corpus de origine franceză și, implicit pe sistemul verbal francez, pe ipoteza că structurile lingvistice corespund în orice punct structurilor de comportament, negând, în același timp legătura dintre timpul fizic și cel gramatical, precum și existența aspectului gramatical, mai ales în cazul limbilor romanice.

În viziunea sa, unitatea lingvistică maximală, în analiza timpului o constituie paragraful definit la nivelul textului, cu toate elementele situaționale pe care le implică. El consideră, deci formele temporale unele în raport cu altele,în tranzițiile pe care le efectuează, nu la nivelul categoriei gramaticale a timpului , ci la nivelul logicii și la nivelul discursului. întâmpinat ca fiind “aussi revolutionnaire dans ce qu’il nie que dans ce qu’il affirme”(Martin 1971:147), volumul lui Weinrich a stârnit numeroase ecouri în literatura temporalității.

1.5.2. *Modele temporale specifice limbii române*

Ideea de timp este reprezentată în literatura română de specialitate printr-o bibliografie care unește în cadrul capitolului timp și temporalitate diverse abordări gramaticale sau logice, didactice sau stilistice, istorice sau contrastive.

În argumentația cercetării sale privind timpul și temporalitatea în limba română, Săteanu (1980: 21-2) subliniază faptul că aceste două concepte au constituit obiectul unor lucrări de seamă aplicate mai ales la limba franceză, spaniolă, germană și engleză. Afirmația își păstrează valabilitatea până în anul 1980, dacă se au în vedere numai abordările monografice, de tipul celor enumerate de autor, dintre care cităm doar studiul lui Imbs (1960), pe cel al lui Klum (1961), precum și pe cel semnat de Wunderlich (1970). Preluând maniera de prezentare a predecesorilor sus amintiți, Săteanu realizează un asemenea studiu monografic, care se constituie într-un summum necesar și util lingvisticii românești, dar care nu apare pe un fundal neexplorat.

În acest sens, literatura temporalității în limba română cunoaște mai multe modalități de abordare.

Ca părți ale sistemului gramatical al limbii române timpurile și valorile lor contextuale au fost tratate parțial sau integral, în funcție de maniera de abordare a volumelor în care au fost introduse studiile respective.

Prin urmare, ca elemente constitutive ale sistemului gramatical al limbii române, timpurile verbale și valorile lor contextuale au fost abordate fragmentar într-un cuprinzător portofoliu de gramatici al căror istoric este prezentat in extenso de Călărașu (1987:7-21). Cercetarea acestei specialiste distinge două etape în cadrul acestui domeniu de cercetare, una aplicativ-normativă (1757-1950), care acoperă aproximativ două secole de preocupări lingvistice datorate reprezentanților culturii românești și una teoretică, al cărei început se situează în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Prima etapă constă din două intervale generate de caracterul preponderent al lucrărilor înregistrate.

Astfel, începutul perioadei este marcat de apariția primelor gramatici în limba română și se extinde până în anul 1880. Trăsătura comună a lucrărilor înregistrate în această perioadă constă în scoaterea în evidență a aspectelor normative și didactice ale limbii. Printre primii autori care oferă câte o definiție pentru fiecare timp și mod, studiul în discuție îl menționează pe I.H. Rădulescu (1828).

Cea de-a doua parte a intervalului, care se focalizează pe anii de după 1880 și care se extinde până în jurul lui 1950 reunește lucrări cu un accentuat ton descriptiv, manifestat într-o preocupare sporită față de diversitatea întrebuințării unor anumite forme în limbă. Dacă Heidler (1910:3-4)distinge, alături de actualitatea unei acțiuni sau stări nuanța durativă și pe cea iterativă a prezentului și identifică prezentul cu valoare de viitor sau de trecut, cu aproape douăzeci de ani mai târziu, Kr Sandfeld și H. Olsen inventariază nu mai puțin de șase întrebuințări ale aceluiași timp.

Abordarea accentuat descriptivistă caracteristică începutului secolului al XX-lea continuă în același sens al identificarii diferitelor utilizări ale timpurilor verbale.

Aproximativ către mijlocul secolului nostru aria de investigație a problematicii timpului cunoaște o nouă deschidere, fiind abordate tratări ale întrebuințării proprii fiecărui timp, în funcție de efectele stilistice pe care acestea le pot genera.

Prin urmare, se pot menționa numeroase tipologii de studii. O primă astfel de tipologie este cea a studiilor abordând cu titlu de generalitate întrebuințarea și valorile timpurilor (Graur 1955, Mancaș 1975) și modalitățile de exprimare a unora dintre ele (Vianu 1943, Rădulescu 1960, Guțu-Romalo 1962, Mancaș 1979), precum și categorii gramaticale specifice verbului (Crașoveanu 1968, Belchiță 1970).

Dacă unii autori au tratat segmente ale axei cronogenetice (Bottke 1960, Pamfil 1973) sau chestiuni cu un pronunțat caracter teoretic privind spectrul verbului (Trandafir 1973), alții au cercetat în exclusivitate câte un timp verbal. Astfel au fost supuse analizei și interpretării din diverse unghiuri toate timpurile trecutului indicativ: mai mult ca perfectul (Vianu 1968a, Călărașu 1971), perfectul compus (Canarache 1965, Sădeanu s.a.), perfectul simplu (Graur 1940, Rosetti 1955, Georgescu 1957, Brâncuș 1958,), imperfectul (Georgescu 1956, Vianu 1957, Onu 1958, Pătruț 1964, Cvasnii 1970, Mancaș 1975), prezentul (Vianu 1968, Rădulescu 1970) și, nu în ultimul rând, viitorul (Lombard 1939, Bolocan 1968, Guțu-Romalo 1968, Bugeanu 1970, 1971, Berea-Găgeanu 1972a, 1972b, 1974, 1979, Trandafir 1976).

O altă direcție în cercetarea timpului și a temporalității este descrisă de interpretarea posibilelor legături, colocații, interferențe și determinări privind raportul timp - adverb (Dragomirescu 1960, Mîinea 1969, Avram 1975, Zdrenghea 1978), raportul timp - timp (Canarache 1949, Barbu 1950, Creția 1954,

Manoliu 1964, Sădeanu 1976, Călărașu 1977, 1978) sau privind existența unor sisteme temporale complementare (Iordan 1950, Săteanu 1972, 1974).

Preocuparea față de valorile contextuale ale timpurilor verbale s-a concretizat și în numeroase studii stilistice care analizau fie întreaga operă aparținând unor autori de marcă ai literaturii române (Cazacu 1954, Vianu 1968b, 1968c), fie unele fragmente din operele scriitorilor români (Gheție 1958, Cazacu 1960, Miclău 1978).

Sunt, de asemenea, de semnalat și unele preocupări privind abordarea istorică și terminologică a verbului, incluzând și observații privind formele temporale (Orza 1969), metode de analiza textuală a timpurilor (Mancaș 1969, Berea-Găgeanu 1981), precum și didactica timpurilor (Poalelungi 1960).

Cu toate că tendința descriptivă continuă și în prezent, granița care separă deceniul al patrulea de al cincilea "marchează trecerea la o nouă etapă în studiul întrebuințării formelor vebrale, caracterizată prin accentul deosebit pus pe teoria categoriilor gramaticale aferente verbului și pe descrierea caracterului lor sistematic" (Călărașu 1987: 25).

Deși multe din preocupările prezentate anterior reprezintă o dezvoltare a tradiției descriptiviste, abordarea timpului și a temporalității cunoaște o nouă etapă după 1950, etapa teoretică, al cărei fundament îl constituie două lucrări aparținând profesorului universitar G. Ivănescu.

Prima, **Curs de sintaxa limbii române** (1948), supune atenției o amplă argumentație teoretică privind metodele și concepțiile de studiere a sintaxei.

Cea de-a doua, **Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les** langues **indo-européennes** (1957) consacrată categoriilor de timp și aspect în limbile indo-europene se deschide cu prezentarea unui set de sinteze privind cercetarea diacronică a celor două categorii. Sunt apoi analizate unele dintre opozițiile aspectuale pe baza cărora autorul divide timpurile verbale în perfective și imperfective. Caracterul de noutate precum și importanța acestor două studii rezidă în încercarea autorului lor de a realiza o sinteză a aspectelor teoretice și o confruntare a acestora cu aspectele practice oferite de utilizările sistemului verbal al limbii române.

Ulterior, multe dintre opiniile cuprinse în aceste lucrări au fost total ignorate (a se vedea distincția perfect simplu-perfect compus, de exemplu), iar multe altele care au fost parțial preluate au devenit ținta unor critici. Meritul de necontestat al ideilor avansate de lingvistul român rămâne acela "de a fi generat dezbateri, de a fi formulat interpretări, de a fi propus soluții, sau de a fi schițat sugestii…" (Călărașu 1987: 25).

Interesul față de abordarea teoretică s-a manifestat și după anii 1960, atât în lucrări de ansamblu asupra limbii române (Iordan, Guțu-Romalo, Niculescu 1967, Berceanu 1971, Pană-Dindelegan 1973), cât și în lucrări dedicate în mod special verbului (Frîncu 1971, Trandafir 1973, Irimia 1976, Călărașu 1987).

Alături de toate aceste abordări parțiale, care au tratat chestiuni legate, mai mult sau mai puțin, de problematica timpului, aducem în atenție monumentalul studiu monografic dedicat verbului din limba română de către cercetătorul suedez Alf Lombard (1954, 1955).

Pentru a încheia această reconsiderare a valorilor bibliografiei românești privind generoasa tematică a timpului și a temporalității, vom înscrie în galeria lucrărilor de referință ale lingvisticii europene studiul monografic cu caracter descriptiv-teoretic aparținând profesorului Săteanu, **Timp și temporalitate în limba română**(1980).

Deși lingvistica românească înregistrează un real interes față de tot ceea ce înseamnă timp și temporalitate, maniera de abordare a specialiștilor români diferă de cea a lingviștilor anglofoni prezentați anterior (cf. infra 1.5.1.).

Diferența dintre aceste două abordări constă esențialmente în lipsa unor reprezentări grafice sau arhitecturale ale categoriei de timp proprii limbii române.

Lingviștii români au tratat timpurile sistemului gramatical românesc la nivel formal, semantic și funcțional, fără a declanșa propria argumentare de la o reprezentare diagramată a conceptului de timp. Cu toate că această observație înglobează un anumit grad de generalitate, vom semnala și existența unor excepții. Dintre acestea vom aduce în atenție studiul Mihaelei Mîinea, care prezintă, mai întâi, o imagine axială a timpului pe care suprapune adverbe ale temporalității (1969), cf. figura 1.17:

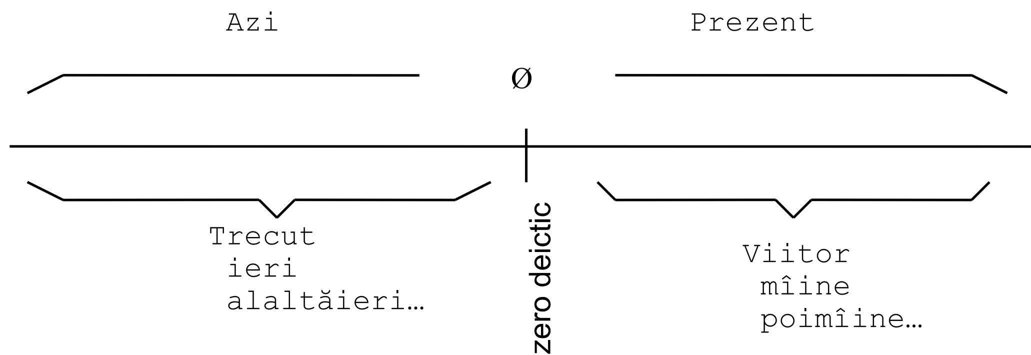

Figura 1.17.

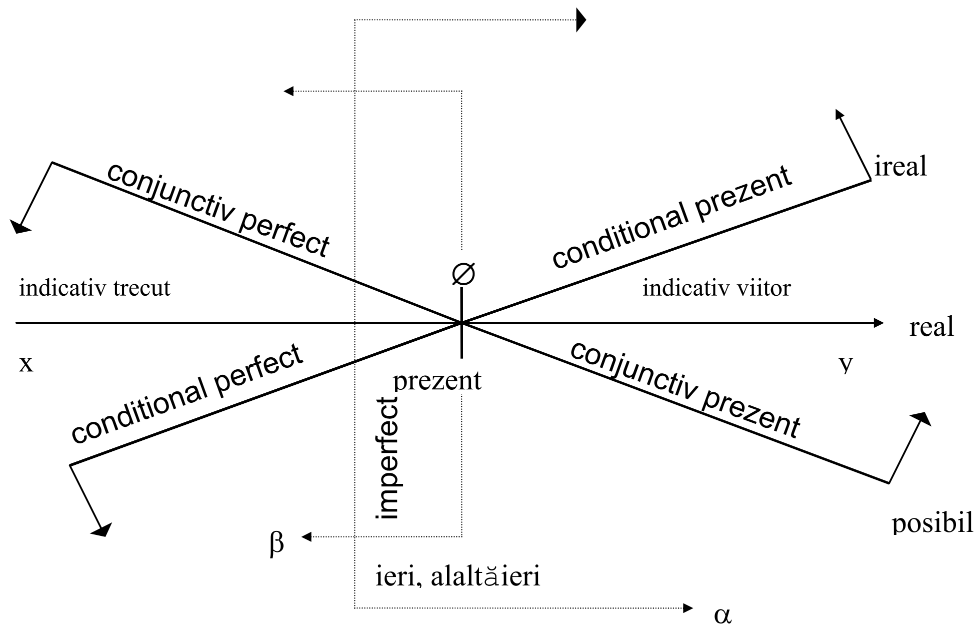

Figura 1.18.

Concentrat pe descrierea determinării verbale, studiul mai cuprinde şi o reprezentare diagramată a distribuţiei adverbelor de timp în funcţie de relaţia mod-aspect (1969: 530).

Precizările de mai sus se constituie într-o explicitare a inexistenţei unor prezentări modelare ale sistemului temporal verbal românesc, excepţia notabilă constituind-o modelul avansat de Săteanu. Pentru a concretiza imagistic timpul în limba română autorul porneşte de la cronogeneza guillaume-iană, al cărei centru de interes îl constituie verbul şi continua cu reprezentarea temporalităţii adverbiale, preluând în figura 10 (1980:42) schema concepută şi prezentată de Mîinea (1969: 530).

Săteanu proiectează arhitectonica temporalităţii româneşti adaptând modelele europene la mijloacele expresive ale limbii noastre. Astfel, urmând modelul francez al lui Paul Imbs (1960:5, 6, 107), autorul consemnează existenţa a trei sisteme formale, constând din forme simple, compuse şi supracompuse, care se dispun simetric şi care sunt organizate ierarhic, în conformitate cu figura de mai jos:

am fost mers-------am mers---------merg-----------voi merge---------voi fi mers

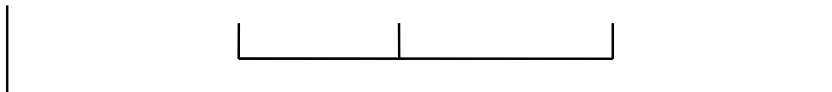

Figura 1.19.

Prezentarea sistemului temporal românesc poate fi făcută, sugerează Săteanu, şi prin dispunerea în trei compartimente separate, a formelor simple şi, respectiv, (supra)compuse, dar o asemenea distribuire ar demonstra lipsa de simetrie a sistemului în discuţie.

în această perspectivă simetria sistemică ar avea de suferit, intrucât formele simple ar apărea numai spre trecut, formele compuse ar apărea numai spre viitor, în timp ce în compartimentul trecutului s-ar afla şi forme simple şi forme compuse.

Etapele acestea preliminare introduc construcţia arhitectonică realizată de Săteanu (1980:51), conform căreia temporalitatea românească se vizualizează în trei axe: a prezentului (PP), a trecutului sau a precedenţei (PR) şi a viitorului sau a posteriorităţii (PV).

Spre deosebire de modelele europene de la care a pornit, autorul român avansează două sisteme temporale, bazate pe două dintre stilurile funcţionale caracteristice limbii române. Primul dintre acestea, care este şi cel mai complet, are în vedere sistemul literar si se prezintă astfel (cf. fig. 21, 1980: 51):

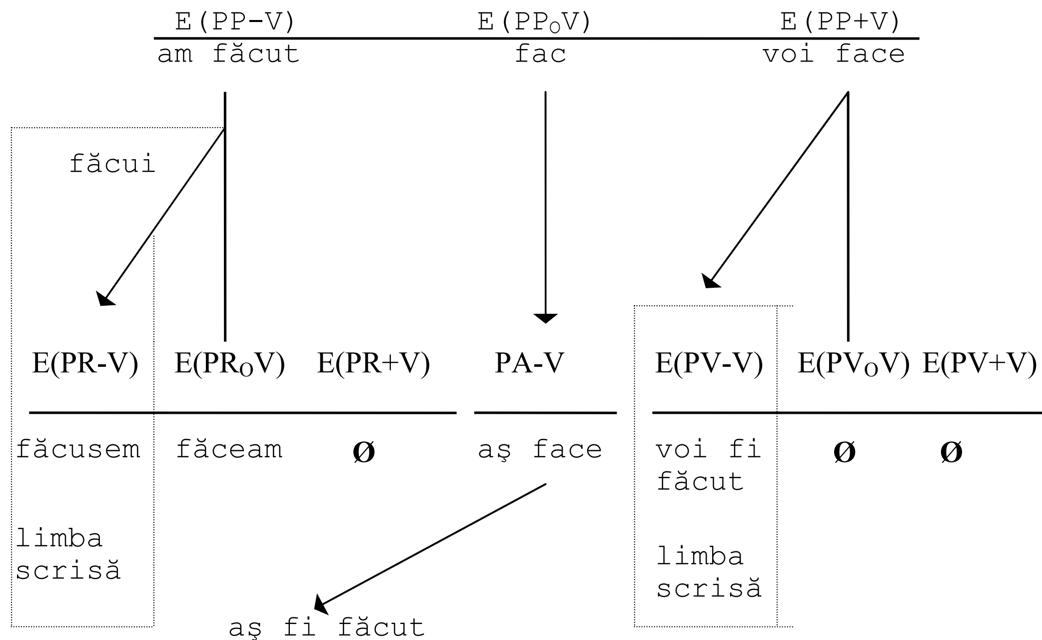

Figura 1.20.

Cel de-al doilea, numit de autor sistemul standard, înfăţişează o versiune simplificată a modelului de mai sus şi caracterizează varianta orală a limbii române (cf. fig. 22, 1980: 51):

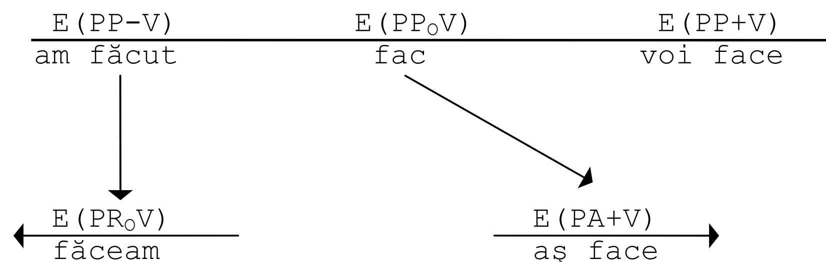

Figura 1.21.

Ţinând seamă de faptul că literatura de specialitate face distincţie între stilurile funcţionale ale limbii române în clasificarea timpurilor, vom nota acest fapt ca pe o proprietate specifică limbii române - aceea de a avea un sistem temporal dictat de uzanţa stilurilor. Distincţiile impuse de un stil sau altul sunt foarte clare şi nete şi în cazul limbii engleze, dar acestea nu sunt operative la nivelul temporalităţii şi, cu atât mai puţin la nivelul aspectualităţii.

1.5.3. *Abordări paralele ale categoriei timpului în limbile engleză și română.*

Ne propunem în continuare prezentarea câtorva etape ale caracterizării lingvistice a limbii engleze existente în bibliografia românească, caracterizare care a cunoscut două orientări. După o primă etapă descriptivă, studierea fenomenelor lingvistice proprii acestei limbi a fost abordată într-o manieră contrastivă.

Lucrările cu un pronunțat caracter descriptiv cuprind și numeroase elemente prescriptive care constituie laolaltă o gramatică a transferului cu profitabile utilizări în achiziționarea cunoștințelor de limbă engleză pentru cursanții români.

1.5.3.1. *Abordări descriptive.*

Abordarea limbii engleze a cunoscut o largă deschidere începând cu anii 1960, ani care au fost martorii apariției volumelor de gramatică descriptivă datorate specialiștilor români.

Una din primele gramatici ale limbii engleze aparține autoarei Alice Bădescu (1963). Conceput pe baze tradiționale, volumul tratează aprofundat toate fenomenele gramaticale, insistând asupra celor specifice limbii engleze, mai puțin accesibile cititorului român. Din punct de vedere terminologic autoarea a adoptat o exprimare adecvată fenomenelor lingvistice studiate. Fundamentată pe lucrări de gramatică de referință ale bibliografiei anglo-americane ale epocii, gramatica aceasta este bogat ilustrată cu exemple care pun în valoare nu numai subtilitățile fiecărui fapt de limbă discutat, ci oferă și numeroase informații privind cultura și civilizația engleză, precum și specificul obiceiurilor tradiționale ale universului britanic. Constituită într-un instrument de lucru bine documentat și structurat, lucrarea profesoarei Alice Bădescu reprezintă una din primele încercări de explicare argumentată a gramaticii limbii engleze în cultura românească.

Preluând elemente descriptive și normative tradiționale, **Gramatica limbii engleze**, semnată de profesorii Preda și Levițchi (1967), prezintă faptele de limbă pe baze funcționale și din multiple puncte de vedere (fonetic, lexical, morfologic, sintactic și, uneori, stilistic), acolo unde este necesar. Cu toate că metalimbajul acestei lucrări nu impune prea multe chestiuni cu titlul de inedit, autorii au prefațat volumul cu un mic glosar, pentru explicitarea unor termeni cu circulație relativ restrânsă. Materialul de limbă prezentat este divizat în compartimentele tradiționale ale gramaticii - morfologia și sintaxa. în cadrul acestora, autorii au creat ierarhizări ale părților de vorbire sau de propoziție, au inclus informații privind topica, ortografia și punctuația limbii engleze. Destinată unor scopuri primordial practice, lucrarea recurge, în multe situații, la comparații cu limba română.

Vom include în acest breviar și un alt volum intitulat, de asemenea, **Gramatica limbii engleze,** aparținând în exclusivitate profesorului Levițchi. Fără a fi, după cum însuși autorul subliniază, o reeditare a volumului omonim apărut în 1961, sau al celui redactat și publicat în 1967, în colaborare cu profesorul Preda, această carte prezintă esențialmente aceeași concepție fundamentală asupra fenomenelor proprii limbii engleze ca și exemplarele deja amintite.

Având aceeași destinație practică, lucrarea este structurată pe aceleași coordonate majore - morfologia și sintaxa, în cadrul cărora funcționează principiul ierarhizării.

1.5.3.2. *Abordări contrastive*

În anii 1970 s-a derulat, sub tutela Universității București, proiectul de analiză contrastivă a limbilor română și engleză ale cărui scopuri teoretice și practice s-au materializat într-un

impresionant număr de studii de anverguri diferite. Cercetările întreprinse în cadrul acestui proiect au fost publicate în şapte buletine BRECAP (Chiţoran 1976:29-30), în volume a căror titulatură specifică maniera contrastivă de abordare a materialului prezentat şi, nu în ultimul rând, în comunicări susţinute cu prilejul sesiunilor ştiinţifice ale aceluiaşi proiect, dar care nu au fost publicate până în prezent. În paralel cu desfăşurarea acestui proiect au existat şi contribuţii individuale din partea unor specialişti pasionaţi de diversele aspecte ale temporalităţii şi/sau aspectualităţii.

Abordarea unor probleme privind unele compartimente ale sistemului gramatical al celor două limbi este concretizată şi în unele teze de doctorat susţinute în ultimele decenii.

Categoriile gramaticale de timp şi aspect au fost descrise şi analizate fie în ansamblul lor (Weber 1976, Peculea 1978), fie parţial. Dintre abordările parţiale, unele au inventariat elementele comune celor două categorii, ca în cazul lucrării profesorului Zdrenghea (1976), altele au recurs la descrierea şi analizarea corespondenţelor, precum şi a particularităţilor în exprimarea unor timpuri ca, de pildă, Prezentul (Zdrenghea 1972), Imperfectul(Spăriosu and Preda 1972), Present Perfect (Taşcă 1971) şi Viitorul (Bîră 1974). Elementele contrastive ale sistemului temporal, precum şi opoziţiile acestui sistem au constituit centrul de interes al unor cercetători români (Cornilescu 1978, Hârşan 1978, Paraschivescu 1975 şi Zdrenghea 1979).

Abordarea contrastivă realizata de profesor universitar Al. Cornilescu (1974:43-130) propune un model de descriere semantică a două sisteme verbale deosebite nu numai din punctul de vedere al conţinutului ci şi din punctul de vedere al expresiei formale. Punând faţă în faţă şapte forme temporale aparţinând limbii române şi optsprezece ale limbii engleze, analista formulează un set de reguli semantice capabile să descrie caracteristicile formelor englezeşti în vederea explicării corespondenţelor şi diferenţelor existente la acest nivel între cele două limbi, incluzând şi câteva idei care ar putea contribui la alcătuirea unei gramatici de transfer a două limbi A şi B, aşa cum acest tip de gramatică este definit de Harris (1960).

Abordarea prezentată se rezumă la analizarea timpurilor modului indicativului, cu reprezentările temporale specifice fiecăreia dintre limbile în discuţie şi, din acest motiv, nu studiază relaţiile dintre conjuncţii şi timpuri care dau naştere unor distribuţii temporale specifice ca, de exemplu, combinaţiile proprii frazei condiţionale sau celei temporale.

În sistemul cronologic descris, autoarea include şi timpurile perfecte, împărtăşind părerea lui Bull, conform căreia între noţiunile de ordine (sau timp gramatical) şi aspect există o strânsă legătură "Thus an event which is simultaneous with the act of speaking is said to be imperfect. An event which is anterior to the act of speaking is perfected. In other words, in terms of a single axis of orientation, anterior, past, perfected may all describe the same order relationship to the axis. Thus at least at PP the difference between A and order is a difference in the conceptualization of the same basic fact" (Bull 1960: 25).

Formele propuse pentru analiză sunt:

English	Non continuous	Continuous
Present	I ask	I am asking
Present Perfect	I have asked	I have been asking
Future	I shall/will have asked	I shall/will be asking
Future Perfect	I shall/will have asked	I shall have been asking
Past Tense	I asked	I was asking
Past Perfect	I had asked	I had been asking
Future in the Past	I should/would ask	I should/would be asking
Future Perfect in the Past	I should/would have asked	I should/would have been asking

Din limba română au fost selectate următoarele forme temporale ale modului indicativ:

Română

Prezent	întreb
Perfect compus	am întrebat
Imperfect	întrebam
Perfect simplu	întrebai
Mai mult ca perfect	întrebasem
Viitor	voi întreba
Viitor anterior	voi fi întrebat

O comparație a sistemului verbal al limbilor engleză și română, raportate la sistemul lui Bull (prezentat în linii generale cf. infra 1.5.1.3) va duce la evidențierea unora dintre trăsăturile lor caracteristice.

Am văzut în Capitolul 1 că vorbitorul poate concepe tipurile de situații într-un sistem tridirecțional. Așadar, el le poate percepe și le poate aminti sau le poate anticipa. în momentul vorbirii locutorul poate contempla timpul ca pe o noțiune abstractă și bidirecțională ←- PP-→ (PP= punctul prezent). Prezentul actului de vorbire (t_0)nu este un punct/interval fix, ci unul mobil care înaintează, se mișcă în timp devenind un nou PP(t_1). Acest nou PP oferă locutorului o perspectivă nouă, aceea de a-și aminti situațiile trăite la PP(t_0)anterior, care devine RP=punct retrospectiv, sursa axei de orientare retrospective. Pe lângă aceasta, vorbitorul își poate aminti că la t_0 devenit t_1, el putea privi, în timp, înapoi și înainte, conform reprezentării grafice următoare ←- RP ---- PP-→.

Revenind la PP(t_0) vorbitorul poate anticipa tipuri de situații pe care nu le-a trăit, definind astfel o nouă axă de orientare AP=punctul anticipativ. Aplicând același mecanism imaginar de gândire, vom preciza faptul că locutorul își poate aminti că la un anumit RP a anticipat o axă compozită anticipativ-retrospectivă (RAP) ←- RP --- RAP --- PP –- AP -→. însumând posibilitățile proiective se poate concluziona că această modalitate de abordare a sistemului temporal rezultă într-un sistem deschis, cu posibilități teoretic infinite. Din fiecare din aceste axe locutorul se poate vizualiza în oricare alta, definind noi intervale de timp.

Rezultatul sistemului lui Bull este divizarea timpului într-o serie de intervale ordonate. Axele se desfășoară înaintea sau după PP(punctul prezent), iar tipurile de situații - marcate cu E în figura de mai jos sunt concomitente cu axa (cele însemnate cu V, unde V=vector), sunt anterioare, desfășurându-se înaintea momentului axial(însemnate cu -V), sau posterioare (însemnate cu +V).

Figura următoare va prezenta posibila și evidenta suprapunere a formelor verbale ale modului indicativ din limbile engleză și română, pe sistemul temporal avansat de Bull.

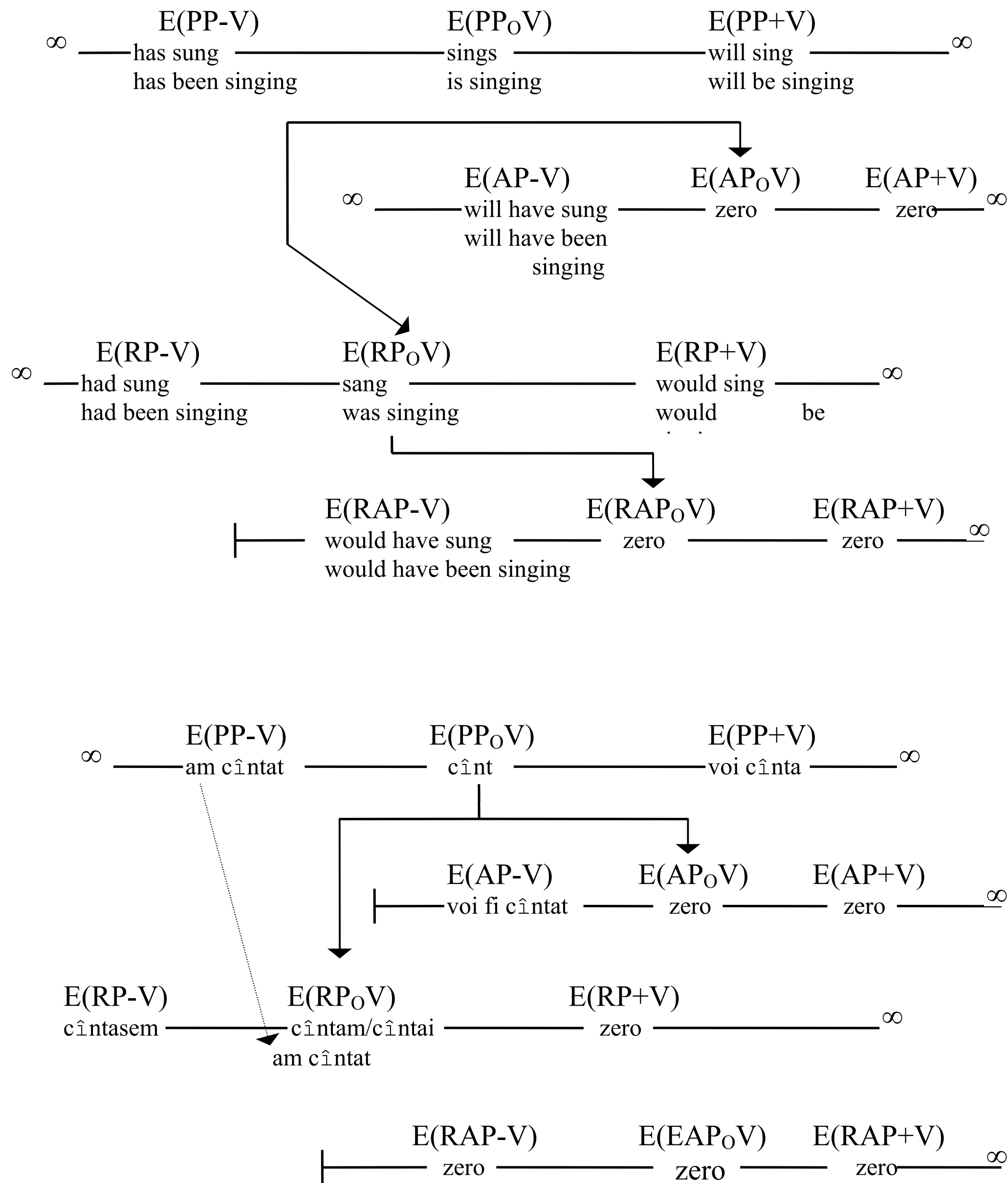

Figura 1.22.

Realizând această suprapunere, autoarea prezintă un set de observații conform cărora fiecărei poziții cronologice din diagramă îi corespund în engleză două forme aspectuale. În cazul limbii române aceasta situatie apare numai pentru perfectul compus, perfectul simplu și imperfectul.

În plus, timpurile limbii engleze specifica în mod deschis patru axe de orientare, în vreme ce în limba romana nu există nici o formă marcată pentru RAP.

Ca o ultimă remarcă, autoarea precizează că o formă din limba română - perfectul compus - ocupă două pozitii cronologice, fiind ambiguă chiar și la acest nivel al descrierii lingvistice.

Diagramele lui Bull arată că pentru ambele sisteme, fie din punctul de vedere al PP sau RP, axele AP și RAP sunt conceptualizări, variante ale vectorului plus; cele două axe nu se bucură de un statut egal.

Bull a avut nevoie de două axe "anticipative", una care reprezintă prezentul și cealaltă pentru trecut (APși RAP). O constatare cu un grad și mai ridicat de generalitate ar fi aceea conform căreia în vreme ce sistemul limbii engleze este caracterizat de o simetrie perfectă, sistemul românesc este asimetric în cazul celor două axe principale de orientare.

Pentru descrierea funcțiilor timpurilor gramaticale ale celor două limbi autoarea apelează la parametrii: structură temporală, intervale de timp, dichotomie tranzitivă 'before/after' precum și la specificația temporală (T_A), între care stabilește un sistem de relații. Astfel [+Str T] care depinde de intervalul de timp cronologic în care timpul gramatical localizeaza tipul de situație în raport cu momentul vorbirii.

Demersul acestei analize, mărturisește autoarea, se bazează pe modelele prezentate de Martin (1959), Reichenbach (1966) și, în mod deosebit, pe cel sugerat de Baumgarten-Wunderlich (1972), iar superioritatea sa transpare din faptul că situează interpretarea morfemelor temporale la nivelul propoziției. în acest fel temporalitatea nu poate fi privită ca o trăsătură a verbului în exclusivitate, ci ca reprezentând un ansamblu de valori rezultate din forma temporală a verbului căreia i se asociază celelalte valori temporale exprimate prin diverse elemente ale propoziției.

Abordarea temporalității sub forma unui astfel de ansamblu permite nu numai realizarea unei analize mai flexibile ci și atribuirea uneia sau mai multor structuri temporale, acolo unde este cazul, fiecărui timp gramatical.

De asemenea, această abordare poate oferi o explicație pentru constatarea conform căreia deși limbile nu dețin forme pentru fiecare poziție din sistemul bullian, ele sunt totuși capablie să exprime fiecare din distincțiile temporale definite de acesta.

Revenind la parametrii descriptivi și interrelațiile acestora, vom sublinia că, in descrierea timpurilor, este importantă doar ordinea intervalelor de timp și nu durata acestora.Un prim set de relații între intervale poate fi descris sub forma relațiilor:

(1) [Int_1 bef Int_2] (int_1 anterior int_2)
(2) [Int_1 after Int_2] (int_1 posterior int_2)
(3) [Int_1 ov Int_2] (int_1 anterior int_2).~ (int_2 posterior int_1).

În cadrul acestor relații simbolurile se vor defini astfel: . = conjuncție logică; ~ = negație logică; ov = suprapune.

Interpretarea grafică a formulelor anterioare este:

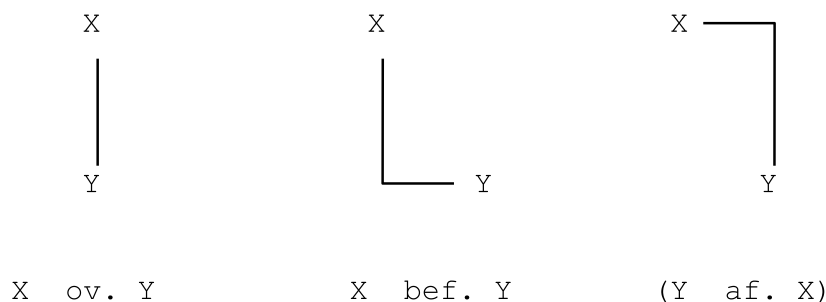

Figura 1.23.

Pornind de la coordonatele temporale stabilite de Reichenbach, Cornilescu creează un sistem terminologic propriu, în care momentul vorbirii devine "intervalul discursului" (T - Disc), momentul evenimentului devine "intervalul predicației" (T - Pred), iar momentul în care se plasează vorbitorul contemplator al tipului de situație, momentul de referință reichenbachian devine "intervalul perspectivei" (T - Persp), care definește axele de orientare ale lui Bull.

În cazul primului interval avut în vedere, se consideră că acesta este cel al actului de vorbire. Prezența sa în definirea fiecărui timp gramatical va marca timpurile ca aparținînd și codului și mesajului. Acest interval corespunde cu durata vorbirii înțeleasă ca un act de comunicare în care este inclus și ascultătorul, iar adverbul deictic "acum" este comun ascultătorului și vorbitorului.

Simbolul **T - Pred** reprezintă intervalul în care se desfășoară acțiunea, durata ei exprimată lexical de predicație și măsoară durata acesteia.

Simbolul **T - Persp**, care definește o nouă axă de orientare, este un interval exclusiv psihologic și materializează spațiul temporal în care se localizează vorbitorul pentru a observa actul verbal. El este și mijlocul prin care se pot explica anumite funcții ale timpurilor verbale condiționate contextual, disociind intervalele care se pot intersecta sau se pot suprapune cu un anumit element temporal necesarmente prezent în propoziție.

O astfel de înlocuire în cazul unei structuri temporale poate fi descrisă sistematic prin intermediul regulilor de transpunere care acționează asupra structurilor temporale fundamentale independente de context ale formelor verbale.

Regulile de transpunere [Transp (T str)] sunt condiționate de prezența unui tip oarecare de element adverbial (T_A).

Regula de transpunere disociază intervalele care se suprapun în configurația de bază. Specificarea temporală obligatorie (T_A) va fi raportată la T - Pred (în situațiile notate [Transp Tstr] privind T - Pred] la T - Persp (în situațiile notate cu [Transp Tstr]privind T - Persp]. Așadar, specificația temporală T_A va fi încorporată fie în sensul lui T - Pred, fie în sensul lui T - Persp.

Fără a mai prelua și exemplele studiului, ne vom rezuma la a trece în revistă, în preambulul fiecărui capitol, funcțiile comune și particulare timpurilor celor două limbi, așa cum sunt descrise acestea în definițiile formalizate pentru fiecare tip special de situație.

1.6. Concluzii

Capitolul de față și-a propus prezentarea achizițiilor fundamentale ale literaturii temporalității, atât în cazul limbii engleze cât și al limbii române, fără a neglija preocupările care au scos în evidență corespondențele și particularitățile problematicii în discuție cu privire la aceste două limbi.

Limbi temporale descendente din trunchiul comun al Indo-europenei, engleza și româna dispun de sisteme tempo-aspectuale și, respectiv, temporale. Aceste sisteme sunt deosebite atât din punctul de vedere al structurii cât și din cel al conținutului. Deși modalitățile de exprimare a temporalității sunt diferite în cele limbi, engleza având în plus un sistem gramatical complet al exprimării aspectualității, limba română are avantajul unui sistem perifrastic bogat care permite păstrarea nuanțelor subtile ale mesajului englezesc.

Modelele temporale incluse în acest istoric al reprezentării conceptului discutat se înscriu în cadrul abordărilor tradiționalist-structuraliste și cuprind ca trăsătură comună a modalităților de exprimare a temporalității formele proprii modului indicativ. Vom preciza existența, în ambele limbi, a unor mijloace complementare de subliniere a distincțiilor tempo-aspectuale, reprezentate de sistemul adverbial, cel conjuncțional precum și de cel prepozițional.

Modelele gramaticale ale temporalității proprii limbii engleze, așa cum au fost descrise de lingviști de talie europeană, nu cuprind nici un fel de referire la sistemele complementare celui bazat pe formele verbale.

Vorbind însă despre structura temporală a unei fraze, Rohrer (1981: 29) insistă asupra necesității de a considera trei factori, și anume, “semnificația formelor temporale, semnificația adverbelor și structura temporală a stării/procesului exprimat de verb”.

Deși o analiză a temporalității are în vedere pe lânga semnificația formelor temporale și structura temporală de stare sau proces exprimată de verb, “o descriere separată a acestor factori nu este suficientă. Trebuie conceput, de asemenea, un set de reguli precise privind interacțiunea acestor trei factori” (Hoepelman, Rohrer 1980:119). Autorii menționați propun o astfel de interpretare în termenii logicii temporale, dar aceasta poate fi realizată și pe alte căi.

Una dintre acestea, avansată de Vlach (1981:68), a cărui abordare bazată pe un demers formalist, pornește de la adverbele punctuale (de tipul *at 3.00*), pentru a continua cu cele inclusive (de tipul *in January*) și a se încheia cu grupul adverbelor durative (de tipul *from 3.00 to 4.00*), care subsumează și pe cele frecventative(de tipul *every day, every other day, /at least/once a week, rarely, frequently*).

Și în cazul adverbelor temporale ale limbii române s-au efectuat numeroase clasificări. Pentru o abordare comparativă vom accepta faptul că, în linii generale, și limba română dispune de aceleași categorii de adverbe. Clasificate din punctul de vedere al specificului conținutului semantic, adverbele circumstanțiale coexistă în limba română alături de adverbele calificative și cele de modalitate (Irimia 1987:196). Dintre acestea de interes pentru cadrul lucrării sunt doar adverbele circumstanțiale temporale al căror rol este acela de a situa acțiunea pe una din coordonatele actului lingvistic (temporalitate/spațialitate). în funcție de planul lor semantic, adverbele de timp pot fi clasificate în temporale propriu-zise și aspectuale. Prima categorie cuprinde formulele care exprimă timpul ca moment, interval, durată, frecvență, desfășurare, perspectivă, iar cea de-a doua pe cele care exprimă modul de desfășurare a acțiunii verbale, dezvoltând sensuri durative sau iterative. Precizările legate de conjuncțiile sau prepozițiile cu valoare temporală privesc doar chestiuni de distribuție sau de colocație a formelor tempo-aspectuale ale verbelor și prepozițiile sau conjuncțiile specifice ambelor limbi.

Din acest motiv, pentru moment ne vom limita la a semnala faptul că formele temporale verbale își pot îmbogăți portofoliul de valori în funcție de contextul în care sunt folosite și în funcție de elementele temporale cu care acestea sunt contextualizate.

Chiar dacă o vom face doar cu titlul de concluzie, vom preciza că ambele sisteme tempo-aspectuale dispun în egală măsură de adverbe sau construcții adverbiale.

Spre deosebire de limba engleză, însă, limba română dispune de un număr mai mare de posibilități combinatorii la nivelul formă verbală - adverbe/locuțiuni adverbiale cu valoare temporală, prin care reușește să echivaleze conținutul semantic propriu limbii engleze sau al oricărei alte limbi din care se vor efectua lucrări de traducere.

Schemele prezentate în finalul acestui capitol vor constitui punctul de plecare și suportul argumentativ în analiza efectuată în capitolele ulterioare focalizate pe valorile discursive ale fiecărei forme temporale aparținând sistemului limbii engleze precum și formele echivalente ale acestora existente în sistemul limbii române.

CAPITOLUL 2. ASPECTUL

2.0. Introducere

Sistemul verbal al unor limbi prezintă regularități derivaționale sau flexionare ce i-au determinat pe lingviștii care le-au descris să aibă în vedere, în analizele lor, cel puțin o repartizare a lexicului verbal în funcție de unele categorii ca momentaneitatea sau durativitatea, perfectivitatea sau imperfectivitatea, dacă nu pot ține seama de un adevărat clasament al tipologiilor verbale (Fuchs 1991: 7).

Pe lângă trăsăturile sus menționate, pentru introducerea unei dimensiuni specifice verbului, denumită cu termenul general de aspect, este necesară, însă, o viziune mai rafinată a referinței temporale (Allerton 1979: 248), întrucât, acolo unde este gramaticalizată, categoria de aspect verbal vine să completeze unele trăsături specifice verbului și subsumate temporalității, în funcție de intenția de comunicare pe care o are emițătorul unui mesaj.

Unii dintre lingviști sunt de părere că noțiunea de aspect verbal este o creație a gramaticii limbilor slave de nord, creație utilizată deja cu mult înainte de secolul al XIX-lea, mai exact încă din secolul al XVII-lea. Categoria gramaticală a aspectului însă, fără a fi numită astfel, a fost activă nu numai la nivelul limbilor greacă și latină, ci a caracterizat și limba indo-europeană.

În descrierea categoriei de aspect se pot constata, la nivelul lingvisticii europene, două orientări definitorii privind accepțiunile termenului de aspect și, implicit, al semanticii acestuia. Una din aceste orientări conturează un domeniu mai restrâns și caracterizează lingvistica germanică, iar cea de-a doua este proprie lingvisticii limbilor romanice și acoperă o paletă semantică mult mai cuprinzătoare.

În partea introductivă a acestei secțiuni vor fi prezentate unele din opiniile mai des menționate în literatura aspectualității,în funcție de orientările precizate în paragraful anterior. Astfel, termenul **aspectualitate** va fi folosit în accepțiunea dată de Greimas și Fontanille (1989:6) pentru a desemna, pe de o parte, problematica înglobând aspectul și, pe de altă parte, pentru a denumi una din dimensiunile discursului.

Din punct de vedere terminologic, aspectualitatea pornește de la doi termeni, **Aktionsart** și **Aspect**, care au constituit sursa unor opinii materializate în două curente atitudinale privind literatura aspectualității. Pentru a evita o exprimare mai încărcată vom face referiri în continuare la categoria gramaticală a aspectului recurgând la termenul ortografiat cu majusculă; pentru termenul de origine germană vom respecta, de asemenea, ortografia proprie substantivelor păstrând majuscula în oricare dintre pozițiile acestuia în propoziție.

După trasarea unor repere legate de aceste orientări, descrierea generală a categoriei aspectului va continua cu prezentarea unor imagini conceptuale și funcții fundamentale ale acesteia, pentru a oferi o definiție corespunzătoare, al cărei caracter va avea aplicabilitate atât pentru domeniul limbii engleze cât și pentru cel al limbii române.

După consemnarea unor modalități formale de sugerare a aspectualității în limba română, această secțiune va încerca să contureze locul pe care îl deține această categorie în descrierea lingvistică engleză și cea românească.

Prezentul capitol va continua cu înregistrarea abordărilor contrastive ale acestei categorii, abordări care au cercetat posibilitățile de echivalare a semanticii aspectualității, care se constituie ca o categorie gramaticală în limba engleză, cu mijloacele morfo-lexicale de care dispune limba română.

În încheiere vor fi prezentate opinii privind interacțiunea timp-aspect, precum și posibilitățile cu caracter general, de echivalare a formelor tempo-aspectuale proprii limbii engleze în limba română.

2.1. Distincții fundamentale privind conceptele de Aktionsart și Aspect

Opiniile specialiștilor care au aprofundat chestiunile aspectualității sunt diverse și, de cele mai multe ori, contradictorii. Dacă lingviștii de la sfârșitul secolului al XIX-lea au fost fie adepții conceptului de Aktionsart, fie ai celui de Aspect, admițând superioritatea unuia asupra celuilalt, în a doua jumătate a secolului al XX-lea se observă o tendință cu totul nouă, tendință a cărei trăsătură fundamentală poate fi considerată diversitatea de opinii.

Astfel, în unele cazuri, în lingvistica romanică, termenul Aktionsart, ca atare, este eludat complet, însă paleta semantică pe care acesta o presupune este recunoscută și subsumată Aspectului.

În lingvistica germanică, lexemul Aktionsart, și terminologic și conceptual, deține prevalența și subsumează nuanțele semantice atribuite de romaniști noțiunii de Aspect. În ciuda orientării pro-Aktionsart care se bucură de mai mulți adepți, trebuie subliniat faptul ca unii dintre lingviștii germani au acceptat și adoptat termenul și conceptul de Aspect. Astfel, Jacob Grimm (1883) a fost primul cercetător care a extins Aspectul și în sfera limbilor nonslave, bazându-se pe o similitudine formală între perechile de verbe simple și prefixate, perechi existente atât în limbile slave cât și în limba germană. El exemplifică verbe prefixate cu *ver*-, *be*-, *hin*-, din limba germană, care asemeni verbelor prefixate cu *po*-, *do*-, *na*- din limbile slave reprezintă perfectivele, în timp ce formațiunile cu structură simplă reprezintă imperfectivele.

În lingvistica engleză, ca un ultim exemplu care să argumenteze diversitatea de opinii pe această temă, sistemul aspectualității ignoră cu totul, în plan teoretic, dimensiunile semantice circumscrise conceptului de Aktionsart, pe de o parte, și terminologia aferentă acestui concept, pe de cealaltă parte.

2.1.1. *Aktionsart*

Astfel, în lingvistica germanică domeniul de cercetare al aspectului este deschis de lucrarea fundamentală aparținând lui Agrell (1908), care sub denumirea de Aktionsart tradusă în limba română prin "mod / modalitate/ tip/ gen de acțiune", tratează probleme legate de categoria aspectului.

Continuatoare a tradiției germanistice, abordarea expusă în Duden Grammatik definește Aktionsart astfel: "The Aktionsarten … say something about the way the state [*Sein*] or occurrence develops [*sich vollzieht*]. It is in particular a question especially of the temporal manner of the process of a state or occurrence, of the degree, the intensity of an occurrence" (Grebe 1966: 71).

Aktionsart este conceput ca un sistem bazat pe patru coordonate principale: perfectivitatea, imperfectivitatea sau durativitatea, iterativitatea și intensivitatea. Dintre aceste componente numai perfectivitatea cuprinde două subdiviziuni: incoativitatea sau ingresivitatea, care se referă la momentul intrării într-o stare și rezultativitatea, care se referă la rezultatul acțiunii exprimate de verb.

De multe ori conceptul de Aktionsart a fost definit în termeni proprii mărcilor morfologice și din acest motiv s-au putut realiza abordări comparative. Una dintre acestea aparține lui Forsyth (1970), care raportează diversele tipuri de acțiuni, sau, ceea ce el numește "procedurals", de prefixe rusești specifice. În sprijinul acestei afirmații vom aduce doar câteva exemple, cum ar fi prefixul *za*- care corespunde tipului inceptiv de acțiune (*zaplakat'* 'a izbucni în lacrimi'), prefixul *do*- care corespunde modului de

acțiune terminativ sau rezultativ (*dogoreli* ‘a arde complet’) și nu în ultimul rând prefixul *po*- exprimând durativitatea (*pospal* ‘a dormi).

Din punct de vedere semantic Aktionsart este conceptul care denumește caracterul aspectual al predicației și care este determinat de sâmburele predicativ al frazei (Combette et al. 1993:11). Cum frazele din toate limbile posedă un sâmbure predicativ rezultă că Aktionsart este o categorie universală, proprie tuturor limbilor (Evseev 1974:88). Factor lingvistic obiectiv, categoria de Aktionsart privește sensul lexical al grupului verbal, spre deosebire de Aspect, a cărui arie semantică este mult mai cuprinzătoare.

După cum s-a precizat în preambulul acestei secțiuni, atitudinea lingviștilor față de cele două categorii a fost diferită și în lingvistica germanică și în cea romanică.

Unii dintre germaniști (Jakobsohn 1926: 379-85, Porzig 1927: 152-9, Koschmieder 1929, 1934, 1935: 280-300) fac distincție între Aktionsart și Aspekt, în timp ce alții (1927: 207-28, 1936) pe lângă distincția deja impusă, propun o altă subdivizare a categoriei de Aktionsart, respectiv în subiectiv și obiectiv.

Lingviștii enumerați anterior înțeleg prin Aktionsart sau objective Aktionsart un Aspect obiectiv al acțiunii verbale, care se menține în toate formele conjugării și anume durativul și momentanul și prin Aspekt sau subjektive Aktionsart un aspect subiectiv al acțiunii verbale dependent, cel puțin parțial, de perspectiva subiectului vorbitor și care variază de la o formă temporală la alta și anume imperfectivul și perfectivul. Conform acelorași cercetători, Aktionsart sau objective Aktionsart este o problemă de lexicologie, deoarece se are în vedere sensul lexical al verbului.

Aspekt sau subjective Aktionsart**,** pe de altă parte**,** este o problemă de morfologie, deoarece are în vedere un fapt care variază de la o formă verbală la alta.

Însumând opiniile privind distincția dintre cei doi termeni vom conchide cu observația că aspectul reprezintă gramaticalizarea trăsăturilor semantice relevante, în timp ce Aktionsart reprezintă lexicalizarea acestor distincții, indiferent de modalitatea lor de realizare. Între cele două noțiuni există o strânsă corelație căci valorile acestora se interferează în planul conținutului.

Categoria de Aktionsart prezintă un strat ontic cu adevărat evident la nivel lexical în cazul grupurilor de verbe exprimând anumite momente și care se referă la faza inițială (verbe inceptive sau incoative), la durata procesului (verbe durative) sau rezultatul procesului (verbe terminative).

Lingviștii care admit existența categoriei de Aktionsart alături de Aspect, subliniază faptul că aceasta se găsește în strânsă corelație cu aspectul gramatical întrucât valorile acestor două categorii se interferează în planul conținutului.

În limbile în care există concomitent ambele categorii acestea alcătuiesc împreună categoria funcțional semantică a aspectualității**,** privită ca dimensiune discursivă.

Evseev (1974: 38) însă, se situează pe o poziție diferită atunci când afirmă că aspectualitatea este o categorie universală, prezentă în orice limbă și care cuprinde diverse valori referitoare la modul de desfășurare a acțiunii. La nivel formal aspectualizarea, concepută ca procedură sau ansamblu de operații care au drept rezultat exprimarea aspectualității (Greimas și Fontanille 1989: 6) poate fi redată prin mijloace gramaticale, lexicale și sintactice. Ponderea lor diferă de la o limbă la alta.

Alți germaniști însă, în special cei din a doua jumătate a secolului al XX-lea, eludează fie categoria de Aspect, fie pe cea de Aktionsart.

Astfel, Weinrich (1964) este de părere ca noțiunea de Aspect nu are nici un fel de fundament gramatical și, de aceea, poate fi eliminată din știința limbajului fără nici un fel de milă. Total eronată, după părerea sa, teoria Aspectelor nu explică nimic “sie ist genau so falsch wie die Zeitlehre” (1964: 155).

Creație a lingvisticii germanice a secolului al XIX-lea, Aktionsart a constituit obiectul de cercetare a numeroși specialiști care au publicat o serie de studii privind

aspectele teoretice ale acestei categorii gramaticale în intervalul precizat anterior. Aktionsart a cunoscut o perioadă de abandon şi, mai apoi, de negare aproape totală, spre sfârşitul anilor 1980-90.

Astfel, Smith (1991) făcând o analiză semantică a Aspectului, îl descrie ca pe un parametru compozit a cărui structură suprapune o componentă temporală şi numeroase trăsături aspectuale, fără însă a avea în vedere şi conceptul de Aktionsart şi nuanţele sale semantice.

2.1.2. *Aspectul*

Cu mai puţin de două decenii mai înainte de apariţia lucrării avansate de Smith (1991), Coşeriu (1978) creează, de asemenea, un tablou compozit al Aspectului, care însă include, alături de compozanta temporală şi opoziţiile aspectuale, şi modul de desfăşurare al acţiunii sau Aktionsart, fără a utiliza terminologia deja cunoscută şi, implicit, fără a accepta distincţiile impuse de o asemenea abordare.

Romaniştii, latiniştii şi eleniştii au adoptat, în majoritatea lor, noţiunea de Aspect, unii dintre ei acceptând distincţia germaniştilor privind categoriile de Aspect şi Aktionsart.

Ivănescu (1957: 23 şi urm.) aduce în discuţie numele lui G.Curtius (1852: 484-506 şi 1877: 2) ca fiind primul dintre specialişti care a demonstrat existenţa în limba greacă, pe lângă noţiunea de timp (Zeitstufe) şi pe cea de natură a timpului (Zeitart). Curtius este creatorul teoriei conform căreia diferenţele dintre acţiunea durativă, cea momentană şi cea încheiată se exprimă prin temele prezentului, aoristului sau perfectului grecesc. Dacă meritul lui G. Curtius este acela de a fi semnalat existenţa celor două concepte, meritul gramaticii limbilor slave rămâne acela de a fi produs termenul "aspect" (traducând termenul "vid" din rusă şi cehă sau "postać" din poloneză).

Spre deosebire de G.Curtius care a extins noţiunea de Aspect asupra celorlalte limbi indo-europene (Schwyzer 1950: 251), Coşeriu (1978: 13) o ridică la un nivel superior, incluzând-o printre categoriile universale ale tuturor limbilor naturale.

În ciuda distincţiilor terminologice şi datorită numeroaselor distincţii semantice circumscrise noţiunii de Aspect "acest termen nu mai este câtuşi de puţin satisfăcător întrucât el este aplicat în cazul a două fenomene nu numai distincte (opoziţiile accompli/non-accompli şi perfectiv/imperfectiv), ci şi în relaţie de interferenţă" (Fuchs 1991:6). Cu toate acestea vom recurge la terminologia acceptată de cei mai numeroşi dintre lingvişti pentru a descrie câteva dintre modelele teoretice care se constituie în momente de referinţă în literatura aspectologică propriu-zisă.

2.2. Imaginea conceptuală a Aspectului

Spre deosebire de conceptul de timp care a fost sesizat, cunoscut şi vizualizat în diferite forme create de vorbitorii limbilor naturale, în funcţie de anumiţi factori, aspectul nu a beneficiat de o asemenea tratare. Din acest motiv, imaginea conceptuală a aspectului îşi are originile numai în abordările teoretice.

Cercetările în domeniul aspectologiei îşi au fundamentul în slavistică. Lucrarea *Grammaire du texte et aspect du verbe en russe contemporain* face un scurt istoric al aspectologiei slave (Fontaine 1983: 17-25). Conform acestei lucrări începuturile lingvisticii Aspectului sunt marcate de apariţia termenului *vid,* folosit pentru prima oară la începutul secolului al XVII-lea într-o lucrare semnată de Meletiy Smetriskiy (Fontaine 1983: 17).

În secolul al XVIII-lea lucrarea lui Lomonosov despre gramatica limbii ruse (1757) a ignorat total aspectul, dar a distins opt timpuri simple și două timpuri compuse. Inițiatorul tradiției distincțiilor aspectuale este însă Boldyrev (1812), care, admițând existența în limba rusă a doar două timpuri, prezentul și trecutul, clasifică verbele în cinci clase semantice:

* incoative : *belet'* 'a înălbi'
* durative nedeterminate: *delat* 'a face'
* frecventative: *delyvat'* 'a face (în mod repetat)'
* semelfactive: *dernut'* 'a trage (o singură dată)'
* unitar completive: *srubit'* 'a tăia (dintr-o singură acțiune)'.

Această clasificare, însă, caracterizează modul de acțiune, cunscut mai degrabă sub denumirea de Aktionsart în cercetările de mai târziu, decât sub cea de Aspect. Exemplul acesta demonstrează pe de o parte preocupările lingviștilor slaviști față de necunoscuta Aspect, iar pe de altă parte lipsa unei definiri clare a domeniului aspectualității.

Secolul al XIX-lea a consemnat numeroase scheme explicative ale aspectualității legate de distincțiile încheiat-neîncheiat, durativ-nondurativ și semelfactiv-frecventativ. Către sfârșitul acestui secol Streitberg (1891: 70) identifică rolul prefixelor verbale ca mărci ale perfectivității, fapt ce a contribuit la dezvoltarea studiului comparativ al aspectualității diverselor limbi.

Pornind de la aceste fundamente, lingviștii secolului al XX-lea au propus numeroase modele teoretice care, analizate în ansamblul literaturii aspectologice prezintă fie unele inconsecvențe, fie unele suprapuneri, fie unele confuzii privind conceptul de Aspect și cel de Aktionsart.

Dintre acestea ne vom opri mai întâi asupra modelului universal imaginat de Kuryłowicz și preluat de Coșeriu, pentru a continua apoi prezentarea unor modele teoretice aplicabile limbii engleze.

2.2.1. *Modele teoretice ale aspectualității*

În descrierea Aspectului Coșeriu (1978:14) pornește de la modelul funcțional propus de Kuryłowicz (1956:24), conform căruia sistemul conține patru termeni: a - negativ (= imperfectiv), b – pozitiv (= perfectiv), 0- neutru (= nici perfectiv, nici imperfectiv) și a+b - complex (= perfectiv + imperfectiv).

Sistemul acesta, în întregime realizat în limba engleză, este vizualizat de Kuryłowicz sub forma următoare:

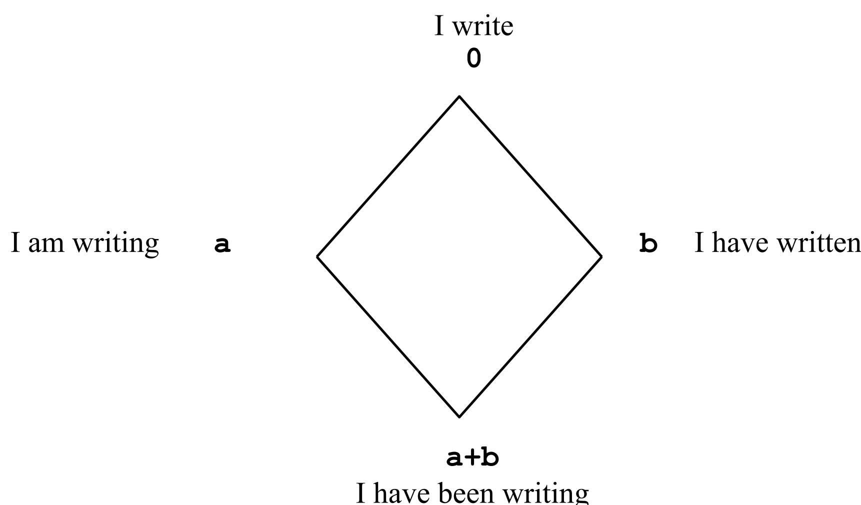

Figura 2.1

Gramaticalizarea Aspectului în formulele de mai sus poate fi repetată, în mod identic, şi cu planul timpurilor trecutului.

Modelul acesta teoretic cu caracter de universalitate se regăseşte în totalitate, după cum s-a mai precizat, în limba engleză; în cazul altor limbi ca, de exemplu, cele romanice, Aspectul fie nu se regăseşte la nivel morfologic, fie se regăseşte doar parţial gramaticalizat. Aşa cum parţial se regăseşte, redus la opoziţia perfectiv - imperfectiv în limba rusă, unde distincţia se realizează prin mijloace lexicale (Ivănescu 1957, Comrie 1985) şi în limba bulgară, unde mijloacele de actualizare sunt tot lexicale, şi anume prefixarea pentru exprimarea perfectivităţii şi sufixarea în cazul imperfectivitaţii (Nicolaeva Stoianova 1987: 5).

Dacă din punctul de vedere al formalizării Aspectul, asemeni Timpului, poate să nu fie prezent printre categoriile constitutive ale sistemului gramatical cercetat, aceasta nu înseamnă că limba respectivă nu exprimă un conţinut de tip aspectual.

2.2.2. *Elemente constitutive ale Aspectului*

Privit ca o categorie semantică, aspectul este conceput de cei mai mulţi dintre teoreticieni ca fiind o structură bidimensională, combinând elemente ale temporalităţii şi aspectualităţii propriu-zise.

Formal, conţinutul aspectual poate fi sugerat cu numeroase alte mijloace decât cele gramaticale. Considerând, pentru început, această structură bidimensională a aspectului, vom înregistra elementele constitutive ale aspectualităţii care au caracter temporal, pentru a continua descrierea acestei categorii cu ilustrarea câtorva dintre trăsăturile semantice specifice aspectualităţii, precizate în literatura de specialitate (Martin 1971, Fuchs et Léonard 1979, Comrie 1985, Fuchs 1991).

2.2.2.1. *Elementele temporale ale Aspectului*

La nivelul temporalității circumscrise Aspectului, Coșeriu (1978: 19-20) distinge două subdimensiuni temporale - planul și perspectiva. Subsecțiunea care urmează va face o scurtă descriere a acestor două elemente componente.

2.2.2.1.1. *Planul*

Planul este subdimensiunea care opune actualul trecutului, în speță, în limbile romanice Prezentul - Imperfectului, sau, mai exact, planul prezentului este opus planului imperfectului, adică dimensiunea prin intermediul căreia anumite acțiuni verbale sunt plasate nemijlocit în raport cu actul vorbirii pe o linie de realitate, în timp ce alte acțiuni sunt plasate pe o arier-linie țcondiții, circumstanțe ale acțiunilor "reale" sau actuale) și prezentate ca mai mult sau mai puțin diminuate în efectul lor.

Aceasta este subdimensiunea de bază în sistemul verbal al limbilor romanice unde Imperfectul nu este un timp al trecutului, ci doar centrul țși termenul neutru) al planului non-actual și, contrar unei opinii foarte răspândite, nu se opune direct trecutului definit și nici perfectului compus. Într-adevăr, el nu se opune aici întregului său plan, ci se opune mai întâi cu ansamblul planului actual, al cărui centru este prezentul.

Opoziția care există între Imperfect și Trecut este dublă: mai întâi Imperfectul se opune Prezentului și apoi Prezentul, la rândul său, se opune Trecutului definit.

Aceasta s-ar părea că este singura interpretare potrivită și cu ajutorul căreia s-ar putea explica toate întrebuințările Imperfectului (de exemplu, pentru folosirea lui în fraza condițională - pentru exprimarea condiției sau ceea ce este condiționat, precum și pentru Imperfectul cu rol de fundal al altor acțiuni, Imperfectul iminenței, al politeții, al reticenței etc.)

2.2.2.1.2. *Perspectiva*

Perspectiva este, în general, orice dimensiune care servește la situarea directă sau indirectă a acțiunii verbale, în funcție de un reper care pentru planul real este momentul vorbirii, iar pentru planul ireal este momentul despre care se vorbește și care, din primul punct de vedere este foarte adesea situat în "trecut", dar poate, de asemenea, fi situat în "prezent" - ca în fraza condițională, sau în viitor, ca în cazul Imperfectului preludic.

În funcție de punctul de reper față de care este situată acțiunea, perspectiva poate fi respectivă, prospectivă sau retrospectivă. Astfel, când include punctul de reper țca în cazul Prezentului și al Imperfectului), perspectiva are un caracter respectiv și caracterul său poate deveni prospectiv sau retrospectiv dacă situează acțiunea în fața sau în spatele acestui punct.

În cazul limbilor romanice se poate distinge fiecare din aceste trei dimensiuni.

Așadar, prima perspectivă opune direct prezentul, trecutul și viitorul. Ea nu determină momente ci "spații temporale": spațiul prezentului țnelimitat și, prin urmare putând îngloba timpul în întregime) spațiile trecutului și ale viitorului, limitate fiecare, într-o singură parte.

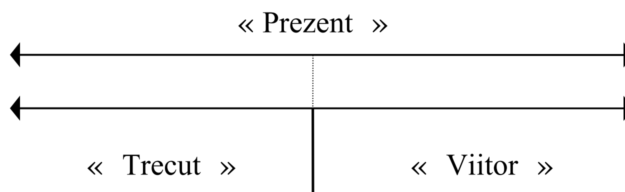

Figura 2.2

Aceasta implică faptul că în planul non-actualului, imperfectul ocupă poziția prezentului (viitorul său fiind așa-numitul condițional prezent, iar trecutul - mai mult ca perfectul).

A doua perspectivă funcționează în același sens în interiorul spațiilor temporale determinate de prima, astfel încât prezentul său este de fiecare dată termenul care desemnează spațiul corespunzător.

Cea de-a treia perspectivă funcționează prin raportare la spațiile determinate de cea de-a doua. Aceasta este perspectiva reprezentată în limba franceză de formele numite “supracompuse”.

2.2.2.2. *Distincții semantice proprii Aspectului*

În paralel cu dimensiunile temporale, Aspectul circumscrie și un inventar consistent de trăsături semantice. Unii lingviști sunt de părere că Aspectul este caracterizat de durata acțiunii, în vreme ce alții sunt de părere că acesta exprimă gradul de realizare a acțiunii.

În subsidiar, dacă perfectivul exprimă o acțiune terminată sau rezultativă, imperfectivul arată durata acțiunii, fară referire la rezultatul ei.

Având în vedere cele mai numeroase dintre opiniile privind semantica Aspectului, vom continua prin a descrie trăsăturile pe care le considerăm necesare în înțelegerea acestei categorii universale, regăsită în proporții diferite în cele două limbi de interes pentru aria de cercetare a acestei lucrări.

Dintre subdimensiunile aspectuale vom distinge în prezentarea aceasta cu caracter general **durata**, care opune durativul momentanului, punctualului sau non-durativului. În limbile romanice această dimensiune este asociată cu prima perspectivă, considerându-se că o acțiune verbală este, în mod normal, durativă.

În limba engleză pentru exprimarea acestei dimensiuni există forma specială de Continuous sau Progressive Aspect.

În limba română această dimensiune se asociază cu conținutul lexical al verbului sau cu contextul minimal în care este folosit verbul. În acest sens putem oferi ca exemplu distincția pe care o efectuează Graur (1969: 325-6) între două verbe aparținând aceluiași câmp semantic, *a arde* și *a fierbe*, folosite în contexte diferite, unde pot exprima fie o stare, fie o acțiune. Astfel, Graur exemplifică, pe de o parte “obrazul îmi arde” (e fierbinte), sau “fierb de nerăbdare” (sînt frămîntat) ca fiind de stare ale celor două verbe și, pe de cealaltă parte “ard niște hîrtii” (le transform în cenușă) și “fierb apa” (o fac să clocotească), contexte în care aceleași lexeme verbale exprimă acțiuni. Din aceste exemplificări este evident rolul contextului care poate schima radical rema verbului.

Iterativitatea sau numărul verbal este dimensiunea aspectuală care corespunde opoziției semelfactiv -repetat (iterativ -frecventativ). Explicând termenul semelfactiv, Smith (1991: 55) arată că acesta provine din cuvântul de origine latină *semel* (o dată) și că a fost folosit în lingvistica slavă cu referire la un sufix care indică un singur eveniment; utilizarea sa generală se face cu referire la evenimente

unice. Înrudită aparent cu durata, această dimensiune exprimă, de fapt, o acțiune repetată în ansamblul său, ca durativă în timp ce o acțiune semelfactivă sau singulativă nu poate fi decât momentană.

Determinarea sau **orientarea** este dimensiunea prin care o acțiune verbală este orientată sau nu către un punct final. Limbile romanice exprimă opozițiile de acest fel prin mijloace lexicale, ca, de exemplu limba română a purta - a duce (Coșeriu 1978: 21).

Încheierea este dimensiunea prin care o situație verbală este prezentată ca încheiată țcompletă sau finalizată)sau ca neîncheiată. Această trăsatură aspectuală poate avea un caracter subiectiv țterminativ - non-terminativ) sau obiectivă țperfectivă - imperfectivă), de exemplu în cazul acțiunilor cu agent: agentul a încetat pur și simplu să mai fie activ sau a făcut ce avea de făcut.

În limbile romanice această dimensiune nu este o funcție de limbă: ea este implicit înțeleasă din "cunoașterea stării de lucruri". în cele mai multe dintre situații o acțiune trecută este concepută ca fiind și terminată, sau ca efect secundar al perspectivelor temporale, fiind vorba, în mod obișnuit de o simplă nuanță "terminativă". Numai în cazul acțiunilor ciclice (*a citi o pagină, a cânta un cântec,a mânca un măr*) se subliniază punctul final ca atare, în timp ce în cazul acțiunilor non-ciclice ț*a cânta, a citi, a mânca*) este accentuat mai degrabă punctul inițial.

Rezultatul este dimensiunea prin care acțiunea verbală este prezentată cu sau fără eventualul său rezultat, care poate fi "subiectiv" țprivind agentul acțiunii – (persuasiv - non-persuasiv, ca în cazul verbelor reflexive *a scula, a se scula*), sau "obiectiv" (conform conținutului lexical al verbului: efectiv- non-efectiv, productiv - non-productiv).

Viziunea este acea dimensiune prin care acțiunea verbului este prezentată prin opoziția "parțială" sau "globală" sau non-parțială; mai există, de asemenea, viziunea non-opozitivă neutră, care este o viziune flexibilă, incluzând punctul inițial al unei situații și cel puțin o etapă internă (acolo unde este posibil).

Cea mai mare parte a limbilor romanice exprimă această caracteristică aspectuală prin perifraze constituite cu ajutorul unei palete diverse de verbe. Astfel, unele dintre aceste verbe corespund verbului **esse** din limba latină, dar există și cazuri în care unele verbe de mișcare sunt folosite ca auxiliare în construcții cu gerunziul sau infinitivul unui alt verb (uneori cu ajutorul unui auxiliar si al unui verb principal în construcție copulativă, pentru viziunea parțială *stau și spun*).

Există situații în care verbele de mișcare sunt folosite ca auxiliare, în construcții copulative cu verbul care desemnează acțiunea în cazul viziunii globale (*iau și scriu*) (Coșeriu 1978). Motivul unei astfel de construcții îl reprezintă sensul lexical al tipurilor de situații de acest fel care este incompatibil cu trăsătura semantică denumită imperfectivitate.

Viziunea imparțială poate fi "unghiulară", acțiunea fiind considerată între două puncte A și B, care pot fi în egală măsură punctul inițial și cel final al acțiunii sau pot coincide într-un singur punct C. Conform figurii de mai jos, viziunea, la rândul ei, poate fi retrospectivă, reprezentând vizualizarea până în punctul C, prospectivă - vizualizată din punctul C spre viitor, comitativă - când acțiunea este considerată în mai multe puncte ale desfășurării sale sau continuativă, acțiunea fiind considerată înainte și după punctul C.

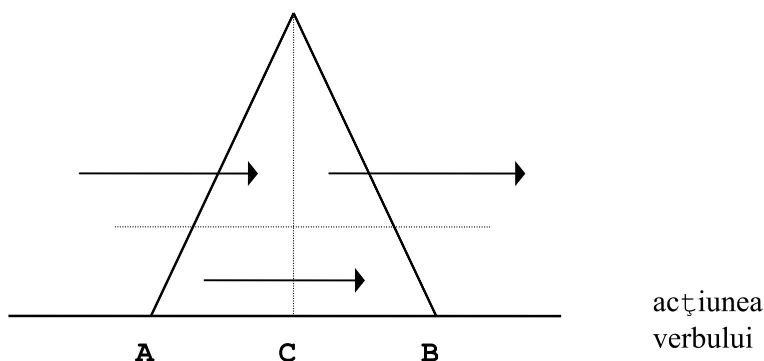

Figura 2.3

Imaginea globală sau holistică asupra tipului de situație care are loc într-un anume moment este cunoscută cel mai adesea sub numele de **perfectivitate.** Perfectivitatea descrie intrarea într-o stare sau angajarea într-o activitate limitată și care conduce, în mod necesar, la un final (*a adormi, a îmbătrâni*), ieșirea dintr-o stare sau încetarea unei activități sau chiar apariția rezultatului unei activități (*etwas erringen* = a obține ceva prin luptă) (Fuchs 1991: 7).

Imperfectivitatea scoate în evidență structura internă a unui tip de situație la un anumit moment, descriind o stare sau o activitate nelimitată temporal și care nu conduce, în mod necesar, la un final (*a dormi*). Diferența dintre aceste două trăsături constă în aceea că imperfectivul ia în considerație structura temporală internă a unui tip de situație.

Mulți tradiționaliști sunt de părere că distincția semantică perfectiv -imperfectiv are un caracter subiectiv. Comrie (1985: 4) subliniază că "… the difference between perfectivity and imperfectivity is not necessarily an objective difference between situations, nor is it necessarily a difference that is presented by the speaker as being objective. It is quite possible for the same speaker to refer to the same situation once with a perfective form, and once with an imperfective form, without in any way being self-contradictory".

Perfectivitatea nu se poate folosi cu referire la un proces prezent care se află în plină desfășurare. Considerăm că o caracterizare corespunzătoare a perfectivității ar fi aceea de a considera situația ca fiind determinată factual. Situația nedeterminată factual se asociază cu trăsătura opusă acesteia, imperfectivitatea. Pe lângă aceasta și sensul lexical al grupului verbal impune anumite restricții cu privire la alegerea formei aspectuale.

Astfel situațiile momentane nu apar la aspectul imperfectiv. Trăsătura denumită imperfectivitate marchează limitarea sau secționarea situației în faze constitutive, însă o situație momentană nu poate avea astfel de faze și, din acest nu poate avea niciodată caracter imperfectiv.

Dimensiunea care se raportează la fazele obiective ale acțiunii desemnate de un verb și care determină valori semantice de iminență, ingresivitate, inceptivitate, progresivitate, regresivitate, conclusivitate și egresivitate poartă, în literatura de specialitate mai multe denumiri, dintre care am optat la termenul de **fază** sau **grad de realizare**.

Deși cei mai mulți dintre teoreticienii Aspectului consideră termenii *incoativ* și *inceptiv* ca având valoare de sinonime aproape perfecte, unii acceptă o diferență între termenii precizați. Prin urmare, vom preciza că deosebirea dintre acești termeni constă în accentul pus pe două momente distincte ale desfășurării unui tip de situație.

Nuanța *incoativă* se focalizează pe apropierea momentului de începere a unei acțiuni, iar nuanța *inceptivă* se concentrează pe lansarea sau intrarea în eveniment, subliniind intervalul de început al situației. Cu o valoare total opusă egresivele

subliniază ieșirea dintr-o situație, accentuând intervalul final, pe când rezultativele se axează pe sfârșitul unei situații.

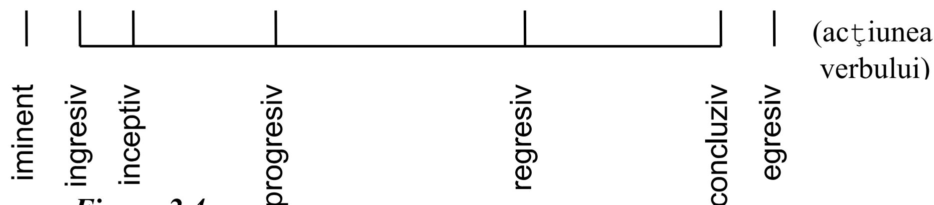

Figura 2.4

Gradul de realizare este completat uneori și de caracterul repetabil / nerepetabil al acțiunii exprimate prin intermediul formelor aspectuale: perfectivul exprimă o acțiune nerepetabilă, iar imperfectivul este specializat în redarea acțiunilor iterative, repetabile.

Colocația sau **incidența** este dimensiunea prin care o acțiune verbală este "situată" în raport cu alte acțiuni țîn mod normal nenominalizate, ci numai implicate). În interiorul colocației se pot distinge ordinea, agentivitatea și demarcația.

Nu toți autorii se pronunță la unison în ceea ce privește ansamblul trăsăturilor care alcătuiesc noțiunea de aspect. Evident este doar faptul că formele aspectuale nu redau o singură valoare, ci un portofoliu de valori care se referă caracteristicile descrise în paragrafele anterioare.

În locul unei concluzii personale asupra progresului înregistrat în uniformizarea opiniilor privind spectrul nuanțelor descrise de această categorie, vom cita părerea lui Vendryes (1942-45: 84) exprimată în recenzia dedicată studiului lui Holt, conform căreia "Il n'y a guére en linguistique de question plus difficile que celle de l'aspect parce qu'il n'y en a pas de plus controversée et sur laquelle les opinions divergent davantage … On n'est d'accord ni sur la définition même de l'aspect, ni sur les rapports de l'aspect et du temps, ni sur la façon dont l'aspect s'exprime, ni sur la place qu'il convient de reconnaître à l'aspect dans le système verbal des différentes langues."

2.2.3. *Imaginea conceptuală a aspectualității.*

În cele mai numeroase dintre studiile dedicate acestei categorii, dimensiunile aspectuale, chiar dacă sunt prezentate în subdiviziunile precedente cu titlul de generalitate, ele asigură acesteia o imagine compozită incluzând pe lângă trăsăturile specific aspectuale și valori semantice atribuite conceptului de Aktionsart.

Făcând distincție între cele două noțiuni vom selecta, în cele ce urmează, trăsăturile proprii Aspectului înțeles ca o categorie gramaticală și nu ca una lexicală sau lexico-gramaticală.

Interpretarea Aspectului ca fiind o categorie gramaticală s-a bazat, în cele mai multe dintre cazuri, pe criterii conceptuale și formale. Anii deceniului al nouălea al acestui secol au completat descrierea aspectualității cu reprezentări topologice ale categoriei în discuție.

Formal aceste dimensiuni se realizează prin "constelații de morfeme constând dintr-un verb și argumentele sale, argumente ce includ și subiectul" (Smith 1991: 27).

Conceptual, ele sunt susținute de trei caracteristici semantice manifeste la nivel frastic (starea, telicitatea și durata) care formează trei perechi de opoziții.

Lingvistica anilor ultimelor decenii, însă, alătură un criteriu nou de reprezentare și anume cea topologică. Împrumutând concepte din topologia generală, exponenți ai

școlii franceze de lingvistică asociază imagini grafice tipurilor de situații aparținând domeniului aspectologiei. Unul dintre lingviștii care au lucrat cu aceste concepte este J.-P. Descles (1989) care, fără a clasifica lexemele verbale, ține seama, în asocierea unui proces cu o reprezentare, de valorile tempo-aspectuale ale timpurilor verbale definite în raport cu situațiile enunțiative ale acestora.

Interpretările lui Descles se bazează pe concepte elementare ale topologiei, cum ar fi intervalul (închis sau deschis), limita, precum și conceptul de interior sau de exterior. Astfel, intervalul este definit ca “un ensemble orienté d’instants (de points) contigus (une ligne droite constituée d’instants contigus) délimité à gauche et à droite par des bornes qui séparent un intérieur (qui représente tous les instants qui ne sont pas entre les bornes) et un extérieur (qui représente les instants qui ne sont pas entre les bornes) de l’intervalle” (Descles 1989: 166).

Intervalul poate fi deschis la stânga sau la dreapta, sau poate fi închis la unul din aceste două repere. Intervalul este deschis la stânga dacă el nu conține primul moment; în caz contrar, acesta devine închis la stânga.

Un interval este deschis la dreapta dacă nu conține ultimul moment, iar în cazul opus acesta devine un interval închis la dreapta. Topologia consideră un interval ca fiind deschis atunci când acesta nu are limită nici la stânga și nici la dreapta, pe când un interval închis este cel ale cărui limite sunt închise. Ca o ultimă precizare vom consemna faptul că în cazul intervalului deschis limitele nu aparțin intervalului, iar în cel al intervalului inchis limitele aparțin acestuia.

Contribuția personală a autorului francez în domeniul aspectologiei a fost aceea de a asocia un interval pentru câteva tipuri de situație, subliniind că intervalul indică faptul că relația predicativă este adevărată pentru orice moment al acestui interval, devenind falsă în momentul în care ea se situează în exteriorul intervalului (Descles 1989: 170).

Pentru a crea o imagine topologică completa a tipurilor de situații vom include și reprezentările realizate de alți autori deoarece Descles a cuprins în studiul său numai stările, procesele și evenimentele.

Vom reveni acum la distincțiile fundamentale cu care operează aspectologia. Astfel, din punct de vedere cognitiv, distincția dintre stare și mișcare, marcată [± **stare**] este fundamentală și își are originile în ideologia aristoteliană. Vorbind depre această trăsatură a Aspectului, Binnick subdivide tipurile de situații în stări, evenimente și procese.

Stările reprezintă cel mai simplu tip de situație, caracterizat temporal de o perioadă alcătuită din momente nediferențiate și fãra un punct terminus. Stările se referă la modul în care se află lucrurile sau oamenii, la locul pe care aceștia îl dețin, la poziția pe care ei au acceptat-o. Din punct de vedere topologic starea este asociată cu intervalul deschis, conform figurii de mai jos:

Figura 2.5

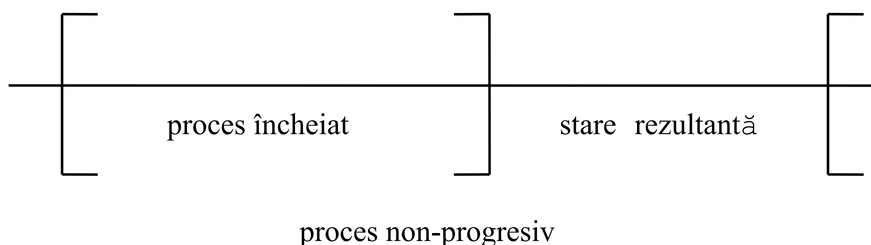
Evenimentele sunt dinamice, implică agentivitate, activitate și schimbare și sunt vizualizate ca un întreg. Ele se pot desfășura într-un interval mai mare de timp, implicând o anume durată, sau pot avea loc pentru un scurt inteval de timp, implicând o schimbare finalizată într-o nouă stare. Topologic, evenimentele sunt redate printr-un interval închis, conform imaginii următoare:

Figura 2.6

Din punctul de vedere al temporalității stările corespund unei perioade nediferențiate, ele durează, au loc în orice moment, în vreme ce evenimentele pot fi raportate în funcție de anumite repere, deoarece ele se desfașoară într-un anumit moment/interval.

În linii generale, procesele au fost descrise sub forma unui interval închis la stânga și deschis la dreapta (căci ele au început, dar nu au sfârșit). La o examinare mai atentă procesele se subdivid în procese progresive și non-progresive în funcție de limita dreaptă care mărginește intervalul. Astfel, în cazul în care limita dreaptă este deschisă se poate vorbi despre un proces în dezvoltare, în desfășurare sau în progres - cum este cazul Aspectului continuu, a cărui topologie este reprezentată în imaginea de mai jos:

proces non-progresiv

Figura 2.7

În cel de-al doilea caz, cel al proceselor non-progresive reprezentarea este mult mai complexă. Aceasta derivă din suma unui eveniment (care corespunde procesului încheiat și este, deci, reprezentat printr-un interval închis) și a unei stări rezultante țimaginată printr-un interval deschis), conform figurii de mai jos:

Figura 2.8

[± **Telicitate**] este trăsătura semantică prin care situațiile verbale cuprinse in categoria evenimente sunt divizate în funcție de existența sau inexistența scopului intrinsec al aceseia reprezentând “punctul final natural” (Smith 1991:29).

Telicitatea nu implică în mod obligatoriu agentivitate. În susținerea acestei afirmații Smith vine cu exemplul unui eveniment care descrie căderea unei pietre de pe o stâncă, caracterizat ca un exemplu tipic de situație telică în care nu există agent: punctul final natural este atins in momentul în care piatra a ajuns pe sol. Evenimentele atelice sunt simple procese realizate de îndată ce încep, având un punct final arbitrar.

Variabilă în funcție de elementele constelației verbale, telicitatea este o trăsătură semantică contextuală și nu una intrinsecă verbului. Astfel unul și același verb poate fi telic într-un context ca *Marian a fumat o țigară* și atelic într-un context ca *Marian a fumat.*

Elementele contextuale care subliniază caracterul telic sau atelic al unei situații pot fi subiectul propoziției sau un complement, fie direct, fie circumstanțial. în cazul subiectului care conferă un caracter (a)telic situației verbale vom oferi exemplele propuse de autorul citat în paragraful anterior:

a) *A famous movie star discovered that little spa*. (telic)

b) *Famous movie stars have been discovering that little spa for years*. (atelic)

La nivelul complementului direct putem constata aceeași situație, verbul căpătând un caracter telic sau atelic în funcție de context:

a) *The captain smoked his daily pipe*. (telic)

b) *The captain smoked pipe*. (atelic)

Remarca își păstrează valabilitatea și în cazul complementului circumstanțial

a) *Mary walked to school*. (telic)

b) *Mary walked in the park*. (atelic)

Dacă vom considera criteriul schimbării, va trebui să precizăm că orice eveniment marcat [± telic] implică schimbarea stării, în vreme ce evenimentele marcate [- atelic] nu o implică.

Din punctul de vedere al temporalității trăsătura [± telic] arată că se au în vedere atât punctul inițial cât și punctul final al unei situații. Punctul inițial al oricărui tip de eveniment este natural din moment ce acesta reprezintă o schimbare a stării, schimbare care poate rezulta în evenimente durative sau în noi stări.

[± **Durată**] este trăsătura care divide situațiile în durative sau non-atomice și momentane, instantanee, punctuale sau atomice. Inclusă în caracteristicile temporale, durata este o proprietate intrinsecă verbului, conținutului său lexical, dar poate fi subliniată de prezența unor adverbe, la nivelul propoziției. Durata este indicată de prezența sau absența stărilor interne din schema temporală. În realitate însă, situațiile conceptualizate ca instantanee pot diferi din punctul de vedere al timpului pe care îl implică desfășurarea lor.

Trăsăturile conceptuale caracteristice tipurilor de situații duc la clasificarea acestora în: stări, activități sau procese, împliniri, semelfactive și realizări.

Stările sunt acele tipuri de situații cărora le lipsește atât dinamismul cât și structura internă și a căror durată poate fi exprimată cel puțin printr-un moment.

Activitățile sunt evenimente atelice durative care au stări succesive omogene și un punct final arbitrar.

Împlinirile sunt evenimente telice durative complexe, constând dintr-un proces cu etape succesive și un punct final natural. Rezultatul unei împliniri este o schimbare a stării.

Semelfactivele sunt evenimente atelice instantanee.

Realizările sunt evenimente telice care exprimă schimbări instantanee ale stării având ca rezultat o nouă stare.

La o atentă examinare a celor două tipuri de situații verbale împlinirile și realizarile, vom constata faptul că unica trăsătură diferită a celor două categorii de situații o reprezintă durata, care poate fi o trăsătură semantică interpretabilă.

Termenii ‘achievement’ și ‘accomplishment’ au o valoare aproximativ sinonimă în limba engleză și de aceea alegerea unor echivalenți în limba română este destul de dificilă.

Pentru precizarea cu claritate a distincției dintre cei doi termeni, Moens și Steedman (1988) au introdus noțiunea de “culmination” (punct culminant).

În definirea dată de Combettes et al (1993: 11) culmination este “le moment où se produit le résultat tipique auquel mène le procès et qui en bloque toute continuation ultérieure”. Noțiunea de punct culminant explicitează diferența dintre împliniri și realizări astfel: împlinirile au o fază preliminară care duce la punctul culminant, in timp ce realizările nu o au.

Din punct de vedere topologic, punctul culminant este redatat ca în figurile de mai jos.

Astfel intervalul care descrie faza preliminară punctului culminant apare în figura 9, iar intervalul care descrie realizările nu conține faza premergând punctul culminant, conform figurii 10. Prezentarea alăturată a acestor două figuri este menită a evidenția diferența grafică și, implicit cea semantică dintre împlinire si realizare.

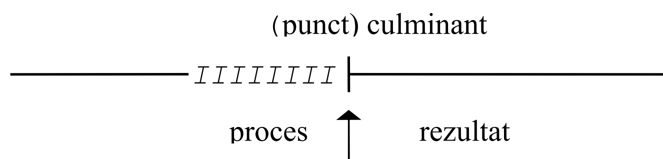

Figura 2.9

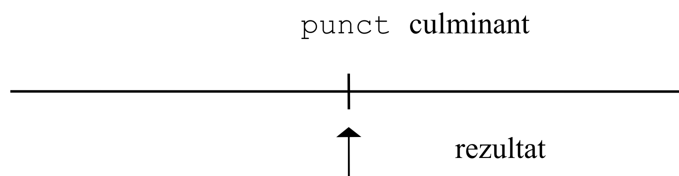

Figura 2.10

Din punct de vedere terminologic, pentru limbile în care formele verbale sunt neutre din punct de vedere aspectual, Combettes et al (1993:12) opinează că stările și acțiunile nu contribuie la progresul povestirii, motiv pentru care le denumesc “stări discursive”, în vreme ce semelfactivele, împlinirile și realizările subliniază progresul povestirii și le denumesc “evenimente discursive”.

Cuprinderea acestor trăsături semantice opuse în cadrul conceptual al Aspectului, restrânge sensurile și accepțiile acestuia la valoarea sa originară avansată de aspectologia slavă.

Vom adopta, deci, punctul de vedere împărtășit, printre alții, de Lyons (1987), conform căruia Aspectul este o categorie universală, care își găsește mijloace specifice de exprimare la nivelul fiecărei limbi naturale, admițând, în mod implicit, superioritatea acestei categorii în raport cu Aktionsart.

Astfel, sensurilor fundamentale atribuite categoriei de aspect le-au fost adăugate, începând cu secolul al XX-lea, modurile/tipurile de acțiune, recte, Aktionsarten.

De-a lungul acestui ultim secol opiniile privind interacțiunea Aspect/Aktionsart s-au diversificat, puând fi detectată o sumă restrânsă de ideologii. Dintre acestea vom enumera doar trei:

(1) Aspectul este o categorie de sine stătătoare și se află sau nu în interrelație cu timpul.
(2) Aspectul și Aktionsart sunt categorii care pot coexista la nivelul unor limbi naturale, având, fiecare dintre ele, mijloace proprii de exprimare.
(3) Aktionsart este o categorie universală care coexistă cu Timpul, fără a se menționa existența Aspectului.

Gruparea materialului cercetat precum și ordonarea informațiilor s-a făcut în funcție de criteriul frecvenței întrucât cei mai mulți dintre reprezentanții școlilor franceze si engleze vor aparține primei orientări.

Un număr mai mic de lingviști poate fi cuprins în cea de-a doua ideologie. Tendința exprimată în jurul anilor 1970-80 este aceea de a considera universalitatea categoriei de Aktionsart, în vreme ce foarte puțini dintre cercetători aduc argumente în favoarea categoriei de Timp, ignorând cu totul celelalte concepte care contribuie la construirea unui mesaj nuanțat și complex din punctul de vedere al descrierii tempo-aspectuale.

Diversitatea acestor opinii a condus la emiterea unei definiții cu caracter cuprinzător care să să aibă în vedere, pe de o parte, diferențele Aspect/Aktionsart și, pe de altă parte să aibă aplicabilitate atât în cazul limbii engleze cât și în cel al limbii române.

2.3. Definiția Aspectului

În descrierea de până acum am subliniat diversitatea de opinii și, în mod implicit, diversitatea de valori atribuite Aspectului sau Aktionsart-ului. Este evident faptul că toate aceste opinii care converg sau nu, ișì au originea în lipsa unei definiții care să numere cât mai mulți adepți. în ciuda variabilităților marginale, precum și a numeroaselor confuzii sau suprapuneri de idei și de concepte, cei mai mulți dintre lingviștii ultimelor decenii ale prezentului secol par să cadă de acord asupra distincției clare dintre Aspect și Aktionsart.

Pentru scopul practic al studiului de față vom adopta o poziție de lucru conform căreia între Aspect și Aktionsart există atât diferențe semantice cât și formale, ele fiind două concepte deosebite, chiar dacă fiecare dintre ele își dispută statutul de categorie lingvistică universală.

Astfel prin Aspect vom înțelege acea categorie a gramaticii universale care exprimă, în mod obligatoriu prin mijloace morfologice, “structura temporală internă a unei situații” (Comrie 1985:3), iar prin Aktionsart vom înțelege ceea ce lingvistica romanică denumește în mod frecvent modul de acțiune.

Este evident faptul că aceste referiri au un titlu de generalitate și, din acest motiv, vom încerca o analiză mai atentă a posibilităților de definire a acestor două concepte, cu accent special pe Aspect. Prin urmare, Aspectul va fi privit ca o categorie universală complexă, multistratificată, constituită dintr- o sumă de trăsături distinctive care pot juca un rol principal sau secundar în analiza textuală. Aspectul este categoria verbală caracterizată de o pronunțată forță subiectivă. Aceasta reiese din posibilitatea Aspectului de a exprima “modul cum concepe vorbitorul procesul desemnat de verb” (Bidu-Vrânceanu et al. 1997).

Considerând tradiția literaturii aspectologice vom atribui caracteristicilor principale, în primul rând, acele trăsături recunoscute unanim de slaviști, respectiv perfectivitate vs. imperfectivitate și durativitate vs. momentaneitate, cărora le vom adăuga distincția telic vs. atelic. între caracteristicile secundare vom accepta distincțiile proprii categoriei de Aktionsart, care va deveni de acum înainte, în limitele acestei lucrări, categoria de aspect cu valori secundare.

Analizând definiția extrasă din dicționarul francez de lingvistică, vom remarca o alăturare a celor două concepte în limitele unei singure definiții, ca și în cazul altor

autori, după cum urmează: “l’aspect est une catégorie grammaticale qui exprime la représentation que se fait le sujet parlant du procès exprimé par le verbe țou par le nom d’action) c’est à dire la représentation de la durée, de son déroulement ou de son achèvement (aspect inchoatif, progressif, résultatif etc.) alors que le temps, les modaux et les auxiliaires de temps expriment les caractères propres du procès impliqué par le verbe indépendement de cette représentation du procès par le sujet parlant” (Dubois, J. et al., 1973: s.v.).

Prin urmare, aspectul este o categorie cuprinzătoare în limba engleză și care se regăsește in cadrul unui subsistem propriu, în vreme ce în limba română acesta se rezumă la existența unor timpuri ale indicativului care se disting prin trasături semantice proprii aspectualității. Aspectul secundar sau Aktionsart, acceptat ca mod al acțiunii, caracterizează atât limba engleză cât și limba română.

2.4. Expresii formale ale aspectualității.

În descrierea realizată anterior Aspectul a fost prezentat în termeni semantici, făcându-se referință la structura internă a situației și/sau la tipurile de situații.

De aceea considerăm utilă în continuare o descriere a aceleiași categorii din punct de vedere formal. Pentru acest scop vom porni de la comparația cu categoria de Timp: conceptul semantic al ordonării cronologice a evenimentelor în funcție de momentul enunțării poate fi gramaticalizat prin flexiuni verbale sau prin adverbe temporale. Unele limbi nu au flexiuni verbale și recurg numai la adverbe temporale pentru poziționarea evenimentelor în timp.

În tratările Aspectului, termenul este restrâns la anumite categorii gramaticale care corespund, din punctul de vedere al conținutului, distincțiilor descrise anterior.

În abordarea problemelor formale ale Aspectului lingviștii sunt de părere că sunt preferabile exemplele din limbile în care acesta funcționează ca o categorie gramaticală. Dar, chiar și în cazul lor, manifestările lingvistice ale opozițiilor aspectuale se realizează prin modalități gramaticale sau lexicale diferite.

Printre primele descrieri formale o vom aduce în discuție pe cea propusă de Jespersen (1924/1965:286), care distinge cinci modalitați posibile: sensul comun al verbului, sensul ocazional al verbului, sensul determinat de context/situație, sufixele derivative și timpul verbal.

O distincție tetrapartită oferă și Holt (1943), care o ilustrează prin intermediul unor exemple aparținând unor limbi diverse. Astfel Holt vorbește despre un aspect flexionar (exemplificat prin fr. *il mangeait* vs. il *mangea*), despre unul derivațional (exemplificat prin verbe din limba germană, *blühen* vs. *erblühen*), despre unul radical (argumentat prin exemple din limba latină *nosco* vs. *novi*) și, în final, despre unul sintagmatic (susținut de exemple din limba franceză (*il mangea* vs. *il a mangé* vs.*il vient de manger*).

Fiecare din aceste două clasificări prezintă câte un neajuns: Jespersen își construiește clasificarea pornind de la trei criterii generale - sensul verbului, afixația și timpul verbal, dintre care numai sensul verbului este particularizat în alte două subclase, făcând clasificarea mai complexă. Holt, la rândul său, subdivide Aspectul gramatical în flexionar și sintagmatic, ceea ce conferă o anumită redundanță clasificării sale, căci aspectul sintagmatic circumscrie, formal, aspectul gramatical.

Viziunea celor doi lingviști se regăsește într-o formă tripartită propusă de Wilmet (1980), care evidențiază un aspect gramatical, unul de tip lexical și unul semantic.

Aspectul gramatical, care corespunde aspectului realizat prin timpul verbal în clasificarea formală jesperseniană și aspectului sintagmatic în cea holtiană, se realizează prin forme distincte ale diferitelor timpuri verbale conform exemplelor deja citate.

Aspectul lexical poate fi ilustrat prin trei tipologii structurale: aspectul lexical de tip afixal sau aspectul derivațional care include aspectul exprimat prin prefixe sau sufixe derivative, aspectul de tip perifrastic și aspectul semantic care ia în considerație sensul verbului așa cum este acesta determinat de contextul în care apare.

Aspectul afixal poate fi susținut cu exemple de prefixe și sufixe din diferite limbi, care admit sau nu existența Aspectului ca o categorie gramaticală.

Afixele derivative pot fi ilustrate prin prefixe folosite ca mărci ale perfectivului, trăsătură comună limbilor slave și baltice, persană, germană și maghiară. Astfel, prefixul ca marcă a perfectivului poate fi exemplificat prin verbe din limba rusă, cum ar fi *citat* (a citi) cu perechea sa perfectivă ***pro**-citat* sau *pisat* (a scrie) cu forma perfectivă ***na**-pisat*, verbe din limba germană ca, de exemplu, forma de imperfectiv *trinken* (a bea) și cea de perfectiv ***auf**-trinken* și verbe din limba maghiară, unde forma de imperfectiv *ir* (a scrie) devine la perfectiv o formațiune prefixată ***meg**-ir*.

Prefixul aspectiv poate fi întâlnit atât în limba engleză cât și în limbile romanice și, implicit în română, unde nu are însă o valoare perfectivă, cum este cazul exemplelor prezentate în paragraful anterior. în limbile engleză și română prefixul aspectiv poate exprima iterativitatea, ca în cazul verbelor ***re**tell, to **re**build*, *to **re**read, to **re**write* și, respectiv în cazul limbii române, *a **re**da, a **re**citi, a **re**lua, a **re**itera* etc. Nuanța aspectuală secundar de intensivitate se sugerează, de asemenea, prin prefixe cum ar fi *out-* și *over* (to *number* și to ***out**number*, to *fight* și to ***out**fight*, to *charge* și to *overcharge*, to *do* și to ***over**do*) sau *stră-* și *supra-* (a *luci* și a ***stră**luci*, a *încărca* și a ***supra**încărca* și, nu în ultimul rând, a *doza* și a ***supra**doza*).

Ca marcă aspectuală a imperfectivității poate fi avut în vedere și sufixul ***-zhe*** din limba chineză țștefănescu 1988: 323). În cazul aspectului sufixal, Jespersen (1965: 286-7) semnalează prezența, în limba engleză, a sufixelor ***-er*** și ***-le*** cu valoare iterativă, când discută despre distincția dintre ceea ce se întâmplă o singură dată și acțiunile repetate sau obișnuite. De altfel, către sfârșitul secolului al XIX-lea etimologul Walter Skeat remarcase existența, în aceeași limbă, a numeroase perechi de verbe, dintre care precizăm ***sim-simmer*** (1994:437), ***stut-stutter*** (1994:478), ***tik-tickle*** (1994:509) și ***twink-twinkle*** (1994:529), în care fiecare cel de-al doilea termen al perechii este definit ca formă frecventativă al celui dintâi.

Aspectul lexical de tip perifrastic include construcțiile a căror valoare aspectivă este exprimată printr-un verb care subliniază modul sau modalitatea de acțiune, ca, de exemplu începutul, continuarea sau sfârșitul acesteia. Marc Wilmet (1980) ilustrează aspectul egresiv din limba franceză, construit după formula **finir + de + V-er**. Structura aceasta constând, la nivel general, din **verb egresiv + element de legătură țprepoziție/conjuncție) + verb**, poate fi ilustrată și cu exemple proprii limbii engleze, cum ar fi **to stop + to + listen** sau **to finish + to + read**, precum și cu formule specifice limbii române, ca **a termina + de + citit** sau **a înceta + să + citească.**

Descriind Aspectul lexical, Wilmet opinează că acesta poate fi de tip adverbial, situație în care rolul său este, cel mai adesea, acela de a scoate în evidență caracterul frecventativ al unei acțiuni/situații, prin intermediul unor adverbe ca *toujours, souvent*. Afirmația își păstrează valabilitatea și în cazul limbilor engleză și română, limbi care consemnează existența unor adverbe de același tip.

Cât privește aspectul semantic, acesta este transmis, prin conținutul lexical al verbului, știut fiind faptul că, prin remă verbele pot exprima, de exemplu, acțiuni momentane sau durative.

Aspectul semantic mai poate fi determinat de contextul lingvistic. Cele mai multe dintre părerile privind existența sau nu a Aspectului în diferite limbi au pornit de la a combate sau susține prezența sa în cazul în care limba posedă mijloace gramaticale

de exprimare. Limba engleza deține un sistem propriu și complex pentru gramaticalizarea acestei categorii în vreme ce limba română o face doar parțial. Secțiunea de față a intenționat o descriere formală care să cuprindă și alte nivele alături de cel gramatical, pentru a evidenția existența mai multor căi de sugerare a trăsăturilor semantice proprii aspectualității.

2.5. Locul categoriei aspectului în descrierea lingvistică

În îndelungata tradiție de cercetare a Aspectului, mulți lingviști au încercat să identifice dimensiunile esențiale ale acestei categorii.

Urmare a numeroase căutări, literatura de specialitate beneficiază de un număr considerabil de lucrări al căror scop îl constituie descrierea și explicarea tuturor componentelor care contribuie la înțelegerea adecvată a mesajului, cu toate subtilitățile implicate de emițător.

Dintre acestea vom trece în revistă doar câteva modele care au produs, prin elementul lor de noutate, un ecou la momentul apariției lor și care, ulterior au devenit puncte de pornire sau puncte de reper în diverse și numeroase argumentații pe această temă.

Cele mai multe dintre opinii atribuie lingvisticii slave originile aspectologiei și, ținând seamă de această tradiție, precum și de definirea strictă a domeniului aspectului vom prefața descrierea câtorva dintre modelele proprii limbii engleze cu unele precizări privind sistemul aspectologic al limbii ruse. Vom împărtăși opinia lui Binnick care este de părere că Aspectul limbilor slave este considerat "exemplul prototip al sistemenlor aspectuale" (1991: 136). Reținând această remarcă vor preciza doar că sistemul limbii ruse se bazează pe opoziția perfectiv- imperfectiv atât la nivelul timpului trecut cât și la cel al non-trecutului. În general, perfectivul se formează prin prefixare de la forma imperfectivă ca în exemplul *čitat'* "a citi" (imperfectiv) a cărui rădăcină o constituie verbul *pročitat'* (perfectiv).

2.5.1. *Modele aspectuale proprii limbii engleze*

În limbi ca engleza care, după cele mai numeroase opinii, deține nu numai forme proprii aspectului, ci un întreg sistem aspectual, gramaticienii nu sunt unanim de acord în această privință.

Astfel, o poziție aproape singulară deține Zandvoort (1962:20), care este de părere că acest concept nu există în gramatica engleză. Ceilalți cercetători însă nu îmbrățișează acest punct de vedere.

Deși singulară, această opinie a dat naștere unor reacții aproape comune din punctul de vedere al conținutului, toate contrazincând cu numeroase argumente inacuratețea acesteia.

Dintre modelele aduse cel mai des în discuție privind aspectualitatea anglo-americanistică vom selecta acele tipare care au devenit puncte de referință în literatura aspectologică occidentală. În consecință vor fi descrise sumar sistemele avansate de tradiționaliști ca Jespersen, Vendler, Kenny și de logicieni ca Mourelatos, punctând elementele de noutate ale fiecăruia dintre ele.

2.5.1.1. *Modelul lui Jespersen*

Jespersen, într-o lucrare de început (1924) și, mai târziu, Poutsma (1929) abordează acest capitol cu diplomație, vorbind nu despre Aspect ca despre o categorie gramaticală independentă, ci despre timpurile extinse. Aceeași terminologie nu rămâne în lingvistica primului sfert al acestui secol ci este reluată în lucrări de dată mai recentă, cum ar fi studiul lui Schibsbye (1970: 65-68).

Pe parcursul cercetărilor sale, Jespersen (1933: 263-8) manifestă o atitudine flexibilă, distingând într-o lucrare ulterioară și admițînd faptul că Perfectivul, pe lângă valoarea sa pur temporală include și trăsătura aspectuală descifrabilă în caracterul rezultativ al situației verbale.

În plus, Jespersen precizează existența, în limba engleză a șapte opoziții:

(1) aorist/imperfect,
(2) concluziv/non-concluziv;
(3) durativţpermanent)/punctualţtransitoriu);
(4) încheiat /neîncheiat;
(5) acțiune care se desfășoară o singură dată / acțiune repetată sau habituală;
(6) stabilitate / schimb;
(7) implicare / non-implicare a unui rezultat.

Deși prezentarea acestor distincții opuse nu pornește de la un criteriu teoretic prestabilit, ea cuprinde, totuși toate trăsăturile semantice prezentate anterior (cf. infra. 2.2.2. și 2.2.3.).

În concluzie subliniem faptul că, deși publicată aproximativ la începutul secolului, când specialiștii nu dispuneau de un instrumentar de lucru atât de complex și nici de un portofoliu teoretic foarte bogat și cuprinzător, abordarea realizată de savantul danez are un caracter complex și complet, a cărui valabilitate este probată și astăzi.

2.5.1.2. *Modelul Vendler - Kenny*

Deceniile al șaselea și al șaptelea al actualului secol sunt martorele apariției a două lucrări de referință privind aspectologia limbii engleze; una dintre acestea este semnată de Vendler, iar cea de-a doua aparține lui Kenny.

Considerând timpul drept criteriul fundamental, Vendler (1957) ajunge la patru tipuri de scheme temporale cu ajutorul cărora reconstruiește tipurile de situații descrise de verbele din limba engleză.

Distincția ontologică fundamentală este postulată între două genuri: situații concepute ca fiind capabile să aibă etape interne și situații în care acest tip de distincție nu este posibil de realizat.

Introducând criteriul omogenității, Vendler distinge în cadrul primei categorii activitățile, ca fiind acele situații care se desfășoară în timp și împlinirile, iar în cadrul celei de-a doua stările și realizările.

În volumul său intitulat "Action, Emotion, Will", Kenny (1963) propune un alt model de clasificarea tipurilor de situații, bazat pe trei subdiviziuni: activities, performances and states.

În reconstruirea conceptuală a tipurilor de situații descrise de "expresiile verbale" Kenny (1963) are în vedere o gamă largă de instrumente reprezentate verbe urmate de un grup nominal cu valoare de complement direct, verbe urmate de adverbe, verbe urmate de un grup nominal cu valoare de subiect, adică întregi propoziții.

După cum au scos în evidență Mourelatos (1978) și, puțin mai târziu, Dowty (1979) diferența principală față de clasificarea lui Vendler constă în faptul că modelul lui Kenny cuprinde în subdiviziunea performances cele două tipuri propuse de Vendler achievements and accomplishments.

Contribuția lui Kenny la dezvoltarea studiului Aspectului constă în introducerea unor criterii lingvistice suplimentare în analiza grupului verbal, ca, de exemplu, posibilitățile de parafrazare, grupurițle) adverbiale caracteristice precum și unele diferențe induse de implicațiile temporale.

2.5.1.3. *Modelul Mourelatos*

Viziuni mai largi s-au deschis în anii 1970-80, când o serie de specialiști au identificat existența unor categorii fundamentale având capacitatea de a descrie distincția dintre verbe și substantive.

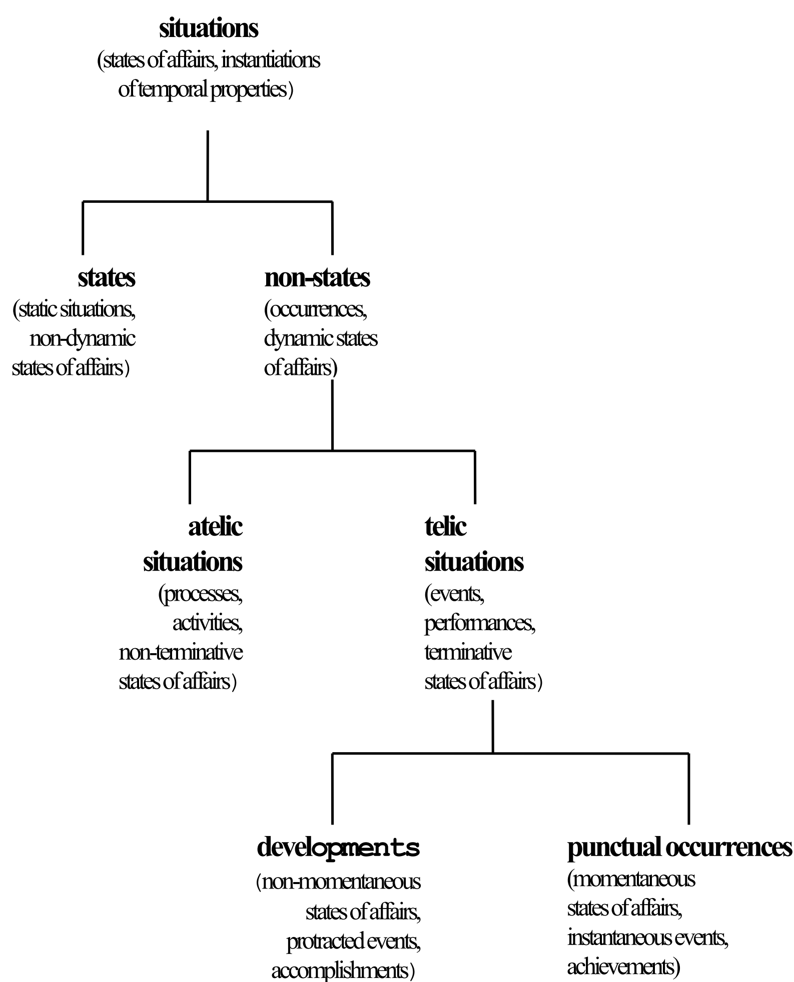

Figura 2.11

Acești lingviști (Taylor 1977, Mourelatos 1978 și Bach 1981) au pornit de la premisa existenței unei baze teoretice comune în cercetarea substantivelor și a verbelor. Teoria presupune ca fundamental procesul de individualizare, adică identificarea unui individ, dintre mai mulți, sau mai exct, identificarea unui obiect (în cazul substantivelor) sau al unei situații (în cazul verbelor).

Asemeni predecesorului său, Kenny, Mourelatos (1978:423) propune un sistem tridimensional generalizat pentru descrierea claselor aspectuale.

În schema propusă de Mourelatos situațiile descrise de verbul din limba engleză conțin stări, ocurențe (care se subdivid în procese și evenimente) și evenimente (care cuprind dezvoltări și ocurențe punctuale).

În descrierea clasificării propuse, Mourelatos (1978:351) trasează o paralelă între evenimente și substantivele numărabile, pe de o parte și, între procese și stări si substantivele nenumărabile, pe de altă parte.

Modelele schițate în linii mari privind aspectologia limbii engleze pun în evidență faptul că specialiștii au descris în detaliu sistemul bazat, pe de o parte, pe opoziția perfectiv /imperfectiv și, pe de cealaltă parte, pe opoziția momentan / durativ.

În ciuda clasificărilor avansate de fiecare autor, nici unul dintre sistemele prezentate, chiar și succint, nu face trimiteri la terminologia aspectologică a literaturii de origine germană și nici nu insistă în clarificarea distincțiilor privind modul de desfășurare a acțiunii.

2.5.2. *Aspectualitatea în limba română*

Cât privește lingvistica românească, categoria Aspectului a aflat răspunsul pentru numeroase semne de întrebare privindu-i structura și conținutul, dar aceste răspunsuri scot la iveală o varietate de opinii, pornind de la garmaticalizarea categoriei și finalizând cu distincțiile circumscrise noțiunilor de Aspect și Aktionsart.

Aspectologia limbii române se bazează pe studii de diverse anverguri, care se concentrează fie asupra acestei categorii privite prin raportare exclusivă la domeniul limbii române, fie prin studirea în paralel a limbii române și a altor limbi.

Dintre tratările atomice am putea menționa o serie de studii aparținând unor lingviști de reputație europeană, cum ar fi, de exemplu, Poghirc sau Guțu-Romalo. Alături de aceste nume vom consemna și contribuții ale unor autori mai puțin cunoscuți, cum ar fi cea semnată de Mirska-Lasota (1975).

Preocupările pentru studierea contrastivă a Aspectului limbii române în raport cu alte limbi înregistrează contribuții ale unor autori români (Mișan 1978) și străini (Nicolaeva Stoianova 1987), materializate în numeroase teze de doctorat.

Dacă la nivelul gramaticii universale Aspectul este privit din două unghiuri diferite, determinate de accepțiunile limitative sau cuprinzătoare atribuite termenului denominativ, în sens restrâns Aspectul definește opoziția perfectiv/imperfectiv, așa cum este marcată ea la nivelul limbilor slave și al altor limbi de proveniență indo-europeană.

Argumentând originile Aspectului din limba română, Ghinescu (1975: 3) concluzionează cu ideea că acesta este o moștenire din limba latină, întrucât Aspectul sistemului slav nu prezintă nici un punct de contact cu cel din limba română.

Continuând istoricul originilor aspectualității, Ghinescu (1975: 4) trasează o paralelă între sistemele verbale ale limbilor greacă și latină.

Astfel cele două limbi opun două teme fundamentale imperfectum și aorist sau perfectum; limba greacă prezintă și o a treia temă, care este refăcută în limba latină prin perifraze. Sensurile exprimate prin opozițiile marcate ale celor două sisteme sunt aproape identice. Construcțiile fundamentate pe tema de imperfect/infectum exprimă acțiuni durative; formele alcătuite de la tema aorist exprimă acțiuni terminate într-un moment nedefinit. Perfectum este comun ca valoare cu perfectul grecesc, exprimând

acțiuni trecute ale căror efecte se mențin până la un anumit moment de referință. în planul expresiei, însă există diferențe perfectul fiind redat în limba latină prin perifraze.

Recunoașterea existenței timpurilor perfective și imperfective înseamnă, în mod implicit, recunoașterea existenței categoriei parțial gramaticalizate a aspectului în limba română.

În sens larg, Aspectul reprezintă un ansamblu de valori care vizează parametrii specifici tipurilor de situații exprimate prin verbe sau constelații verbale. Caracterizând structura compozită a Aspectului, Mourelatos (1978:421) face o sinteză a elementelor componente enumeră șase factori care intervin în aceasta:

(a) sensul inerent al verbului
(b) natura argumentelor verbului
(c) construcțiile adverbiale, dacă acestea există
(d) distincția perfectiv vs. imperfectiv
(e) timpul ca fază, de exemplu perfectul
(f) timpul ca referință deictică, la trecut, prezent și viitor.

În accepțiunea traditională românească, din punct de vedere conceptual, se pot constata trei orientări privind existenta noțiunii de aspect în limba română.

Criteriul de selecție care are drept rezultat aceasta divizare il constituie formalizarea aspectului. Conform acestuia vom distinge, la nivelul limbii române:o orientare care susține existența Aspectului lexicalizat, o alta pe cea a Aspectului gramaticalizat prin instrumente rudimentare, și ultima inexistența totală a acestei categorii.

2.5.2.1. *Aspectul lexicalizat*

Așadar, o primă grupare cuprinde pe lingviștii care admit existența categoriei de aspect, exprimată prin diverse mijloace lexicale.

Dintre acestea se vorbește despre (semi)auxiliarele de Aspect care exprimă durata, începutul sau încheierea unei acțiuni (Poghirc 1953, Guțu-Romalo 1961, Dumitriu 1967). O altă modalitate lexicală de subliniere a conținutului aspectual o constituie locuțiunile cu caracter aspectual (Dumitrescu 1957), sau adverbele aspectuale (Irimia 1987). Vom include aici și acele verbe, care, deși aparțin aceluiași câmp semantic, denumesc o stare sau o acțiune, subliniind prin conținutul lor rematic și, în unele cazuri prin context, nuanțe aspectuale. Un exemplu potrivit pentru tipul acesta de aspect se regăsește în studiul ***Urme de aspect în românește*** al reputatului academician, profesorul universitar Al. Graur (1969).

Mijloacele lexicale care reunesc grupuri de verbe exprimând anumite momente și caracteristici care se referă la faza inițială a procesului (verbe inceptive și verbe incoative), la durata procesului (verbe durative), la rezultatul procesului țverbe terminative) scot, de fapt, în evidență modul sau modalitatea de acțiune, ceea ce constituie conceptul cunoscut în lingvistica germană ca Aktionsart și în rusă ca ‘sposov dejstvija’.

Deși cei mai mulți dintre lingviștii români ai secolului al XX-lea, atunci când vorbesc despre existența acestei categorii în limba noastră, recunosc semiauxiliarele de aspect care exprimă moduri sau tipuri de acțiune, nu apelează în studiile lor la termenul consacrat în lingvistica occidentală.

Mai receptivă și generoasă, lingvistica sfârșitului secolului al XIX-lea adoptă și conceptul de Aktionsart, modul sau “durata de acțiune” (Philippide 1897:327-35) care apare înfățișat ca fiind

într-o strânsă corelație cu Aspectul gramatical, căci valorile acestor două categorii se interferează în planul conținutului.

2.5.2.2. *Aspectul gramaticalizat*

Un alt curent de opinie privind modalitățile de exprimare a aspectului în limba română vizează instrumentele gramaticale (Ivănescu 1957, Coșeriu 1978). Ca subsumate acestei orientări vom considera și vocile care recunosc existența unor "rudimente" ale aspectului gramatical (Rosetti 1926: 34 și 1968: 305, Nedioglu 1952: 11-12, Graur 1955: 137-40 și Zacordoneț 1961: 89-98).

În limba română, unde, după cei mai mulți dintre specialiști, nu există o categorie morfologică distinctă a Aspectului care să formeze un sistem complet, așa cum este cazul în limba engleză, există totuși diverse modalități gramaticale cu reprezentare parțială. Limba română nu dispune de forme speciale, perfective și imperfective, pentru toate timpurile verbale.

Opoziția perfectiv/imperfectiv este activă la nivelul timpului trecut al modului indicativ, unde Imperfectul se opune formelor de Perfect țsimplu, compus și mai mult ca perfect) și la nivelul timpului viitor.

La nivelul timpului trecut această opoziție a fost descrisă în termeni aspectuali: "Imperfectul exprimă o acțiune durativă, nedeterminată, al cărei punct finalnu e în nici un fel luat în considerație. Perfectul și imperfectul se opun tocmai prin faza procesului pe care o pun in evidență: perfectul neglijează prima fază a desfășurării acțiunii, exprimând doar faza finală a acțiunii încheiate, prezentate sub forma rezultatului, pe când imperfectul prezintă acțiunea în faza desfășurării, făcând complet abstracție de faza finală" (Guțu-Romalo 1960:491).

În sfera aferentă timpului viitor pot fi exprimate atât relații temporale cât și relații aspectuale. Relațiile aspectuale sunt redate prin două tipuri de construcții perifrastice formate în jurul auxiliarului ***a fi***.

O tipologie de perifraze constă din viitorul auxiliarului urmat de participiul trecut cu formă variabilă, dependentă de subiect a verbului de conjugat și sensul său este acela de a proiecta procesul sau tipul de situație ca încheiat după momentul enunțării și ale cărui efecte vor fi constatate ca efectuate în viitor. Spre deosebire de forma activă a viitorului a cărei valoare este pur temporală, construcția perifrastică poartă în sine valorile specifice timpurilor relative, deoarece tipul de situație exprimat urmează să se încheie înaintea unui moment de referință care este plasat în axa timpurilor posterior momentului enunțării.

Cea de-a doua tipologie structurală a aspectualității plasate în sfera viitorului în limba română, cunoscută sub numele de viitor anterior, constă din viitorul auxiliarului a fi urmat de forma invariabilă de masculin a participiului trecut al cărei sens este, în esență, tot aspectual. Deși considerat "un timp rar întrebuințat în vorbire" (Coteanu 1990: 133) această formă prezintă un sens compozit ca sumă a valorilor sale temporale și aspectuale. Astfel, ca formă temporală plasează acțiunea în segmentul axial cuprins "după prezent și înainte de viitorul propriu-zis" (Coteanu 1990: 133). Evident din însăși denumirea sa, forma de viitor anterior subliniază trasătura subiectivă de perfectivitate prin accea că utilizatirul unei astfel de forme accentuează caracterul încheiat al tipului de situație le care face referință.

Pe lângă formele temporale pot fi și procedee analitice exemplificate prin existența predicatelor compuse cu semiauxiliare de aspect, precum și mijloace lexical-gramaticale țprefixe cu valoare aspectivă sau chiar locuțiuni aspectuale). Prin intermediul acestora pot fi subliniate cu o deosebită acuratețe și subtilitate numeroase trăsături calitativ-cantitative ori aspecte calitativ-temporale ale situațiilor gramaticale care, în limba engleză sunt formulate, în primul rând, la nivel morfologic.

Abordările lingvistice ale Aspectului din limba română introduc spre mijlocul anilor 1970 conceptul de **aspectualitate**. Astfel, Evseev (1974: 38), preluând argumentele lui Bondarko (1967: 7), este de părere că aspectualitatea reprezintă categoria funcțional semantică rezultată din suma componentelor Aspect și Aktionsart, în cazul limbilor în care acestea există, sub o formă sau alta. El susține, de asemenea, că aspectualitatea este prezentă în orice limbă, deci și în limbile unde aspectul morfologic nu este prezent.

Raportul care se poate stabili între cele trei concepte Aspect-Aktionsart-Aspectualitate rămâne în continuare o chestiune deschisă.

În calitatea sa de componentă aspectuală, Aktionsart se interferează și cu categoria de Timp. De exemplu, acțiunea verbului *a citi* poate fi prezentată ca un proces incipient (inceptiv în *am de gând să încep să citesc* sau incoativ în *am început să citesc*), în desfășurare (*continuu să citesc*), intensiv și durativ ț*citesc, citesc mereu, dar tot în zadar*), rezultativ (*am terminat/am isprăvit de citit*) sau reversiv (*am recitit*) (Evseev 1974: 38).

Spre deosebire de specialiștii enumerați mai sus, Gramatica Academiei (1963:40) și un număr foarte redus de lingviști (Seidel 1939, Mișan 1970:143) se situează pe o poziție singulară. Atitudinea aceasta oarecum particulară se datorește faptului că volumul și autorii citați nu recunosc existența semiauxiliarelor de aspect și nu trateaza problema aspectualitatii, argumentind ca "auxiliarele de aspect" nu "sunt carcterizate din punct de vedere gramatical".

Astfel, Gramatica Academiei precizează "limba română nu are categoria morfologică a Aspectului la verb, întrucât caracterul imperfectiv sau perfectiv al unei acțiuni nu se exprimă într-o formă organizată" (1963:40).

O opinie totalmente marginală consideră Aspectul în limba română ca fiind o categorie psihologică cu o existență semantică și subliniază că exemplele sporadice de aspect verbal marcat formal sau lexical nu probează prezență sa în limbă (Zacordoneț 1961: 97).

Acceptarea aceastei viziuni ar însemna acceptarea Aspectului ca pe o categorie compozită constând din aspectul de tip aristotelian și Aktionsart.

Cu toate că nu s-a ajuns, nici până astăzi, la o părere unanim acceptată privind existența sau inexistența acestei categorii gramaticale în limba română, sunt de părere că dimensiunea aspectuală caracterizează sistemul verbal al limbii române, chiar dacă numai parțial. A nega existența Aspectului în limba română înseamnă, după părerea mea, a nega existența timpurilor perfective deja menționate, lucru imposibil de admis.

Chiar dacă sistemul gramatical al verbului din limba română nu cuprinde un subsistem propriu al Aspectului, trăsăturile semantice specifice acestei categorii sunt lexicalizate printr-o gamă cuprinzătoare de mijloace prin care se pot echivala, în cazul traducerilor subtilități nebănuite ale mesajului din limba sursă.

La nivelul lingvisticii franceze, Guillaume (1964:46) consideră că aspectul nu este o categorie gramaticală, ci doar o distincție care, fără a rupe unitatea semantică a verbului, îl scindează în mai mulți termeni diferiți, apti ,în egală masură să ia în timpul conjugării și marca timpului și pe cea a aspectului. Afirmațiile lui Guillaume au valabilitate nu numai pentru limba franceză, ci și pentru limba română, dacă se are în vedere opinia celor care nu neagă existența categoriei de Aspect, sub orice formă ar fi acesta.

2.5.3. *Abordări contrastive ale aspectualității în limbile engleză și română*

În capitolul anterior am prezentat succint o parte din studiile dedicate de lingviștii angliști abordărilor paralele, fie descriptiv-prescriptive, fie contrastive privind temporalitatea, atât sub aspectul conținutului cât și sub cel al posibilităților de gramaticalizare în aceste două limbi.

Aspectualitatea, însă, nu a constituit pentru cercetători un centru de interes la fel de provocator ca și temporalitatea, deoarece în lingvistica românească a prevalat principiul conform căruia limba română nu dispune de un sistem complet și simetric de exprimare a Aspectului. Studiile concentrate în exclusivitate asupra acestui subiect sunt foarte puține ca număr și reprezintă teme de cercetare sub forma unor teze de doctorat (Crăiniceanu 1997).

Problematica aspectualității apare în abordările angliștilor români ca o tematică subiacentă temporalității, deși tratarea acestor două categorii poate fi mai mult sau mai puțin echilibrată.

Dintre abordările cele mai echilibrate privind aceste două categorii vom insista asupra studiului ***Towards a Semantic Description of Tense and Aspect in English and Roumanian*** (Petrovanu-Cornilescu 1974: 43-130).

Alcătuit din două mari secțiuni studiul se constituie într-o abordare contrastivă a semanticii formelor verbale proprii celor două limbi. Prima parte tratează problematica temporalității, suprapunând sistemele cronologice specifice limbilor engleză și română (cf. infra. 1.5.3.2).

În descrierea comparativă a categoriei de Aspect, așa cum se manifestă aceasta în limbile română și engleză, studiul are în vedere tipurile de predicații și opoziția aspectuală perfectiv vs. imperfectiv, opoziție marcată în ambele sisteme verbale.

Discutarea tipurilor de predicație (prin predicație autoarea înțelegând sensul lexical al verbului) are la bază două criterii - calitatea predicației și durata acesteia. Durata măsoară lungimea intervalului de timp asociat fiecărei predicații și este redată prin simbolul T-Pred. T-Pred include tot ceea ce este relevant pentru predicația respectivă -rezultatele predicației, simultaneitatea evenimentului etc. Calitatea predicației distinge opoziția prefectiv/imperfectiv.

Pornind de la clasificarea substantivelor în numărabile și nenumărabile, studiul realizează o analogie a acestui crietriu de clasificare în domeniul predicației. Conform acestuia predicațiile pot fi nelimitate, deci cu o durată nemăsurabilă și numărabile, deci cu o durată limitată. Distincția aceasta corespunde cu distincția aristoteliană stări - evenimente.

A doua opoziție separă predicațiile încheiate (perfective) de cele care necesită un anumit interval de timp pentru a fi îndeplinite țimperfective).

Elementele temporale contextuale pot influența alegerea corectă a timpurilor, construcțiile adverbiale care desemnează intervale jucând un rol considerabil.

Opoziția momentan/durativ este detectabilă și la nivelul elementelor temporale sau al construcțiilor adverbiale care desemnează timpul fie ca pe un continuum ț*all day long*), fie ca distinct de timpul vizualizat punctual (*at eight o'clock*).

Interpretarea opoziției aspectuale fundamentale exprimată de sistemele verbale în discuție, recte perfectiv/ imperfectiv a dus la așezarea în plan paralel a formelor specifice fiecărei limbi, conform exemplelor:

e.g. *I have written*	*scrisesem*
I am writing	*scriam*

Timpurile perfective vor fi marcate prin trăsătura [+anterioritate]. Pe de o parte, opoziția aspectuală perfectiv/imperfectiv poate reprezenta două maniere diferite de vizualizare a predicațiilor".

Conform formulei propuse în prima parte a lucrării, studiul de față definește Aspectul ca relația dintre T-Persp și T-Pred, unde T-Persp delimitează domeniul timpului din care este urmărită predicația. Predicația poate fi inclusă în câmpul de perspectivă. Acțiunea este vizualizată ca un întreg, din afara ei. Durata sa este imaterială. O acțiune vizualizată ca un întreg, ca o entitate apare ca fiind încheiată țperfectată). Pe de alta parte, durata predicației poate fi concepută ca fiind mai extinsă decât câmpul perspectivei temporale. T-Pred se suprapune pe T-Persp și continuă și după acest moment/interval.

Perspectiva vorbitorului este reprezentabilă ca un interval închis, limitat, inclus în predicație, care, la rândul său, este vizualizată din interior, ca un proces în dezvoltare, neîncheiat, imperfectiv. Ceea ce știe vorbitorul este faptul că acțiunea are o durată în momentul în care el o percepe (T-persp) și că el își reprezintă numai o parte din ea, atât cât dorește el să ia în T-Persp.

Această interpretare aspectuală aparține lingvistului american R.L. Allen, care insistă accentuând caracterul pronunțat subiectiv al acestor forme: “If aspect is defined as a speaker’s way of ‘looking at’ a Predication that he makes, it will be seen that there are only two aspects: Inclusive Aspect (perfective, non-durative aspect) and Intrusive Aspect (imperfective, durative aspect)”.

Acest contrast aspectual este exprimat în limba engleză prin opoziția timpuri continue vs. timpuri non-continue.

Studiul continuă cu descrierea morfologică a Aspectului în limba engleză, unde există mărci morfologice explicite pentru ambele opoziții aspectuale [$\pm$ anterioritate] marcată prin **ф/have-en**, iar distincția inclusive / intrusive este indicată prin opoziția formală **ф/be-ing**.

În limba română trăsătura [+anterioritate] este marcată morfologic. Gramaticile românești interpretează această trăsătură ca pe o formulă vectorială, valoarea sa aspectuală fiind rareori luată în considerație.

Tendința de a interpreta timpurile care au drept caracteristică trăsatura [+anterioritate] ca o marcă temporală este mai accentuată în română nu numai pentru că Perfectul Compus este cea mai obișnuită formă de timp trecut, ci și pentru că vorbitorul român conștientizează axele cronologice de orientare diferite față de momentul vorbirii.

Formele temporale ale limbii române nu au o marcă morfematică pentru distincția aspect inclusiv/intrusiv, decât cu o singură excepție - Perfectul Simplu. Din acest punct de vedere Aspectul în limba română nu este o categorie morfologică.

Urmărind poziția în diagrama lui Bull și structura cronologică, Prezentul și Imperfectul pot exprima atât aspectul inclusiv cât și aspectul intrusiv. Structurile temporale specifică acțiuni simultane cu axa de referință, acțiuni care, din punctul de vedere al vorbitorului situat pe axă pot fi vizualizate din interior sau din exterior. în contrast, acțiunile anterioare și anticipate sunt văzute din exterior, ca entități potențiale sau realizate.

O imagine de ansamblu a sistemului românesc ar putea fi cea pe care autoarea o preia din Ivănescu:

Imperfective	**Perfective**
prezent	viitor, viitor anterior
imperfect	perfect simplu, perfect compus, mai mult ca perfect

Figura 2.12

Acest model poate fi ameliorat cu urmatoarea observație: Prezentul și Imperfectul pot fi întrebuințate pentru a exprima aspectul inclusiv sau pe cel intrusiv, în funcție de structura temporală și de tipul de predicație. Când au o valoare substitutivă, ele vor prelua valorile aspectuale ale timpurilor substituite.

Dispunerea timpurilor prezentată în tabelul de mai jos (figura 13) explică de ce impactul aspectual al Imperfectului și al Perfectului Simplu este atât de evident în timp ce valorile aspectuale ale celorlalte timpuri sunt aproape ignorate:

+ inclusiv / + intrusiv	**+ inclusiv**
prezent	0
imperfect	perfect simplu
0	viitor

Figura 2.13

O altă dovadă a funcțiilor aspectuale diferite ale timpurilor românești este sugerată de comportamentul lor în raport cu adverbele durative marcate de trăsătura semantică [+ perioadă].

Timpurile marcate cu trasătura [+ anterioritate] apar în colocație cu ambele tipuri de construcții adverbiale temporale și, prin urmare, participă la exprimarea distincției aspectuale.

Prezentul și Imperfectul, când au sens retrospectiv, se combină cu construcții adverbiale care exsprimă un interval de timp neîncheiat [+ perioadă deschisă], în vreme ce Perfectul Simplu și Viitorul colocă numai cu construcții adverbiale temporale marcate [-perioadă deschisă].

Subsecțiunea care urmează tratează formele tempo-aspectuale comune ambelor limbi care sunt caracterizate de marca anteriorității, marcă explicită și exprimată, mai mult sau mai puțin uniform, în ambele limbi. Mărcile morfologice pentru limba engleză sunt **have + past participle** pentru toate timpurile, iar pentru limba română **a avea + past participle,** pentru Perfectul Compus, viitorul verbului **a fi + past participle**, pentru viitor anterior și un sufix verbal, în cazul timpului Mai mult ca perfect.

<u>Present Perfect</u>	<u>Perfect Compus</u>
have lived/have been living	am locuit
<u>Past Perfect</u>	<u>Mai mult ca perfect</u>
had lived/had been living	locuisem
<u>Future Perfect</u>	<u>Viitor anterior</u>
will have lived/will have been living	voi fi locuit
<u>Future Perfect in the Past</u>	
would have lived/would have been living	

Figura 2.14

În linii mari valorile timpurilor perfecte sunt aceleași în ambele limbi.

Lipsa unei corespondențe formale poate apărea atunci când timpurile se combină cu construcții adverbiale temporale care exprimă perioada, sau cu aspect inclusiv/intrusiv.

Ceea ce face Mai mult ca perfectul, de fapt, este să exprime simplu faptul că acțiunea nu este vizualizată ca un eveniment trecut, ci "as being in a state of completion at the point of reference, having taken place once or repeatedly within a span of time which is distinct from the point of reference and anterior to it. The perfect does not say anything about how long the action lasted or about when it happened, their time sphere is mere anteriority to an axis of reference" (Bauer 1970:190).

Din acest motiv, în prima parte a studiului relația [T-Pred ant. T-Persp] a caracterizat în mod uniform configurațiile temporale atribuite timpurilor marcate de distincția [+anterioritate].

Trăsătura semantică fundamentală și anume cea de acțiune încheiată la momentul de referință, apare în cazul tuturor tipurilor de predicații, deși există unele diferențe în întrebuințare.

În ambele limbi timpurile perfecte apar și cu adverbe marcate [+perioadă deschisă], dar și cu cele marcate [-perioadă deschisă].

În limba română Prezentul și Imperfectul apar totdeauna cu adverbe marcate [+perioadă deschisă]. Prezentul și Imperfectul devin sinonime cu Perfectul Compus și, respectiv, Mai mult ca perfectul. Din acest motiv va fi o corespondență de tipul unu-la-doi între propoziții din engleză și română care conțin adverbe marcate [+perioadă deschisă] și Present Perfect / Past Perfect.

Prezentul și Imperfectul sunt mult mai frecvente cu sensul lor retrospectiv decât ca timpuri marcate [+anterioritate]. Dacă în propoziții se folosesc construcții adverbiale care exprimă o perioadă închisă, corespondența intre engleză și română este de tipul unu-la-unu.

O secțiune aparte a studiului prezentat este rezervată formelor compozite care reunesc în cadrul aceluiași tipar trăsăturile [+anterioritate] și [+intrusiv] producând interesante schimbări semantice. Situația poate fi mult simplificată dacă se are în vedere faptul că cele două trăsături se referă la lucruri diferite.

Aspectul imperfectiv se referă la faptul că durata predicației [T-Pred] este mai mare decât intervalul de perspectivă [T-Persp], care, in acest caz, este amplasat în sfera anteriorității. Vorbitorul care folosește timpuri perfectiv progresive se refera numai la o parte a acțiunii, care poate fi în desfășurare, sau care a putut fi în desfășurare, după momentul în care s-a raportat acțiunea.

Pe de altă parte, timpul alocat îndeplinirii sau al contemplării predicației este considerat ca încheiat. Din acest punct de vedere, timpurile sunt considerate perfective.

Astfel timpurile ale căror înțelesuri cuprind două trăsături semantic [+anterioare, + intrusive] implică faptul că o parte a predicației a fost încheiată, în cazul predicațiilor imperfective, sau că acțiunea a fost în progres pentru un anumit interval de timp circumscris sferei temporale a perfectului, pentru predicațiile perfective.

Efectele produse de trăsătura [+intrusiv] depind de caracterul perfectiv/imperfectiv al predicației. în cazul predicației imperfective introducerea trăsăturii [+intrusiv] produce o schimbare în valoarea de adevăr a propoziției.

Una dintre caracteristicile majore ale sistemului temporal românesc este că acesta cuprinde două forme temporale fundamentale cu funcțiuni paralele, formând esența prezentului și a subsistemelor trecutului. Paralelismul acesta este semnalat de Iordan (1956: 426) “Ca timp absolut, Imperfectul poate fi asimilat cu prezentul: ceea ce este prezentul pentru momentul vorbirii este Imperfectul pentru un moment trecut. Imperfectul este un prezent transpus în trecut… În toate aceste cazuri, vorbitorul “vede oamenii, lucrurile ca și cum ar trăi sub ochii lui, așadar în prezent, dar la o anumită distanță în timp.”

Aceste două timpuri prezintă un înalt grad de ambiguitate. O parte din această ambiguitate a fost rezolvată la nivel cronologic, unde fiecăruia i-au fost atribuite anumite structuri temporale, indicându-se totodată corespondentul cel mai potrivit din limba engleză. în discutarea Aspectului în limba română s-a menționat și faptul că funcțiile cronologice transpuse ale acestor timpuri sunt, de cele mai multe ori, caracterizate aspectual [+inclusive].

Din acest motiv prezentul capitol se concentrează asupra analizării acestor timpuri, cu funcțiile lor temporale specifice, acordându-se atenție valorilor lor aspectuale. Ambele forme temporale exprimă și Aspectul intrusiv și Aspectul inclusiv. întrucât româna nu dispune de o marcă explicită a Aspectului, valoarea aspectuală a

acestor timpuri va depinde de tipul de predicație.

Am clasificat anterior predicațiile în numărabile și nenumărabile. Revenind, vom distinge, în continuare predicații numărabile singulare în cadrul cărora Prezentul și Imperfectul exprimă Aspectul intrusiv.

Predicațiile imperfective sunt prezentate în dezvoltare, iar cele perfective sunt înfățișate ca având durată, ca existând ca atare, atunci când este observat evenimentul.

Predicațiile la Aspectul intrusiv se extind înainte și după momentul de referință. Rezultă din aceasta capacitatea lor de a acționa ca fundal al acțiunilor care se desfășoară în momentul indicat de axa de referință. Cele două propoziții sunt adesea conectate prin *pe când/în vreme ce*.

Imperfectul și Past Tense Continuous sunt adesea folosite ca timpuri descriptive pentru a contura starea generală a lucrurilor existentă la un moment dat din trecut. Acest moment trecut este indicat de un adverb (*atunci/then, în vremea aceea/at that time, curând/soon, în clipa următoare/ the next moment*), de o subordonată sau, implicit, de context.

Predicația care înglobează distincțiile [+num+sing+momentan+repetabil] desemnează eveminente repetabile punctuale: *to kick, to twinkle, to hit*. Forma lor de prezent este uneori concepută ca descriind o ocurență în proces.

Dacă evenimentul este vizualizat ca [+momentan] Prezentul și Imperfectul și formele lor corespunzătoare, Present Continuous și Past Tense descriu acțiuni repetate Aspect, conform exemplului *I'm hitting the ball* unde evenimentul nu mai este conceput ca momentan, ci ca repetabil.

Sunt situații în care vorbitorul se referă la o predicație [+num+sing] ca un întreg indivizibil psihologic, care are loc în totalitatea sa în momentul vorbirii. Tipul acesta de Prezent poate fi caracterizat ca Prezentul instantaneu. Dacă admitem că una din componentele esențiale ale sensului unei predicații care conține un verb neprogresiv este referința la totalitatea predicației, atunci se poate explica într-un mod facil de ce engleza folosește Aspectul inclusiv în astfel de cazuri.

Prezentul instantaneu este limitat la întrebuințarea în anumite contexte - rețete culinare, demonstrații, discursuri festive, instrucțiuni scenice.

Prezentul din limba română nu poate exprima diferența dintre valoarea durativă și cea instantanee, căci pentru aceasta este nevoie de un context mai larg. Interpretarea Prezentului din limba română ca [+inclusiv] [+intrusiv] depinde de tipul de predicație. Engleza este mai bogată, având mărci aspectuale explicite și putând folosi mărcile alternativ in cadrul aceluiași tip de predicație, obținând efecte speciale.

Ansamblul de trăsături [+num +sing+ momentan- repetabil] descrie verbele performative a căror natură este astfel încât ele sunt vizualizate în mod obișnuit ca perfective, ca întregi. Realizarea acestora are o caracteristică specială desfășurându-se complet în timpul implicat de actul de limbaj. De aceea este firesc ca limba engleză să utilizeze Aspectul inclusiv cu astfel de verbe, dându-le un caracter performativ, conform situației următoare:

I appoint you president.

Folosite cu funcția lor proprie, aceste verbe apar la persoana I singular. Folosite cu alte persoane și forme temporale ele se comportă ca orice predicație caracterizată de [+numărabil+sing], devenind verbe reportative, ca în exemplul:

He is naming the ship Victor.

Prezentarea faptelor celor mai relevante la care a ajuns studiul descris anterior este determinată de faptul că acesta este modelul după care ne vom organiza

interpretarea valorilor formelor tempo-aspectuale în romanul Pamela al autorului britanic Samuel Richardson.

Considerăm ca această descriere semantică a categoriilor de interes pentru cercetarea noastră pune în evidență nu numai corespondențele, ci și particularitățile celor două sisteme oferind în fiecare caz în parte argumente cu adevărat solide.

2.6. Interacțiunea Timp - Aspect

Confirmarea unei interrelații la nivelul celor două categorii gramaticale este legată de acceptarea sau neacceptarea existenței uneia dintre ele, sau a coexistenței acestora.

În cazul limbilor slave despre care s-au prezentat unele detalii în secțiunile precedente, chestiunea interacțiunii timp-aspect este deja una rezolvată. Sistemul tempo-aspectual al unui verb rusesc tipic poate constitui un prim exemplu de suprapunere al celor două categorii.

Prezentând problematica interacțiunii timp-aspect, Binnick ț1991: 138) pornește prin a o descrie în termenii unei corespondențe pe care o stabilește între limbile rusă și engleză.

Asemeni limbii engleze și limba rusă are doar două timpuri marcate morfologic, numite în mod tradițional timpul trecut și timpul prezent.

În cazul verbelor imperfective mărcile timpului prezent arată un timp prezent, iar mărcile trecutului sugerează un timp prezent țcare cuprinde și gama perfectului englezesc), cărora utilizatorul le va suprapune și componenta aspectuală conform căreia acțiunea nu este încheiată, indiferent de momentul în care aceasta se desfășoară.

În cazul verbelor perfective situația este puțin diferită: timpul trecut este, de fapt, un aorist care include și gama timpului Past Perfect al limbii engleze. Pentru a exprima viitorul se recurge la o construcție perifrastică bazată pe verbul ***a fi***.

Binnick (1991: 138) subliniază nu numai importanța aspectului în gramatica slavă, ci și faptul că acesta interacționează cu timpul.

În sprijinul afirmațiilor sale Binnick (1991: 138) oferă exemplul unui verb rusesc tipic, pe care îl reproducem mai jos, precizând, de asemenea, că vom introduce în sistemul prezentat și formele marcate morfologic existente în limba română.

TIMP/ASPECT

	Perfectiv	Imperfectiv
Trecut	*podumali*	*dumali*
	'(we, you, they) thought, had thought'	'(we, you, they) thought, were thinking, have thought, have been thinking'
	'am gândit, gândisem'	'am gândit, gândeam'
Prezent	*podumayut*	*dumayut*
	'(they) will think'	'(they) think, are thinking'
	'ei vor gândi'	'gândesc'
Viitor	---	*budut dumat'*
		'(they) will think, will be thinking
		'ei vor gândi'
Viitor	'ei vor fi gândit'	'(they) will have thought'
		'(they) will have been thinking'

Figura 2.15

Cu toate că sistemul acesta pare caracterizat de simplitate, încercările de a explicita aspectul limbilor occidentale după standardele aspectologiei slave au scos la iveală numeroase dificultăți. Unele dintre acestea constau din lipsa unor corespondențe privind, în primul rând, existența conceptului de aspectualitate în sine, în anumite limbi. Odată recunoscut acest concept era necesara și admiterea coabitării lui cu timpul. În funcție de atitudinea manifestată față de aceste problematici am detectat două ideologii cu caracter mai general.

Astfel, la începutul secolului al XX-lea unii dintre specialiști ca, de exemplu, Vendryes (1921) susțineau că aspectul verbal și timpul nu pot coexista în cadrul unei limbi naturale.

În exact aceeași perioadă alți specialiști ca Brunot (1922), de pildă, erau de părere că între cele două categorii există o legătură directă și indisolubilă.

Revenind asupra primului curent de opinie, îl vom cita pe Vendryes (1921: 117-8) care, argumentând existența celor două categorii, precizează faptul că unele limbi neglijează total sau parțial Aspectul în timp ce altele neglijează total sau parțial timpul, ajungând chiar la opinia că

Aspectul și Timpul nu pot coexista, căci limbile care posedă Aspect verbal neglijează total sau parțial Timpul și invers.

Meillet (1921: 185-6) susține că sistemul verbal al limbii latine, în care era admisă existența a două Aspecte - infectum și perfectum - nu se mai conservă ca atare în limbile romanice “elles ont laissé tomber tout ce qui avait valeur d’aspect et elles n’ont gardé que la valeur temporelle’. El distinge o opoziție naturală între Timp și Aspect și crede că Aspectul este concret, deci o categorie a imaginației, a intuiției, în timp ce Timpul este abstract, deci o categorie a gândirii. Autorul menționat precizează, în continuare, că limbile primitive au mai degrabă Aspecte și că limbile mai evoluate au numai Timpuri, subliniind faptul că evoluția limbilor indo-europene a condus fără încetare la distrugerea Aspectului și la crearea unor forme pur temporale.

Ideea că Aspectul precede Timpul și că Timpul provine din Aspect poate fi acceptată, însă cea a unei incompatibilități reciproce între aceste două realități este mai greu, dacă nu chiar imposibil de acceptat, deoarece acestea sunt în primul rând realități logice, și chiar dacă din punct de vedere formal, Timpul a apărut mai târziu, apariția sa nu a dus la dispariția Aspectului.

Aproximativ în aceeași perioadă în care Vendryes își făcea cunoscute propriile idei privind incompatibilitatea celor două categorii gramaticale, Brunot dedică în studiul său **La pensée et la langue** (1922) un capitol “cronologiei relative în care își propune să reprezinte într-un spațiu bidimensional relațiile temporale dintre diferitele acțiuni exprimate într-un enunț sau într-o suită de enunțuri, pentru a detalia ulterior într-un mod cât mai precis diferitele mijloace lingvistice (verbe, timpuri verbale, adverbe, conjuncții etc.) utilizate pentru exprimarea acestor relații.

În demonstrația sa Brunot recurge (1922: 438), mai întâi la o clasificare a tipurilor de situații, din punct de vedere aspectual, distingând patru tipuri de situații:

1. **acțiunile instantanee**, reprezentate printr-un punct pe axa temporală (ex.*il meurt, l’etincelle jaillit, voila les perdrix qui se posent*)
2. **acțiunile limitate**, a căror durată, oricare ar fi aceasta,este cuprinsă între limite ț ex. *la cuisiniere épulche ses pommes de terre*). Acestea sunt reprezentate de o linie mărginită;
3. **acțiunile nelimitate** care nu au început și nici sfârșit țex. *Cet écrivain a un style tres agréable; Cette personne est fort jolie*); în reprezentarea axială aceste acțiuni sunt simbolizate printr-o linie nemărginită;
4. **acțiunile parțial limitate** se divid în două subclase, conform limitării lor spre stânga (*Cette année notre enfant est réellement en progrès*), sau spre dreapta (*L’humanité a cherché ses principes essentiels jusqu’à la révolution de 89*). Ele sunt reprezentate printr-o linie mărginită în punctul de plecare sau, respectiv, printr-o linie mărginită în punctul de sosire.

Gosselin et François (1991: 27) aduc două argumente împotriva acestei clasificări. Astfel, autorii sunt de părere că anumite verbe polisemantice pot exprima o acțiune momentană sau durativă, exemplificându-și punctul de vedere cu verbul *tourner* în contexte diferite ca: *je **tourne** la page/ l’ouvrier **tourne** un pied de la table /la terre **tourne***. Ei susțin, de asemenea, că însuși caracterul unei acțiuni se poate modifica sub influența contextului lingvistic. Un exemplu potrivit pentru aceasta situație îl reprezintă verbul *s’éteindre*, care poate fi, pe rând, verb momentan sau verb durativ: *elle s’est éteinte brusquement* și *elle s’est éteinte petit a petit.* Brunot însuși (1922: 438-9) insistă asupra faptului că expresiile durative nu sunt singure responsabile de modificările

valorii verbelor și subliniază faptul că numai enunțurilor complete li se pot asocia reprezentări aspectuale și temporale. Enunțurile sau secvențele de enunțuri care pun în legătură mai multe acțiuni sau procese sunt ilustrate prin reprezentări cronologice care asociază fiecărei acțiuni o axă temporală pe care poate fi amplasată; diferitele axe sunt suprapuse pornind de la punctul 0 care reprezintă momentul vorbirii sau al enunțării. În studiul său, Brunot (1922: 772) oferă exemplul următor:

Il la trouva qui mettait des cataplasmes ŕ une vieille dame

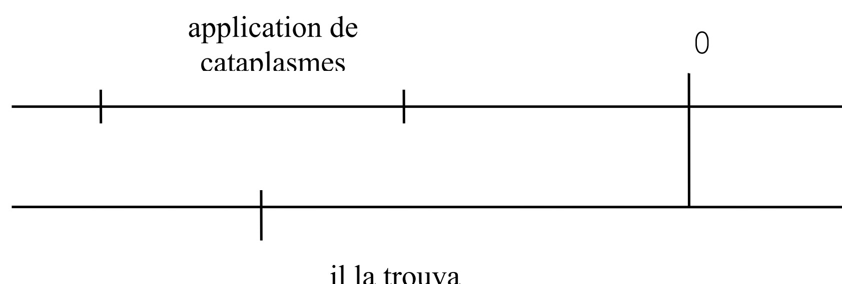

Figura 2.16

Reprezentarea figurată justifică afirmația conform căreia Timpul și Aspectul se află în raport nemijlocit, fiecare din cele două categorii depinzând în mod direct una de cealaltă și influențându-se în egală măsură.

Fără a prelua ideile lui Brunot, Guillaume (1929, 1933) acceptă existența Aspectului în diferite limbi. Savantul francez duce perspectiva într-un plan și mai avansat, înfățișând cele două categorii ca fiind strâns legate de mod.

Lăsând deoparte coordonatele temporale stabilite în logica reichenbachiană, Martin creează un sistem onomasiologic destinat explicării interrelației Timp-Aspect pornind de la distincția guillaumiană *timp explicit-timp implicit*.

Conform opiniei lui Martin (1971: 49-55) timpul explicit permite fixarea momentului de desfășurare a unui proces, definit, la rândul său, prin trei coordonate - una absolută și două variabile. Originea este coordonata absolută și reală, când se suprapune momentului vorbirii, sau fictivă, când diferă de acest moment ca, de exemplu în cazul prezentului istoric. Cele două coordonate variabile, locul procesului în timp, adică spațiul temporal al procesului fixat de către vorbitor și referința, reprezentând momentul imaginar prin care vorbitorul localizeaza momentul de desfășurare al unui proces. Oferind exemplul:

Il m'a dit hier qu'il rentrait le soir / aujourd'hui / demain.

Martin (1970: 49) scoate în evidență faptul că procesul exprimat de verbul *entrer* este (1) prezentat în raport cu momentul vorbirii sau punctul 0, (2) văzut printr-un punct din trecut (T=hier), sau (3) este situat în viitor, în funcție de acest moment de referință (V = le soir / aujourd'hui / demain). În absența oricărui reper referențial sau în cazul în care momentul de desfașurare a unui proces și momentul de referință se confundă, se poate vorbi de determinare absolută; în cazul în care momentul de referință este precedat sau urmat de momentul de desfășurare a acțiunii, se poate vorbi de o determinare relativă.

Caracterizând timpul implicit, Martin (1971:50-53) precizează trei distincții aspectuale bazate pe opoziții punctual vs. durativ, încheiat vs. neîncheiat și incoativ vs. terminativ. Spre deosebire de alți lingviști, Martin subsumează trăsăturii durativ o altă distincție, continuu sau linear vs. discontinuu.

În cazul unui proces durativ discontinuu autorul include aspectul iterativ, frecventativ, multiplicativ și aspectul distributiv. în încercarea unei ordonări grafice ale nuanțelor aspectuale specifice timpului implicat, Martin propune schema de mai jos:

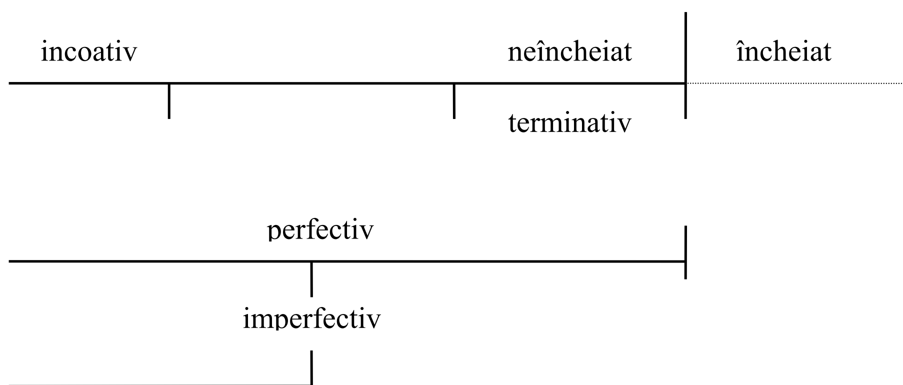

Figura 2.17

La o distanță de aproximativ o jumătate de secol după publicarea lucrării lui Brunot, Martin ajunge la o reprezentare diagramată asemănătoare cu cea imaginată de înaintașul său (cf. Martin, 1971: 53).

Într-o abordare a acestor categorii la nivelul limbilor indo-europene, Ivănescu (1957: 12) este de părere că verbul implică în egală măsură Aspectul și Timpul, dar în evoluția lor limbile au ajuns în situația de a se limita la timpuri impuse în aspectul verbal, căci exprimrea timpului cere forme verbale mai numeroase și mai dificil de creat.

Separarea acestor două realități nu este îndreptățită deoarece, în cele mai multe dintre cazuri ele sunt suprapuse, dacă vom accepta noțiunea de Aspect ca reprezentând atât gradul de realizare al acțiunii cât și rezultatul său. Trăsăturile semantice de perfectivitate și imperfectivitate sunt, în același timp, valori temporale. Timpul precum și Aspectul (cel puțin Aspectul perfectiv,

imperfectiv şi rezultativ) trebuie să fie totdeauna exprimate, dacă se doreşte o exprimare clară; anumite limbi însă nu au forme speciale pentru Timp şi le exprimă prin Aspect verbal, prin adverbe și prin complemente.

Limbile care, conform unor savanți ca Vendryes şi Meillet, nu au Aspect sistematizat de tip morfologic, prezintă, dimpotrivă, după opiniile altor lingviști, cărora le subscriem și noi, un sistem de Aspecte foarte dezvoltat, cuprinzând fragmente ale aspectualității la nivel lexical sau semantic, sau chiar morfologic.

Susținând existența Aspectului verbal în diferite limbi, Guillaume (1929, 1933) consideră că acesta este strâns legat de Timp, infățișând ambele categorii ca fiind în relație directă cu modul. Ideea unei strânse legături între Aspectul verbal și Timpul verbal este avansată și de Koschmeider și Hjelmslev (1934: 145 -147), care precizează faptul că aceste două realități formează o singură categorie numită Aspect.

În viziunea onomasiologică timpul explicat reprezintă sursa și baza de argumente a temporalității, iar timpul implicat reprezintă același lucru în cazul aspectualității (Martin 1971: 49).

Reprezentarea axială a timpului cronologic permite doua modalități de amplasare a tipurilor de situații fie in raport cu coordonatele temporale, fie raportate prin ele insele. Aceste localizări, absolute sau relative, operează intr-un timp exterior tipurilor de situatii, timpul explicat sau extern.

Timpului extern i se opune un altul, interior procesului, sau oricărui tip de situație, necesar existentei sale. Acest timp, inerent tipului respectiv de situatie, timpul intern**,** este locul determinărilor aspectuale (Gustave Guillaume 1964: 47).

Așadar "un proces sau tip de situație poate fi desfăşurat nu numai privind locul care îi revine intr-o cronologie, el poate fi înfăţişat în derularea sa internă și intre extremitățile care îl limitează. Timpul intern sau aspectual "este strîns legat de structura proprietății sau relației care semnifică procesul" (Martin et Nef 1981: 18).

Informațiile temporale sunt acele coordonate care localizează situația în timp. Amplasarea temporală și Aspectul sunt sisteme temporale complementare: în vreme ce primul amplasează situația în timp, cel de-al doilea specifică structura temporală internă a situației. Exprimarea celor două dimensiuni ale sistemului verbal este suprapusă în multe din limbile lumii. în mod obisnuit flexiunile verbale codifică noțiuni temporale și aspectuale în mod simultan. în unele limbi timpurile au o valoare specifică. Proprietățile conceptuale ale unei situații sunt valabile numai pe măsură ce situația se desfăşoară în timp. Astfel Aspectul și localizarea temporală sunt înrudite atât noțional cât și funcțional.

După cum am arătat, timpul este o dimensiune unică și nelimitată, analogă, din punct de vedere conceptual, cu spațiul. Continuând analogia vom preciza faptul că, așa cum avem nevoie de un reper pentru localizarea spațială, avem nevoie și de un reper pentru amplasarea situațiilor în timp. În limbă punctul fundamental de reper este momentul vorbirii, care este totdeauna timpul prezent. Pe axa timpului situațiile sunt localizate în anumite momente sau intervale, ținându-se seama de momentul vorbirii sau al enunțării. Situațiile pot avea loc într-o anumită înlănțuire sau într-o anumită ordine cronologică ori se pot suprapune fie parțial fie în totalitate. Deoarece dimensiunea temporalității este unică, între situații pot exista puține tipuri de relații. "If two events can be said to take place at different times, it is uniquely and necessarily the case that one of them is earlier, the other is later" (Fillmore 1971: 28).

Localizarea temporală este indicată de forma verbală si de adverbe. Timpul este o categorie gramaticală exprimată de forma verbului, prin aceasta înțelegând un ansamblu de elemente cuprinzând flexiunea verbală țacolo unde ea există), auxiliarele precum și construcțiile perifrastice.

Adverbele temporale plasează situațiile în timp prin raportarea lor față de momente sau chiar față de alte situații; adverbele temporale pot fi exprimate atât prin forme lexicale simple cât și prin construcții sintactice.

Având o funcție orientativă, adverbele de timp au nevoie de un reper, așa cum se întâmplă cu timpurile gramaticale și cu alte forme de localizare. Adverbele care intră în această subdiviziune pot fi clasificate în deictice, anaforice sau referențiale în funcție de tipul de orientare pe care îl implică. Astfel adverbele deictice sunt orientate spre momentul vorbirii: *acum, ieri, mâine*. Adverbele anaforice se referă la un moment sau interval stabilit sau exprimat anterior: *atunci, în acele momente*, iar adverbele referențiale implică un moment exprimat prin diviziuni sociale unanim acceptate - *ora, ziua* etc. Adverbele temporale contribuie și la completarea unor dimensiuni aspectuale ca, de exemplu, durata (*timp de* …, *pentru* …,), iterativitatea și habitualitatea.

Secțiunea de față nu și-a propus demonstrarea detaliată a modului în care interacționează cele două componente ale sistemului verbal Timpul și Aspectul, ci doar a avut ca scop conturarea modalităților prin care se realizează această interacțiune.

Formularea cea mai simplă a interacțiunii Timp - Aspect aparține lui Guillaume (1965:24), psiholingvistul francez care este de părere că "Aspectul este o formă a verbului absolut generală, transportabilă, ca atare, tuturor modurilor și susceptibilă a lua în cadrul fiecărui mod marca tuturor timpurilor respectivului mod".

În ciuda controverselor privind interacțiunea celor două categorii aparținând lingvisticii universale, în ciuda diversității de atitudini privind studiul comparat sau contrastiv al tempo-aspectualității limbilor vorbite în estul sau în vestul continentului european, opinia exprimată de Guillaume rămâne la fel de actuală și astăzi ca și în ziua în care a fost emisă.

2.7. Concluzii

Capitolul de față a avut ca intenție alcătuirea unei imagini de ansamblu a categoriei Aspect care face parte din portofoliul categoriilor gramaticii universale. Deși abordările mai timpurii vizând această tematică au apelat la terminologii care au creat ulterior numeroase suprapuneri de concepte, accepții și interpretări, sau, în unele cazuri, au creat regretabile confuzii în încercările de clasificare a complexelor problematici aspectologice, nu s-a ajuns încă la o direcție unanim acceptată. Neclaritățile pornesc de la nivelul gramaticii universale și de la rolul pe care îl dețin cele două categorii Aspect și Aktionsart.

Părerea susținută la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea și începutul secolului al douăzecelea de lingviștii germani conform căreia Aktionsart este categoria dominantă la nivel universal, abandonată pentru mai mult de jumătate de secol este readusă în actualitate în ultimii ani de Combette et al (1993: 11).

Ideologia conform căreia Aspectul este o categorie universală care subsumează sau nu trăsăturile specifice categoriei de Aktionsart, a căpătat foarte mulți adepți atât în rândul germaniștilor, cât și al romaniștilor.

În încercarea noastră de a analiza modalitățile de echivalare a formelor tempo-aspectuale proprii limbii engleze cu construcții tipice limbii române, așa cum au fost folosite acestea în traducerea în limba română a romanului Pamela de S. Richardson, vom ține seamă atât de corespondențele cât și de particularitățile aparținând celor două versiuni ale operei în discuție.

Astfel, vom recunoaște la nivelul aspectualității, în cazul limbii române:

(1) existența categoriilor de Aspect și Aktionsart,

(2) superioritatea categoriei de Aspect în raport cu Aktionsart,

(3) existența Aspectului parțial gramaticalizat la nivelul modului indicativ, în cazul timpurilor aparținând trecutului și viitorului și, nu în ultimul rând,

(4) existența aspectului de tip lexical și semantic în celelalte cazuri.

Primele două capitole constituind partea întâi a prezentului studiu, au oferit un cadru teoretic care să ofere instrumentele necesare unei analize lingvistice riguroase, menită a scoate în relief chestiuni de ordin teoretic și practic privind valențele timpurilor verbale în discursul epistolar romanesc.

PARTEA A DOUA

O DESCRIERE A DISCURSULUI EPISTOLAR ROMANESC

CAPITOLUL 3
COMUNICAREA ÎN DISCURSUL EPISTOLAR

3.0. INTRODUCERE

Partea a doua a studiului va aborda mai multe direcții necesare în analizarea discursului epistolar, al cărui cadru îl constituie romanul“Pamela” de Samuel Richardson. Prima se referă la precizări terminologice legate de elementele actului de comunicare prin scrisori, iar cea de-a doua cuprinde trăsăturile specifice discursului epistolar. Partea a doua a acestui studiu, comunicarea în discursul epistolar, stabilește rolul și locul scrisorii în literatura epistolară, pentru a crea o perspectivă privind geneza romanului epistolar englez.

Partea finală a acestui capitol va prezenta unele caracteristici privind temporalitatea în romanul epistolar, așa cum este întrebuințată aceasta în romanul “Pamela”.

Problematica abordată va demonstra și faptul că discursul epistolar nu diferă prea mult de tehnica narațiunii în proză, mai ales, de cea memorialistică. De altfel, Olteanu consideră că romanul epistolar este desprins din cel autobiografic (1974:90-2). Deși literatura de specialitate recunoaște romanul “Pamela” ca fiind un roman epistolar, totuși structura lui nu este exclusiv epistolară, ci o combinație de proză epistolară și proză memorialistică. Toma definește similitudinile și diferenețele dintre tipul de text memorialistic și cel epistolar: similitudinea se situează în planul morfologic al romanului și “constă în decuparea în scene a diegezei, în timp ce deosebirea majoră rezultă din modul diferit de tratare a raportului moment al enunțării/timp al enunțului” (1982:118-9).

3.1. COMUNICAREA PRIN SCRISORI

Revenind la actul comunicării vom preciza că în precizarea reactualizărilor terminologice la care am făcut referire în preambulul capitolului, vom porni de la schema comunicării avansată de Kerbrat-Orecchioni (1980:19).

Într-o primă etapă lingvista franceză pornește de la schema comunicării propusă de Jakobson (1964:88), pe care o consideră doar un punct de plecare în explorarea procesului de comunicare și a factorilor implicați în acest proces.

Reformulată și dezvoltată în mod simetric, atât în compartimentul destinat Emițătorului cât și în cel rezervat Receptorului, schema lui Jakobson capătă o nouă înfățișare.

În figura care urmează vom reda întocmai această schemă, prezentată în volumul “L’énonciation de la subjectivité dans le langage” (1980), la pagina 19:

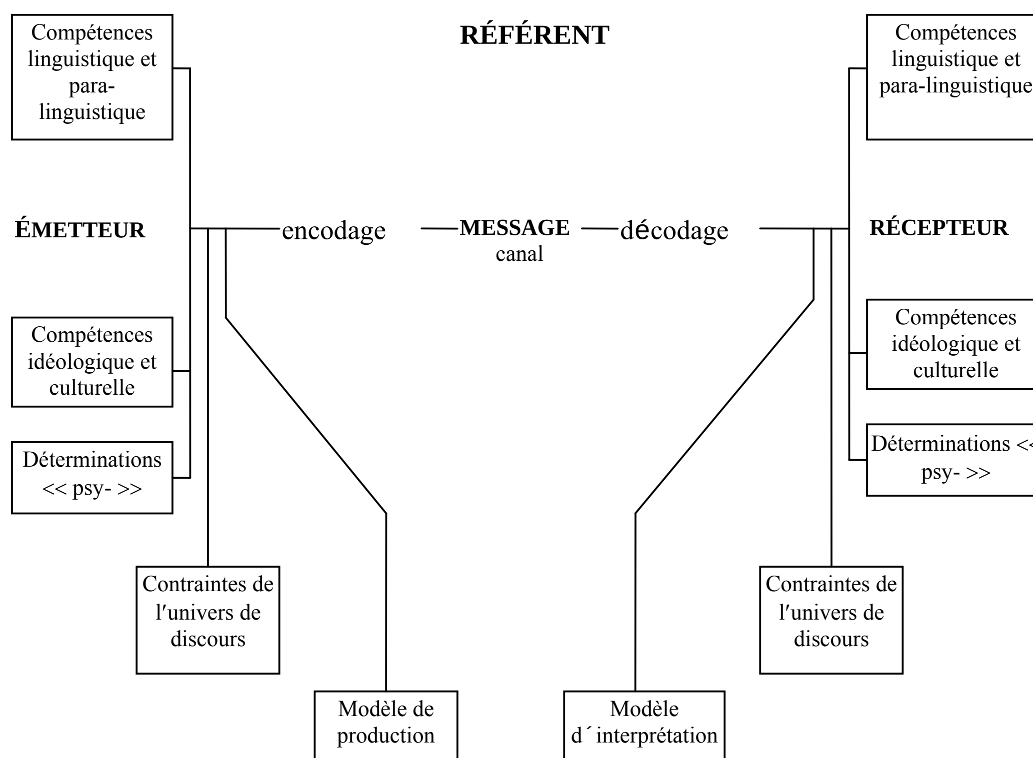

Figura 3.1

Readaptată pentru a explicita particularitățile comunicării prin scrisori, această schemă va suferi modificări la nivel terminologic. Unul din factorii procesului de comunicare îl constituie canalul de transmitere a mesajului, natura acestuia impunând distincția dintre comunicarea scrisă și cea orală și creând "repercusiuni asupra modului în care se manifestă toți ceilalți factori implicați în procesul comunicării" (Ionescu-Ruxăndoiu 1995:7).

În comunicarea prin epistole emițătorul va deveni autorul epistolelor sau epistolierul. Deși există tendința de a pune semnul egal între cei doi termeni, literatura de specialitate face distincție între aceștia. Conform opiniei lui R. Duchenes (1971) diferențele între cele două categorii de scriitori constau în modul în care aceștia se adresează publicului. Astfel, autorul epistolar se concentrează către public, în cazul său fiind vizibilă *intenția literară,* deci și folosirea *conștientă* a unei retorici. Spre deosebire de acesta, epistolierul nu are în vedere un public, stabileste un raport bilateral între el și destinatarul scrisorilor sale. Având în vedere cele precizate vom folosi în continuare sintagma 'autor epistolar' în accepțiunea lui Duchenes.

Celălalt pol al comunicării epistolare este reprezentat de receptorul mesajului, receptor care va deveni în acest caz destinatarul scrisorilor. Vorbind despre cei doi poli ai comunicării, Kerbrat -Orecchioni (1980:23) precizează că polul receptor poate fi subîmpărțit în "allocutaire" și "non-allocutaire". Prima categorie cuprinde receptorul vizat, destinatarul direct, iar cea de-a doua cuprinde

receptorii prevăzuți de emițător (publicul și destinatarul indirect) și pe cei neprevăzuți de emițător (receptorii adiționali).

În romanul "Pamela" există atât destinatarul direct, care este, schimbând pe rând rolurile, sau Pamela sau unul dintre părinți, cât și destinatarii indirecți, reali cum este domnul B. și virtuali, cum sunt cititorii romanului.

Ultimul element al lanțului comunicării este mesajul, materializat aici prin scrisori. în codificarea mesajului, în cazul autorului epistolelor, acesta este influențat de trei categorii de factori, care conform schemei de mai sus influențează, în egală măsură și pe destinatarul în procesul decodificării scrisorii și care cuprind competențele lingvistice și para-lingvistice, competențele culturale și ideologice, precum și constrângerile impuse de universul de discurs.

3.2. DISCURSUL EPISTOLAR

În ultimele decenii noțiunea de "discurs" a generat numeroase tipuri de studii efectuate în perspective dintre cele mai variate. în acest sens, Caron exemplifică unele dintre domeniile unde a fost revendicată noțiunea de discurs: "En linguistique, ou la rhétorique d'autrefois, longtemps reléguée aux oubliettes, opère un retour en force; en philosophie du langage, où l'on porte un intérêt renouvelé à l'argumentation; en psycholinguistique, où l'étude d'énoncés hors contexte a révélé son insuffisance…" (1983:111).

Literatura lingvistică a relevat, fără intenția unei prezentări exhaustive, nu mai puțin de șase accepțiuni atribuite termenului "discurs" (Maingueneau 1987: 7). Nu vom folosi, în granițele acestei lucrări, accepțiunea pe care o propune Ricoeur (1995: 155), conform căreia "discursul este evenimentul de limbaj …în care fraza este unitatea de bază."

Vom adopta definiția propusă de Caron (1983: 111) și prin discurs vom înțelege o secvență coerentă de enunțuri care implică formularea a trei observații importante:

a) discursul presupune o punere în relație efectuată prin activitatea enunțiativă într-un ansamblu de enunțuri;
b) discursul este un proces care se derulează in timp într-o manieră orientată; discursul apare ca o succesiune de transformări, permițând trecerea de la o stare la alta și apoi la alta și așa mai departe.
c) succesiunea constituie un progres în direcția unui anumit scop.

Punerea în relație a elementelor unui discurs implică existența unor sisteme privind folosirea pronumelor personale, a elementelor de exprimare a temporalității și spațiului. Aceste trei repere implicate în actul comunicării formează deixis-ul universului discursiv, reprezentat în figura de mai jos, în cadrul căruia se disting locutorul discursive (în cazul de față, autorul epistolar), destinatarul discursive (respectiv, destinatarul scrisorii), cronografia și topografia. Utilizarea săgeții cu dublu sens din reprezentarea grafică de mai jos ilustrează poziția interschimbabilă a celor două persoane, care joacă, pe rând, rolul autorului epistolar și pe cel al destinatarului în figura de mai jos:

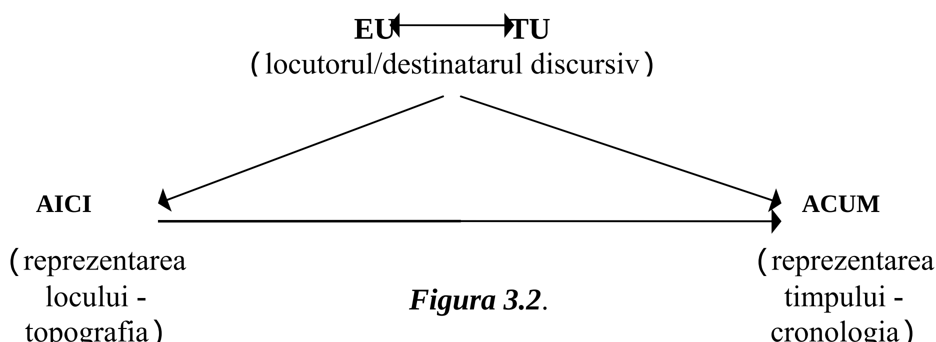

Figura 3.2.

Reprezentarea grafică a deixis-ului universului discursiv este efectuată după o sugestie oferită de Joly (1987: 136, fig. 3), pentru care această triadă enunțiativă constituie ancorajul referențial fundamental la care trimite, implicit sau explicit, orice discurs.

Fiecare tip de discurs poate fi caracterizat printr-o funcționare originală a structurilor lingvistice din care fac parte și pronumele personale. Maingueneau (1991: 37) clarifică, în cazul discursului epistolar, jocul corespondențelor foarte precise între indicațiile transmise în afara mesajului propriu-zis și mesajul respectiv:

* pronumele ***eu*** este interpretat prin semnătura autorului epistolar;
* pronumele ***tu*** este interpretabil ca fiind numele destinatarului scrisorii(în cazul romanelor epistolare în care acest nume este precizat);
* când mesajul însuși nu verbalizează situația de enunțare deicticile spațiale și temporale pot deveni interpretabile.
* elementele deictice spațiale de apropiere vor fi asociate cu spațiul în care se află emițătorul mesajului, în vreme ce elementele deictice temporale vor fi interpretate pornind de la datările scrisorilor.

Precizările sale nu fac, însă, referiri la temporalitatea discursului epistolar și nici la eventualele corespondențe care s-ar putea stabili în cazul reproducerii în timp sau a comentariilor privitoare la unele date preluate de către receptor de la emițător. Vom constata, în astfel de coresponednțe, că aceleași evenimente sunt reluate la timpuri gramaticale diferite de emițător și receptor. Nu se pot formula concluzii cu caracter de generalitate privind transformările timpurilor gramaticale, așa cum s-au formulat cele cu privire la transformările pronumelor personale, deoarece problematica temporalității este mult mai complexă.

3.3. SCRISOAREA CA ELEMENT STRUCTURAL AL GENULUI EPISTOLAR

Germenii genului epistolar acceptați ca atare de unii critici literari (Munteanu 1974:339) trebuie probabil căutați în două surse principale ale culturii antichității- epistola și scrisoarea.

Dicționarele specializate ale limbii engleze fac distincție între substantivul comun “epistolă” care este “o scrisoare lungă și cu caracter oficial” și substantivul propriu “Epistolă” desemnând pe oricare din scrisorile scrise de apostolii lui Iisus și inclusă în Biblie (Longman Dictionary of Contemporary English 1987: 341). Aceste Epistole reprezintă aproximativ o treime din Noul Testament și moralizatoare și/sau educative în conținut, ele au drept

trăsătură comună transmiteraea unui anumit mesaj care poate fi fie "ascuns printre rânduri" ca în Epistola lui Iacov, fie "exprimat cu claritate" ca în întâia epistolă a apostolului Ioan (Kuhrt 1991: 46).

În literatură termenul "epistolă" are un sens special, fiind întrebuințat pentru a denominaliza un "poem adresat unui prieten sau unui protector fiind astfel un fel de scrisoare în versuri" (Cuddon 1982:238). De-a lungul secolelor, ca poeme dedicate prietenilor sau protectorilor, epistolele s-au ocupat de două teme majore reprezentate de teme romantice sau sentimentale pe de o parte și de teme morale și filozofice pe de altă parte care, laolaltă, aveau să lanseze o modă de lungă durată în literatură.

Tipul ovidian de epistole care abordează primul grup de tematici s-a bucurat de mai multă popularitate și se crede că l-ar fi inspirat pe Samuel Daniel care l-a folosit în "Letter from Octavia to Marcus Antonius" (1603).

Cel de-al doilea grup de teme care a creat tipul horațian de epistole a influențat cu precădere scriitorii renascentiști și post-renascentiști. Vaughan, Dryden și Congreve au recurs la această tehnică narativă, dar se pare că Samuel Johnson a fost primul care a folosit-o în "The Forest" (1616). Pope și-a însușit de asemenea această tehnică și "s-a dovedit a fi practicantul cel mai priceput, mai ales în lucrările 'Moral Essays' (1731-5) și 'An Epistle to Dr. Arbuthnot' (1735)" (Cuddon 1982: 238-9).

Considerând scrisoarea literară ca element structural fundamental al literaturii epistolare, Ionescu-Ruxăndoiu clasifică scrisorile literare, ținând seama de două criterii - conținutul scrisorilor și destinatarul - în scrisori aparținând scriitorului și scrisori schimbate între personaje (1991: 77-83).

Istoria literaturii universale recunoaște nu numai scrisorile care au fost grupate pentru a alcătui romane sau opere literare de mai mare cuprindere, ci și unele colecții particulare, fără pretenții de creații artistice. Alături de acestea vom include și "fragmentele epistolare", care apar în numeroase opere literare de alte facturi (Mancaș 1983: 105).

Astfel, ca acte de comunicare, primele scrisori în limba engleză au apărut în Anglia în a doua jumătate a secolului al-XIV-lea fiind precedate de o corespondență particulară și semi-oficială în franceză, limbă care cunoștea cea mai largă întrebuințare pe teritoriul Angliei în perioada menționată.

În ciuda scopurilor diferite sau a destinatarilor diferiți pentru care sunt redactate aceste scrisori ele au toate un element comun - structura.

Discutând scrisorile lui Negruzzi publicate în volumul "Negru pe alb.Scrisori de la un prieten" Ionescu-Ruxăndoiu (1991) prezintă câteva din caracteristicile structurale ale acestora. în marea lor majoritate acestea au elemente de detaliu comune ca, de exemplu, "datarea, formulele finale, folosirea unor construcții care se referă la acțiunea transmiterii unor informații precum și folosirea unor formule care anticipează obiectul unei corespondențe ulterioare" (Ionescu-Ruxăndoiu 1991: 79).

Toate aceste amănunte structurale precum și alte câteva legate de construirea textului care include scene dialogate, povestirea în povestire, scrisoarea in scrisoare și, nu in ultimul rând, poezia în scrisoare "îndepărtează structura textului de cea a scrisorilor" (Ionescu-Ruxăndoiu 1991: 79).

Îndepărtarea aceasta, observabilă în aproapre toate celelalte opere literare ale genului, în care vom include alături de "Pamela" seria romanelor epistolare ale literaturii europene, nu mai poate fi considerată o abatere ci devine o normă a speciei.

Caracteristicile scrisorii, fie luată ca act literar independent, fie ca parte constitutivă a unei colecții care alcătuiește o operă literară de dimensiunile unui roman, rămân aceleași. Nu se poate face însă o afirmație cu caracter de generalitate privind însușirile romanului construit pagină cu pagină din scrisori, care exemplifică literatura epistolară.în subsecțiunea următoare vom specifica unele din momentele reprezentative care au dus la apariția romanului epistolar. Acum, însă, vom prezenta o tipologie a romanului construit în această tehnică

narativă.

Procesul de comunicare scrisă se realizează prin două tipuri de relații care determină, la rândul lor, caracteristici diferite ale discursului epistolar romanesc. Un tip este cel de relație univocă, în care atât emițătorul cât și receptorul își păstrează statutul lor unic în cadrul schimbului epistolar. Acest tip de roman epistolar poate fi exemplificat, printre altele cu volumul "Manoil" al lui D. Bolintineanu. Manoil este emițătorul/autorul epistolar care adresează scrisorile unui prieten, fără a primi vreo replică. Destinatarul scrisorilor este un receptor pasiv.

Celălalt tip de relație - biunivocă - explică structurile romanești în care emițătorul și receptorul își schimbă statutul pe parcursul romanului. în acest tip de relație comunicarea este simetrică, emițătorul devine receptor căci receptorul inițial devine sursă de emisie a unui mesaj ce se constituie în replică la mesajul adresat de emițătorul inițial. Romanul epistolar bazat pe un schimb de scrisori este mai bine reprezentat în literatura universală, decât tipul descris în paragraful anterior, iar un exemplu poate fi cel oferit de "Pamela" lui Samuel Richardson.

În asemenea situații, unde există cei doi poli ai procesului de comunicare, scrisorile au "funcția simplă a unei replici - mai dezvoltată uneori, monologată sau cuprinzând dialoguri în cadrul acestui monolog sui-generis -, dar nedepășind valoarea unei replici" (Mancaș 1983: 105). Reducând scrisoarea la valoarea unei replici, vom putea vizualiza romanul epistolar ca pe un tip special de conversație în care fiecare scrisoare reprezintă un mesaj adresat de emițătorul/autor epistolar unui receptor/destinatarul scrisorii.

În contextul dialogului epistolar receptorul nu este prezent în procesul de comunicare și nu vorbește (cum se întâmplă cu interlocutorul într-un dialog telefonic), epistola sa constituind un răspuns amânat. între emițătorul și receptorul dialogului epistolar intervine nu numai distanța spațială ci și distanța temporală (Ionescu-Ruxăndoiu 1995:8). Conversația este considerată un prototip al utilizării limbii, "tipul familiar curent de comunicare orală, dialogică, în care doi sau mai mulți participanți își asumă în mod liber rolul de emițător" Levinson 1983:284-5).

Asemeni conversației orale, conversația epistolară care are loc între Pamela și părinții ei reprezintă tipul familiar de comunicare dialogică, caracteristic secolului al XVIII-lea, în care participanții în actul de comunicare își transmit replicile scrisori prin canalul scris. Spre deosebire de conversație, comunicarea scrisă nu poate beneficia de completarea mesajului "prin mijloace non-verbale și/sau paraverbale", ci utilizează "exclusiv mijloacele codului verbal" (Ionescu-Ruxăndoiu 1995: 7). Codul verbal al celor doi factori implicați în actul de comunicare este un cod comun chiar dacă Pamela trăiește departe de casa părintească. Eroina principală a romanului trăiește, comunică și se exprimă în rîndul boierimii de țară, clasă socială bine conturată în realitatea britanică a secolului al XVIII-lea. Ea nu trăiește izolată, ea vine în contact cu reprezentanți ai celorlalte straturi sociale care, din punct de vedere lingvistic, pot reprezenta diferitele "stiluri ale vorbirii" (Vianu 1968:89).

Lumea descrisă în roman este diversă și include personaje care aparțin unui univers complex și stratificat.

Grefarea eroinei principale pe un alt fundal social decît cel moștenit prin naștere, precum și apartenența celorlalte personaje la o anumită pătură sau chiar clasă socială, dictată de rangul și, mai ales, de descendența familială conduc la folosirea de către aceștia a un anumit vocabular, cel al clasei lor de origine.

Din acest motiv personajele au un limbaj care atestă existența mai multor variante ale limbii engleze. Richardson a considerat că limba personajelor constituie problema centrală a romanului, motiv pentru care între prima și ultima versiune semnate de autor există diferențe ce atestă preocuparea pentru rafinarea exprimării (Doody 1980: 11). În vreme ce d-l B. sau Lady Davens se folosesc de un limbaj sofisticat, caracterizat uneori de o formalitate exagerată, presărat cu construcții și expresii caracteristice variantei celei mai îngrijite a limbii, varianta standard, Pamela, părinții ei și toți ceilalți slujitori se exprimă

folosind propoziții eliptice, forme verbale contrase, numeroase substantive cu forma lor abreviată, precum și un mare număr de interjecții, toate acestea constituindu-se în elemente particulare variantei colocviale a limbii engleze.

Fiind convins că exprimarea personajelor reprezintă o modalitate de caracterizare a acestora, Richardson a creat un mixaj al cîtorva dialecte, “dintre care unul derivă din martirologia protestantă și un altul din limbajul practic al bucătăriei”(Doody 1980: 12).

Cititorul avizat va remarca exprimarea cu adevărat elevată a personajelor ce sînt parte integrantă a înaltei societăți, Lady Davens și d-l B, precum și registrul deosebit de variat, mergînd de la o extremă la alta, al eroinei principale, Pamela. “Limbajul Pamelei se potrivește cu al celorlalți și contrastează cu acesta. Când vorbește cu sau despre d-l B, limbajul ei este uneori mult mai elevat decît al lui, dar este adesea izbitor de colocvial și rudimentar în contrast cu complicatele lui pretenții” (Doody 1980:12).

Revenind la paralela între conversație și dialogul epistolar, vom insista asupra unor similitudini ce se pot stabili între cele două modalități de comunicare, pornind de la unele trăsături fundamentale proprii celor două forme de comunicare.

Ionescu-Ruxăndoiu (1995: 29-31) atribuie conversației trei trăsături fundamentale: interacțiunea, structurarea specifică și contextualitatea.

Asemeni conversației, dialogul epistolar întreținut la nivelul romanului are un caracter interactiv, fiind rezultatul interacțiunii celor doi factori umani angajați în actul de comunicare, unde epistola reprezintă un răspuns amânat. Forța interactivă a dialogului epistolar presupune “existența unui teritoriu comun participanților, dorința de a împărtăși cu alții anumite informații despre lume…” Ionescu-Ruxăndoiu (1995: 29-30).

Existența teritoriului comun de comunicare implică și existența unui timp comun, respectiv, timpul fizic. Timpul fizic realizează fundalul de ansamblu pe care se vor situa atât timpul emițătorului cât și cel al receptorului.

Interpretarea problematicii timpului emițătorului și a timpului receptorului este complexă, deoarece pot fi avute în vedere mai multe aspecte. Dintre acestea menționăm:

* crearea a două universuri temporale aparținând celor doi poli ai comunicării;
* stabilirea unor corespondențe în cadrul acestor două universuri temporale;
* proiectarea temporalității emițătorului în sistemul de referință al receptorului;
* intervalul de timp fizic, real care separă compunerea scrisorilor de receptarea acestora;
* prezentarea evenimentelor în succesiune (ne)cronologică;
* distanța temporală față de evenimentul narat;
* aflarea unui timp comun, cel pe care îl percepe cititorul real al romanului și nu destinatarul scrisorilor;
* prezența reperelor timpului social concretizată prin datarea scrisorilor și prin elementele deictice ale temporalității.

În partea a treia a acestui studiu, dedicată temporalității în romanul epistolar, vom face o analiză a valorilor timpurilor verbale ale indicativului, analiză efectuată avându-se în vedere unele dintre aspectele enumerate mai sus.

În subsecțiunea care urmează din cadrul acestui capitol, vom trece în revistă evoluția speciei care a dus la formarea genului epistolar. Chiar dacă Epistola este de aceeași vârstă cu Biblia, în această trecere în revistă vom avea în vedere traiectoria parcursă de acest gen în literatura engleză, pornind de la cele mai cunoscute scrisori cu caracter particular, datate ca aparținând secolului al XV-lea, pentru a ne opri la mijlocul secolului al XVIII-lea, la momentul apariției romanului “Pamela” al scriitorului englez Samuel Richardson.

3.4. ORIGINILE ROMANULUI EPISTOLAR ENGLEZ

Se crede că primele scrisori, făra intenția de a fi considerate drept lucrări literare, ar aparține colecției Paston și colecției Stonor, fiind scrise în primele trei decenii ale secolului al-XV-lea; după anul 1450, scrisorile în limba engleză "deveniseră o regulă pretutindeni" (Baugh and Cable 1991:153). Colecția cunoscută sub numele de "The Paston Letters" constituie "o serie de scrisori de familie și de afaceri care începe în 1425 și se întinde de-a lungul a patru generații" (Burnley 1992:177).

Pe măsură ce relațiile umane s-au schimbat, acest mod de comunicare a dobândit noi scopuri și noi întrebuințări. Dezvoltarea comerțului și dificultățile ridicate de riscul atacurilor în timpul călătoriilor precum și numărul scăzut al oricărui mijloc de transport au avut drept rezultat imediat apariția unei impresionante cantități de corespondență și a unei insistente cereri de modele de scrisori. Cererea aceasta a devenit din ce în ce mai accentuată în secolul al XVI-lea.

În secolul al XVII-lea lucrurile au evoluat într-atât încât scrisoarea a devenit un mijloc de relatare a poveștilor de dragoste. Colecția "Love Letters between a Nobleman and His Sister" atribuită scriitoarei Aphra Behn este una din lucrările literare care au pregătit apariția romanului epistolar propriu-zis.

Tehnica narațiunii prin scrisori a exercitat un impact și asupra producătorilor și asupra beneficiarilor de literatură. Acceptată la data apariției tehnica narațiunii prin scrisori a tentat autorii să le introducă și parțial în lucrările lor. Astfel, Thomas More a inclus scrisori în Utopia (1516). Traducerea bazată pe prima ediție a acestui volum și publicată de Pengiun Books în 1965 a inclus partea introductivă constând din scrisoarea lui More către Peter Gilles și pe cea a lui Gilles către Busleiden, însă editorul a omis, în această versiune modernă alte două scrisori existente în versiunea originală, scrisori care se constituiau în "part of the practical joke" (More 1965:22).

Evenimentele narate prin tehnica epistolară s-au bucurat de o mare popularitate către sfârșitul secolului al XVII-lea. Această perioadă înregistrează numeroase colecții de scrisori semnate de diverse personalități din alte domenii decât cel al literaturii. Astfel Thomas Brown a fost primul satiric și, mai târziu, scriitor de ocazie și traducător care și-a încercat talentul ca scriitor de epistole, producând "Letters of Wit, Politics and Morality", în timp ce John Dennis, autor de tragedii și "cel mai bine cunoscut pentru scrierile sale citice" a semnat "Familiar and Courtly Letters"(Harvey 1975: 228). Epoca a marcat și apariția colecției "Letters of Love and Gallantry" aparținând lui Charles Gildon.

Am menționat toate aceste titluri pentru a contura permanenta deschidere a cadrului general al scrisorilor astfel încât acestea să poată include subiecte mai diverse decât iubirea și printre acestea s-au numărat viața în general, politica, moralitatea etc.

Scriitori faimoși ai epocii ca, de exemplu, John Wilomt Rochester, poetul de geniu, sau remarcabile personalități precum al doilea duce de Buckingham au contribuit la rafinarea artei alcătuirii scrisorilor.

Moda scrierii acestor epistole s-a redus odată cu trecerea timpului și, după perioada Restaurației, tehnica narativă epistolară s-a apropiat mai mult de domenii specifice de activitate, cum ar fi politica (de ex. "Letters to Mayor Alderman of Kingston upon Hull" de Marvel) și știinta (ca de exemplu scrisorile scrise de Hook, sau de Newton, ori Locke și de mulți alți contemporani ai acestora).

Sunderland (1969:232) citează exemplul unei corespondențe mai familiare, prietenoase și naturale dintre Sir William Petty și Sir Robert Southwell, care abordează numeroase domenii de interes, acoperind o gamă largă de subiecte și discipline.

Mai practice în scopul lor "pline de instrucțiuni admirabil exprimate, mai ales în privința bunei educații", scrisorile incluse colecția "Letters" scrisă de cel de-al patrulea Conte de

Chesterfield, au fost concepute pentru educația fiului său natural, Philip Stanshope (Harvey 1975:162).

Tot în această perioadă s-a dezvoltat o literatură sentimentală feminină bazată pe aceeași tehnică narativă. Chiar dacă nu au fost în egală măsură de prețuite, romanele din prima jumătate a secolului al XVIII-lea și anume "A patch work screen for Ladies, or, Love and Virtue Recommended", aparținând doamnei Baker (1723-6), "The Mercenary Lover" (1726) semnat de Doamna Haywood, precum și "Letters, Morals and Entertaining" (1729-33) scris de Elisabeth Rowe instalasera deja o modă și "creaseră un public interesat de literatura epistolară" (Olteanu 1974: 286).

Pe lângă literatura autohtonă, epoca aceasta a consemnat numeroase traduceri din limbile latină și franceză, al căror scop fundamental a fost acela de a oferi modele pentru imitat. Thomas Brown a tradus câteva scrisori latine scrise de Pliniu cel Tânăr și câteva aparținând lui Cicero, în timp ce dintre scriitorii francezi au fost traduși și admirați în mod special Scarron, Fontenelle și Voltaire.

Interesul pentru acest tip de discurs conjugat cu necesitatea dictată de preocupările de afaceri s-au finalizat într-o cerere adresată lui Samuel Richardson în 1739 de către Rivington și Osborn, doi cunoscuți negustori de carte din acea perioadă (Doody 1985:7). Cei doi comercianți i-au cerut să alcătuiască, in limitele unui volum, o colecție de modele de scrisori destinate unui public mai puțin instruit. Oferta i-a fost adresată lui Richardson deoarece era deja cunoscut încă din copilărie ca un talentat autor de scrisori. El însuși mărturisea acest lucru într-o scrisoare autobiografică trimisă prietenului său Johannes Stinstra, viitorul traducător în olandeză al romanului "Pamela". Această colecție care avea înfățișarea unui volumaș, a apărut în 1741 cu titlul "Letters Written to Particular Friends, on the Most Important Occasions" și mai includea și instrucțiuni privind modul judicios și prudent de luare a deciziilor în viața de fiecare zi.

Unul dintre articolele incluse în acest volum a sugerat autorului intriga pentru primul său roman epistolar, "Pamela, or Virtue Rewarded", ale cărui prime două volume au apărut în 1740 și, respectiv, 1741.

Întrucât "Pamela" a fost "an immediate best-seller, provoking praise, blame, parodies, continuations" (Harris 1987: 38), Richardson nu s-a simțit intimidat de replica unuia dintre contemporanii săi și a scris o continuare a romanului, volumele III-IV publicate în 1742.

Pe lângă acestea, Richardson a mai produs, în aceeași tehnică narativă, și volumele "Clarissa, or the History of a Young Lady" și "The History of Sir Charles Grandison". Romanul Clarisei a depășit în succes pe cel al Pamelei și i-a adus lui Richardson celebritate europeană. Ultimul roman al autorului "a încercat, fără succes, să creeze un echivalent masculin al eroinei virtuoase și pline de sensibilitate din primele două romane" (Preda 1970: 298).

Cele trei romane nu s-au bucurat de succes în egală măsură, dar, în ciuda aprecierilor diferite, au exercitat o influență considerabilă atât asupra romancierilor englezi cât și a celor din afara acestor granițe. Chiar dacă rădăcinile genului epistolar sunt atât de adânc ancorate în istoria literaturii universale, meritul absolut al lui Richardson este acela de a fi produs romane alcătuite exclusiv din scrisori. Ecourile tehnicii sale narative s-au simțit de-a lungul a unui întreg secol în întreaga literatură europeană, de la Paris și până în îndepărtatul est european, la Sankt Peterburg și Moscova.

Am punctat traiectoria parcursă de romanul epistolar până la Richardson pentru a expune motivele care au condus la alegerea făcută privind corpusul. De altfel, chiar dacă literatura critică de specialitate a înregistrat un breviar al aparițiilor care au premers producerea acestui roman (deși acest lucru nu s-a întâmplat încă, sau cel puțin, nu în cultura românească), studiile lingvistice nu au aprofundat acest tip de discurs.

Din acest motiv am realizat o succintă descriere a discursului epistolar în subsecțiunea 3.2., fără a avea pretenția unei descrieri complete. Este adevărat că am studiat și alte romane încadrate în acest gen, însă observațiile înscrise în acest studiu nu

include celelalte opere cercetate și nu fac nici un fel de referiri la acestea. De aceea, observațiile nu pot avea un caracter general, exemplele incluse în descriere bazându-se, în exclusivitate, pe materialul acestui roman. Ele vor constitui însă baza de cercetare privind temporalitatea în acest tip de discurs.

3.5. TEMPORALITATEA IN ROMANUL EPISTOLAR

Scopul acestei subsecțiuni nu este acela de a efectua un studiu specific al temporalității romanului "Pamela" în ansamblul său. O astfel de abordare ar implica o interpretare literară a tematicii cercetate.

Toolan (1991: 49) consideră că timpul, și cel al povestirii și cel al textului, nu se refera la progresul temporal real, ci la reprezentarea verbală lineară a temporalității.

Citând contribuția lui Genette, cunoscut teoretician al temporalității textuale, Toolan evidențiază trei criterii ale manipulării sau articulării temporale propuse de lingvistul francez în procesul de transformare a povestirii în text: ordinea, durata și frecvența. Dacă ne-am opri la primul dintre criterii, atunci ar trebui să avem în vedere "relațiile între secvențialitatea presupusă a evenimentelor din povestire și ordinea lor reală de prezentare în text" (Toolan 1991:49).

O asemenea interpretare ar aduce în discuție două tipuri de temporalitate - analepsa și prolepsa, reunite de Genette în termenul generic de anacronie (Toolan 1991:50). Analepsa, caracterizează, de obicei, partea de mijloc a scrisorilor, unde apar relatările evenimentelor petrecute deja. Prolepsa este ușor detectabilă în partea finală a scrisorilor, unde autroul epistolar face predicții privind situațiile viitoare, sau anticipează desfășurarea unor situații verbale, rezultate ale unor acte de predicție sau de promisiune. O astfel de abordare ar putea clasifica timpurile verbale în două mari grupe, evidențiind, într-una mijloacele de exprimare a analepsei, în cealaltă, pe cele proprii prolepsei. Cazurile particulare de analepsă în prolepsă, sau de prolepsă în analepsă ar fi, de asemenea, reduse în comparație cu abordarea pe care o propunem.

Obiectivul nostru, în cazul părții a treia, după cum am precizat anterior, este acela de a efectua un studiu specific al organizării temporale a textelor ce alcătuiesc fiecare din scrisorile romanului. Acest obiectiv respinge atribuirea a priori a unei valori oarecare diferitelor timpuri verbale. Timpurile verbale ale modului indicativ vor fi considerate ca unități variabile care capătă o anumită valoare determinată de contextul în care este distribuită unitatea respectivă.

Interpretarea valorilor timpurilor verbale s-a bazat pe mijloacele gramaticale de natură morfologică și sintactică și pe mijloacele lexicale sugerate de Diaconescu (1992: 194).

Timpurile gramaticale, unități formale fundamentale ale temporalității sunt de natură morfologică și acționează pe axa temporalității ordonând, în raport cu momentul vorbirii, cele trei domenii temporale - trecutul, prezentul și viitorul. Diaconescu subliniază că ordonarea temporală se realizează și prin mijloace sintactice care îndeplinesc funcția de complement circumstanțial de timp. Funcția aceasta poate fi actualizată printr-un complement sau o propoziție subordonată circumstanțială.

Ca o ultimă categorie de mijloace utilizate în exprimarea temporalității Diaconescu (1992:194) prezintă mijloacele lexicale care funcționează la nivel metafrastic și prin intermediul cărora "o unitate textuală este pusă în relație de anterioritate, de simultaneitate sau de posterioritate cu o unitate antecedentă".

Având în vedere cadrul teoretic precizat pentru problematica tempo-aspectualității precum și modalitățile de interpretare a timpurilor verbale, în partea a treia a studiului vom analiza valorile timpurilor verbale ale modului indicativ din limba engleză și posibilitățile lor de echivalare în limba română.

3.6. CONCLUZII

Această a doua secțiune de proporții a acestei lucrări și-a propus o descriere în linii generale a trăsăturilor discursului epistolar, așa cum transpare acesta din romanul “Pamela” al autorului englez Samuel Richardson, descriere precedată de prezentarea particularităților procesului de comunicare prin scrisori.

Ne-am oprit asupra acestui roman deoarece, chiar dacă nu poate fi considerat un prototip al speciei, are meritul de a fi modelul după care s-au inspirat direct sau indirect mulți autori care au produs propriile lor romane epistolare în secolele al XVIII-lea, al XIX-lea și chiar și în acest secol al XX-lea.

Considerănd descrierea actului de comunicare, cu particularitățile specifice comunicării prin intermediul scrisorilor, un pas necesar în abordarea literaturii epistolare, am stabilit unele precizări terminologice privind nu numai factorii angajați, ci și forma pe care o are mesajul în acest tip de comunicare.

Critica literară face numeroase distincții terminologice și conceptuale legate de literatura și genul epistolar, dimensiunile și relațiile acestora, pornind chiar de la unitatea fundamentală a genului, epistola.

Din bibliografia consultată am înregistrat numai câteva din precizările care ni s-au părut relevante pentru înțelegerea acestui mod de comunicare extins pentru a atinge dimensiunile unui roman. întrucât cei mai mulți dintre criticii genului epistolar folosesc fără vreo distincție specială, cu sensul de sinonime perfecte, atât sintagma “autor epistolar” cât și termenul “epistolier”, am insistat asupra acestei deosebiri, adoptând punctul de vedere al criticului francez R. Duchenes (cf. supra 3.1.).

Am considerat apoi valențele comunicative ale scrisorilor, ca acte de comunicare particulară, dar și ca acte de comunicare literară, pentru a insista apoi asupra caracteristicilor textuale ale acestor forme de mesaj scris. Pornind de la statutul de specie independentă, scrisoarea literară a evoluat pentru a deveni parte integrantă a unei creații de mai mare cuprindere, finalizată fie în colecții cu caracter unitar și destinate unui țel bine precizat, fie în romane adresate publicului larg. De aceea în subsecțiunea 3.3. am urmărit evoluția genului epistolar de la colecțiile Paston și Stonor până la publicarea romanului “Pamela”.

Subsecțiunea 3.2. a realizat un portofoliu al caracteristicilor textuale ale romanului cercetat, pentru a demonstra că, deși romanul este acceptat de critica de specialitate ca fiind în exclusivitate un roman epistolar, de fapt, structura sa narativă este doar un pretext. îmbrățișăm opinia care caracterizează forma romanului epistolar ca fiind “o îmbrăcăminte la care aderă toate sinuozitățile conținutului, îi acoperă asperitățile, lăsându-le totuși să se ghicească, slujește, într-un cuvânt, cele mai fine intenții ale artistului” (Tănase 1966: 15).

Forma epistolară în care este povestită viața unei tinere reprezintă un artificiu structural căci, în afara unor constrângeri legate de tipul de discurs impus de autor, el întrunește toate calitățile prozei narative.

Cercetarea efectuată la nivel textual ne permite să afirmăm că discursul epistolar romanesc reprezintă un exemplu de îmbinare intertextuală armonioasă. în cazul romanului cercetat, acest discurs suprapune pe scheletul structural epistolar, variate tehnici narative. Dintre acestea vom enumera ca fiind folosite în proporții diferite, narațiunea, descrierea, dialogul, scrisoarea în scrisoare și povestirea în scrisoare.

Toată această diversitate de discursuri și tehnici narative au contribuit la aflarea valorilor timpurilor verbale în tipul dominant de discurs, discursul epistolar. Toate formele tempo-aspectuale cercetate au prezentat valori comune cu valorile folosite în

celelalte tipuri de text, cu excepția formei de Present Perfect a cărei forță narativă este proprie acestui roman.

PARTEA A TREIA

TEMPO-ASPECTUALITATEA ÎN DISCURSUL EPISTOLAR ROMANESC

CAPITOLUL 4
TIMPURILE SFEREI NON-TRECUTULUI

4.0. Introducere

Considerând temporalitatea lingvistică drept coloana vertebrală a acestei cercetări, vom trata în primul rând, valorile temporale ale fiecărei forme verbale. În partea a doua a fiecărei secțiuni din această componentă a lucrării se vor grupa nuanțele aspectuale. Trecerea de la temporal la aspectual se va face, în cele mai multe dintre cazuri, prin descrierea situațiilor de anterioritate precum și a celor de frecventativitate. Vom proceda astfel deoarece aceste nuanțe apar atât în cazul sferei prezentului, cât și celei a trecutului și, mai ales, datorită faptului că această a doua valoare reprezintă, în plan formal, o combinație între forma temporală a verbului și un adverb sau o locuțiune ori construcție adverbială al cărei sens exprimă frecventativitatea.

Aspectualitatea va constitui o chestiune subiacentă temporalității deoarece, din punct de vedere temporal, formele aspectuale proprii sistemului verbal al limbii engleze se suprapun, în sistemul ipotetic universal proiectat de Bull, intervalelor temporale fără a crea un sistem nou, cel aspectual. De altfel, secțiunea dedicată descrierii interacțiunii timp-aspect a scos în evidență interdependența celor două categorii gramaticale.

4.1. TIMPURILE ABSOLUTE ALE SFEREI NON-TRECUTULUI

4.1.1. *Present Tense Simple*

La nivelul limbii engleze Present Tense Simple este una dintre formele temporale cu o gamă cuprinzătoare de întrebuințări, dintre care se disting, la nivelul romanului epistolar, numeroase valori temporale cât și unele valori atemporale a căror frecvență de utilizare este mult mai redusă. Prima categorie a acestor întrebuințări exemplifică situațiile de coincidență a celor trei coordonate temporale.

Coincidența aceasta este acceptată ca fiind valabilă exclusiv lingvistic, deoarece situațional nu poate fi vorba despre o suprapunere a cordonatelor întrucât autorul scrisorii relatează situațiile fie anterior, fie ulterior desfășurării lor, situându-se într-un interval specific acestui tip de comunicare. Vom denumi acest interval intervalul scrierii scrisorilor și-l vom reprezenta prin simbolul T - Scr.

Vorbind despre punctul de vedere al poziției temporale, Genette (1972:229) distinge patru tipuri de narațiune:

(1) ulterioară, pe care o definește ca fiind poziția clasică a povestirii la trecut și ca fiind, de departe, cea mai frecventă;
(2) anterioară, sau povestirea predictivă exprimată, în general la viitor;
(3) simultană (povestirea la prezentul contemporan al acțiunii)
(4) intercalată (între momentele acțiunii).

De-a lungul colecției sale de scrisori și de confesiuni, construite în tehnica romanului de tip jurnal intim, Pamela experimentează pe rând fiecare dintre aceste perspective temporale. În consecință, cele mai multe dintre situațiile exprimate la prezent ilustrează poziția temporală de simultaneitate descrisă de Genette, prin care autorul scrisorii raportează evenimentele la un moment prezent contemporan actului scrierii.

În exemplele de mai jos vom recurge la structura temporală care descrie coincidența celor trei coordonate, numite de unii autori intervale (Cornilescu 1974:60), cărora le vom adăuga coordonata specifică modului de comunicare prin scrisori - momentul sau intervalul scrierii - T-Scr. Figura 4.1. prezintă schema grafică a formei de Present Tense Simple, cu valoarea sa absolută.

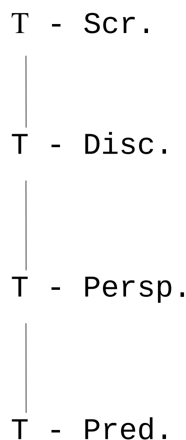

Figura 4.1.

Formula care descrie această structură este valabilă în cazul prezentului performativ, al celui comentativ și al prezentului care exprimă o stare și este explicitată prin structura temporală 1, redată mai jos:

Present Tense Simple/Continuous și Prezent

{+ T-Str [T-Pred. coincide cu T-Persp.] [T-Pers. coincide cu T-Disc.] [T-Disc. coincide cu T-Scr.]}

Secțiunea de față analizează formele de Present Tense Simple/Continuous și Prezent alcătuind o grupare a valorilor acestora în funcție de structura temporală 1, care explică posibilitatea acestor forme existente în sistemele verbale ale ambelor limbi de a:

a) exprima acțiuni care se desfășoară în momentul vorbirii;
b) fi raportate la momentul vorbirii.

4.1.1.1. *Poziția coordonatelor temporale*

Ținând seamă de multitudinea valorilor tuturor formelor de prezent caracteristice atât limbii engleze cât și de posibilitățile de traducere și exprimare ale acestora în limba română au grupat corpusul acestei acțiuni în funcție de criteriul coincidenței coordonatelor temporalității epistolare. Astfel, vom descrie mai întâi situațiile în care se înregistrează suprapunerea acestora pentru a continua cu înregistrarea celorlalte cazuri în care nu se poate semnala o astfel de suprapunere.

4.1.1.1.1. *Coincidența coordonatelor temporale*

Structura temporală reprezentată în figura 4.1. are aplicabilitate doar în trei situații specifice și anume atunci când valoarea formei temporale este performativ explicită, comentativă sau statică.

4.1.1.1.1.1. *Valoarea performativă*

Valoarea performativă a formelor de prezent este cel mai evident caz de corespondență perfectă a celor trei coordonate: momentul de referință cu cel de desfășurare a acțiunii și cu cel al vorbirii. Această valoare are un caracter pur conceptual, deoarece în cazul raportării în scris a evenimentelor singura acțiune performativă săvârșită de subiectul la persoana I este aceea de a scrie. Vom considera ca valoare performativă acea formă de prezent care este ancorată într-o exprimare în discurs direct.

Nu coincidența este cea care asigură valoarea performativă a prezentului, ci verbul propoziției care este totdeauna, în astfel de cazuri, la persoana I a indicativului prezent. Verbele explicit performative arată că un anume act este realizat în timpul "… which makes explicit or specifies what act is being performed, what is the force of the utterance" (Cornilescu, Chițoran 1994: 23).

Exemplele care urmează întrunesc condițiile pentru a fi acceptate ca propoziții performative explicite întrucât ele verifică schemele sintactice **I + V** și **I + V + to** și **I + V + that** avansate de autorii menționați anterior (1994:24), unde **I** este subiectul exprimat prin persoana I și **V** este verbul tranzitiv care poate fi urmat de un complement direct sau de o propoziție completivă directă.

Pentru argumentarea faptului că în ambele limbi formele prezentului pot avea valențe performative ne vom opri la exemplele:

(1)	*'And so I **send** you these four guineas for your comfort'. (I,43)*	*"și așa vă **trimit** cele patru guinee sa va fie de înlesnire." (I, 2)*
(2)	*'We **accept** kindly your dutiful present'. (I,46)*	*"**Primim** cu dragoste darul tău." (I, 6)*
(3)	*Having opportunity, I **send** this **to** you now, which I know will grieve you to the heart.' (I, 99)*	*"Ivindu-mi-se acum prilejul, vă **trimit** aceasta, știu că vă va răni adînc." (I, 79)*
(4)	*'I **leave** all these things **to** your reflection, my dear parents'.(I,107)*	*"Nu mai pot scrie, **las** toate acestea să vă gîndiți voi la ele."(I, 90)*
(5)	*"So I **write** you this, **that** you may see how matters stand".(I, 119)*	*"Așa că vă **scriu** acum aceste rînduri ca să vedeți cum stau lucrurile." (I, 106)*

Prin intermediul acestui set de exemple se constată că echivalențele românești propuse de traducător, au aceeași valoare performativă explicită, tiparul sintactic având aceeași structură ca și în cazul limbii engleze.

Prezentăm însă, prin exemplul (6) și o formulare în care forța performativă a frazei din limba engleză este anihilată în limba română, prin excluderea de către traducător a explicației parantetice din versiunea originală.

(6)	*”…’Here are two cotton handkerchiefs and two pair of stockings, which I bought of the pedlar’ ;(I **write** the very words I said) ‘and here are too my new-bought knit mittens…’ …”. (I, 111)*	*“Iată aici două batiste si două perechi de ciorapi cumpărate de mine de la negustorul ambulant și uite mitenele…” (I, 95)*

Deși, din punct de vedere sintactic, verbele de atitudine sunt detectabile în contexte structural identice cu cele proprii verbelor performative, ele oferă un exemplu de ambiguitate între valoarea performativă și cea descriptivă a formelor de Past Tense Simple.

Astfel, același tipar sintactic **I + V** observabil în exemplele (7, 8, 9) nu scoate în evidență caracterul performativ al verbului , ci denominalizează sentimentele încercate de autorul scrisorii care, pe lângă rolul de autor îl deține și pe cel de personaj implicat în evenimentele prezentate.

(7)	*“…and I **believe** his principal duty was the apprehended duty of his function…” (I, 228)*	*“… și **cred** că motivul lui principal a fost dictat de funcția sa… “ (I, 247)*
(8)	*“I **dread** your will to ruin me is as great as your power…”(I, 229)*	*“**Mă tem** că dorința voastră de a mă dezonora este tot atît de mare ca și puterea. “ (I, 250)*
(9)	*“I **fear** there will be nothing omitted to ruin me…” (I, 227)*	*“**Mă tem** că nu se va omite nimic din ceea ce ar putea duce la ruinarea mea.” (I, 246)*

Există situații în care structura sintactică a propoziției corespunde perfect tiparului valorii performative, însă la o observare mai atentă se poate constata și o altă nuanță descrisă prin intermediul prezentului. Să considerăm exemplele 10 și 11

(10)	*“As to your second proposal, I **reject** it with all my soul…” (I, 228)*	*“Cît despre cea de-a doua propunere, o **resping** din toată inima.” (I, 247)*
(11)	*“I do **assure** you, sir, that I have greater pride in my honest poverty …” (I, 229)*	*“Vă **asigur** domnule, că mă mîndresc mai mult cu sărăcia mea cinstită… “ (I, 249)*

Ceea ce se ascunde sub acest tipar performativ este de fapt atitudinea personajului care comentează propria sa convingere. Aceeași valoare comentativă este evidentă în (11).

Am introdus aceste exemple pentru a demonstra posibilitățile formelor de prezent de a dezvolta valori neașteptate pe tiparele sintactice atribuite unui anumit tip de semnificație.

4.1.1.1.1.2. *Valoarea comentativă*

Setul următor de exemple a fost alcătuit cu intenția de a demonstra o altă valoare pe care o pot transmite formele de Present Tense Simple, și anume, cea comentativă.

Autorul epistolelor, implicat direct în istorisirea pe care o narează, este o dublă personalitate în structura romanului întrucât se suprapune cu personajul care scrie, dar care și comentează reacții, situații, atitudini ale celorlalte personajeîn jurul cărora se țese sau care fac parte din intriga romanului.

(12)	*"She was my mother's waiting-maid, as you **know**; and her friends being low in the world, my mother on her death-bed recommended her to my compassion."(I, 82)*	*"Așa după cum **știți**, a fost camerista mamei.Părinții ei fiind oameni foarte nevoiași, mama, pe patul de moarte, mi-a lăsat-o în grijă."(I,55)*
(13)	*"Mr Longman, **it seems**, took upon him to talk to my master [...]; and he told him, there was no comparison between her accounts and Mrs Jewkes's. He said so many fine things, **it seems**, of Mrs Jervis, that my master sent for her in Mr Longman's presence, and said, Pamela might come along with her**: I suppose** to mortify me..." (I, 104)*	*"Domnul Longman, se **pare**, și-a luat curajul să-i vorbească stăpînului [...] El a spus atît de multe lucruri bune despre doamna Jervis, încît stăpînul a chemat-o în prezența domnului Longman, menționînd că poate veni și Pamela împreună cu ea, **presupun**, așa ca să mă umilească..." (I, 85)*
(14)	*"He took her meaning, **I believe**; for he said..." (I, 104)*	*"**Bănuiesc** că el și-a dat seama de gîndul ei căci a spus..." (I, 86)*
(15)	*"I paid my respects to them, **I believe**, a little awkwardly, and was almost out of breath; but said, I had come down a little too fast. (II, 375)*	*"I-am salutat, **cred** că puțin cam stîngaci, și-mi simțeam respirația taiată, dar am declarat că am venit prea repede pe scări." (II, 114)*
(16)	*"So I **suppose** I shall be sent for as Samson was..." (I, 227)*	*Așa că **presupun** că voi fi chemată ca și Samson să-l distrez...(I, 245)*
(17)	*"And that I shall better know what to do after tomorrow, when I am to appear before a very bad judge, I **doubt**."(I, 65)*	*"Și că după ziua de mîine când va trebui să apar în fața unui judecător prost, voi ști mai bine ce să fac, dar **mă îndoiesc**."(I,32)*

Amplasate fie într-un context mai cuprinzător al formelor de Past Tense Simple (ex. 12, 13, 15) sau chiar al formelor de Pure Future la o primă abordare (ex. 16, 17), aceste forme de Present Tense Simple ar părea forme ale prezentului istoric, dar afirmația ar putea fi valabilă pentru primul set de exemple.

în cazul celui de-al doilea set de exemple, Present Tense Simple ar putea avea, cel mult, o valoare predictivă, dar verbul *to suppose* cu corespondentul său din limba română *a presupune*, în acest context, nu poate avea nicidecum valoare de viitor. Actul de presupoziție, evident în toate exemplele acestei subdiviziuni, corespunde cu momentul vorbirii și cu cel al scrierii, care se suprapun. Coincidența acestor două coordonate temporale invalidează posibilele interpretări cauzate de o abordare superficială, dând formelor verbale în discuție o nuanță comentativă absolută.

4.1.1.1.1.3. *Valoarea statică*

Aceasta reprezintă un alt caz de coincidență a celor trei coordonate temporale care descriu starea exprimată de verb. Vom includeîn această categorie de Prezent acele verbe care exprimă stările.

Deși cele mai multe dintre verbele de stare apar la forma de Past Tense, putem exemplifica și cazuri de întrebuințare a acestora la forma de Present Tense Simple. Iată câteva dintre situațiile de acest fel, cuprinse în exemplele 18-24.

Am cuprins mai întâi verbele care exprimă sentimente și unde versiunea în limba română redă întocmai mesajul din textul bază (extrasele 18-21).

(18)	*"Perhaps, however, he **despises** me too much to behave otherwise that he does to such a poor girl".(I, 102)*	*"Poate totuși mă **disprețuiește** prea mult, pentru a se comporta altfel decît o face cu o biată fată ca mine". (I, 83)*
(19)	*"I now **long** to get my business done, and to be with you."(I, 70)*	*"Acum **doresc** să-mi termin treburile aici și să mă văd cu voi."(I, 39)*
(20)	*"I **love** you next to my own father and mother and to leave you is the chief concern I have at quitting this place; …"(I, 71)*	*"După mama și tata, sînteți ființa pe care o **iubesc** cel mai mult și preocuparea mea principală, părăsind această casă este tocmai despărțirea de dumneavoastră."(I,40)*
(21)	*"… and he has promised fair; but to say all in a word, he **doats** upon you…"(I, 94)*	*"… mi-a promis că va fi corect, dar, ca să spunem lucrurilor pe nume, **este nebun** după tine…" (I, 71)*

Mai rare sunt cazurile în care starea este exprimată prin verbe de stare propriu-zise, cum ar fi de exemplu *a fi* sau *a avea*, ca în situațiile următoare:

(22)	*"...for she **has** a good master of him; so indeed all **have** but poor me!"(I, 103)*	*"... căci **are** în el un stăpîn bun, ca și toți ceilalți slujitori, cu excepția bietei de mine". (I,85)*
(23)	*"But I **am** now convinced that wickedness is folly with a witness".(I, 102)*	*"Dar acum **sînt** convinsă că ticăloșia este, fără îndoială, o manifestare a nesăbuinței". (I,83)*
(24)	*"I **am** as happy as a princess! I **am** quite as rich as I wish to be!'(I, 113)*	*" - **Sînt** tot atît de fericită ca și o prințesă și tot atît de bogată pe cît doresc să fiu".(I, 97)*

În secțiunea aceasta am prezentat situații în care, deși structura temporală este identică și se caracterizează prin suprapunerea intervalelor temporalității epistolare, totuși valorile formelor de Present Tense Simple sunt deosebite. Diferențele acestea rezidă, în primul rănd, în tipul de verb care exprimă predicația fiecărei situații.

Exemplele prezentate nu se constituie în unicate, ci au fost incluse în acest prim supra-set datorită deselor lor apariții pe parcursul romanului.

4.1.1.1.2. *Non-coincidența coordonatelor temporale*

O gamă și mai cuprinzătoare de exemple ale formei de Present Tense Simple este aceea conform căreia poziția reală a momentului de referință este fie anterioară, fie posterioară momentului vorbirii sau momentului în care autorul, în cazul nostru eroina principală, își redactează scrisoarea, T-Scr.

În ciuda acestei poziții reale, autorul scrisorii nu tratează situația verbală ca fiind anterioară sau posterioară, ci o acceptă ca fiind în desfășurare în raport cu momentul de referință.

Deoarece momentul predicației poate fi plasat înaintea momentului de referință sau după acesta, vom considera mai întâi acele valori ale formelor de Present Tense Simple și Prezent prin care predicația precede, de fapt, momentul de referință.

4.1.1.1.2.1. *Raportul de anterioritate*

Subsecțiunea de față tratează întrebuințările formelor de Past Tense Simple și Prezent descrise prin structura temporală T-Str. 3 (Cornilescu 1974: 61) prezentată în continuarea acestei secțiuni.

Cu toate că autorul citat atribuie această structură prezentului istoric, suntem de părere că ea poate descrie și alte valori ale formelor de Present Tense Simple, așa cum au fost acestea grupate în urma analizei efectuate.Vorbind despre o astfel de antecedență a momentului de desfășurare a situației verbale exprimată prin Present Tense Simple, Binnick (1991: 248) numește această valoare *narativă* sau *reportativă*. Vom descrie situațiile în care desfășurarea predicației este anterioară referinței folosind terminologia lui Binnick deoarece suntem de părere că nu se poate vorbi de un prezent cu adevărat "istoric" în cazul unui roman epistolar, cum este "Pamela". Grafic, o astfel de situație este descrisă prin figura următoare:

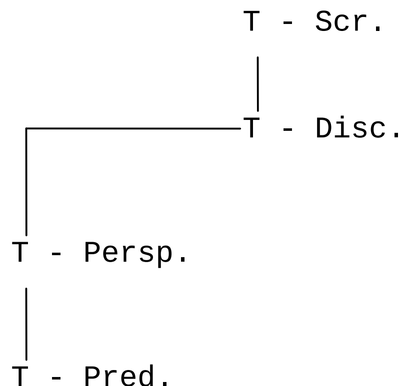

Figura 4.2.

Relația stabilită între momentul predicației și cel al referinței este de coincidență, însă cea stabilită între predicație și momentul scrierii sau cel al vorbirii, care este conștientizat în gândirea_emițătorului este unul de anterioritate. Falsul prezent gramatical care precedă momentul vorbirii este, de fapt, un trecut care se înscrie, din punctul de vedere al distribuției coordonatelor temporale, în sfera trecutului. Se recurge la transpunerea evenimentului în planul prezentului din rațiuni emoționale, știut fiind motivul scrierii acestui roman.

Formele de Present Tense Simple apar în numeroase contexte pentru a descrie situații în care coordonatele temporale nu coincid. Un astfel de caz este cel în care el are o valoare narativă.

Deși narativul este întrebuințat ca și cum evenimentul s-ar dezvolta în momentul realizării actului de vorbire, el diferă de celelalte întrebuințări ale prezentului simplu prin aceea că acestea, în mod implicit, se referă la momentul vorbirii, în timp ce narativul recurge la prezent pentru ceea ce nu este esențialmente o formă temporală care se referă la momentul vorbirii.

Narativul are două subdiviziuni: forma realmente narativă implică momentul vorbirii, în timp ce reportativul apare doar cu valoare nominală. Reportativul apare rareori întrebuințat cu referire la momentul prezent real, fiind întâlnit în explicații ale fotografiilor, în indicațiile scenice și în unele explicații parantetice existente în romanul cercetat.

Valoarea narativă a acestei forme temporale îi permite să fie folosită în două situații: referindu-se literalmente la momentul în care se produce actul vorbirii și aceasta este o pură coincidență, sau reprezentând un sens nonliteral.

Vom considera valoarea narativă a formelor de Present Tense Simple ca fiind una generică, subsumându-i potențele descriptive, nedefinite și pe cele frecventative.

4.1.1.1.2.1.1. *Valoarea narativă*

Precizând că valoarea narativă a exemplelor următoare se raportează la momentul scrierii pentru susținerea argumentației vom considera mai întâi extrasul următor:

(25)	*"So I took off my under-coat, and with great trouble of mind unscrewed the papers. There is a vast quantity of writing. I will just slightly mention the subjects; because I may not, perhaps, get them again for you to see.* *They* ***begin*** *with an account of my getting out of the window… Then I* ***relate*** *that finding I could not get off … How Mrs Jewkes used me on this occasion…"(I, 272)*	*"M-am desbrăcat și foarte tulburată am desfăcut hîrtiile. Sînt foarte multe pagini scrise. Voi menționa doar în treacăt subiectele, căci s-ar putea să nu le mai capăt înapoi și atunci nu le veți mai vedea.* ***Încep*** *cu o relatare a ieșirii mele prin fereastră… Scriu apoi despre dezamăgirea resimțită…* *Apoi, văzînd că nu pot pleca…* *[Relatez apoi faptul că mi-am dat seama că nu pot pleca…]* *Cum s-a comportat cu mine doamna Jewkes, după ce m-a găsit…"(I, 308)*
(26)	*I then* ***mention*** *Mrs Jewkes's wicked reports…" (I, 272)*	***Am menționat*** *apoi spusele nemernice ale doamnei Jewkes…" (I, 308)*
(27)	*"Just now I* ***have*** *the blessed news, that you will set out, for this happy house, on Tuesday morning." (II, 516)*	*"Chiar acum* ***am primit*** *binecuvîntatele știri că marți dimineață porniți spre această casă fericită." (II, 302)*

Astfel în extrasul precedent momentul predicației este anterior intervalului scrierii scrisorii: cadrul temporal al paragrafului aparține trecutului, fapt evident din **I took off** și **unscrewed.** Trecând în revistă subiectele scrisorilor, Pamela precizează că acestea încep cu o relatare, pentru a descrie apoi un eveniment. Analiza în paralel a celor două versiuni atrage atenția asupra disponibilității limbii române de a reda Present Tense Simple cu valoare narativă nu numai prin Prezent ci și prin Perfect Compus (cf. ex. 26 și 27).

În dialog cu destinatarul scrisorii, conform exemplului 28, de care se află separată nu numai temporal ci și spațial, Pamela se adresează acestuia recurgând tot la forma de Present Tense Simple.

(28)	*"I must break off; here'****s*** *somebody* ***coming.*** *'T****is*** *only our Hannah with a message from Mrs Jervis. But here* ***is*** *somebody else. Well, it* ***is*** *only Rachel."(I, 109)*	*"Trebuie să întrerup scrisul, acum* ***vine*** *cineva.* *Nu-****i*** *decît Hannah a noastră cu un mesaj de la doamna Jervis. Dar iată, mai* ***aud*** *și alți pași.* ***Este****, doar Rachel." (I, 93)*

Astfel ea îi spune acestuia că este nevoită să-și întrerupă scrierea scrisorii deoarece "acum vine cineva" sau că "nu-i decît Hannah" sau, mai târziu "este doar Rachel", când, de fapt, predicațiile descrise se desfășoară concomitent cu momentul scrierii, deci în planul realului, într-un moment sau interval care, din punctul de vedere al destinatarului este unul din trecut. În acest context redus apare alături de Present Tense Simple și o formă de Present Tense Continuous. Rolul acestuia din urmă este, de asemenea, narativ, însă existența acestei forme paralele de exprimare a unei situații verbale care are o trăsătură în plus față de forma simplă, și anume, progresivitatea permite

ca acțiunea descrisă de forma continuă să fie vizualizată ca desfășurându-se sub ochii emițătorului mesajului.

Prezentul narativ poate fi detectat și în cazul raportării sale nu la momentul T-Scr (al scrierii scrisorii), ci la momentul de referință al evenimentului narat. Astfel, în scrisoarea XXXI cadrul temporal, stabilit în partea introductivă, aparține trecutului: "I told you my resolution" (I, 118). Evenimentele continuă a fi prezentate ca aparținând sferei trecutului, până în clipa în care acestea încep să capete o importanță deosebită pentru autorul scrisorii.

(29) *"I **told** you my resolution…… … Let me just say, That he has this moment sent me five guineas… as a present for my pocket: so I shall be very rich; for as she brought them, I thought I might take them. He **says** he won't see me; and I may go when I will in the morning; and Lincolnshire Robin shall drive me: but he **is** so **angry**, he orders that nobody shall go out at the door with me… … … … But John **waits** …… … but he **says** he has put up the former … … … John is very good and very honest; I am under great obligations to him… … … … I **hear** nothing of the clothes my lady and my master gave me … but I **fancy**, by a word or two that dropped, they will be sent after me… "(I, 121)*

*"V-**am scris** despre hotărîrea mea… …Vreau să vă mai spun că mi-a trimis acum cinci guinee prin doamna Jervis, ca un dar, așa că voi fi foarte bogată, căci de vreme ce mi le-a dat le voi lua. **Spune** că nu vrea să mă vadă, înainte de plecare, și că n-am decît să pornesc cînd doresc, dimineață. Robin, vizitiul din Lincolnshire, mă va duce. **Este** foarte **furios** și a dat dispoziție ca nimeni să nu mă petreacă dincolo de poartă… John **așteaptă**… … dar **zice** că a pus-o… John este un om foarte mîndru și cinstit și îi sînt foarte îndatorată… Nu **știu** nimic despre veșmintele dăruite de doamnă și de stăpîn… …Dar **bănuiesc**, din cîte am auzit, că-mi vor fi trimise, după plecare. " (I, 108)*

În această parte finală a scrisorii afirmațiile produc asupra Pamelei o puternică impresie, astfel încât aceasta are în fața ochilor evenimente în desfășurarea lor anterioară momentului T-Scr. Situațiile verbale enumerate prin ***he says, he is angry, he orders*** nu se pot petrece concomitent cu actul scrierii epistolei din numeroase motive. Cel mai simplu dintre acestea ar putea fi faptul că Pamela este, în mod cert, totdeauna singură când își scrie scrisorile.

Substituindu-se formelor aparținând sferei trecutului, Present Tense Simple cu valoare narativă îndeplinește aceeași funcție de ordonare și expunere a situațiilor verbale în ordinea cronologică a desfășurării lor, dar vizualizate din momentul de referință al prezentului, ca fiind concomitente cu acesta.

4.1.1.1.2.1.2. *Valoarea descriptivă*

Înscris în aceeași formulă structurală a configurației coordonatelor temporale ca o valoare subsumată prezentului narativ, valoarea descriptivă oferă detalii privind caracteristici comportamentale, sau atitudini ale personajelor. Așa se întâmplă cu extrasele (31) și (32) care cuprind forme ale timpului în atenție, forme folosite pentru descrierea unor obiceiuri.

Am considerat că verbele subliniate din aceste citate nu au o valoare habituală din două motive. Unul dintre acestea ar fi faptul că ele nu apar în colocație cu adverbe de frecvență și cel de-al doilea ar fi criteriul semantic al conceptului de habitualitate, acceptat de noi așa cum este definit de Comrie.

De altfel chiar dacă ar vorbi despre un obicei - cum este cel de a ține cărțile într-un anume mod - forța formei este de a trece în revistă obiceiul ca parte a portretului și nu pentru a accentua obiceiul în sine.

(30)	*"He ordered dinner to be ready by two; and Abraham, who **succeeds** John, went behind the chariot." (II, 296)*	*"A dat poruncă să fie prînzul gata pentru ora două, iar Abraham, care i-**a urmat** lui John, s-a urcat în spate."(II, 28)*
(31)	*"She **keeps** such good rule and order and **makes** me mightily respected by us all; and she **takes** delight to hear me read to her. And all she **loves** to hear is good books, which we read very often when we are alone." (I, 49)*	*"Ea **păstrează** anumite reguli și o ordine deosebită. **Este** iubită și respectată de noi toți. Îi **place** foarte mult cînd îi citesc. **Dorește** să i se citească din cărți bune. Le citim adesea cînd rămînem singure." (I, 9)*
(32)	*"I went to Mrs Jervis's chamber; and there my wicked master had hid himself (base gentleman as he is) in her closet, where she **has** a few books, chest of drawers, and such-like."(I, 93)*	*"M-am dus în camera doamnei Jervis, nemernicul meu stăpîn (ce josnic gentleman poate fi!) se pitise în cămăruța ei, unde **are** un scrin, cîteva cărți și diferite asemenea lucruri." (I,70)*
(33)	*"There **is** some private talk carried in betwixt him and Mrs Jervis, that she **don't tell** me of; but yet she **is** very kind to me, and I **don't mistrust** her at all."(I, 72)*	*"Tot **discută** cu doamna Jervis în secret, despre ce vorbesc nu-mi **spune**, dar totuși **este** foarte drăguță cu mine și **am deplină încredere** în ea." (I, 42)*

Uneori forța descriptivă a acestui timp verbal este evidentă în alcătuirea unor portrete, precum cel al domnișoarei Towers, din extrasul următor:

(34)	*"But Miss Towers **outdoes** all the ladies in the neighbouhood for wit and repartee; and her conversation is mightily coveted by every body, gentlemen as well as ladies: for no one, they say, can be sad in her company. She **has** something smart and humorous to say to every body… … Miss Towers **is** well-shaped, **is** of an easy deportment, and **has** no one ill failure, taken separately… …for though she **takes** great liberties of speech, and … yet she **is** a lady of virtue and morals, at least." (I, 84-5)*	*"Cît despre domnișoara Towers, ea le **întrece** pe toate doamnele din vecinătate, iar conversația ei **este** deopotrivă jinduită de bărbați și de femei, căci se spune că nimeni nu se plictisește, în tovărășia sa. Ea **are** întotdeauna ceva elegant și vesel de povestit fiecăruia … …Domnișoara Towers **este** bine făcută, degajată în comportarea ei și nu **are** nici o trăsătură, luată în parte… …căci deși ea **vorbește** foarte liber și nu **poate** să nu fie ironică, totuși **rămîne** o femeie virtuoasă, cu o ținută morală, cel puțin. (I, 59)*

Capacitatea descriptivă în cazul acestui portret este clară şi fără echivoc.

În funcţie de simpatiile sau antipatiile pe care le încearcă, autorul scrisorilor recurge la aceeaşi formă temporală pentru a zugrăvi şi trăsături negative.

Un astfel de exemplu l-ar putea constitui portretele unor personaje care fac parte din galeria personajelor care nu sunt prietenii Pamelei.

Deşi mai mulţi eroi care fac parte din această categorie, ne-am oprit asupra unor sublinieri în treacăt, datorită raţiunilor de economie a lucrării.

Caracterul descriptiv al prezentului narativ este scos în evidenţă de cadrul general alcătuit de formele de Past Tense, care reliefează trăsătura descrisă prin Present Tense Simple:

(35)	*"Her nephew, who **swears** like a fine gentleman at every word, rapped out an oath, and said, drolling…" (II, 404)*	*"Nepotul ei care **înjură** la fiecare cuvînt ca un distins gentleman, mai-mai a dat drumul unei înjurături şi făcînd haz, zise…" (II, 156)*
(36)	*"I then removed to another window nearer the door, and he looked like the fool he **is**." (II, 412)*	*"M-am mutat apoi la o fereastră mai aproape de uşă, iar el a rămas locului arătînd ca un netot ce **este**." (II, 166)*

Valoarea descriptivă a acestei forme temporale nu apare numai în cazul portretelor de personaje ci şi pentru descrierea unui interior. Cum însă "Pamela" este primul roman de moravuri din literatura engleză, destinat pentru a fi aşa, alte descrieri decât cele ale personajelor sunt foarte rare. Cu toate acestea am selectat pentru scopuri exemplificative extrasul de mai jos, în care suntem introduşi în una din cămăruţele domnului B.:

(37)	*"He then went into his closet, which **is** his library, and full of rich pictures besides; a noble apartment, though called a closet, and next the private garden into which it **has** a door that **opens**."(I, 115)*	*"Apoi s-a dus în cabinetul său care **este** şi bibliotecă, avînd în plus şi foarte multe tablouri de preţ, o încăpere foarte elegantă cu o grădină alături în care se **poate** intra direct." (I, 99-100)*

Totdeauna ancorat într-un context al cărui timp absolut aparţine sferei trecutului, valoarea narativă sau cea descriptivă a timpului Present Tense Simple este folosită cu un scop şi cu un efect stilistic bine definit. Intenţia este aceea de a situa în prim plan evenimentele sau situaţiile de mai mare relevanţă pentru autorul scrisorii, care are, în primul rând, în faţa sa situaţia descrisă şi, în al doilea rând, impactul pe care acesta trebuie să-l exercite asupra celuilalt membru participant silenţios şi îndepărtat în actul de comunicare prin scrisori - destinatarul.

Tehnica prin care este efectuată naraţiunea are în vedere o gamă deschisă de destinatari. Vom denumi aceşti destinatari, conform terminologiei avansate de Kerbrat-Orecchioni (1980:23) care distinge, pe lângă receptorul vizat sau destinatarul direct şi un al treilea receptor al mesajului, aşa-numiţii "destinatari indirecţi", prevăzuţi de locutor şi "receptorii adiţionali", neprevăzuţi de locutor.

4.1.1.1.2.1.3. *Valoarea nedefinită*

Putem subsuma, în continuare, formelor acestui timp gramatical și potențialul de a exprima o nuanță nedefinită, care exprimă tipuri de situații a căror predicație nu poate fi ancorată într-un anumit moment sau interval precizat de un adverb oarecare. Predicațiile cu caracter descriptiv nedefinit sunt foarte rar întrebiunțate în romanul Pamela și pot fi exemplificate prin doar următoarele extrase:

(38)	*"This, I suppose, **makes** me such a sauce-box, and a bold-face, and a creature; and all because I won't be indeed what he **calls** me."(I, 103)*	*"De aceea eu **sînt** impertinentă, nerușinată, o creatură și cîte altele, pentru că nu mă comport așa cum ar vrea." (I, 84)*
(39)	*"I dare say she **drinks**."(Nan's portrait, I, 152)*	*"Cred că-i place **să** cam **tragă** la măsea…´(I, 147)*
(40)	*"Perhaps, however, he despises me too much to behave otherwise that he **does** to such a poor girl". (I, 102)*	*"Poate totuși mă disprețuiește prea mult, pentru a se comporta altfel decît o **face** cu o biată fată ca mine." (I, 83)*

Versiunile în limba română ale extraselor 38 și 39 nu reușesc să sugereze caracterul nedefinit al prezentului, pentru că ambele fragmente reinterpretează sensul frazelor fără a include în conținutul lor exact formele a căror valoare este cea nedefinită, respectiv, *he calls* și *she drinks*. Excluderea acestor două verbe are ca rezultat pierderea acestei valori pe care și-ar fi putut-o asuma și Prezentul modului indicativ din limba română.

(41)	*"Mr Arthur has the character of a worthy gentleman,as gentlemen go; for he **drinks** hard, it seems; so indeed all the gentlemen around us **do**, except my master…"(I, 83)*	*"Domnul Arthur este gentlemanul tipic, cu trăsături specifice, în primul rînd, **bînd** serios, așa cum **fac** toți gentlemenii din jur, cu excepția stăpînului meu…"(I, 57)*

Considerăm potrivit să precizăm existența unei distincții între prezentul narativ cu valoare descriptivă și cel cu valoare nedefinită, deoarece aceste două valori ale prezentului nu se pot considera decât foarte puțin asemănătoare.

Dacă valorile narativ-descriptive creionează trăsături comportamentale evidente pentru autorul scrisorilor în momentul sau intervalul scrierii T-Scr, valorile de prezent nedefinit sunt percepute, de același autor ca fiind anterioare momentului T-Scr.

4.1.1.1.2.1.4. *Valoarea dramatică*

Făcând referire la structura temporală prezentată în figura 4.2. am precizat că aceasta caracterizează ceea ce este denumit cel mai frecvent Prezentul Istoric, subliniind

faptul că într-un discurs precum cel epistolar romanesc este greu, dacă nu chiar imposibil să vorbim despre un prezent istoric.

Totuși, având același rol, de a crea o imagine însuflețită, dramatică, în plină desfășurare, menită a ne face părtași la dezvoltarea situațiilor vom considera prezentul "istoric" (exemplul 42) adoptând pentru scopul lucrării noastre terminologia sugerată de literatura română de specialitate. Iordan consideră potrivită denumirea de "prezent dramatic" "din motivul că prezentul face ca acțiunea, deși desfășurată în trecut să se realizeze sub ochii ascultătorului, punându-l pe acesta să asiste la reprezentarea unei piese de teatru" (1975: 130).

Astfel vom considera exemplele 42, 43 și 44:

(42)	*"…for just now as I was folding up this letter, in my late lady's dressing-room,* ***in comes*** *my young master!" (I, 44)*	*"…căci chiar acum, pe cînd tocmai împătuream scrisoarea asta, în camera de toaletă a răposatei mele stăpîne,* ***a intrat*** *tînărul stăpîn." (I, 3)*
(43)	*"We had a great many neighbouring gentlemen, and their ladies, this day at dinner; and my master made a fine entertainment for them. And Isaac and Mr. Jonathan, and Benjamin waited at table. And Isaac* ***tells*** *Mrs Jervis, that the ladies will by and by come to see the house, and have the curiosity to see me".* (I, 81)	*"Azi am avut la masă o mulțime de domni și doamne de vază, din vecinătate și stăpînul le-a făcut o primire aleasă. Isaac, domnul Jonathan și Benjamin au servit la masă. Isaac* ***a informat****-o pe doamna Jervis că doamnele vor veni în curînd să viziteze casa, fiind, mai ales, curioase să mă vadă și pe mine". (I,55)*

Fără a imprima textului un anume dramatism, formele de Present Tense Simple din exemplele 43 și 44 sugerează, mai degrabă un prezent evocator, prin care Pamela retrăiește încărcătura sentimentală atribuită de prezentul verbelor *to tell* sau *to say* din exemplele citate anterior. Verbe de comunicare acestea împlinesc, în ambele exemple de mai sus, rol de verbe ale raportării, ele fiind urmate atât de viitor (cf. ex. 43), cât și de trecut (cf. 44).

Cu toate că Prezentul din limba română este un timp prin care se poate face raportarea vorbirii indirecte, traducerea românească nu oferă, nici în această situație, un echivalent care să corespundă formei din limba engleză. Pentru "*Isaac tells*" este oferită varianta "*Isaac a informat-o pe doamna Jervis*", care diminuează considerabil ecoul acestor spuse resimțit de Pamela. Recurgând la Present Tense Simple, autorul scrisorii plasează momentul predicației în raport de simultaneitate cu momentul discursului, deși raportul real este cel de anterioritate, cu intenția clară de a pune în valoare următoarea acțiune de real interes pentru autorul scrisorii/eroina romanului.

În cazul exemplului următor, ex. 44, vom interpreta o altă situație:

(44)	*"John, my dear father and mother,* ***says*** *that you wept when you read the last letter, that I sent by him."(I, 103)*	"*John mi-****a spus****, dragă tată și mamă, că ați plîns cînd ați citit ultima scrisoare pe care v-am trimis-o prin el". (I, 84)*

Verbul de comunicare *say*, apare pe fundalul timpurilor trecutului. Probabil prin analogie cu cadrul general, traducerea românească recurge la un timp trecut, mai exact Perfect Compus. Și în acest caz observația anterioară își păstrează valabilitatea: *says* - forma de prezent a versiunii originale implică faptul că eroina nu împărtăşeşte un sentiment al distanței temporale, ci numai al distanței spațiale, care însă nu are nici un fel de importanță. Prezentul acesta evocator aduce tristețea părinților în fața Pamelei, care pare că trăieste în același univers temporal cu părinții, unde anterioritatea reală este redusă la zero. Folosirea Perfectului Compus îndepărtează și cele două elemente participante în actul comunicării și sentimentele acestora, întrucât Perfectul Compus sugerează cititorului român o situație încheiată într-un trecut relativ îndepărtat față de momentul vorbirii.

Observația concluzivă privind valoarea evocator-dramatică a formei de Present Tense Simple va accentua faptul că versiunea în limba română a romanului înregistrează în cazul exemplelor citate, o soluție care nu este foarte reuşită pentru a pune în valoare potențialul formei gramaticale corespondente existente în sistemul verbal românesc. În fiecare din ilustrările oferite se face apel la Perfectul Compus care exercită un impact opus celui intenționat de autorul romanului englezesc.

4.1.1.1.2.1.5. *Valoarea frecventativă*

Cu prezentarea acestei valori vom deschide o nouă subdiviziune pentru tratarea valorilor formelor în discuție, şi anume, cea a aspectualității.

Trăsătură exclusiv aspectuală, frecventativitatea este tratată diferit în literatura de specialitate.

Unii autori, care abordează problematica într-o manieră generalizantă, înțeleg prin această trăsătură caracterul repetabil al unei situații. Alți autori fac distincție, la nivelul acestei trăsături, între habitualitate și iterativitate, caz în care prima dintre noțiuni descrie o situație caracteristică unei perioade extinse de timp (Comrie 1976/1991: 28). Iterativitatea este definită la fel de simplu ca reprezentând repetarea unei situații (Comrie 1976/1991: 27). Repetarea aceasta are în vedere situațiile semelfactive. În ciuda distincției efectuate în pasajul anterior, în setul de exemple destinat ilustrării acestei valori nu există decât cazuri valabile pentru argumentarea valorii habituale a timpurilor sferei prezentului.

Valoarea frecventativă este explicată prin aceeași structură temporală în care momentul predicației precede atât momentul de referință cât și pe cel al discursului și pe cel al scriiturii. Specificitatea prezentului frecventativ constă, în cele mai multe dintre exemplele expuse, în faptul că acesta apare în colocație cu un adverb sau o locuțiune adverbială care accentuează caracterul repetitiv al predicației.

Prima persoană singular a indicativului poate fi folosită în propoziții cu caracter frecventativ, ca în exemplul 45:

(45)	*"I generally **breakfast**, **dine**, and **sup** with Mrs Jervis…" (I, 49)*	*" Cum **iau** toate mesele cu doamna Jervis …"* (I, 10)

Folosirea adverbelor cu sens frecventativ apare și în cazul formelor de Present Tense Simple, al căror subiect este exprimat prin persoanele a II-a sau a III-a. în exemplele de mai jos subiectul este exprimat, de fiecare dată, prin persoana a III-a:

(46)	*“**She** seldom **prays** for herself!” (I, 131)*	*“…biata de ea, de cele mai multe ori, **uită** să se roage și pentru ea.”(I, 120)*
(47)	*“My master”, replied she, “**does not** always **inform** his servants of his proceedings.” (I, 126-7)*	*“-Stăpînul nu-și **informează** întotdeauna servitorii despre acțiunile sale…” (I, 113)*
(48)	*“Our John so often **goes** your way, that I will always get him to call, that you may hear from me…”(I, 47)*	*“ John al nostru **vine** adesea prin părțile voastre, așa că o să-i cer să vă viziteze întodeauna, ca să aveți știri despre mine…” (I, 7)*
(49)	*“… and yet **passes** not for a silly man, on other occasions, but the very contrary.”(I, 102)*	*“… totuși nu **trece** drept un prost, în alte împrejurări, ci chiar contrariul.” (I, 83)*
(50)	*(a) “He has an apartment in the house; but only **comes** hither on Saturdays afternoons and Sundays: (b) and he **preaches** sometimes for the minister of the village.”(I, 149)*	*(a)“ El are o cameră aici, în casă, dar nu **vine** decît sîmbăta și duminica (b) și uneori **predică** pentru preotul din sat.” (I, 143)*

Întrebuințarea frecventativă sau habituală nu impune suprapunerea momentului de desfășurare a acțiunii cu momentul în care se realizează actul vorbirii și cu atât mai puțin cel al scrierii.

Folosirea prezentului nu implică desfășurarea acțiunii sub ochii locutorului, sau în cazul nostru special, în ochii epistolierului. E posibil ca aceasta să se fi produs într-un anumit moment din trecut, care poate fi mai îndepărtat sau mai apropiat de momentul relatării sau al redactării scrisorii și, în egală măsură poate să continue și în viitor, fapt care este mai degrabă implicat și nu afirmat sau susținut cu argumente.

Valoarea frecventativă a prezentului implică existența unui eveniment care are o desfășurare serială, sau presupune existența unei serii de prilejuri pentru desfășurarea respectivului eveniment. Acești doi factori permit folosirea unor adverbe frecventative nedefinite, conform exemplelor 46,47,48,49 sau definite 50(a) combinate cu nedefinite 50(b). Unele din aceste adverbe pot fi exprimate, în limba română, prin substantive proprii cu valoare adverbială.

Exemplele prezentate scot în relief o ocurență mai mare a adverbelor nedefinite în raport cu cele definite care exprimă frecventativitatea.

Deși aparent echivalența acestei valori a formelor de Present Tense Simple este aproape perfectă cu modalitățile de exprimare ale limbii române, în exemplul 45 versiunea românească renunță la adverbul de frecvență din original, *generally*, care ar fi putut fi redat printr-un substantiv precedat de o prepoziție ca, de exemplu, *de regulă* sau *în general,* pentru a semantiza caracterul repetabil al situației verbale, fără însă a pierde această nuanță aspectuală. Soluția pentru limba română este aceea de a atribui unui verb

tranzitiv un complement direct exprimat prin substantiv comun la plural, rezolvare potrivită pentru a sugera habitualitatea privind obiceiul de servire a mesei.

Pentru toate celelalte exemple cuprinse în acest set corespondența este evidentă, atât la nivelul formelor verbale cât și la nivelul adverbelor.

Disimetria caracteristică unor sisteme temporale, printre care includem și pe cele ale limbilor cercetate în această lucrare, privește modalitățile de exprimare a anteriorității în raport cu posterioritatea și este activă la nivelul formelor de Present Tense Simple, a căror predicație poate preceda sau urma momentul de referință.

În cele exemplificate până aici am ilustrat valorile formelor de Present Tense Simple, în cazurile în care intervalul predicației precede toate celelalte intervale.

4.1.1.1.2.2. Raportul de posterioritate

Cu mult mai puțin numeroase sunt situațiile în care predicația posterioară referinței, este exprimată prin forme de Present Tense Simple. În această situație structura temporală care descrie valoarea de viitor a celor trei forme temporale Present Tense Simple, Present Tense Continuous și Prezent va fi reprezentată prin figura următoare:

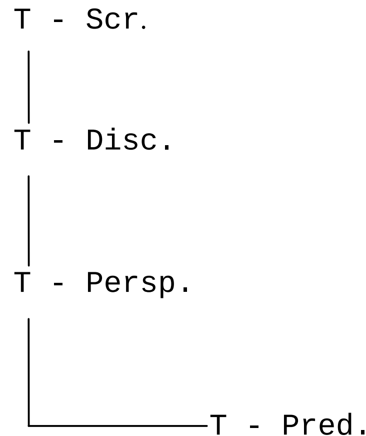

Figura 4.3.

a cărei formulă descrie raportul de posterioritate al intervalului predicației față de toate celelalte trei coordonate care dețin o poziție de coincidență:

{[+TStr[T-Pred. posterior T-Persp.][T-Persp. coincident cu T-Disc][T-Disc. coincident cu T-Scr.]}

Sensul de viitor al prezentului este, de cele mai multe ori, dedus din context și uneori este scos în evidență de un adverb temporal.

4.1.1.1.2.2.1. Valoarea de viitor

Exemplele extrase din roman ilustrează valoarea de viitor a formelor de Present Tense Simple sunt relativ puține. Aceasta se întâmplă datorită faptului că doar un număr limitat de verbe de mișcare (*come*, *go*, *leave*, *return* etc.) și de verbe care exprimă o activitate planificată (*begin*, *end*, *start*, *meet*) pot avea o astfel de valoare (Cornilescu 1974:62).

Exemplul care urmează implică o acțiune planificată a se desfășura după o alta, fără a fi vorba despre vreunul din verbele enumerate în fraza anterioară:

(51)	*I am providing many presents for her against I **see** her <u>next</u> (II, 516)*	***Pregătesc** mai multe daruri drăguțe pentru ea, când o voi vedea <u>data viitoare</u>." (II,303)*

Indicator temporal specific nuanței de viitor, adverbul *next* devine redundant din punctul de vedere al temporalității deoarece este evident faptul că în intervalul în care se desfășoară acțiunea de scriere a scrisorii, autorul acesteia nu poate face decât un singur lucru - acela de a scrie scrisoarea, trimiterea darurilor urmând să aibă loc după încheierea intervalului scrierii, T-Scr. Apariția lui *next* în contextul dat poate fi acceptată ca având o valoare subiectivă, vorbitorul subliniind preocuparea sa pentru următoarea întâlnire.

Ceea ce în versiunea originală implică secvențialitate într-un interval de timp foarte scurt, prin folosirea celor două forme de prezent, în limba română este redat printr-o succesiune de Prezent și Viitor.

Celelalte exemple selectate și citate în continuare prezintă aceeași caracteristică: folosirea formelor de Present Tense Simple cu "valoare de viitor transpuse în fraza temporală, al cărei timp din propoziția principală este la viitor" pentru a exprima simultaneitatea (Cornilescu 1974:64).

Exemplele 52 și 53 oferă situații diferite de forme ale viitorului - o formă modalizată (în exemplul 52) și una de 'viitor pur', conform terminologiei tradiționale (în exemplul 53), în vreme ce exemplul 54 prezintă o frază interogativă, al cărei tipar poate fi interpretat atât ca o construcție modală cât și ca un viitor, datorită numeroaselor valențe ale auxiliarului *will*:

(52)	*"…'I intend,' said my master, 'to surprise her. She **shall not know** her father is come till she **sees** him.'…" (II, 328)*	*"- Vreau să-i facă o surpriză, zise stăpânul, **nu va afla** despre venirea tatălui ei, pînă când nu-l **va vedea**." (II, 68)*
(53)	*"…'But child,' said she, '**I shall not give** you my company when you **make** your appearance.' …" (II, 459)*	*"- Dar, copilă, **nu voi fi** alături de tine, cînd îți **vei face** intrarea în societatea din Bedforshire." (II,230)*
(54)	*"About one o'clock, my master came up again; and he said, '**Will you come down** to dinner, Pamela, when I **send** for you?' 'Whatever you command, sir, I must do…' …" (II, 437)*	*"Pe la ora unu stăpînul meu a venit sus și mi-a spus: **- Vrei să vii** jos la masă, Pamela, cînd **voi trimite** să te chem?" -Dorința dumneavoastră este ordin pentru mine…" (II, 200)*

Transpunerea formelor de Present Tense Simple în subordonata temporală pentru sublinierea simultaneității în relație cu timpul viitor din principală este valabilă numai pentru limba engleză. În limba română, ca și în versiunile din roman, se păstrează și în subordonată forma de viitor care funcționează în propoziția principală, formă impusă de regulile concordanței timpurilor.

Prin chestiunile prezentate în această ultimă subdiviziune a capitolului de față am demonstrat că exprimarea viitorului nu este restrânsă numai la portofoliul formelor perifrastice specifice, ci apelează și la formele prezentului (Present Tense Continuous și Present Tense Simple).

Deși în tratarea nuanțelor de viitor ca valori subiacente formelor de prezent Binnick (1991:119) cuprinde și perifrazele idiomatice *to be to, to be about to* și *to be going to,* întrucât în planul expresiei acestea se constituie în modalități/formule de exprimare ținând de sfera prezentului, în abordarea noastră interpretarea acestora va fi diferită.

Prezentarea lor detaliată va constitui obiectul capitolului focalizat asupra viitorului, deoarece aceste perifraze idiomatice sunt, din punctul de vedere al semanticii, modalități de exprimare a viitorului. Decizia ca aceste perifraze să fie incluse în capitolul respectiv este susținută de faptul că abordările gramaticale le consideră drept instrumente specifice viitorului (Lewis 1986, Huddleston 1984 și alții).

4.1.1.2. Valori atemporale ale formelor de Present Tense

Întrebuințările contextuale ale formalor de Present Tense Simple ilustrează capacitatea acestui Timp de a evidenția caracterul universal valabil al situațiilor descrise. În astfel de distribuții nu mai poate fi vorba despre poziția sau raporturile celor trei coordonate recunoscute de diversele teorii ale temporalității.

Folosite în expresii proverbiale sau aforistice, în maxime și reflecții, de exemplu, unde temporalitatea acestor tipuri de propoziții descrie în mod invariabil același interval de timp, adică tot timpul (Lakoff 1970: 348), valoarea formelor de Present Tense Simple este atemporală.

4.1.1.2.1. Valoarea gnomică

Luând în considerare aceeași forță atemporală, Lyons (1988: 679-682) aprofundează teza lui Lakoff (1970) privind caracterul temporal universal al unor propoziții. El distinge două subcategorii de propoziții: omnitemporale și atemporale, precizând că nu există nici o conexiune intrinsecă între categoria gramaticală a timpului și exprimarea propozițiilor atemporale sau a celor omnitemporale.

Pentru o distincție mai clară a valorilor atemporale ne vom baza pe terminologia lui Lyons, care consideră ca fiind generice acele propoziții care exprimă situații universal valabile sau care sunt acceptate ca fiind astfel. Lingvistul britanic atribuie trăsătura [+gnomic] acelor propoziții care exprimă opinii și nu fapte (1988: 681).

Admițând caracterul gnomic al propozițiilor, Lyons este de părere că acestea folosesc un mod, un timp sau un aspect caracteristic, cu o funcție proprie fiecărui caz (1988: 681).

Caracterul gnomic al temporalității, deși menționat, nu este prezentat în mod explicit nici de Binnick (1991: 249) care îl definește astfel: “The gnomic refers to something definite though eternal”.

O concluzie asemănătoare, formulase mult mai clar și cu mulți ani mai înainte Jespersen(1924: 259) care descrie termenul gnomic drept “a sort of stylistic trick to make the hearer himself draw the conclusion that what has hitherto been true is so still and will remain so to the end of time”.

În lingvistica românească Vianu discută despre utilizarea prezentului cu valoare atemporală și cu valoare gnomică, făcând astfel distincție între cele două valori. El explică cele două noțiuni fără ezitările lingviștilor angliști: în timp ce gnomicul "exprimă valabilitatea universală, fără nici o subliniere a timpului valabilității, a permanenței ei eterne" (Vianu 1968: 1o2-8), atemporalul exprimă de cele mai multe ori în povestiri, o "reflecțiune generală" sub forma unei "maxime sau a unei sentințe strecurată în povestire … care trădează pe filozof sau pe orator" (Vianu 1968: 106).

În exemplele ce urmează am selectat dintr-o multitudine de maxime și reflecții doar două tipuri: primul tip de maxime se referă la trăsături specifice comportamentului uman, cum este cazul în exemplele:

(55)	*"'Aye', said I, little thinking who heard me,"Lucifer always **is** ready to promote his own work and workmen." (I, 93)*	*"- Da, am zis eu, negîndindu-mă că m-ar putea auzi cineva. Lucifer **este** întotdeauna gata să-și promoveze acțiunile și pe lucrătorii săi." (I, 71)*
(56)	*"She is young, and every thing **is** pretty that is young…". (I, 82)*	*"Este tînără și orice e tînăr **e** frumos."(I, 55)*
(57)	*"But I pity these poor creatures: one **knows** not what arts and stratagems men may devise to gain their vile ends."(I, 103)*	*"Îmi este milă de toate aceste făpturi, nimeni **nu știe** ce dibăcii și stratageme născocesc bărbații pentru a-și atinge scopurile lor mîrșave." (I, 84)*
(58)	*"… there **is** nothing so hard to be known as the heart of man."(I, 157)*	*"…nimic nu-**i** mai greu de cunoscut ca inima omului." (I, 54)*
(59)	*a) "I see old men **are taken** with pretty young girls, as well as other folks,* *b) and fair looks **hide** many a fault, where a person **has** the art to behave obligingly…". (I, 105)*	*a) "…bărbații vîrstnici **sînt atrași** de tinerele fete drăguțe, așa cum se simt și alții,* *b) dar trăsăturile frumoase **tăinuesc** multe lipsuri, acolo unde cineva **are** dibăcia să se comporte cu amabilitate." (I, 86)*

În continuare au fost incluse câteva ilustrări ale valorii gnomice a formelor de Present Tense Simple utilizate pentru exprimarea unor adevăruri privind constatări de ordin general legate de filozofia populară privind concepte variate cum ar fi binele, răutatea, puterea, averea, etc.

(60)	*"It is virtue and goodness only, that **make** the true beauty".(I, 52)*	*"Nu uita, Pamela, numai virtutea si bunătatea **determină** adevărata frumusețe." (I, 14)*
(61)	*"But I am now convinced that wickedness **is** folly with a witness." (I, 102)*	*"Dar acum sînt convinsă că ticăloșia **este**, fără îndoială, o manifestare a nesăbuinței." (I, 83)*

(62) *"...power and riches never **want** tools to promote their vilest ends." (I, 157)* — *"Puterea și bogăția nu **au** niciodată **nevoie** de instrumente pentru a-și promova scopurile josnice." (I, 54)*

Discursul general al acestui roman fixat în cadrul limitativ al epistolei, permite folosirea cu larghețe a prezentului gnomic, însă nu creează posibilitatea apariției formelor de Present Tense Simple cu valoare generică. Adevărurile științifice valabile peste timp nu-și găsesc un loc printre observațiile, constatările și opiniile unei fete singure care dorește doar să-și păstreze virtutea, bunul său cel mai de preț.

Considerat de unii lingviști drept timpul gramatical fundamental, în funcție de care se orienteaza toate celelalte timpuri gramaticale (Allen 1966, Calver 1974, Zdrenghea 1972), Prezentul poate îndeplini funcții dintre cele mai variate, fie temporale, fie aspectuale.

Pe baza materialului analizat putem concluziona cu observația că atât Present Tense Simple, cât și Prezentul au aceleași disponibilități semantice. În cele mai multe dintre exemplele cercetate, traducătorul a oferit echivalențele cele mai sugestive în limba română pentru formele din limba engleză. Au existat foarte puține situații în care omisiunea unui adverb sau substituirea formei de Prezent cu cea de Perfect Compus au făcut să se altereze sensul formei temporale, la care a recurs autorul din motive afirmate doar cu titlul de generalitate.

Cum gama timpurilor prezente ale limbii engleze este mai bogată datorită sistemului paralel al aspectualității vom continua explorarea valorilor demonstrate de Present Tense Continuous, precum și posibilitățile de echivalare ale acestora în limba română în secțiunea următoare.

4.1.2. Present Tense Continuous

Formele de Present Tense Continuous nu sunt atât de numeroase în roman precum cele de Present Tense Simple. În pofida numărului lor redus, acestea prezintă o varietate de valori ce ar putea descrie un paralelism între aceste două Timpuri.

4.1.2.1. Poziția coordonatelor temporale

Paralelismul pornește de la însăși poziția coordonatelor temporale, care pot fi dispuse - în cazul formelor de Present Tense Continuous - în două poziții: de coincidență a tuturor coordonatelor și de noncoincidență a acestora.

Primul caz este identic pentru cele două forme temporale. Cel de-al doilea însă este diferit prin aceea că în cazul formelor de Present Tense Continuous nu se poate vorbi de anterioritatea intervalului de desfășurare a situației ci numai de posterioritatea sa. Prin urmare, formele de Present Tense Continuous nu pot exemplifica în limitele acestui corpus valori evocatoare sau dramatice, însă pot ilustra valorile sale de viitor.

4.1.2.1.1. Coincidența coordonatelor temporale

În cazul unei coincidențe perfecte a coordonatelor temporale vom prezenta unele exemplificări ale valorilor performativă, comentativă, descriptivă și frecventativă implicate de formele de Present Tense Continuous.

4.1.2.1.1.1. Valoarea performativă

Astfel se poate consemna existența destul de rarefiată a formelor de Present Tense Continuous cu valoare performativă.

Similar formelor de Present Tense Simple și formele de Present Tense Continuous cu implicații performative sunt construite în discursul direct și sunt uneori susținute de adverbul deictic *now*, ca în exemplul 63.

Toate verbele din prezentul set de exemple (*to prepare, to go, to provide*) sugerează nu numai activitatea propriu-zisă ci și faptul că fiecare din aceste activități este concepută ca fiind în plină dezvoltare, în continuitatea desfășurării sale.

(63)	*"I* ***am*** *now* ***preparing*** *for my journey and about taking leave of my fellow-servants." (I, 120)*	*"****Mă pregătesc*** *acum pentru călătorie și pentru a-mi lua rămas bun de la tovarășii mei de muncă." (I, 108)*
(64)	*"I* ***am going*** *into the garden: you know, Pamela, what I said to you before dinner'. (I, 250)*	*"-* ***Mă duc*** *în grădină, Pamela, știi ce ți-am spus înainte de masă." (I, 278)*
(65)	*"I* ***am providing*** *many pretty presents for her against I see her next." (II, 516)*	*"****Pregătesc*** *mai multe daruri drăguțe pentru ea, cînd o voi vedea data viitoare."(II, 303)*
(66)	*"But I* ***am making*** *another long letter: So will only add to it…" (I, 45)*	*"Iată că iarăși* ***scriu*** *o lungă epistolă. Așa că voi mai adăuga…" (I,4)*

Fără a fi alese pentru a se încadra în fiecare din cele trei structuri gramaticale precizate la figura 4.1., extrasele de mai sus reprezintă posibilități de exprimare a valorii performative pe care o poate sugera forma de Present Tense Continuous.

4.1.2.1.1.2. Valoarea comentativă

O nouă similitudine privind valorile formelor de Present Tense Simple și Present Tense Continuous va fi susținută de exemplele următoare unde, în fiecare caz, forma în discuție este exprimată prin verbele *to want* și *to think*, verbe care alături de multe altele fac parte din grupul verbelor "non-progresive" (Lyons 1987: 37).

(67)	*"****She is*** *never* ***wanting*** *to give me a good word." (I, 50)*	*"Mereu, ea rostește un cuvînt rău despre mine [și, cum găsește o ocazie mă laudă.]´I, 10)*

Chiar dacă verbul *to think*, considerat ca fiind un verb non-progresiv când are o valoare statică, apare de mai multe ori în cadrul formelor de Present Tense Continuous, verbul *to want* are o frecvență destul de slabă în sistemul aspectualității progresive. În acest context este ușor de remarcat nuanța de nemulțumire a Pamelei, care comentează atitudinea altui personaj față de ea.

(68)	*"…'Well', said he, 'you are an ungrateful girl; but **I am thinking** it would be a pity…' …"(I, 101)*	*" - Ei, bine, ești o fată nerecunoscătoare, dar **mă gîndesc** că ar fi păcat …' …" (I, 82)*
(69)	*'…'I **am thinking**, sir,' said I, 'that were you to have married a lady of birth and fortune answerable to you own…' …" (II, 367)*	*" - **Mă gîndesc** că dacă v-ați fi căsătorit cu o măriță doamnă de familie și cu avere, de același rang…" (II, 106)*

Versiunea românească a acestor extrase nu poate scoate în relief prin mijloace gramaticale trăsăturile aspectuale accentuate în textul bază, reușește însă, prin soluțiile lexicale alese, să redea conținutul semantic sugerat de autorul englez.

4.1.2.1.1.3. Valoarea descriptivă

Continuând abordarea în paralel a valorilor celor două forme tempo-aspectuale aparținând sferei prezentului vom supune atenției forța descriptivă a formelor de Present Tense Continuous. Astfel, în exemplele 70, 71 și 72 subiectul este exprimat prin persoana a II-a, fapt ce contribuie la sublinierea actului descriptiv care imprimă aceeași valoare și formei temporale a verbului. Structura verbală construită pe lângă acest tip de subiect reliefează fie valoarea descriptivă, fie valoarea reportativă a formei temporale. Întrucât cadrul general al corpusului nu are elemente comune cu modalitatea de comunicare în scris prin rapoarte, vom accepta valorile comentative ca aparținând domeniului descrierii.

Pornind de la noțiunea de atitudine care presupune poziția unui subiect față de ceea ce spune, Weinrich (1963) nu atribuie valori formelor temporale, ci clasifică timpurile în narative (care țin de domeniul povestirii) și comentative (care țin de domeniul discursului). Considerând ca potrivită scopurilor analizei de față am adoptat această noțiune de atitudine în clasificarea situațiilor verbale ca având o valoare descriptivă sau una comentativă.

Valoarea descriptivă caracterizează și exemplele următoare:

(70)	*"… 'Well, I just come to ask my sweet bride' […] 'how she does? I see you **are writing**, my dear', said he." (II, 377)*	*"-Vreau să știu ce face dulcea mea mireasă […] Văd că **scrii**, draga mea." (II, 120)*
(71)	*"And that house she **is going** to, shall be at her command?…" (I, 141)*	*"și casa unde **se va duce** va fi la ordinele ei?" (I, 132)*
(72)	*"…' So, old acquaintance,' said my master, 'again have I met you in this place? What book **are you reading**?'…" (II, 338)*	*"- Așadar, veche cunoștință, iată te întîlnesc din nou în acest loc. Ce carte **citești** acum?" (II, 83)*

Chiar dacă subiectul exemplului 73 este exprimat printr-un substantiv neanimat, valoarea formei verbale realizează tot un act descriptiv. În acest context minimal interpretarea formei verbale are de rezolvat un caz de ambiguitate, deoarece linia de demarcație dintre descriptiv și reportativ este greu de stabilit.

Forța reportativă a unei forme verbale rezidă însă în scopul și în obligațiile receptorului mesajului.

Vom continua cu un exemplu de o factură specială, unde spre deosebire de aproape toate celelalte cazuri, subiectul propoziției nu este o persoană. Construcția pasivă proprie limbii engleze capătă în limba română un ton impersonal:

(73)	*"Diligent search **is making** after the rogues."(I, 190)*	*"**Se fac** cercetări susținute în căutarea lor". (I, 196)*

Actul descriptiv se desfășoară cu scopul de a prezenta o anumită situație sau stare de lucruri, fără a se crea premizele pentru o nouă etapă în continuarea situației descrise. Actul raportării are însă o cu totul altă finalitate: descrierea situației nu se face numai cu un scop informativ, ci și cu intenția de a se continua cu alte măsuri impuse de respectiva situație. Astfel, dacă valoarea formei de present Tense Continuous din exemplul 72 ar fi una reportativă, contextul ar putea continua cu o concluzie de tipul "se așteaptă întăriri" sau "se așteaptă informații de ultimă oră privind cercetările" sau cu orice altă concluzie asemănătoare acestora. Cum contextul lărgit nu corespunde cu tabloul prezentat anterior, vom accepta caracterul descriptiv al formei în discuție. Argumentul principal al acestei acceptări îl constituie faptul că exemplul de mai jos descrie o stare de lucruri.

Formele de Present Tense Continuous sunt folosite în propoziții principale și nu numai, pentru a sublinia caracterul de desfășurare al procesului exprimat prin verb:

(74)	*"**They are** now both **laughing** at the dismal story, which they little think I overheard." (I, 208)*	*"Acum **rîd** amîndoi de asemenea trista poveste, dar habar nu au că am auzit-o." (I, 222)*
(75)	*"And as **you are going away**…" (I, 106)*	*"și cum **pleci** …" (I, 88)*

Aceste două ultime exemple au o valoare complexă subsumată însă valorii descriptive, deoarece pe lângă descrierea propriu-zisă, forma aceasta de prezent aspectual mai accentuează, pentru exemplul 75 caracterul durativ al situației verbale. Verbul complex *to go away* și corespondentul acestuia din limba română *a pleca* diferă considerabil, din punct de vedere semantic: în timp ce verbul din limba engleză este unul durativ, cel din limba română este momentan. În ciuda acestei diferențe de conținut aspectual, temporalitatea nu este afectată prin nimic.

4.1.2.1.1.4. Valoarea frecventativă

Componenta aspectualitate poate fi simplă, ca în situațiile prezentate anterior, sau poate fi compozită, constând din cel puțin două trăsături, cum ar fi, de exemplu, progresivitatea și habitualitatea. O astfel de suprapunere apare în exemplele 76 și 77, unde forme de Present Tense Continuous apare in colocație cu adverbul nedefinit de frecvență *always* :

(76)	*"She **is** <u>always</u> **giving** me good counsels…" (I, 49)*	*"Îmi **dă** <u>întotdeauna</u> sfaturi bune…" (I,9)*
(77)	*"…'This girl **is** <u>always</u> **scribbling**; I think she may be better employed.' …"(I, 54)*	*"…'Fata asta, <u>toată ziulica</u> **mîzgălește** hîrtia, cred că i s-ar putea găsi o întrebuințare mai bună?'…"(I, 16)*

Versiunea în limba română a devenit foarte sugestivă, mai ales în exemplul 77 unde banalul *always* a fost înlocuit cu o formulă adverbială foarte populară, *toată ziulica*.

Fără a fi nevoie de structuri gramaticale identice cu cele din limbile care posedă un sistem specific al aspectualității, limba română, prin exemplele enumerate și analizate în această subdiviziune, a demonstrat o flexibilitate și o forță de exprimare prin care componentele sistemului tempo-aspectual al limbii engleze nu a avut de suferit decât în foarte puține dintre cazuri.

4.1.2.1.2. Non-coincidența coordonatelor temporale

Între valorile formelor de present Tense Simple și Present Tense Continuous nu există, cel puțin la nivelul corpusului studiat, un paralelism atât de perfect încât să meargă până la cele mai mici detalii. În ansamblu, însă, și formele acestui Timp pot exprima, pe lângă situațiile de coincidență a coordonatelor temporale și situații în care momentul/intervalul desfășurării predicației este posterior celorlalte coordonate. Din acest motiv, în secvențele următoare vom ilustra valoarea de viitor a formelor de Present Tense Continuous.

4.1.2.1.2.1. Valoarea de viitor a formelor de Present Tense Continuous

Ca și în cazul celorlalte valori prezentate în subsecțiunile anterioare, și valoarea de viitor a formelor de Present Tense Continuous nu poate fi argumentată printr-o cuprinzătoare multitudine de exemple. Lipsa acestor exemple este explicată, în primul rând, prin tipurile de discurs utilizate în arhitectonica romanului și, în al doilea rând, prin specificul discursului memorialistic și al celui epistolar.

În cazul epistolelor, conform uzanțelor, referirile la viitor sunt exprimate printr-un viitor categoric utilizat în partea finală a mesajului.

Caracterul special al acesti forme tempo-aspectuale este subiectiv întrucât ea exprimă un proiect al locutorului, în general, iar în cazul nostru particular, al autorului scrisorii.

(78)	*“To convince you, mean time, that I intend to act by you with the utmost honour, I do assure you, that the house to which **you are going**, shall be so much at your command…”(I, 136)*	*“…’Pentru a te convinge că intenționez să mă port cu tine cu cea mai desăvîrșită onoare, te asigur că locuința în care **te vei duce** va fi total la dispoziția ta…’ …” (I, 126)*
(79)	*“…and as **I am** now **returning** to my parents, I cannot wear these good things without being laughed at.”(I, 90)*	*“… și, cum acum **mă întorc** la părinții mei, nu pot purta acele lucruri deosebite fără ca să nu se rîdă de mine…” (I, 66)*
(80)	*“But just as I have written to this place, John sends me word that **he is going** this minute your way…” (I, 118)*	*“Tocmai acum, cînd am terminat de scris, John mi-a trimis vorbă că **pleacă** spre voi pe dată…” (I, 104)*

Desigur, cum limba română nu dispune de un sistem gramatical paralel al aspectualității, mai ales versiunile formelor de Present Tense Continuous au de suferit de pe urma procesului de traducere. Acolo unde textul englezesc include alături de forma verbală și adverbul deictic *now*, sensul primordial al acestui timp nu se pierde.

Alcătuirea acestui portofoliu de valori a avut drept scop realizarea unei interpretări pragmatice a setului de forme tempo-aspectuale aparținând sferei prezentului cu referire la formele de Present Tense Simple și Present Tense Continuous.

4.2. TIMPURILE RELATIVE ALE SFEREI NON-TRECUTULUI

4.2.1. Present Perfect Simple

Bibliografia de specialitate conturează o imagine complexă și, nu în rare situații, contradictorie și confuză privind nu numai situarea formelor de Present Perfect în domeniul temporalității sau al aspectualității, ci și în cazul acceptării caracterului predominant temporal al acestor forme, situarea lor în sfera prezentului sau a trecutului.

Cât privește soluția disputată privind prima dintre chestiunile expuse în paragraful anterior, lingviștii au păreri diferite, însă cei mai mulți situează perfectivitatea alături de progresivitate în sfera aspectualității (Jacobs și Rosenbaum 1968:108-18, Trager și Smith 1951:77, Twaddell 1960, Ota 1963, Joos 1964, Streng 1972, Enç 1987, Quirk et al 1985, 1978, Comrie 1985).

Alți autori sunt de părere că, deși perfectivitatea este o trăsătură semantică exclusiv aspectuală, totuși timpurile perfecte sunt rezultatul combinării unuia dintre cele trei timpuri absolute cu aspectul perfectiv, combinație în care temporalitatea este trăsătura predominant (Saurer 1981: 61-2).

Ne vom însuși acest punct de vedere exprimat, printre alții și de Bull, conform căruia între noțiunile de ordine, recte timp gramatical și aspect există o strânsă legătură: ”Thus an event which is simultaneous with the act of speaking is said to be imperfect. An event which is anterior to the act of speaking is perfected. In other words, in terms of a single axis of orientation, anterior, past, perfected may all describe the same order relationship to the axis. Thus at least at PP the difference between aspect and order is a difference in the conceptualization of the same basic fact.” (Bull 1963: 25 apud Cornilescu 1974: 59).

Susținătorii unei astfel de teorii merg până la a afirma că limba engleză deține un bogat inventar de Timpuri denumite de ei cu nomenclatura tradițională: Present Tense, Preterit (Past Tense), Present Perfect, Past Perfect, Conditional Tense, Conditional Perfect, Future Tense și Future Perfect (Declerck 1989: 7). Cele mai numeroase dintre discuțiile privind formele care exprimă perfectivitatea se centrează pe Present Perfect, tratând colateral problemele ridicate de Past și Future Perfect (Klein 1991, Declerck 1984).

Orientările fundamentale privind literatura formelor de Present Perfect au drept exponenți, în viziunea lui Declerck, pe Palmer pe de o parte și pe Comrie pe de alta. Astfel, Palmer (1988:35) acceptă formula gramaticală de Present Perfect ca pe o combinație între timpul prezent și aspectul perfect, în vreme ce Comrie (1985) consideră că aceste forme acoperă aceeași schemă temporală ca și Preteritul, dar diferă de acesta prin capacitatea de a exprima trăsătura semantică a perfectivității.

Susținătorii teoriei caracterului complex al formelor de Present Perfect recunosc faptul că acestea exprimă un înalt grad de subiectivitate din partea vorbitorului căci acesta va recurge la ele dacă va considera situația ca încheiată sau nu față de momentul t_0 sau momentul vorbirii.

Încercând o critică a ambelor opinii, Declerck (1989:9) avansează o teorie nouă conform căreia Present Perfect realizează o schemă temporală proprie și, prin urmare, trebuie acceptat ca timp independent sau absolut.

În urma trecerii în revistă a orientărilor privind aspectele semantice care au determinat mai multe accepțiuni privind caracteristicile formelor de Present Perfect, în prezenta lucrare ne vom situa pe poziția autorilor care acceptă ca primordială temporalitatea acestei forme. De aceea vom considera formele de Present Perfect Simple și Present Perfect Continuous ca aparținând sferei timpurilor prezentului, incluzându-le în capitolul dedicat acesteia.

Reprezentarea pe baza coordonatelor temporale situează intervalul predicației înaintea intervalelor perspectivei discursului și a scrierii, știut fiind că o situație gramaticalizată prin Present Perfect s-a desfășurat într-un moment din trecut.

Astfel, structura temporală a formei de Present Perfect va fi ilustrată grafic prin figura 4.4 de mai jos:

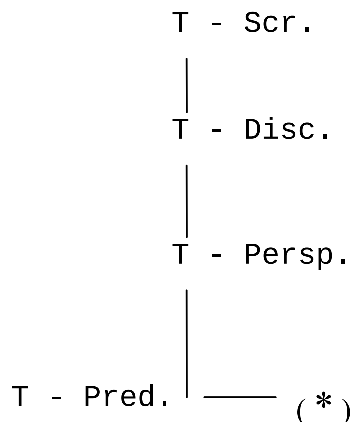

Figura 4.4.

Această structură temporală poate fi definită prin formula descriind interrelațiile coordonatelor în discuție:

{+Tstr[T-Pred (x)anterior T-Persp][T-Persp coincide cu T-Disc][T-Pred anterior T-Disc][T-Disc coincide cu T-Scr]}

Conform acestei formule intervalul predicației este anterior intervalului perspectivei și intervalului discursului, iar intervalul perspectivei coincide cu intervalul discursului și cu cel al scrierii.

în această a doua parte a capitolului dedicat timpurilor gramaticale ale sferei prezentului vom analiza valorile cunoscute și discutate în cele mai multe dintre studiile de specialitate. Ca element de noutate vom argumenta și valoarea narativă și pe cea continuativă a formelor de Present Perfect Simple și Present Perfect Continous.

4.2.1.1. Valoarea narativă

Considerând afirmațiile unor lingviști care susțin că segmentul temporal acoperit de formele de Present Perfect este același cu cel al formelor de Past Tense, vom putea explica și exemplifica valoarea narativă a acestor forme întâlnită în câteva din scrisorile Pamelei. Astfel, în primul set de exemple inclus în această subdiviziune a capitolului formele de Present Perfect fie

urmează, fie preced contextual forma de Past Tense pentru a se suprapune temporal cu aceasta în expunerea unei stări.

Uneori forța narativă a acestei forme este adusă în prim planul atenției cititorului prin intermediul formei de Past Tense constituită ca fundal al unui întreg paragraf. Acesta este cazul părții centrale a scrisorii a XII-a sau al secvenței centrale a scrisorii adresate Fermierului Monkton.

Ne vom opri mai întâi asupra primei scrisori citate:

(81)	*"But he **has ordered** Mrs Jervis to bid me not pass so much time in writing." (I, 58)*	*"Dar i-**a dat poruncă** doamnei Jervis să nu-mi mai îngăduie să pierd atîta timp cu scrisul." (I, 23)*

Forma de Present Perfect din acest context trimite în sfera trecului în ceea ce privește momentul predicației, însă consecințele acestei situații includ și momentul t_0 în care momentul discursului coincide cu intervalul scrierii.

Situația se repetă și în extrasul următor, unde repetarea aceleiași forme temporale fixează cu și mai multă claritate valoarea sa narativă :

(82)	*I **have written** a letter to her, which Robert will give her at your house… I **have** therefore **written** nothing in it but what may tend to soothe her, and I have not hinted to her … the true reason for the step I **have taken**. (I, 139)*	*"I-**am scris** și ei, o epistolă pe care Robert îi va înmmîna-o cînd se va afla în casa dumitale. … Nu **am scris** nimic decît ceea ce ar putea s-o liniștească și nu am făcut nici o aluzie… la adevăratul motiv al hotărîrii pe care **am luat**-o." (I, 129-30)*

Din punct de vedere cronologic nu există o explicație plauzibilă pentru recursul la această formă verbală, mai ales in ultima dintre situațiile verbale; chiar dacă scrisoarea a fost scrisă cu mai mult timp în urmă față de momentul citirii ei de către destinatarul acesteia, situația exprimată prin verbul *to take* este cu mult anterioară actului scrierii.

Și în exemplul următor este imposibilă o interpretare gramaticală a utilizării formei de Present Perfect pe același segment temporal ca și Past Tense. De altfel această formă temporală deschide cadrul narațiunii, pentru a-l transpune apoi în domeniul care aparține formei de Present Perfect. Cum intervalul temporal rămâne același, valoarea ambelor forme verbale este una narativă:

(83)	*"All the next day I was very sad… So I **have been** sadly **troubled** about it…" (I, 58)*	*"Toată ziulica următoare am fost mîhnită … Așa că **am fost foarte amărîtă** din această pricină." (I, 22-3)*

Apariția celor două forme temporale indică faptul că autorul mesajului pune toate situațiile în același plan temporal, situându-le în segmentul anterior momentului t_0, fapt ce ne determină să conchidem că important pentru autorul epistolelor nu este momentul desfășurării predicației, ci faptul că acestea s-au petrecut deja.

în alte cazuri, precum cele ilustrate în setul următor de extrase, valoarea acestei forme temporale poate dobândi o conotație comentativă, cum se întâmplă cu exemplul 84, sau confesivă, conform exemplelor 85 și 86.

(84) *"She **has been** at me again to humble myself and ask to stay…" (I, 72)*

*"**A venit**, din nou, la mine să-mi spună să-l cer iertare și să-l rog să rămîn." (I, 42)*

(85) *"I **have read** of a good bishop that was to be burnt for his religion." (I, 109)*

*"**Am citit** despre acel bun episcop care urma să fie ars pentru credința sa …" (I, 92)*

(86) *"The one, to acquaint you, that I **have discovered** the strange correspondence which **has** for some time past **been carried** on between you and your daughter…" (I, 123)*

*"Unul, să te informez că **am descoperit** corespondența ciudată care **are** de cîtva timp **loc** între dumneata și fiica dumitale…" (I, 110)*

Ultimul exemplu este un caz care pune laolaltă valoarea narativ-confesivă a verbului *to discover* cu valoarea pur narativă a verbului *to carry.*

Tonul confesiv, de mărturisire devine mai puternic din perspectiva momentului discursului prin care Pamela retrăiește episoade deja desfășurate, a căror forță emoțională își găsește ecouri în chiar momentul scrierii scrisorii, moment cu mult posterior desfășurării predicațiilor.

Astfel, în exemplul 87 cele trei forme de Present Perfect sunt întrebuințate în discursul direct, dar evenimentele descrise sunt cu mult anterioare momentului de referință. în enumerarea făcută, Pamela nu ține seamă de consecințele evenimentelor în discuție și nici de experiențele trăite sau câștigate, ci doar de faptul că toate evenimentele s-au petrecut ca atare.

(87) *"You **have taught** me to forget myself, and what belongs to me; and **have lessened** the distance that fortune **has made** between us." (I, 55)*

*"… m-**ați învățat** să uit cine sînt și ceea ce mi se cuvine, și **ați micșorat** distanța pe care soarta **a așezat**-o între noi…" (I, 19)*

Același ton confesiv, emoționant și plin de încărcătură sentimentală poate fi detectat și în extrasul 88, unde confesiunea capătă o nuanță emfatică prin propoziția de tip exclamativ. Cadrul temporal general este înscris în limitele segmentului aferent zonei preteritului, însă, cu toate acestea, legătura dintre evenimentul trecut și ecoul stârnit în sufletul eroinei este atât de puternică, încât ea simte nevoia de a-l aduce în fața ochilor prin recursul la Present Perfect:

(88) *"How **have I been affected** with the blessings which the miserable **have heaped** upon her for her goodness, and upon me for being but the humble conveyer of her charity to them! And how delighted **have I been**, when the moving report **I have made** of a particular distress, has augmented my good lady's stipend in relief of it!" (II, 389)*

*"Cît de impresionată **eram** de urările pe care acești amărîți i le **făceau** ei, cît și mie; de fapt, eu nu îndeplineam decît rolul unui mesager, și cît de încîntată **mă simțeam**, cînd după o relatare emoționantă făcută de mine a unui caz deosebit de nenorocit, buna doamnă mărea ajutoarele." (II, 135)*

Afirmațiile legate de extrasul anterior își păstrează valabilitatea și în cazul exemplului care urmează:

(89) *"How **have I fought** for excuses to get from my lady, when he came to visit her in her apartment!" (I, 204)*

*"Ce luptă **dădeam** pentru a găsi scuze ca să plec de lîngă doamna, atunci cînd venea să o viziteze, …" (I, 216)*

Așa cum se confesează, în repetate rânduri, eroina face și numeroase comentarii privind nu numai propriile sale reacții, ci și atitudinile celor din jurul său. De aceea uneori formele de Present Perfect demonstrează o valoare comentativă. Vom subsuma această valoare comentativă celei narative, deoarece situațiile de acest fel nu sunt atât de numeroase pentru a alcătui o secțiune de sine stătătoare. Valoarea narativă a formei de Present Perfect are ca echivalent, în exemplele de mai sus, forma de Imperfect, care joacă rolul unui prezent în domeniul trecutului. Exemple clare de valoare comentativă a formei de Present Perfect Tense sunt citatele 90, 91 și 92:

(90) *"And she **has behaved** rudely to poor Mr Williams, for pleading for me." (I, 151)*

*"și **s-a purtat foarte urît**, cu bietul domn Williams, pentru că a pledat în favoarea mea." (I, 145)*

(91) *"She **has not been used** (as she has the reason to think) according to her merit; but when she finds herself under the protection of a man of virtue and probity, with a competency to maintain her in the handsome manner to which she **has been** of late years **accustomed**, I am persuaded she will forgive those seeming hardships which **have paved** the way to so happy a lot." (I, 185)*

*"**N-a fost tratată** (după cum, pe drept, consideră) în conformitate cu meritele ei, dar cînd se va afla sub protecția unui om onest și integru, fiind în măsură să-i ofere aceeași viață bună cu care **a fost deprinsă** în ultimii ani, sînt convins că va uita greutățile aparente ce se ridică în calea atîtor fericiți …" (I, 190)*

(92) *"…and he pretends as you **have read** in his letter, he will leave me to my choice…"(I, 191)*

*"Stăpînul pretinde, așa cum **ați văzut** din scrisoarea lui, că-mi dă libertatea să aleg." (I, 199)*

Uneori elementul narativ detectabil în sensul formelor de Present Perfect poate fi subliniat de un adverb durativ care exprimă un interval încheiat, cum este, de exemplu *all night* din exemplul 93:

(93) *"…sure you have not the long letter I sent you, written with my own hand'. 'Yes, yes, but I have sir, and that brought me hither; and I **have walked** all night." (I, 127)*

"…fără îndoială, că nu ai lunga scrisoare pe care ți-am scris-o cu propria mînă ?
*- Da, o am, tocmai asta m-a adus aici, domnule și **am umblat** toată noaptea." (I, 114)*

Soluția românească a acestui extras redă întocmai raportul temporal al versiunii originale, atât la nivel verbal cât și adverbial.

O situație similară se poate întâlni și în fragmentul de mai jos:

(94) *"I **have been permitted** to take an airing five or six miles, with Mrs Jewkes… Mr Williams and I **have**, by consent, **discontinued**, for these three days, the sun-flower correspondence. The poor cook-maid **has had** a sad mischance; for she **has been hurt** by a vicious bull in the pasture…" (I, 180)*

*"**Am avut voie** să iau aer și am făcut o plimbare de vreo cinci-șase mile cu doamna Jewkes. … domnul Williams și cu mine, printr-o înțelegere reciprocă, **am întrerupt** aceste trei zile, corespondența de sub floarea soarelui. Biata bucătăreasă **a avut** o întîmplare neplăcută. **A fost lovită** de un taur pe pășunea…" (I, 183 + 184)*

Dincolo de valoarea evident narativă a formelor de Present Perfect semnalăm și prezența, alături de înșiruirea de evenimente și a unei construcții adverbiale cu nuanță durativă, redată fidel în limba română.

Prezența locuțiunii adverbiale *for these three days*, care implică tot un interval limitat incluzând momentul t_0 identificat cu momentul discursului (T-Disc.)și nu cu intervalul scrierii (T-Scr.), ar putea imprima o nuanță rezultativă formei de Present Perfect. aplicabilă numai verbul *to discontinue*. Celelalte situații verbale, *to have a sad mischance* și *to be hurt* preced cronologic evenimentul exprimat prin verbul *to discontinue*, dar au fost toate incluse in același tablou, alcătuind un episod existențial complet și, din această rațiune, au fost toate povestite prin intermediul aceluiași timp gramatical.

Aceeași legătură cu momentul discursului poate fi exemplificată și prin locuțuinea adverbială *both these days* din exemplul :

(95) *"Mr Williams **has been** here both these days as usual." (I, 200)*

*"Ca de obicei, domnul Williams **a fost** aici în amîndouă aceste zile." (I, 210)*

Există și pasaje în care forme de Present Perfect se combină cu adverbe temporale specifice formelor de Past Tense, cum sunt, de exemplu, compușii cu *last* (cf. ex 96) sau cu *ago* (cf. ex. 97):

(96) *"Alas! Alas! we **have had** bad news from poor Mr Williams. He **has had** a sad mischance; **fallen** among rogues in his way home last night; but by good chance **has saved** my papers." (I, 189)*

*"Vai! Vai! **am primit** știri proaste în privința domnului Williams. **A avut** o întîmplare neplăcută, noaptea trecută, în drum spre casă, **a căzut** între potlogari, din fericire mi-**a salvat** hîrtiile…" (I, 196)*

(97) *"…'Bless me!' said I, you are very hasty: I **have heard** of this not a quarter of an hour ago'…" (I, 278)*

*"Pe cinstea mea, tare mai ești grăbită! Nu **am auzit** despre așa ceva decît cu un sfert de oră înainte." (I, 317)*

Aceasta alăturare a formelor de Present Perfect cu adverbe ale temporalității preterite scoate în relief și mai mult valoarea narativă a formelor tempo-aspectuale în discuție.

Ca parte integrantă a unei expuneri narative, Present Perfect poate preceda cronologic, în canoanele acestui roman, forme ale trecutului care sunt cuprinse într-o înlănțuire de evenimente precum cele din extrasele 98, 99, 101 și 102.

în extrasele 98 și 99 forma de Present Perfect precede numai contextual forma de Past Tense.

Pentru ca evenimentele E_2 (exprimat prin verbul *to employ*), E_3 (to see), E_4(to carry), E_5(to seal) și E_6(to send) să poată avea loc trebuia să existe cu necesitate E_1 (exprimat prin verbul *to shew*). Anterioritatea evenimentului E_1 ar fi trebuit exprimată, conform normelor gramaticale actuale printr-o formă de Past Prefect, însă Richardson recurge la un Present Perfect, care funcționează, în felul acesta în domeniul trecutului:

(98) *"I **have** all along **shewed** your letters to my master; he employed me for that purpose; and he saw every one before I carried them to your father and mother; and then sealed them up, and sent me with them." (I, 156)*

*"Aflați că **am arătat** stăpînului toate scrisorile dumneavoastră către părinți. Mă folosea pentru acest scop și astfel vedea fiecare scrisoare, înainte de a o preda tatălui și mamei dumneavoastră, apoi, le sigila și mă trimitea să le duc." (I, 153)*

(99) *"I **have spoken** to good old widow Mumford about it, who, you know, **has** formerly **lived** in good families." (I, 45)*

*"**Am discutat** despre asta cu bătrîna văduvă Mumford, care știi că **a trăit** în familii bune;" (I, 5)*

Următoarele extrase prezintă aceeași funcție a formei de Present Perfect, însă distribuția ei contextuală diferă de cea din ilustrările anterioare. Secvențialitatea evenimentelor este, de asemenea, similară, iar evenimentul exprimat prin Present Perfect deține poziția inițială în lanțul secvențial al frazei și în exemplul 100 și în cel numerotat cu 101.

(100) *"…the man was out of his wits with his gratitude to me, and told me all that **has passed**, and all that was contrived between you two." (I, 193)*

*"… omul a fost în culmea fericirii; plin de gratitudine față de mine, și-a deschis inima, povestindu-mi tot ceea ce s**-a petrecut** ca și cele puse la cale de voi doi." (I, 201)*

(101) *"John went your way in the morning; but I **have been** too much **distracted** to send by him; and I **have seen** nobody but Mrs Jervis…" (I, 93)*

*"John a plecat dimineață, în partea voastră, dar cum gîndurile îmi **erau împrăștiate**, nu am trimis scrisoarea prin el și nu **am văzut** pe nimeni decît pe doamna Jervis …" (I, 70)*

Identitatea segmentului temporal atribuit de Palmer formelor de Present Perfect și Past Tense ar putea explica această întrebuințare alternativă a celor două forme în cadrul aceleiași fraze, unde domeniul temporalității aparține clar axei trecutului.

Astfel, argumentele ilustrative potrivite pentru această situație sunt fragmentele 102 și 103:

(102)	*"You **have been** very **careful** and **diligent** in the task,? **<u>which… I had imposed upon you.?</u>** Your trouble is now almost at an end; for I **have written** my intentions to Mr Williams…" (I, 185)*	*"Recunosc c-**ai fost plină de griji și de vigilență** în îndeplinirea sarcinii trasate… Osteneala dumitale este acum aproape de sfîșit, căci **am scris** domnului Williams intențiile mele…" (I, 190)*
(103)	*"I **have been down** again, and **ventured** to open the door, and went out about a bow-shot into the pasture; but there stood that horrid bull…" (I, 191)*	*"**Am coborît** din nou în grădină. M-**am încumetat** să deschid ușa și am ieșit mergînd așa, cam o aruncătură de băț, dar acolo în pășune am dat peste taurul cel urîcios." (I, 198)*

Exemplul 102 justifică poziția de timp absolut a formei de Present Perfect, conform teoriei descriptive a lui Declerck (1989). Atenția și vigilența despre care vorbește personajul, folosind Present Perfect au fost impuse anterior demonstrării lor. Această anterioritate este exprimată tot printr-o formă perfectivă și nu printr-una de Past Tense, conform regulilor gramaticale. Tocmai apariția acestui Past Perfect ne determină să considerăm calitatea de timp absolut a acestei forme verbale. Discursul continuă cu un Present Tense Simple care punctează momentul de referință al întregului extras în momentul prezent, pentru ca forma temporală următoare să se conformeze șabloanelor gramaticale cunoscute.

În extrasul 103 lucrurile sunt mult mai simple în argumentarea valorii narative a formei verbale analizate. Segmentul temporal care încadrează cele patru situații verbale aparține unui trecut în care nu este inclus și momentul de referință, în schimb primele două situații sunt descrise prin Present Perfect, în timp ce ultimele două prin Past Tense. Cronologic, Pamela a trebuit întâi să coboare în grădină și să se încumete a deschide ușa pentru a putea ieși pe pajiște, unde se afla un taur. Fragmentul acesta narativ cuprinde evenimente secvențiale separate de un interval temporal foarte scurt. Chiar dacă autorul ar fi vrut să puncteze anterioritatea, o singură formă de Past Perfect ar fi fost suficientă; ori combinația aceasta de Present Perfect și Past Tense pentru domeniul temporal specific celei de-a doua forme argumentează per se valoarea narativă a formei de Present Perfect.

Extrasele care au ilustrat forța narativă a formelor de Present Perfect nu au fost prezentate cu intenția alcătuirii uni inventar complet al tuturor structurilor gramaticale cu același sens al construirii filonului narativ, ci doar cu dorința de a reliefa această posibilitate a formei temporale cercetate de a se substitui formei de Past Tense în discursul epistolar, așa cum l-a creat Richardson în romanul Pamela.

4.2.1.2. Valoarea nedefinită

Subsecțiunea de față va trata câteva extrase care descriu o altă valoare ce poate fi atribuită, conform corpusului studiat, formei de Present Perfect, cea nedefinită. Chiar dacă vorbitorul privește situația din perspectiva prezentului sau a momentului t_0, acesta, în egală măsură, poate fi inclus sau nu în situația descrisă. în cazul în care acest moment al prezentului nu este inclus, se poate vorbi de valoarea nedefinită, sau existențială a timpului Present Perfect (Declerck 1989: 20). Ignorând legătura cu momentul prezent, vorbitorul se concentrează asupra situației ca atare și nu asupra posibilelor ei urmări.

Cu valoarea nedefinită Present Perfect apare în alternanță cu formele de Past Tense, ca în situațiile de mai jos, în exemplele 104 și 105:

(104) *"I **have been** in the garden and to the back-door: and there I **stood**, my heart up at my mouth. (I, 191)*

*"**Am fost** în grădină și la ușa din spate. și acolo **am stat** cu sufletul la gură." (I, 198)*

(105) *"Mr Williams **has been** here; but **we have had** no opportunity to talk together; he **seemed** confounded at Mrs Jewkes's change of temper." (I, 195)*

*"Domnul Williams **a fost** aici, dar nu **am avut** ocazia să stăm de vorbă. **Părea** uluit de schimbarea atitudinii doamnei Jewkes…" (I, 204)*

Verbul *to be,* existențial prin remă, apare alături de verbul de stare *to stand* și, in celălalt caz, împreună cu *to have*, alături de *to seem* și imprimă aceeași nuanță nedefinită ambelor situații, deși acestea sunt descrise prin forme temporale deosebite.

în fragmentul următor(106), valoarea nedefinită a formelor de Present Perfect este mai clară.

Extrasul reprezintă un crâmpei de discurs direct în care locutorul dorește să afle dacă o situație verbală s-a produs sau nu până la momentul discuției. Ca dovadă că nimic altceva nu avea importanță sau relevanță pentru mesaj, interlocutorul răspunde prin Past Tense, pentru a confirma desfășurarea situației care face obiectul dialogului. și discuția continuă în termenii aceluiași registru, oferind un alt exemplu al cărui răspuns se încadrează în jaloanele deja fixate ale dialogului.

(106) *"And yet you **have made** a common talk of the matter, not considering either my reputation, or your own.' 'I made a common talk of it, sir!'… Let me ask you, **Have you not told** Mrs Jervis for one?" (I, 61)*

*"și iată că **ai umplut** lumea, fără a ține seama nici de reputația mea, nici de a ta.*
*-Am umplut lumea, domnule? … Să-mi răspunzi! Nu i-**ai spus** doamnei Jervis?" (I, 27)*

Valoarea nedefinită a formei de Present Perfect este utilizată în aceste extrase (107 și 108) pentru a scoate în relief desfășurarea unui eveniment petrecut cândva într-un trecut relativ îndepărtat. Neprecizarea acestui moment al desfășurării, prin nici un fel de instrument de ancorare, ne determină să susținem forța nedefinită a formei temporale analizate. Cu certitudine nici autorul acestui mesaj nu este interesat de spațiul temporal ci de faptul că evenimentele, ca atare, au avut loc într-un anumit moment care nu are nici un fel de relevanță pentru evoluția acțiunii romanului.

(107) *"I am grieved to tell you how much you **have been deceived** and **betrayed**, and that by such a vile dog as I." (I, 156)*

*"Sînt tare mîhnită să vă destăinuiesc cît de mult **ați fost înșelată**, **trădată** de către un asemenea cîine mîrșav ca mine." (I, 153)*

(108) *"You need not question, but that I was much frightened; for a robbery in these parts* ***has not been known*** *of many years." (I, 190)*

"Am fost tare speriat, că nu mă întrebați, căci hoți prin părțile astea ***nu s-au auzit*** *de mult timp." (I, 196)*

Exemplul 109 prezintă aceeași valoare nedefinită pe care o atribuim formei de Present Perfect grefată pe o construcție verbală a cărei ocurență este foarte rară *to be used to*, care exprimă, prin conținutul său, trăsatura asopectuală a frecventativității.

Aici se suprapun, din nou, două forme diferite ale temporalității și, deși raportul cronologic dintre situații este unul de anterioritate, vorbitorul optează pentru Present Perfect. Acestei forme îi este atribuită prin contextul discursiv o forță mai mare de subliniere a intensității situației verbale expriamte prin construcția idiomatică *to be used to*.

(109) *"I heeded not her reflection; but as* ***I have been used to*** *causes for mistrusts I cannot help saying that I don't like this thing…"(I, 190)*

"N-am dat nici o atenție spuselor ei, dar cum ***avusesem*** *prilejul să devin suspicioasă, trebuie să mărturisesc că nu-mi place de loc această întîmplare…" (I, 197)*

Fragmentul care urmează se inscrie în aceeași serie de exemple în care forma de Present Perfect coabitează cu aceea de Past Tense, însă schema temporală este diferită de situațiile discutate până acum.

Astfel, fără a avea, în limitele contextului, un adverb de timp care să stabilească concret momentul desfășurării acțiunii exprimate de verbul *to consult,* acest moment marchează limita inchisă spre stânga a intervalului segmentului din domeniul trecutului, pornind de la care se desfășoară situațiile exprimate prin verbele *to use* și *to promise*.

Valoarea nedefinită a acestor două forme poate fi argumentată prin lipsa unui reper temporal care să stabilească cu exactitate intervalul de desfășurare a situațiilor verbale menționate.

(110) *"…since you force it from me, I must tell you, that ever since you consulted me, I* ***have used*** *my utmost endeavours to divert him from his wicked purposes: and he* ***has promised*** *fair…" (I, 93-4)*

"… trebuie să-ți mărturisesc acum că, de cînd m-ai consultat, ***m-am străduit*** *la maximum ca să-l abat de la scopurile lui rele și mi-**a promis** că va fi corect…" (I, 71)*

Teoria lui Declerck (1989:9), la care am făcut deja referiri, afirmă că Present Perfect poate fi considerat un timp absolut, în funcție de care pot fi folosite alte forme tempo-aspectuale pentru exprimarea raporturilor de anterioritate sau posterioritate. Această viziune își găsește un suport oarecum singular pe parcursul romanului cercetat. Două extrase care să vină în sprijinul unei astfel de afirmații reprezintă un argument destul de neconvingător pentru a insista asupra acestei teorii.

Ca timp absolut, cu propriul său domeniu temporal, Present Perfect intră în distribuție cu Past Perfect pentru redarea raportului de anterioritate (cf. ex. 111) și cu Past Tense pentru codificarea relației de posterioritate (cf. ex. 112)

(111) *"…and oh! thought I, here* ***have I*** *unreasonably, by my mal-pertness,* ***ruined*** *the only project* ***I had left****." (I, 164)*

*"… și vai ! M-**am gîndit** că, prin impertinența mea, mi-am ruinat singurul plan pe care-l mai* ***aveam****." (I, 163)*

(112)	*"I **have not been idle**, but **had writ** from time to time how he, by sly mean degrees, **exposed** his wicked views: but some body **stole** my letter…" (I, 54)*	*"Nu **am rămas** inactivă, ci **am scris**, din cînd în cînd, cum el, prin mijloace viclene, și-**a dezvăluit** treptat planurile nemernice. Dar cineva mi-**a furat** scrisoarea…" (I, 16)*

Astfel, în exemplele 111 și 112 Pamela se situează într-un interval premergător prezentului și, ignorând intervalul în care își alcătuiește epistola (T-Scr.), reconsideră experiența repetabilă, anterioară, precum și evenimentele ulterioare, afirmații explicabile prin prezența, alături de aceste forme ale celor de Past Perfect și ale celor de Past Tense, care, de fapt nu țin de domeniul non-trecutului, așa cum ține Present Perfect.

În aceeași interpretare în termeni de timp absolut a formei de Present Perfect se pot considera și exemplele următoare:

(113)	*"Well,well, Mrs Jervis,' said I,'I don't care; I shall mean no affront: but I **have been** too much **used to** be snubbed and hardly treated by my master, of late. I **have done** him no harm; and I shall always pray for him and wish him happy." (I, 112)*	*"- Bine, bine, doamnă Jervis, să știți că nu-mi pasă și nu mă gîndesc să aduc nici o jignire, pentru că **m-am deprins** să fiu umilită și prost tratată de stăpîn, în ultimul timp. Nu i-**am făcut** nici un rău și îi voi dori întotdeauna binele." (I, 96)*
(114)	*"I **have** already **promised** you, that I will not approach you without your consent."(I, 154)*	*"Ți-**am promis** că nu mă voi apropia de tine, fără consimțămîntul tău." (I, 150)*

Elementul de noutate prezentat de aceste două exemple de discurs direct constă în faptul că Present Perfect este urmat în ambele contexte de forma de Viitor.

Am subsumat acestei valori nedefinite și exemplul următor care, la prima vedere, pare să plaseze situațiile verbale intr-un interval nedefinit.

La o mai atentă examinare constatăm că nedefinitul acestei situații nu se referă, precum cazurile anterioare, la un segment din trecut, suprapus, în cele mai multe dintre citate cu acela al domeniului preteritului. De această dată nedefinitul formei de Present Perfect acoperă intreaga axă cronotetică.

Ne aflăm, așadar, în fața unei valori gnomice a formei de Present Perfect, valoare susținută de afirmațiile lui Lakoff (1970:348). Lingvistul anglist este de părere că, în cazul unei expresii proverbiale, vorbitorul are șansa alegerii personale, oricare dintre alegeri fiind plauzibile și depinzând în exclusivitate de opțiunea sa. Valoarea gnomică a timpului ales într-un astfel de context este nedefinită, ea referindu-se la același interval de timp: tot timpul.

(115)	*"I once **had** some slurs; but who has escaped them sooner or later, that has had concerns with sex." (I,141)*	*- fără traducere în volum -* "Cândva am avut unele eșecuri, dar cine scapă de ele,mai devreme sau mai târziu, acela are probleme legate de viața intimă."

În exemplele celorlalte capitole, în cadrul cărora ne-am oprit asupra valorii gnomice a unei forme temporale, am constatat posibilitatea limbii române de a oferi o versiune foarte apropiată de cea din limba engleză. De data aceasta, însă, traducătorul nu a reușit să găsească nici un fel de soluție pentru citatul analizat. Întrucât gnomicul în limba română este, cel mai adesea exprimat prin Prezent, o rezolvare mulțumitoare ar fi putut fi oferită de acest timp gramatical.

Am prezentat, în cadrul subtitlului de valoare nedefinită a formei de Present Perfect nu numai valoarea menționată propriu-zisă, ci și alte nuanțe care se pot circumscrie acesteia. Așa a fost cazul tonului confesiv sau al celui comentativ în care nu a existat nici un fel de ancorare temporală la nivelul celorlalte elemente temporale ale frazei care determină sensul timpului verbal.

Am considerat ca variantă a nedefinitului și valorea gnomică a formei de Present Perfect, valoare specifică exclusiv acestei forme tempo-aspectuale a limbii engleze.

4.2.1.3. Valoarea continuativă

Vom înțelege prin continuativă acea valoare creată prin acceptarea de către vorbitor a perspectivei temporale situată în sfera prezentului, care include si momentul de referință (Declerck 1989:20). Predicația desfășurată anterior momentului discursului este totuși foarte aproape de acesta. Apropierea temporală a celor două intervale este subliniată fie de adverbul *just*, fie de *just now*.

Combinația **Present Perfect + just** este mult mai frecventă decât **Present Perfect + just now** și lucrurile stau așa deoarece, conform gramaticilor standard, cea de-a doua combinație nu este valabilă, construcția adverbială *just now* fiind specifică formei de Past Tense.

Interpretarea exemplului 116 relevă caracterul ambiguu al adverbului *just*, care poate să includă sau nu momentul t_0. în cazul de față momentul t_0 este exclus, servirea cinei s-a încheiat deja și nu mai există nici un alt eveniment în acest context care să continue dinamica povestirii.

(116)	*"Mr Williams, Mrs Jewkes, and I, **have** just **supped** together; and I cannot think but all must be all right." (I, 188)*	*"Domnul Williams, doamna Jewkes și cu mine, **am luat cina** împreună. Cred că totul este în ordine." (I, 194)*

În următoarele exemple, însă adverbul temporal *just* minimalizează distanța temporală existentă între situația exprimată prin Present Perfect și intervalul discursului. Pentru ex.117 valoarea de continuitate a formei de Present Perfect se justifică prin faptul că scrisoarea contiună să se afle și în momentul vorbirii tot sub țigle (și nu în mâna sau în preajma vorbitorului, așa cum reiese din versiunea în limba română).

(117)	*"I **have** just **put** under the tiles this earnest letter…" (I, 197)*	*"Iată acum scrisoarea pe care **am pus**-o sub țigle:" (I,206)*

Și în aceste contexte (ex. 118 și 119) se evidențiază aceeași continuitate a valorii perfective a verbului *to receive* completată de adjectivul demonstrativ *this* care indică prezența scrisorii undeva în preajma vorbitorului.

(118)	*"I **have** just **received**, from my Gainsborough friend this letter…" (I, 199)*	*"**Am primit** chiar acum de la prietenul meu din Gainsborough această scrisoare…"(I, 209)*

(119) *“I **have** just **received** a letter from my best friend.” (II, 400)*

*“**Am primit** acum o scrisoare de la cel mai bun prieten al meu.” (II, 151)*

În extrasul care urmează adverbul *just* devine *just now*, însă rolul său semantic nu se schimbă, întrucât el continuă să marcheze intervalul relativ scurt care există între cele două evenimente ale contextului. Privită în ansamblul său fraza conținută în exemplul 120 constă din două acțiuni punctuale care se constituie în episoade consecutive:

(120) *“I **have** just now **told** you a trick of mine: I will now tell you a trick of this wicked woman’s.” (I, 169)*

*“V-**am povestit** o șmecherie a mea, ei bine, acum o să vă povestesc una a acestei femei nemernice…” (I, 170)*

Un singur citat situează predicația într-un interval foarte apropiat de momentul t_0, prin intermediul construcției adverbiale cu sens punctual, *this moment*.

(121) *“Let me just say, That **he has** this moment **sent** me five guineas by Mrs Jervis, as a present for my pocket.” (I, 121)*

*“Vreau să vă mai spun că **mi-a trimis** acum cinci guinee prin doamna Jervis, ca un dar…” (I, 108)*

O situație asemănătoare găsim și în cazul construcției adverbiale *these four months* din extrasul 122:

(122) *“…and he **has kept his bed** these four months of old age and dropsy.” (I, 151)*

“Acesta, de patru luni, stă la pat fiind bătrîn și bolnav de dropică.” (I, 145)

(123) *“Mrs Jervis and I, my dear father and mother, **have lived** very comfortably together for this fortnight past; for my master was all that time at his Lincolnshire estate, and at Lady Daver’s. (I, 59)*

*“Doamna Jervis și cu mine, dragii mei părinți, **am dus**-o foarte bine în ultimele două săptămîni, căci stăpînul, în acest timp, a fost la proprietatea sa din Lincolnshire și la doamna Davers.” (I, 24)*

Anterioritatea poate fi sugerată și de contextul minimal al frazei fără sublinierea efectuată de vreun adverb, de orice tip ar putea fi el. Astfel, în citatele 124 și 125 nu există vreun element subiacent verbului care să exprime anterioritatea, dar prezența unei forme de Present Tense este suficientă pentru sublinierea acestui raport:

(124) *“Our worthy landlord himself **has informed** us, under his own hand, how matters stand with you…” (I, 138)*

*“Chiar proprietarul nostru venerabil ne-**a informat** cu propria sa mînă cum stau lucrurile în privința dumitale.”(I, 128)*

(125)	*"I send to your house, for one night only, a young gentlewoman, much against her will, who **has** deeply **embarked** in a love affair…" (I, 138)*	*"Trimit la dumneata pentru a găzdui, numai o noapte, pe o tînără fată, în contra voinței ei, total **prinsă** într-o poveste de dragoste." (I, 129)*

Când forța continuativă a formei verbale nu este suficientă, emițătorul intervine cu alte mijloace pentru a întări această valoare. Unul dintre acestea este folosirea repetată a verbului, o dată la Present Perfect și a doua oară la Present Tense (cf. ex. 126), sau chiar la o formă specifică viitorului (cf. ex. 127):

(126)	*"But I **have been** and **am** in a strange fluster; and I suppose too, she'll say, I have been full pert." (I, 92)*	*"M-**am simțit** și mai **sînt** încă **cuprinsă** de o stare ciudată de nervozitate și emoție. Bănuiesc că și ea va spune că m-am comportat cu impertinență." (I, 69)*
(127)	*"You can give her the advice she **has** so much **wanted**, and still **wants** and **will** always **want**…" (I, 199)*	*"Să-i dai sfaturile **dorite** de atîta timp, de care **are** încă **nevoie** și **îi vor trebui** întotdeauna." (I, 210)*

Construirea unui mesaj în tiparul formei de Present Perfect exprimă un raport de anterioritate fără a sugera și perfectivitatea, însă scoate în evidență continuitatea exprimată prin verbul la prezent mai ales în cazul propozițiilor cu subiect la persoana întâi ca în exemplele:

(128)	*"I own I **have undervalued** myself…" (I, 56)*	*"Recunosc că m-**am înjosit**…" (I, 19)*
(129)	*"But I must now tell you, how I **have been beaten** by Mrs Jewkes!" (I, 162)*	*"Acum trebuie să vă istorisesc, însă, cum **am fost bătută** de către doamna Jewkes!" (I, 161)*
(130)	*"…' Dear Mrs Jervis,' said I, 'you know not what I **have gone through**! <u>You know not what God has done to me!'…"</u> (II, 479)*	*"- Draga mea doamnă Jervis, nu știi prin cîte **am trecut**." (II, 257)* *incomplet in traducere*

Foarte puține sunt prilejurile în care Present Perfect apare în colocație cu *now* pentru a reduce decalajul temporar existent între cele două predicații ale frazei:

(131)	*"The death of Mr Fownes **has** <u>now</u> **given** me the opportunity I have long wanted, to make you happy…" (I, 184-5)*	*"Moartea domnului Fownes **îmi dă** <u>acum</u> prilejul demult dorit de a te face fericit…" (I, 189)*

Este de subliniat faptul că versiunea românească a exemplului scoate în relief apropierea față de intervalul discursului prin traducerea formei de Present Perfect cu forma de Prezent însoțit de adverbul deictic *acum*, echivalentul lui *now* din textul bază. Anterioritatea sugerată de cea de-a doua formă de Present Perfect din propoziția relativă este exprimată la nivelul părților secundare de propoziție, fără ca mesajul să piardă din ansamblul său semantic.

(132)	*"You will by this time be far on your way to the place I **have allotted** for your abode for a few weeks, till I **have managed** some particular affairs…" (I, 136)*	*"La această vreme, vei fi departe pe drumul tău spre locul pe care l-**am hărăzit** să-ți fie sălaș pentru cîteva săptămîni, pînă cind **voi termina** unele probleme personale…" (I, 126)*

O problemă aparte oferă exemplul 132, unde în subordonata temporală apare intercalată o relativă al cărei Present Perfect cu valoare continuativă concentrează atenția vorbitorului pe predicație în sine, pe acțiunea de a hărăzi, pentru a continua cu cea de-a doua formă de Present Perfect exclusiv perfectivă și deci aspectuală.

Valoarea continuativă a formei de Present Perfect se poate limita la includerea momentului t_0, dar se poate situa și în funcție de un alt reper amplasat pe segmentul axei cronologice posterior acestui moment t_o, ideea de anterioritate fiind raportată de data aceasta la timpul numit, în termenii gramaticii tradiționaliste, viitor.

Pentru exemplificarea unor astfel de situații vom recurge la extrsele 133, 134 și 135:

(133)	*"…'I shall, possibly, give you more particular instances of this, when we **have been** longer **acquainted**.'…" (II, 464)*	*"Poate că **voi fi în stare** să-ți dau mai multe în acest sens, cînd **vom fi fost** mai mult timp împreună." (II, 237)*
(134)	*"And when I **have** all my proud, and, perhaps, punctilious doubts **answered**, I shall have nothing to do, but to make my promise good, and you and myself equally happy…" (II, 286)*	*"cînd **voi avea** răspuns la îndoielile mele pline de mîndrie și poate prea meticuloase, nu-mi **va rămîne** nimic altceva de făcut decît să-mi țin promisiunea, devenind amîndoi la fel de fericiți, …" (II, 15)*
(135)	*"…'Well then,' said my master, 'we will pursue our intention, and ride out for an hour or two, as soon as I **have shewn** Mr Peters my little chapel.'…" (II, 373)*	*"- Ei, bine, continuă stăpînul, atunci ne vom aduce la împlinire intențiile și vom face o plimbare cu trăsura vreo oră sau două, de îndată ce **voi arăta** domnului Peters capela." (II, 114)*

În exemplele 133, 134 și 135 frazele temporale sunt construite conform tiparelor clasice de exprimare a anteriorității față de un reper situat posterior momentului t_o. Rolul formelor de Present Perfect este aspectual, subliniind în mod expres ideea de perfectivitate.

În versiunea românească această trăsătură se păstrează numai în cazul exemplului 133, următoarele două oferind o echivalare conform regulilor de concordanță proprii limbii române.

Chiar și în alte situații starea împărtășită de autor în urma unei predicații a cărei desfășurare are loc anterior perspectivei și chiar intervalului de discurs poate avea urmări incluzând momentul t_o, cum este cazul exemplului 136:

(136)	*"But, O my dear father, what inexpressible comfort **has** your letter **given** to me!" (I, 199)*	*"O, dragă tată, ce liniște de nespus mi-**a adus** scrisoarea ta!" (I, 210)*

În unele situații momentul t_o poate deveni momentul în care se recepționează mesajul, respectiv intervalul în care are loc citirea scrisorii. Asemeni temporalității epistolare latine (Lakoff 1970:347), viitorul este plasat în centrul axei temporale, iar forma de Present Perfect transmite ideea de continuitate.

(137)	*"What sufferings, what trials **have** you **gone through**! Blessed be the Divine Goodness, which has enabled you to withstand so many temptations! We **have** not yet **had** leisure…" (I, 198)*	*"Cîte suferințe, ce încercări **ai avut**! Binecuvîntată fie Providența care te-a întărit, făcîndu-te să reziști la atîtea ispite. Nu **am avut** încă răgaz…" (I, 207 + 208)*

În subsecțiunea aceasta am încercat o prezentare a valorii continuative a formei de Present Perfect, valoare scoasă în relief de alți factori discursivi care completează nuanțele discrete ale timpurilor verbale. Setul alcătuit din douăzeci și una de situații a contribuit la conturarea unei imagini clare a continuității exprimate prin intermediul acestui timp verbal.

4.2.1.4. Valoarea experiențială

Cel mai mare număr de forme de Present Perfect au o valoare experiențială datorată scopului pentru care a fost conceput romanul. Destinat a fi un model de comportare, o colecție de exemple de probleme ale vieții cotidiene a tinerelor domnișoare, romanul consemnează o serie de experiențe reușite dar și de nereușite ale personajului principal.

O situație desfășurată într-un moment din trecut neprecizat de un adverb temporal poate exprima o stare, o condiție, un eveniment care a constituit o experiență încărcată de ecouri pentru subiectul vorbitor.

Astfel, experiențele pot fi dintre cele dureroase, precum cea descrisă în citatul 138, sau fericite, așa cum este cazul din exemplul 139 și 140:

(138)	*"I must acquaint you, that instead of being carried by Robin to my father's I **have been** most vilely **tricked** and I am driven to a place which I am not at liberty to mention." (I, 129)*	*"Trebuie să te înștiințez că în loc să fiu condusă la tata, **am fost înșelată** în mod nemernic și dusă într-un loc pe care nu am voie să-l numesc." (I, 117)*

(139) *"…' I **have had**,' said she, '**a world of talk** with my master about you'. 'I am sorry', said I, 'that I am made of so much consequence as to be talked of by him.' (I, 78)*

*"- **Am vorbit** foarte mult cu stăpînul despre tine, mă anunță ea. - îmi pare rău că mi se dă atîta atenție și că persoana mea constituie subiect de discuție pentru el." (I, 50)*

(140) *"…'As to Lady Davers, who threatens to renounce me, I **have been** beforehand with her; for I **have renounced** her. I **have been a kind brother** to her.'…" (II, 297)*

*"Cît despre doamna Davers, care mă amenință, că mă va repudia, **i-am luat-o înainte**, căci am repudiat-o eu. **Am fost** un frate foarte bun pentru ea." (II, 28)*

unde raportul de anterioritate temporală este păstrat în ambele versiuni.
În extrasul 141:

(141) *"As I know the step I **have taken** will oblige her father, when he knows my motives, I **have directed** her to be carried to one of my houses…" (I, 138)*

*"Cum știu că hotărîrea **luată** îmi va aduce mulțumirile tatălui ei, cînd va afla motivele mele, **am dat dispoziție** să fie dusă la una din proprietățile mele…" (I, 129)*

Valoarea experiențială a verbului *to take* este atenuată prin transformarea construcției inițiale într-una de tip nominal.

Dacă experiența trăită de subiectul de persoana întâi poate fi echivalată perfect în unele pasaje ale traducerii conform exemplului 142:

(142) *"I am sorry to tell you, that **I have had a repulse** from Mrs Jones". (I, 172)*

*"Îmi pare rău că trebuie să-ți spun că **am fost refuzat** de doamna Jones." (I, 174)*

În alte situații (cf. ex. 143) versiunea română este cu totul inexistentă, ca în exemplul de mai jos:

(143) *"I to be a Jezebel with you, that **have used** you so well." (I, 164)*

-fără traducere în volum-

"Eu, să fiu o Jezebel pentru tine, eu, care m-am comportat atât de frumos cu tine."

O nuanță experiențială a formei de Present Perfect poate avea și un subiect la persoana a-II-a; în dialogul epistolar, autorul scrisorii schimbă perspectiva temporală atribuind-o destinatarului, conform exemplelor:

(144) *"Consider, sir, consider what you **have done**." (I, 187)*

*"- Gîndește-te, gîndeștete, domnule, la ce-**ai făcut**!" (I, 192)*

(145)	*"What you write **has given** me no small disturbance." (I, 201)*	*"Ceea ce-mi scrii m**-a tulburat** îndeajuns." (I, 212)*

Valoarea experiențială a formei de Present Perfect poate sublinia o suprapunere de situații formulate în aceleași tipare gramaticale, ca în exemplele de mai jos:

(146)	*" 'Indeed, Mrs Jervis', said Mr Longman, '…since I have known my master's family, I **have** never **found** such good management in it…" (I, 104)*	*"- într-adevăr, doamnă Jervis, interveni domnul Longman, … de cînd cunosc familia stăpînului meu, nu **am găsit** niciodată o conducere atît de bună…" (I, 85)*
(147)	*"Twenty contrivances **have been thought of** to let you know your danger; but **all have proved** in vain." (I, 261)*	*"Douăzeci de născociri **au fost încercate** pentru a te informa despre pericolul care te pîndește, dar toate s-**au dovedit** a fi în zadar." (I, 294)*

În aceste două exemple verbul de stare și cel care exprimă evenimentul acoperă același interval temporal; cu toate acestea, evenimentul poate implica, prin natura tematică a verbului, o caracteristică mai degrabă aspectuală decât una de experiență, și anume cea de frecventivitate.

Suprapunerea segmentului temporal descris de cele două Timpuri, Present Perfect și Past Tense apare și în cazul valorii experiențiale.

Astfel în exemplele:

(148)	*"You see what I **have suffered** by your forcing me in to my master…" (I, 93)*	*"Ați văzut cît **am suferit** pentru că m-ați forțat să mă duc la stăpîn…" (I, 71)*
(149)	*"…'pull off madam's shoes, and bring them to me. I **have taken care** of her others!" (I, 151)*	*"…scoate-i pantofii doamnei și adu-mi-i. I**-am pus bine** pe ceilalți."(I, 146)*

Perfectivitatea poate fi pusă în evidență recurgând la alternarea formelor de Present Tense Simple cu Present Perfect.

Experiențe de numeroase tipuri sunt introduse prin verbul *to hear*, care apare, conform gramaticilor secolului al XX-lea, ca verb de raportare folosit la forma de Present Tense Simple. Statutul acestui verb este complex, el îndeplinind mult mai multe roluri pe lângă acela de verb de comunicare. Verbul *to hear* este circumscris unor alte categorii de verbe ca, de pildă "the think group" sau "the learn group" (Collins Cobuild 1996:212).

În pofida precizărilor gramaticale, există numeroase cazuri în care verbul de raportare apare la forma de Present Perfect:

(150)	*"I **have heard** it said, That there can be no prudence without apprehension." (I, 192)*	*"**Am auzit** spunîndu-se că nu poate exista prudență fără frică…" (I, 200)*

(151)	*"Men complain, I **have heard**, of women's reserves…" (II, 307)*	*"**Am auzit** că bărbații se plîng de femeile rezervate, …" (II, 41)*
(153)	*"…'I **have heard**,' continued her ladyship, 'a mighty good character of your parents…' …" (II, 474)*	*"- **Mi s-a prezentat** o descriere foarte frumoasă a părinților tăi." (II, 251)*
(154)	*"I **have heard** that the hangman at an execution usualyy asks the poor creature's pardon, and then pleads his duty, and calmly does his office." (I, 146)*	*"… **am auzit** că întotdeauna călăul cere iertare bietei făpturi, invocînd datoria pe care o are, și apoi foarte calm, trece la execuție." (I, 139)*
(155)	*"Jewkes! Jewkes! [thought I '] I **have heard** of that name…" (I, 144)*	*"Jewkes, Jewkes, am repetat eu în sinea mea, numele **îmi părea cunoscut**,…" (I, 137)*

Uneori verbul de comunicare poate fi *to say*, ca în extrasul 156:

(156)	*"…'I will say, on my bended knees,' (and I kneeled down) 'that I **have been** a very **faulty**, and a very ungrateful creature to the best of masters: I **have been** very **perverse** and **saucy;** and **have deserved** nothing at your hands…" (I, 106-7)*	*"…voi spune în genunchi (și am îngenunchiat în fața lui) că **am fost** o făptură **vinovată** și foarte nerecunoscătoare în fața celui mai bun stăpîn, m-am dovedit perversă și impertinentă și **nu am meritat** nimic, din partea dumneavoastră,…" (I, 89)*

Constituită, în primul rând, pe sensul tematic al verbelor, dar și ținând seama de ceilalți factori contextuali, valoarea exprienţială a formelor de Present Perfect este recunoscută atât de gramaticile tradiționale, cât și de volumele documentate de semantică a temporalității engleze.

4.2.1.5. Valoarea rezultativă

Argumentând schema temporală a formelor de Present Perfect continuativ, conform căreia predicația are loc într-un segment anterior momentului de referință pe care îl include, formele cu valoare rezultativă subliniază efectele, consecințele predicației așa cum sunt percepute în momentul de referință. Acestea pot fi exprimate prin Present Perfect sau chiar prin Present Tense Simple.

Vom supune atenției exemplele 157, 158, 159 și 160 unde rezultatul apare gramaticalizat sub forma de Present Tense Simple ca precedând cauzele sale:

(157)	*"Can there be anything in a letter that **has convinced** such good people as you seem to be, of the justice of the writer's intentions…" (I, 138)*	*"Poate fi oare ceva într-o scrisoare prin care **au fost convinși** oameni ca dumneavoastră, atît de buni, de adevărul intențiilor celui care a scris-o…" (I, 129)*

(158)	*"…'No, I cannot forgive her neither. She **has given** me great disturbance; she **has brought** great discredit upon me, both abroad and at home; sha **has corrupted** all my servants at the other house; she **has despised** me for my condescension, and **sought** to run away with this ungrateful parson." (I, 226)*	*"Nu, nu pot să o iert încă, **m-a tulburat** foarte mult, **m-a dicreditat** în fața atîtor oameni**, a corupt** pe toți servitorii mei de la cealaltă casă, **m-a disprețuit** și **a căutat** să fugă cu nerecunoscătorul preot." (I, 244)*
(159)	*"I am very much displeased with the freedoms you **have taken** with my name to my house-keeper, as also to your father and mother…" (I, 63)*	*"Sînt foarte supărat din pricina libertăților pe care ți le**-ai luat** față de menajera mea, ca și față de părinții tăi." (I, 29)*
(160)	*"My lot is very hard, indeed! I am sure I would hurt nobody: and **I have been**, it seems, **guilty** of indiscretions, which **have cost** me my place, and my master's favour." (I, 91)*	*"- Soarta mea este foarte grea, într-adevăr, sînt sigură că nu voi jigni pe nimeni și se vede că **am fost vinovată** de indicreții, care m-**au costat** pierderea locului și a bunăvoinței stăpînului." (I, 68)*

În toate aceste exemplificări rezultatul situației exprimate prin Present Perfect urmează argumentațiile al căror efect îl reprezintă. Versiunea în limba română nu ridică nici un fel de dificultăți, deoarece folosirea Prezentului și a Perfectului Compus realizează distanța temporală accentuând, în același timp, rezultatul pe care-l are în vedere emițătorul.

Valoarea rezultativă a formei de Present Perfect își găsește materializarea într-o construcție nominală. Interesent de remarcat este faptul că segmentul axial suprapune, în acest exemplu, intervalul acoperit de Present Perfect și de Past Tense:

(161)	*"How **have I fought** for excuses to get from my lady, when he **came** to visit her in her apartment!" (I,204)*	*"Ce luptă **dădeam** pentru a găsi scuze ca să plec de lângă doamna, atunci când **venea** să o viziteze,…" (I,216)*

Există însă și exemple care prezintă mai întâi cauzele pentru a considera în final efectul predicației. În astfel de cazuri rezultatul poate fi exprimat prin prezent sau printr-o formă a viitorului și ordinea formelor temporale a fost gândită așa pentru a reliefa cât mai mult posibil forța rezultatului:

(162)	*"…and so he **has not been used** to be controuled and cannot bear the least thing that **crosses** his violent will…" (I, 278)la*	*"Așa că **nu a fost deprins** să fie controlat și nu suportă ca voința lui violentă să fie înfrîntă." (I, 316)*
(163)	*"You **have** so **surprised** me, that I **cannot** stand, nor hear, nor read!" (I, 184)*	*"- M-**ai surprins** atît de mult, încît nu pot să mă mai țin pe picioare, **nu pot** să mai aud, nu sînt în stare să citesc." (I, 189)*

(164)	*"… but I **have been** so long **in a maze**, that I can say nothing of this for the present." (I, 186)*	*"… dar **sînt** de atîta vreme uluită, încît nu pot să spun nimic pentru moment." (I, 192)*
(165)	*"This very gentleman (yes, I must call him gentleman, though he **has fallen** from the merit of that title) **has degraded** himself to offer freedoms to his poor servant: he **has** now **shewed** himself in his true colours, and, to me, nothing **appears** so black and so frightful." (I, 53 - 4)*	*"Acest gentleman (trebuie să-l numesc așa, deși și-**a pierdut** meritul de a i se spune astfel), s-**a înjosit** făcîndu-i avansuri bietei lui slujnice. și-**a dat** acum **arama pe față**, și pentru mine nimic nu pare mai întunecat și mai de speriat." (I, 16)*

Din punct de vedere sintactic, exemplele de mai sus prezintă rezultatul predicației din propoziția principală într-o propoziție subordonată care dă o reală valoare rezultativă celor prezentate.

Valoarea rezultativă a formelor de Present Perfect poate declanșa, poate fi la rândul ei impulsul pentru o nouă predicație și din acest motiv astfel de forme pot fi urmate de viitor sau de construcții perifrastice având o nuanță de viitor:

(166)	*"Well, said I,'**…you have done your part** Mr Robert, towards my ruin, very faithfully; and will have cause to be sorry, …" (I, 146)*	*"- Ei, bine, … ți-**ai jucat rolul**, domnule Robert, în privința ruinării mele cu multă credință și poate vei avea motive să-ți pară rău, …" (I, 139)*
(167)	*"…'What **have you said** to Robin?'said she;'the foolish fellow **is ready to** cry'…"(I, 146)*	*"- Ce i-**ai spus** lui Robin, întrebă ea, prostănacul **e gata să** plîngă, …" (I, 139)*

În unele cazuri însă, viitorul propoziției principale este înlocuit de Present Tense Simple:

(168)	*"Till I **have settled** two or three points of consequence with Lady Davers, I **do not think** myself at liberty to explain further my intentions in your favour." (I, 170)*	*"Pînă nu **aranjez** cîteva chestiuni cu doamna Davers, nu mă consider liber să-ți explic mai mult intențiile mele în favoarea ta." (I, 172)*

Că situația rezultantă din predicația exprimată printr-un Present Perfect nu poate fi amplasată într-un viitor foarte îndepărtat în raport cu momentul de referință se poate afirma în urma interpretării fragmentului 169:

(169)	*"…'Well, Mrs Jervis' said I, '**you have seen** all my store, and I will <u>now</u> sit down and tell you a piece of my mind." (I, 111)*	*"Ei, bine, doamnă Jervis, acum **ai văzut** bunurile mele, **vreau** să stau jos și să-ți spun ce am de gînd." (I, 95)*

unde forma de viitor este ancorată în apropierea momentului de referință prin intermediul adverbului deictic *now*. Versiunea în limba română oferă o interpretare greșită valorii acestui adverb întrucât îl transferă în tiparul formei de Present Perfect,

subliniind astfel caracterul perfectiv al acesteia, ori sensul cu care apare în textul original este cu totul diferit. Interpus între auxiliarul cu valoare modală folosit pentru formularea viitorului şi verbul propri-zis, rolul său este acela de a orienta perspectiva temporală spre viitor, şi nu spre trecut.

Rol preponderent perfectiv joacă *now* în exemplul de mai jos unde, suprapus pe forma de Present Perfect, subliniază rezultatul situației anterioare care, deşi este descrisă tot printr-un Present Perfect, s-a desfăşurat într-un interval mult anterior momentului de referință.

Înlănțuirea cauză-efect are trei elemente în cazul în discuție: cauza este reprezentată de degradarea la care s-a coborât gentleman-ul şi are două rezultate: unul focalizat pe persoana a-III-a, absentă în cazul narativ, căreia i se asociază o formă de Present Perfect pentru a sublinia distanța temporală şi un altul focalizat pe persoana întâi exprimat prin Present Tense Simple (nothing appears to me) pentru a arăta rezultatul încă acționând asupra autorului.

(170)	*"… and in a little time you* ***shall find*** *how much you* ***have erred*** *in treating, as you have done, a man, who was once…" (I, 203)*	*"… în scurt timp* ***o să vezi*** *cît* ***ai greşit*** *tratînd aşa cum ai făcut pe un om care a fost cîndva…" (I, 215)*

Precizam în paragraful introductiv al acestei subsecțiuni faptul că valoarea rezultativă a Present Perfectului poate fi reliefată de o formă de Present Tense Simple sau de una de viitor. Vom aduce în cele ce urmează un exemplu care probează valoarea în discuție a acestei forme, dar care este susținută tot de o formă de Present Perfect:

(171)	*"You and my good father may wonder you* ***have not had*** *a letter from me in so many weeks: but a sad, sad scene has been the occasion of it." (I, 53)*	*"Desigur că dumneata şi cu bunul meu tată vă minunați că de atîta timp* ***nu ați primit*** *nimic de la mine, dar o întîmplare tristă, foarte tristă m-a împiedicat." (I.15-6)*

Situând în centrul discuției destinatarul, el primeşte explicația pentru rezultatul de a nu fi primit o scrisoare de multe săptămâni, cauza fiind exprimată în funcție de universul discursiv al autorului scrisorii. Prezența celor doi poli ai comunicării prin scrisori, care implica o ruptură temporală prin mediul de comunicare, permite folosirea formelor de Present Perfect cu asemenea valori.

4.2.1.6. Valoarea frecventativă

Acceptată de cei mai mulți dintre lingvişti ca formă temporală, Present Perfect se poate combina cu diverse adverbe frecventative pentru a accentua trăsătura aceasta specific aspectuală. Aşadar, componenta aspectualitate din conținutul formei verbale în exemplul de mai jos:

(172)	*"I have nothing else to trust to; and though poor and friendless here, yet I* ***have*** *always* ***been taught*** *to value honesty above my life." (I, 62)*	*"… nu am nimic în ce să mă încred şi deşi mă văd săracă şi lipsită de prieteni aici, totuşi* ***am fost învățată*** *ca întotdeauna să pun preț pe onoare mai mult decît pe viața mea." (I, 29)*

este redată prin mijloace lexicale și anume prin adverbul nedefinit *always* interpus în structura formei de Present Perfect.

Adverbele frecventative nedefinite pot coexista nu numai cu formele de Present Perfect, ci și cu cele de Past Tense ca în exemplul:

(173)	*"Mrs Jewkes **took** me with her a little turn for an airing in the chariot and I **have walked** several times in the garden; but she was always with me." (I, 158)*	*"Doamna Jewkes m-**a luat** la un mic tur cu șareta. **M-am plimbat**, de asemenea, de mai multe ori prin grădină, dar întotdeauna a mers cu mine." (I, 156)*

Combinația celor două forme de timp gramatical Present Perfect și Past Tense și colocarea fiecăreia dintre aceste forme cu adverbe sau locuțiuni adverbiale dau ambelor forme caracter frecventativ.

Având în vedere posibilitățile de exprimare a frecventativității vom distinge atât situații de exprimare a iterativității cât și contexte in care este reliefată habitualitatea.

Distincția între aceste două nuanțe ale frecventativității se face, de cele mai multe ori, pe lângă clasa semantică a verbului, cu ajutorul adverbelor frecventative.

Iterative sunt acele situații repetabile, care nu acoperă o durată considerabilă de timp. în cazul exemplelor 174 și 175 adverbul frecventativ cu valoare numerală este cu mult mai sugestiv în versiunea inițială decât în cea în limba română, unde s-a recurs la o formulă prescurtată a adverbului subliniat:

(174)	*"…' **Thou hast been very impudent** to me once or twice to-day,, and art now worse that ever.' (II, 432)*	*"**Ai fost** de vreo două ori, azi, **neobrăzată** cu mine, iar acum te-ai comportat mai rău ca oricînd." (II, 194)*
(175)	*" Here my master **has been very rude** to me, once or twice.' (I,94)*	*"Stăpînul s-a arătat foarte violent, o dată sau de două ori cu mine." (I, 72)*

Un alt tip de adverb frecventativ este cel cu nuanță nedefinită, cum este cazul lui *often* din exemplele 176 și 177:

(176)	*"I **have** often **grudged** myself the affluence I **have lived in**, through my dear lady's goodness to me, while **they have lived** so hardly." (I, 70)*	*"… și adesea **mi-am făcut reproșuri,** gîndindu-mă că **eu trăiam** în belșug, datorită bunătății doamnei față de mine, în timp ce **ei o duceau așa de greu**." (I, 40)*
(177)	*"How often **have I experienced** this in my good lady's time; though but a dispernser of her bounty to the poor and the sick, when she made me her almoner!" (II, 389)*	*"De cîte ori nu **am experimentat** aceasta, cînd trăia buna mea doamnă, pe cînd vizitam pe cei săraci și bolnavi și le aduceam ajutoare de la ea." (II, 135)*

(178) *"…and often and often* ***has she made*** *me sing her an innocent song, and a good psalm too, and dance before her… and she* ***used to praise*** *me, and was good judge of such matters." (I, 108)*

"… și adesea ***intonam*** *cîte o melodie inocentă sau vreun psalm,iar uneori dansam, în fața ei. … Ea* ***mă lăuda*** *și era un bun judecător pentru astfel de manifestări." (I, 91)*

Caracterul repetabil al unor acte de comportament care au un impact plăcut asupra eroinei sunt subliniate nu numai de adverbe ci și de modalul *used to* folosit întotdeauna pentru accentuarea frecventativității în trecut. Apelul la acest modal este determinat de caracterul deosebit de subiectiv al mesajului vorbitorului.

Extrasul următor ar putea fi cuprins în subsecțiunea care tratează habitualitatea, deoarece prin utilizarea expresiei *now and then* se poate înțelege existența unui obicei care se desfășoară cu o oarecare regularitate "din când în când". Nu poate fi însă vorba despre așa ceva, deoarece componenta habitualitate implică, după opinia lui Comrie, căruia îi subscriem și noi, și existența unei alte trăsături aspectuale, durativitatea, contextualizata prin diferite mijloace. Tocmai această componentă - durativitatea - nu există în exemplul 179. Lipsa ei este ușor dedusă din folosirea cantitativului *few*, care, dacă nu reduce intervalul temporal, sugerează faptul că activitatea nu a avut mari rezultate, poate și din cauză că nu s-a desfășurat cu insistență.

(179) *"Some little essays I* ***have*** *now and then* ***made****; but very few have I finished.'…" (II, 513-4)*

- fără traducere în volum –
"Am scris din când în când unele mici eseuri; dar am terminat foarte puține dintre ele."

O situație specială de iterativitate este ilustrată în exemplul 180, unde adverbul frecventativ este înlocuit de un verb semelfactiv a cărui formă este repetată:

(180) *"Hush, my dear', said Mrs Jervis; 'you* ***have been in fit after fit****.'…" (I,96)*

"- Taci, draga mea, ***ai fost în leșin după leșin****…" (I, 75)*

Subsumată frecventativității, habitualitatea are o ocurență destul de redusă la nivelul acestui corpus. Ea poate fi explicitată prin exemplele 181 și 182. În aceste două ilustrări adverbul nedefinit este *sometimes.* În extrasul 181 nuanța de habitualitate va fi dedusă din adverbul temporal care conturează fundalul durativ *of late*.

(181) *"And when, of late, at home how* ***has he eyed*** *me with scorn sometimes!" (I, 204)*

"Cînd era acasă, de cele mai multe ori, ***mă privea*** *cu dispreț." (I, 216)*

În acest ultim extras habitualitatea implicată de forma de Present Perfect se realizează prin repetarea de trei ori a frecventativului *sometimes* în determinarea aceleiași forme verbale:

(182) *"…' Tell me the truth,' said he. 'Why, sir,' answered I, 'I* ***have*** *sometimes* ***hid*** *them under the dry mould in the garden; sometimes in one place, sometimes in another…'…"(I, 270)*

"- Spune-mi adevărul, repetă el.
- Păi, uneori le-am pitit în grădină, uneori, într-un loc, alteori, în altul, …" (I, 306)

Forma de Present Perfect este una dintre cele mai discutate și controversate forme tempo-aspectuale proprii limbii engleze.

în secțiunea aceasta ne-am propus o descriere a valorilor celor mai întrebuințate, menționând în unele locuri și diverse opinii, relativ mai noi, privind atât statutul cât și semantica acestei forme. Deși cele mai multe dintre abordările gramaticienilor vorbesc, în general de patru valori caracteristice formei de Present Perfect, în cercetarea de față am încercat să găsim argumentele cele mai convingătoare pentru a descrie două valori mult mai rar utilizate - valoarea narativă și valoarea continuativă.

4.2.2 Present Perfect Continuous

Forma de Present Perfect Continuous apare în corpusul studiat cu o frecvență mult mai redusă în comparație cu forma simplă.

În consecință și secțiunea care dezvoltă această formă dispune nu numai de un portofoliu mult redus de exemple, ci și de o varietate diminuata a valorilor proprii acesteia. În cele ce urmează vom prezenta câteva selecții de corpus care vor argumenta valorile narativă, nedefinită, continuativă, rezultativă și frecventativă asumate de forma de Present Perfect Continuous.

4.2.2.1. Valoarea narativă

Actul narației se poate produce și prin folosirea unor forme de aspect continuu pentru a scoate în relief durata desfășurării predicației. Elementul de particularitate al unei astfel de construcții constă în suprapunerea trăsăturii durativitate pe componenta temporalitate, suprapunere care întărește caracterul subiectiv al exprimării. O astfel de construcție precum cea subliniată din extrasul 183, în care verbul non-progresiv apare într-o structură progresivă:

(183)	*"…'I* ***have been thinking*** *very seriously, that Mr Williams would make you a good husband…'…" (I, 181)*	*"- știi,* ***m-am gîndit*** *serios că domnul Williams ar fi unsoț foarte bun pentru tine…" (I, 185)*

Considerând că accentuarea efectuată nu este suficient de convingătoare, subiectul vorbitor adaugă și un adverb de mod la gradul superlativ. Nu totdeauna forma de Preseent Perfect primește atenția cuvenită și, prin urmare, este situată în domeniul trecutului, în raport de simultaneitate temporală cu forma de Past Tense.

Extrasul prezentat în continuare oferă un exemplu de punere laolaltă în cadrul aceleiași fraze, ca in multe alte cazuri comentate deja, forme de Present Perfect și de Past Tense:

(184)	*"Mr Williams, Mrs Jewkes, and I,* ***have been*** *all three* ***walking*** *together in the garden; and she* ***pulled out*** *the key to the back-door, and opening it, we* ***walked*** *a little way in the pasture." (I, 187)*	*"Ne-****am plimbat*** *toți trei, domnul Williams, doamna Jewkes și cu mine, prin grădină, iar, la un moment dat, ea* ***a scos*** *cheia de la ușa din spate, a deschis-o, și-****am făcut cîțiva pași*** *prin pășune." (I, 193)*

Situată în preambulul celorlalte acțiuni, forma de Present Perfect Continuous *have been walking* pare să descrie un interval limitativ care se constituie în activitatea durativă pe parcursul căreia intervin celelalte două evenimente punctuale *to pull* și *to walk.*

Verbul utilizat cel mai des cu valoare narativă, pentru a sublinia cu mai multă insistență actul narațiunii în plin proces de desfășurare este *to tell.* Astfel *to tell* apare în episoade de discurs direct (cf. ex. 185) și de discurs raportat (cf. ex. 186):

(185)	*"…'Yes, I **have been telling** Mr Longman,' said my master, 'that I am obliged to him for his ready return to me…' …" (II, 480)*	*"- Da, i-**am arătat** domnului Longman, interveni stăpînul, că îi sînt recunoscător pentru că a acceptat să revină la mine atît de prompt…" (II, 257)*
(186)	*"I **have been telling** him, that he has done his part to my ruin." (I, 146)*	*"… i-**am zis** că și-a îndeplinit rolul în ruinarea mea…" (I,139)*

Versiunea in limba română a extraselor comentate până acum nu a ridicat probleme de traducere sau de interpretare. Exista totuși și unele pasaje din roman care au fost omise și printre acestea se află și contextul (cf. ex. 187) puțin lărgit care cuprinde și forma discutată în exemplele de mai sus.

(187)	*"…'I now tell you, this gentleman is: and though I **have been telling** him, I think not myself obliged to his intentions…'…" (II, 341)*	*- fără traducere în volum –* "…îți spun acum ce este domnul acesta: ș I deși îi tot spun, nu mă simt datoare față de intențiile lui…"

Asigurarea unei versiuni în limba română pentru fraza de mai sus nu ridică probleme deosebite de decodificare sau de interpretare și, din acest motiv, nu putem explicita nerealizarea acestei versiuni.

Redusă la aproximativ o cincime din volumul de exemple prezentate în cazul formei simple, valoarea narativă aparținând sistemului aspectual al formei de Present Perfect se rezumă, de fapt la două verbe care descriu actul narațiunii în plinul său proces de dezvoltare.

4.2.2.2 Valoarea nedefinită

Considerat ca fiind folosit pentru a introduce o situație și a vorbi despre aceasta, Present Perfect nedefinit poate accentua și caracterul durativ al situației progresive ca în exemplul:

(188)	*"This plot is laid too deep and **has been** too long **hatching**, to be baffled, I fear." (I, 145)*	*"Această uneltire este prea dibace și a fost de mult pusă la cale, pentru a putea scăpa de ea." (I, 137)*

unde construcția adverbială este grefată pe forma progresivă. Vorbitorul constată în momentul de referință, evident din folosirea formei de Present Tense Simple (*is laid*), rezultatul unei situații anterioare acestuia (*has been too long hatching*) care declanșează, în același moment de referință, un nou rezultat și anume o stare, aceea de teamă.

Versiunea în limba română pierde din caracterul complex al frazei originale prin omiterea formei de Present Tense Simple, care are aici rol de concluzie, *I fear.*

Tabloul general al valorilor formei de Present Perfect conține un număr relativ scăzut de ilustrări ale valorii nedefinite și, prin urmare, proporția de o formă continuă la unsprezece forme simple nu trebuie să surprindă.

4.2.2.3. Valoarea continuativă

Coloratura emoțională poate completa o formă de Present Perfect continuativ atunci când forma verbală este la aspectul continuu, ca parte a unui dialog în cadrul temporal reprezentat de Present Perfect. În replicile dialogului redat în exemplul 188 este interesant de urmărit apelul la cele două forme:

(189)	*"…'You have not seen him lately.' 'No that's true; but I* ***have been expecting*** *you here some time…'…" (I, 147)*	*"… nu l-ai văzut în ultimul timp? - Da, e-adevărat, dar* ***vă aștept*** *aici de mult." (I, 140 + 1)*

Adresarea la persoana a II-a cu forma de Present perfect implică faptul că vorbitorul, adresându-se interlocutorului său, recurge la o formulare neutrală, fiind interesat doar de faptul că un eveniment oarecare s-a produs și atât. Interlocutorul, devenit subiect vorbitor, dimpotrivă, simte necesar să întărească,ceea ce consideră important din punctul său de vedere - faptul că așteptarea sa durează de multă vreme, incluzând și momentul vorbirii.

În extrasul următor nuanța continuativă a formei *have been crying* este punctată de verbul de percepție *to see*, semnele unui asemenea proces fiind, probabil, evidente:

(190)	*"…'don't let the wench see you* ***have been crying****…' …" (I, 164)*	*"… nu lăsa fata să vadă c-****ai plîns****…" (I, 164)*

Valoarea experiențială exprimată de verbul de percepție *to see* creează punctul de pornire al dialogului care continuă cu afirmația implicând, în mod clar, suprapunerea momentului de referință cu cel al discursului, fapt ce conferă formei progresive nuanța de continuitate sub care am prezentat formele grupate în această subsecțiune.

Raportul exemplelor care susțin existența valorii continuative la nivelul formelor de Present Perfect este de o formă continuă la zece forme simple. în aceste condiții singura concluzie pertinentă este că forța de exprimare a continuității este cu mult mai redusă în cazul aspectului progresiv decât în cazul aspectului simplu. Utilizarea aspectului progresiv pentru sublinierea continuității nu este o necesitate, ci doar o posibilitate a emițătorului de a da mesajului său o puternică nuanță subiectivă.

4.2.2.4. Valoarea rezultativă

Consecințele unei situații caracterizată de un interval de desfășurare, pus în valoare de forma continuă, pot fi vizibile într-un interval posterior momentului vorbirii, interval gramaticalizat prin viitor ca în exemplul care urmează:

(191)	*"I* ***have been crying*** *so, that it* ***will be taken notice of*** *by my fellow servants as they come in and out…'…" (I, 57)*	*"-* ***Am plîns*** *atîta, încît ceilalți slujitori, tovarășii mei,* ***vor vedea*** *cînd intră și ies." (I, 21)*

O situație puțin deosebită de cele prezentate în această subsecțiune o reprezintă alăturarea, prin juxtapunere în cadrul unei fraze, a formei progresive de Present Perfect susținută de deicticul *just now*, urmat de un Past Tense:

(192)	*"My master* ***has*** *just now* ***been making*** *me play upon the harpsichord, and sing to it; and was pleased to commend me for both." (II, 361)"…'*	*"Stăpînul mi-****a cerut*** *să cînt la clavecin și din gură și a avut bunătatea să mă laude pentru amîndouă." (II, 99)*

Rezultatul acțiunii de a cânta acompaniindu-se la clavecin care, din punct de vedere cronologic, este anterioară stării de amabilitate, apare formulat la Past Tense. Raportarea anteriorității exprimate prin Present Perfect față de un Past Tense poate fi explicată prin perspectiva perfectivă a emițătorului care, situat în intervalul de referință, consideră întreaga situație ca depărtată de acesta.

Similar valorilor anterioare și în acest caz se păstrează un raport impresionant de șapte la unu între formele simple și cele aspectuale ale valorii rezultative. De data aceasta însă rezultatul nu mai are în mod necesar un suport reprezentat de Present Tense Simple.

4.2.2.5. Valoarea frecventativă

Datorită numărului redus de exemple ilustrative ale diferitelor nuanțe ale frecventativității nu mai este potrivită o distincție intre habitual și iterativ, operată deja la nivelul subsecțiunilor anterioare. Vom folosi termenul cel mai adecvat, fără a putea realiza o prezentare completă a frecventativității în cazul formei continue.

După cum am stabilit în secțiunea dedicată aspectualității, iterativitatea poate, alături de durativitatea exprimată prin diferite mijloace, să realizeze o formă compozită, precum cea din exemplul 193:

(193)	*"So one, and then another,* ***has been*** *since* ***whispering****…" (I, 79)*	*"și de atunci cînd unul, cînd altul tot* ***șușoteau****." (I, 52)*

Nuanța de durată este indusă de forma verbală însă caracterul iterativ al desfășurării acțiunii exprimată prin verbul *to whisper* este sugerat de succesiunea de subiecți participanți la dezvoltarea acțiunii în discuție, subiecți reduși la forma unor pronume nehotărâte.

Vom supune din nou atenției și versiunea in limba română a acestui exemplu, versiune care se distanțează considerabil de textul bază. Ideea de repetabilitate dezvoltată pe parcursul unui interval nedefinit care reiese din textul englezesc nu poate fi echivalată cu soluția de dezvoltare alternativă a acțiunii, dată de textul în limba română.

Colocația **adverb de timp nedefinit + Present Perfect Progressive** este realizabilă chiar și în cazul unor verbe non-progresive, cum este cazul în exemplele de mai jos unde acestea descriu sentimente sau joacă rol de verbe de percepție:

(194)	*"My master* ***has*** *often* ***been desiring*** *me to put you upon asking him to let you stay." (I, 94)*	*"… stăpînul* ***a dorit*** *să te conving să-i ceri să rămîi." (I, 71)*

Uneori verbul de percepție este neînsoțit de un astfel de adverb în textul bază, dar sensul frecventativ se poate detecta nu la nivelul frastic sau transfrastic, ci în contextul mai cuprinzător al capitolului romanului:

(195)	*"...'Lady Davers,' said he, '**has been hearing** your praises, Pamela...' ..." (II, 459)*	*"- Doamna Davers, interveni el, a auzit laude la adresa ta..." (II, 230)*

Desigur, pentru penultimul dintre exemple explicația unei astfel de colocații s-ar putea baza pe intensitatea forței emoționale atribuită verbului *to desire*. în ceea ce privește ultimul exemplu, verbul *to hear* poate, într-un asemenea context, sugera repetabilitatea situației descrise.

Secțiunea aceasta dedicată formelor de Present Perfect Simple și Present Perfect Continuous a adus în discuție o serie de amănunte cunoscute, dar a cuprins și multe elemente specifice nu numai discursului epistolar, ci și încărcăturii semantice a acestor două forme tempo-aspectuale.

Cercetarea s-a bazat pe un corpus cuprinzând peste o sută de exemple ale formelor menționate anterior, forme ale căror valori diferă considerabil în funcție de criteriul aspectualității. Proporția formelor continue este deosebit de redusă, comparativ cu formele simple. Dintre acestea cele mai numeroase exemple au inregistrat valoarea narativă și cea continuativă, la polul opus situându-se valoarea frecventativă.

În cazul formei dominant aspectuale gama de exemple a fost și mai mult diminuată, existând valori, precum cea experiențială care nici nu a putut intra în discuție.

În ansamblu, prezentarea acestor două forme este caracterizată de o simetrie a valorilor înregistrate, simetrie creată nu de corpusul avut la îndemână, ci de abordările gramaticale care au servit drept ghid în realizarea acestei secțiuni.

4.3. EXPRIMAREA RAPORTULUI DE POSTERIORITATE

În această subsecțiune vom analiza valorile unor forme verbale compuse care, în limitele constantei modale a indicativului (de acțiune reală) exprimă acțiuni ce urmează să aibă loc.

Punctul de origine al timpului cronologic viitor îl constituie în termenii teoriei temporale guillaumiene, cronotipul α desemnînd "timpul virtual și incident, care n-a existat, încă, în mod efectiv, dar care vine" Guillaume (1964:51). Canavan(1983:28) numește acest segment *not yet now* sau *the time after now*.

Vizualizînd segmentul axei cronogenetice situat după momentul enunțării, reprezentat prin adverbul deictic *acum*, formele tempo-aspectuale care gramaticalizează situațiile viitoare sînt numeroase și încărcate de valori temporale și modale în cazul ambelor limbi.

Situațiilor li se poate atribui calificativul "viitoare" dacă acestea pot fi asociate cu un punct sau un interval, situate pe zona de segment deja precizat.

Așadar, situațiile viitoare nu sînt fapte reale, ci doar fapte considerate de emițător ca fiind reale sau sunt rezultatul anticipației sau al speculației, deci, al unui proces psihologic și, din acest motiv există posibilitatea ca ele să devină fapte reale sau nu (Papp 1989:12). Ca rezultate ale unor procese psihologice, situațiile viitoare reflectă subiectivitatea emițătorului unui mesaj, imprimînd forme tempo-aspectuale utilizate pentru exprimarea ideii de viitor variate trăsături semantice modale, ca, de exemplu dorința, intenția, îndoiala, promisiunea, amenințarea sau alte trăsături de aceeași factură (Bîră 1974 :132).

Datorită incărcăturii semantice speciale a situațiilor sau evenimentelor viitoare precum și multitudinii de forme folosite pentru actualizarea noțiunii de viitor, literatura de specialitate cuprinde două orientări privind valorile formelor care exprimă ideea de viitor: pe de o parte se situează tradiționaliștii, care susțin temporalitatea noțiunii deja menționate, iar de cealaltă parte se situează structuraliștii, care suțin caracterul modal al acesteia.

În evoluția categoriei conceptuale a timpului "formele de viitor sunt cele mai recente. Multă vreme viitorul s-a exprimat prin mijloace lexicale, prin compliniri la tema de prezent, prin forme modale cu sens deziderativ sau potențial"(Wald 1969: 118). Aceste forme au dat viitorului nuanțele modale pe care le vonm exemplifica și analiza în secțiunile dedicate formelor de viitor.

4.3.1. *Viitorul temporal*

În limitele secțiunii de față vom aborda acele exemple în care forma verbală localizează intervalul sau momentul de desfășurare al unui tip de situație în segmentul posterior momentului discursului sau al scrierii scrisorii. Deoarece forma verbală ca atare nu este relevantă în interpretarea viitorului temporal, vom apela, unde contextul ne va permite și la alte elemente ale temporalității, sugestive în acest sens.

Întrucât relația de posterioritate se poate interpreta considerând criteriul localizării momentului de referință în domeniul trecutului sau al prezentului, vom prezenta această relație din două perspective diferite. Una dintre ele va fi cea conform căreia momentul de referință este situat în domeniul prezentului și cea de-a doua în cel al trecutului. în descrierea viitorului temporal vom folosi terminologia utilizată de numeroși gramaticieni (Swan 1981:250-8).

4.3.1.1. Perspectiva prezentă

În prezentarea formelor tempo-apectuale de până acum, pentru caracterizarea valorilor asumate de acestea, am considerat poziția coordonatelor temporale ca având o importanță decisivă în descrierea respectivelor valori.

În cazul discutării posibilităților de formalizare a situațiilor posterioare momentului discursului va trebui să fie avut în vedere criteriul perspectivei temporale prin care vom înțelege situarea momentului vorbirii în unul din cele două domenii temporale, în funcție de care vom distinge perspectiva prezentă și perspectiva trecută.

Perspectiva prezentă va fi reprezentată de localizarea vorbitorului în momentul vorbirii t_0 situat în axa prezentului. în limitele acestui segment vof fi avute în vedere forma de viitor pur, cu cele două variante ale sale - simplă și continuă -, formele perifrastice și, nu în ultimul rând, forma cunoscută în gramatica limbii române sub denumirea de viitor anterior.

4.3.1.1.1. Valoarea temporală pură

În gramatica tradițională formele de future, precum și cele din extrasele acestei subdiviziuni, sunt denumite forme pure de viitor. Am selectat pentru aceasta valoare doar propozițiile în care forma de viitor este construită cu auxiliarul **shall**, pentru subiectul exprimat prin persoana întâi, singular și plural și cu auxiliarul **will** la persoanele celelalte. Cazurile de acest tip sunt relativ reduse ca număr și pot include, pentru exemplificare propoziția următoare:

(196) *"I **shall enclose** a copy…" (I, 155)* — *"… **voi anexa** o copie…" (I, 150)*

În acest exemplu forma de viitor nu are nci un fel de adverb, sau alt element al temporalității:

(197) *"You **will wonder** to receive a letter from me, but I have two motives for writing." (I, 123)* — *"**Te vei mira** să primești o scrisoare de la mine, dar am două motive să-ți scriu." (I, 110)*

Actul predictiv este urmarea unui eveniment cauzat de vorbitor, eveniment al cărui motive sunt expuse în scrisoarea adresată "cinstitului domn Andrews".

Sunt însă și cazuri în care elementul temporal definit are o valoare deictică, ca în exemplul de mai jos, unde acest element al temporalității este reprezentat de un reper calendaristic:

(198) *"…'I **shall set out** next Tuesday or Wednesday…' …"(II, 387)* — *"**Pornesc** marți sau miercuri …" (II, 132)*

Intervalul viitor poate fi accentuat și prin mijloace sintactice, respectiv cu ajutorul unei propoziții subordonate temporale, a cărei principală conține forma de viitor, conform extrasului următor:

(199) *"My dear father and mother, when you **come** to this place… your hair **will stand on end**!" (I, 157)* — *"Dragă tată și mamă, cînd **veți veni** pe aici, o **să vi se facă** părul măciucă, …" (I, 154)*

Versiunea în limba română a acestui exemplu se bazează pe folosirea formelor temporale conform regulilor concordanței, diferind de versiunea originală, care reprezintă rezultatul constrângerilor acelorași reguli. Pe lângă diferențele impuse de regulile de concordanță mai poate fi semnalată și diferența de registru: varianta în limba română apelează, de această dată, la forma de viitor popular, mai potrivită pentru tabloul general de exprimare al personajelor din episodul descris.

În ciuda tiparului clasic, două dintre aceste exemplificări situează vorbitorul în momentul de referință lexicalizat prin adverbul deictic *now*, fapt ce amplasează situația verbală într-un interval foarte apropiat de cel al discursului.

Vom considera, în cele ce urmează, alte ilustrări în care formula viitorului pur apare în colocație cu adverbul *now*, pentru a aduce acțiunea ce urmează a se produce într-un moment cât mai apropiat de intervalul discursului:

(200) *"Now I **shall be happy**."(I, 68)* — *"Acum **voi fi fericită**." (I, 36)*

(201) *"We **shall** now **leave** the honest old pair, praying for their dear Pamela." (I,129)* — *"Acum **vom părăsi** pe cei doi bătrînei, lăsîndu-i să se roage pentru Pamela lor dragă…"(I,118)*

(202) *"…'Now, my dear,' continued he,' 'I**'ll tell** you how we **will direct ourselves** in this point…' …" (II, 390)* — *"Ei, bine, draga mea, **o să-ți spun** cum **o să ne orientăm** în această direcție …" (II, 136)*

Versiunile în limba română păstrează cu fidelitate forma temporală a verbului, în cazul exemplelor 201 și 202 și existența adverbului deictic, numai în cazul exemplului 201.

Nu la fel stau lucrurile cu alte versiuni în limba română ale acelorași combinații de **Timp + adverb deictic**. Astfel, vom supune atenției fragmentele de mai jos:

(203)	*"How procured* ***will be shewn*** *in the sequel." (I, 129)*	*- fără traducere în volum –* "Cum au fost obținute, se va arăta în cele ce urmează."
(204)	*"...but Jane, I doubt,* ***will forget*** *that; for, poor soul! she seldom prays for herself!" (I, 131)*	*"... cît despre Jane, mă îndoiesc, căci, biata de ea, de cele mai multe ori,* ***uită*** *să se roage și pentru ea." (I, 120)*

Din prezentarea paralelă a celor două versiuni, constatăm absența traducerii în limba română pentru primul caz; pentru cel de-al doilea, varianta originară este atât de mult transformată, încât Pure Future devine un Prezent cu valoare frecventativă care atenuează intențiile autorului, în timp ce versiunea originară prezintă o viziune prospectivă prin plasarea predicației în segmentul viitorului, versiunea românească sugerează mai degrabă o viziune retrospectivă, conferind formei de Prezent combinată cu locuțiunea adverbială frecventativă o nuanță habituală și nu una prospectivă.

Unul din extrasele în care echivalarea formelor de viitor este foarte corectă îl constituie exemplul următor:

(205)	*"...but said 'I am sure, so good a maiden God* ***will bless****; and though you return to your poor father again, and his low estate, yet Providence* ***will find*** *you out: remember I tell you so; and one day though I may not live to see it, you will be rewarded." (I, 131)*	*"... și mi-a spus: - Sînt sigur că o asemenea fecioară Dumnezeu* ***o va binecuvînta*** *și cu toate că te întorci la bietul tău tată și la locuința mizeră, totuși, Providența* ***te va găsi*** *, nu uita ți-o spun, și într-o bună zi, probabil nu voi trăi să văd, dar vei fi răsplătită." (I, 119)*

În partea finală a acestui extras, pentru păstrarea cadrului general, traducătorul recurge la o înlocuire a verbului *may*, și deci a modalității din versiunea de bază cu o formulă de viitor.

Deosebit de rar întrebuințată pe parcursul acestui roman este forma aspectuală din exemplul 206:

(206)	*"O dear Mr Longman', said I, 'you make me too rich; and yet I must be further indebted to you: for I* ***shall be*** *<u>often</u>* ***scribbling****."* (I, 131)	*- fără traducere în volum –* "O, dragă domnule Longman', spusei, 'mă fgaci prea bogată; cu toate acestea trebuie să-ți rămân îndatorată în continuare : căci <u>adesea</u> **voi mai scrie**."

Aceasta nu apare cu un adverb care ar putea fixa un anumit interval în segmentul viitorului. Ne aflăm în fața unui caz deosebit de rar, acela al unei combinații între perfectivitate și habitualitate, transmisă de adverbul nedefinit de frecvență *often*. și aici constatăm lipsa unei variante în limba română care să echivaleze textul sursă.

4.3.1.1.2. Valoarea predictivă

Forța predictivă a viitorului nu rezultă din alăturarea unui anume auxiliar subiectului, ci transpare din contextul mai larg în care poate fi detectată o formă a viitorului.

Convingerea vorbitorului care face un act de predicție este, de cele mai multe ori, exprimată de un verb de convingere cum ar fi *to assure*, *to belive, to expect*. Considerând prezența acestora în fraze al căror Timp conține auxiliarele specifice viitorului am extras spre analizare urmatoarele:

(207)	*"These are very civil reputable folks; and **you'll be safe** here, I assure you." (I, 135)*	*"Sînt oameni cumsecade, așezați și **o să fiți foarte mulțumită** aici, n-aveți teamă." (I, 125)*
(208)	*"You **will be very well used here**, I assure you, young gentlewoman', said the farmer's wife…" (I, 135)*	*"- O **să vi se poarte de grijă**, domniță, vă asigur, … spuse soția fermierului." (I, 125)*
(209)	*"…' you **will find** her as slippery as an eel, I assure you!'…" (I, 224)*	*- fără traducere în volum –* "…' o **vei găsi** alunecoasă ca peștele, te asigur!'…"

Versiunea în limba română este foarte apropiată de cea a textului bază în cazul primelor două ilustrări, însă, deși nu ridică probleme de echivalare nici ultimul dintre exemplele acestui set, traducătorul pare să fi omis soluționarea acestei fraze.

O altă posibilitate de subliniere a actului predictiv o constituie verbul *to believe* conform exemplului de mai jos:

(210)	*"… and I believe I **shall** never **live**, after I know it." (I, 157)*	*"Cred că, de-ar fi să aflu că s-a petrecut așa ceva, nu **aș mai fi în stare** să supraviețuiesc." (I, 153)*

Actul predictiv din textul de bază devine construcție ipotetică în limba română, fapt ce nu modifică foarte mult ideea generală a contextului.

Predicția mai poate fi transmisă prin verbul *to expect* sau construcția *to make no doubt*:

(211)	*"Now I expect you **will continue** this laudable regard to it in your answers to my question. (I, 269)*	*"Acum aștept **să continui** această atitudine lăudabilă în răspunsurile tale la întrebările mele." (I, 304)*
(212)	*"But I make no doubt I **shall sleep** purely to-night, and **dream** that I am with you, in my dear, dear, happy loft once more." (I,69)*	*"Nu mă îndoiesc că în noaptea aceasta **voi dormi** liniștită și că **voi visa** că sînt cu voi, iarăși, în draga, draga mea cămăruță de la mansardă." (I, 37)*

Construcției idiomatice *to make no doubt* traducătorul i-a găsit o formă foarte potrivită, nu numai ca sens, ci și ca formulă introductivă a unui viitor predictiv. Echivalentul românesc al verbului *to expect* nu dispune de capacitatea de a introduce o formă a viitorului, indiferent de nuanța acestuia.

Verbele de declarație pot, de asemenea, introduce o afirmație cu caracter predictiv:

(213)	*"She says she **will oblige** me." (I, 149)*	*"A declarat că-**mi va da**, căci vrea să mă îndatorească, ..." (I, 144)*
(214)	*"Well, this was a little saucy, **you'll say**!" (I, 92)*	*"Ei, bine, asta a fost olecuță cam impertinent, **veți spune**." (I, 69)*

Experiența anterioară a subiectului vorbitor poate fi sursa unui act de predicție, cum este cel introdus de verbul *to pity* din exemplul care urmează:

(215)	*"I pity you for the fatigue **you will have**." (I, 136)*	*"îmi pare rău c**ă… te vei simți** obosită." (I, 127)*

Uneori experiența anterioară constituie unicul argument în producerea actului predictiv, așa cum se întâmplă cu situația următoare:

(216)	*"Your perverse folly **will be** your ruin…" (I, 63)*	*"… nebunia-ți încăpățînată **va fi** ruinarea ta." (I, 29)*

În acest ultim exemplu apare din nou numai forma de viitor, fără nici un alt element care să sugereze predicția. Caracterul predictiv al formei de viitor va fi în acest caz, dictat, ca și în formularea originară, de experiența anterioară a autorului.

Formulări cu caracter predictiv vor fi considerate și acele situații în care auxiliarul *will* se combină cu subiectul exprimat prin pronume la persoana întâi:

(217)	*"**I will give** you a new instance of his goodness'. (II, 390)*	***"O să vă dau** un nou exemplu al bunătății sale." (II, 136)*

Întrucât în plan formal, limba română nu posedă un viitor al promisiunii sau al determinării emițătorului, cu greu se poate afla o modalitate de echivalare care să implice și trăsătura [+predicție] formei de viitor din limba română. Traducătorul recurge aici la viitorul de tipul habeo, în forma sa populară, care transmite, mai degrabă obligația sau intenția vorbitorului în raport cu o anumită situație verbală.

Valoarea predictivă a unei afirmații privind o situație ce urmează a se desfășura poate fi exprimată și cu ajutorul construcției idiomatice *to be going to*. Folosirea acestei expresii are un caracter subiectiv și accentuează certitudinea vorbitorului în privința realizării acțiunii construiotă pe o astfel de structură.

Foarte rar întrebuințată în ansamblul corpusului studiat, această formă apare, mai ales, în fragmentele de discurs direct:

(218)	*"…'I will have you come in with me; for she **is going to sit down** with my guests…' …"(II, 328)*	*"Vreau să mergi cu mine în casă, căci **va veni** să joace cărți împreună cu oaspeții mei." (II, 68)*

(219) *"And he rang for her; and when she came in, he said, 'MrsJewkes, I **am going to entrust** you with a secret.' …" (II,368)*

*"A sunat, iar cînd a intrat, i-a spus: - Doamnă Jewkes, **am să-ți încredințez** un secret." (II, 108)*

Distanța temporală relativ redusă a momentului de desfășurare a predicației față momentul de referință poate fi sugerată și prin diferite construcții lexicale, cum ar fi, de exemplu, *to be on the verge of, to be in the offing, to be ready to* și unele exemple extrse din limba română dintre care menționăm *a fi în pragul, a fi în ajunul, a fi gata să/de a.* înscrisă în aceeași categorie de instrumente ale formalizării viitorului este și construcția idiomatică din exemplul următor:

(220) *"**…**'Don't be uneasy, Goodman Andrews, your daughter **is in the way to** be happy!'…" (II, 326)*

*"- Goodman Andrews, fiica dumitale **este pe cale de a fi** fericită." (I, 66)*

căreia traducătorul i-a găsit un corespondent perfect în limba română. Corespondența se manifestă atât în planul expresiei, ideea de viitor fiind subliniată prin mijloace lexicale, cât și în planul conținutului, ambele construcții descriind un interval temporal atribuit segmentului posterior momentului de referință.

Actele de vorbire prin care locutorul își exprimă certitudinea, convingerea de nestrămutat privind desfășurarea unor acțiuni planificate a avea loc în viitor pot fi construite cu verbul *be* urmat de un infinitiv.

Datorită poziției sociale pe care o deține eroina principală o foarte mare frecvență de întrebuințare înregistrează, pe cea mai întinsă arie a romanului, formula de viitor care se bazează pe verbul *to be to*. De cele mai multe ori structura aceasta de viitor nu este scrisă de eroina principală, ci de Domnul B., personajul care deține puterea în microuniversul romanului și, deci, care este convins de realizarea acțiunilor planificate de el.

În propozițiile principale, forma aceasta implică obligativitatea impusă de un factor extern care poate fi o persoană, dar care poate fi dictată și de convențiile sociale. Persoana care indeplinește rolul de factor extern este, indiscutabil, stăpânul, a cărui prezență este menționată sau nu. Vom considera mai întâi extrasul de mai jos:

(221) *"…'Pamela,' said my master, ' you **are to** do with John as you please: you have full power.' …"(II, 481)*

*"- Pamela, mi se adresă stăpînul, **ești liberă** să-l folosești pe John cum vrei, ai putere deplină." (II, 260)*

unde se precizează participarea stăpânului în impunerea obligativității.

În cele mai multe dintre cazuri folosirea acestei formule de viitor se constituie ca un rezultat al deciziilor stăpânului. Din multitudinea de exemple posibile ne-am oprit asupra celor care vor fi citate spre interpretare:

(222) *"All my fellow-servants have some notion, that I **am to go away**…" (I, 79)*

*"Toți tovarășii mei, slujitorii, au auzit că **aș pleca**, …" (I, 51)*

(223) *"Pray, Mrs Jervis, **are we** to lose Mrs Pamela?" (I, 79)*

*"- Vă rugăm, doamnă Jervis, spuneți-ne ce se aude, **o s-o pierdem** pe doamna Pamela?" (I, 52)*

(224)	*"It is now Monday, Mrs Jervis, and I **am to** go away on Thursday morning betimes." (I, 109)*	*"… azi este luni, iar eu **plec** joi dimineață devreme …" (I, 93)*
(225)	*"This is Wednesday morning, and I **am to set out** to you to-morrow morning." (I, 114)*	*"Azi e miercuri dimineață, iar eu **trebuie să pornesc** spre voi mîine în zori." (I, 99)*
(226)	*"**Am I to be beaten** too?"(I, 163)*	*"**Trebuie să fiu** și bătută?" (I, 163)*
(227)	*"…'I am told you will serve me, whether I will or not; but I turn you over altogether to my wife here: and she **is to do** by you as she pleases.' …" (II, 482)*	*"Am fost informat că vrei să mă servești, fie că eu doresc sau nu, dar te pun total la dispoziția soției mele și **ea te va folosi** cum va pofti." (II, 260)*

Cu toate că, structural, aceste exemple prezintă, în versiunea in limba engleză o modalitate comună de exprimare a viitorului, versiunile lor românești nu recurg la echivalentul obișnuit al verbului *to be to*, respectiv, *a urma să.*

Astfel, nuanța de obligativitate atribuită acestui auxiliar, este lexicalizată în unele din versiunile în limba română, conform ex 225 și 226. În alte cazuri, se face apel la diferite timpuri verbale, cum ar fi prezentul care este urmat de un adverb al timpului cronologic (cf. ex. 224), sau viitorul popular (cf. ex. 223) și viitorul pur (cf. ex. 227), sau chiar la forme aparținând altor moduri, cum ar fi , de exemplu, modul condițional (cf. ex. 222).

Vom semnala existența unei situații singulare în care forma aceasta apare în subordonata temporală (cf. ex. de mai jos), unde obligativitatea este echivalată în limba română prin același verb, *a trebui*:

(228)	*"And that I **shall** better **know** what to do after to-morrow, when **I am to appear** before a very bad judge." (I, 65)*	*"și că după ziua de mîine cînd **va trebui să apar** în fața unui judecător prost, **voi ști** mai bine ce să fac, …" (I, 32)*

Obligativitatea în efectuarea unei acțiuni își poate avea originea într-o multitudine de factori, dintre care considerăm valabil pentru acest context pe cel reprezentat de convențiile sociale, cărora vorbitorul, în cazul nostru, eroina și autorul scrisorilor, trebuie să li se supună:

(229)	*"I **am to return** these visits singly; and there were eight ladies here, of different families." (II, 515)*	*- fără traducere în volum –* "**Urmează** să răspund acestor vizite, de una singură; și[unde mai pui că] aici au fost opt doamne din familii diferite."

Schibsbye (1970:76) atribuie construcției *to be to* un sens secundar, acela de a exprima o datorie morală din partea vorbitorului. Această valoare este ilustrată prin exemplul:

(230)	*"But **I am to tell** you of my new dress to-day." (I, 87)*	*"Dar acum **trebuie** să vă povestesc despre rochia mea nouă." (I, 63)*

și este tradusă tot printr-o formă de subliniere a obligației, verbul *a trebui.*

Construcția idiomatică *to be about to* este considerată de cei mai mulți dintre autorii volumelor de gramatică drept o alternativă pentru *to be to.*

Martin Joos precizează o trăsătură în plus a acestui "quasi-auxiliar" și anume de a considera desfășurarea evenimentului ulterior ca fiind garantată și, în plus"represents it as imminent and perhaps even threatened, and furthermore it allows that the event may be forestalled" Martin Joos (1968: 23). Așadar, formula *to be about to* are o mai mare forță de exprimare a unui eveniment iminent. Forța subiectivă a locutorului este cea care impune apelul la o astfel de construcție, în :

(231) *"Forgive, sir, the spirit your poor servant **is about to** shew in her answer to your ARTICLES." (I, 227)*

*"Iertați, domnule, spiritul în care **va fi** răspunsul bietei dumneavoastră serve, la propunerile ce-i faceți." (I, 246)*

Ținând seamă de cele precizate în introducerea exemplului 229, va trebui să admitem că versiunea românească pierde mult din latura subiectivă a acestei exprimări, prin recursul la forma de viitor simplu.

Certitudinea vorbitorului în exprimarea unui act predictiv este mult accentuată prin formula cunoscută sub numele de Future Perfect, construcție care cumulează atât componenta temporală cât și pe cea aspectuală. Prin urmare, perfectivitatea poate interacționa cu formele verbale care localizează o situație verbală în segmentul posterior momentului de referință situat în sfera prezentului.

Această formă apare în romanul "Pamela" în structuri sintactice diferite, atât în propoziții principale cât și în subordonate. Frecvența de utilizare în propozițiile principale este destul de redusă și poate fi exemplificată printr-o frază extrasă din pagina de jurnal al cărei titlu este "Friday night":

(232) *"Perhaps **you'll have had** too much reason already to confirm you in the truth of it." (I, 262)*

*"Poate că **ai avut** destule motive ca să-ți confirme că ce e scris aici este adevărat." (I, 294)*

(233) *"...'Then, sir, if you will indulge me with your company, I **will take an airing** in your chariot now-and-then: and when you return from your diversions, I **shall have** the pleasure of receiving you with chearful duty; as I **shall have counted** the moments of your absence.'..." (II, 299)*

*"Dacă o să am bucuria să mă întovărășiți, **voi face** cîteodată **o plimbare** cu trăsura, iar cînd vă veți întoarce acasă de la preocupările și distracțiile dumneavoastră, voi avea plăcerea să vă întîmpin cu voioșie și grijă, așa cum se cuvine, căci **voi număra** clipele absenței voastre, așteptînd cu nerăbdare întoarecerea." (II, 31 + 32)*

Soluționarea pentru limba română a perfectivității față de un moment de referință viitor nu este corectă, din punctul de vedere al alegerii corespondentului gramatical. în cazul exemplului 232 versiunea mai potrivită pentru limba română ar fi trebuit să fie *vei fi avut*, însă această formulă ar fi dat un caracter dubitativ frazei,

alterând mult mesajul din limba bază. Folosirea acestui Perfect Compus reușește să sublinieze numai caracterul perfectiv al situației verbale, fără a implica și amplasarea emițătorului în axa viitorului, de unde acesta are o imagine retrospectivă asupra situației verbale.

Traducerea, la nivelul fraze din exemplul 233, nu pierde prea mult din conținutul său semantic. Singurul neajuns îl constituie faptul că soluția oferită nu reușește să sugereze schimbarea celui care observă perspectiva temporală.

Formula perfectivă în varianta engleză face trimitere la temporalitatea epistolară latină, în care observatorul, destinatarul sau cititorul era cel care dicta raporturile deictice și nu autorul scrisorii, cum se intâmplă în sistemul limbii engleze.

Așadar, această transferare a deixis-ului din planul autorului/expeditorului în planul destinatarului subliniază convingerea autorului că mai importantă este, în acest caz, opinia destinatarului decât a sa. în plus, transferul deixis-ului poate implica și faptul că autorul este prezent, de fapt, la citirea scrisorii și, într-o asemenea interpretare, cei doi poli ai comunicării vor avea o perspectivă și un sistem deictic identic.

Celălalt exemplu de folosirea formulei perfective ilustrează apariția acesteia într-o propoziție subordonată temporală:

(234)	*"…'…but appear only so, as that I may not be a disgrace to you, after the honour you* ***shall have done*** *me, in giving me a title to be called by your worthy name…' …" (II, 300)*	*" … … după onoarea pe care mi-****ați făcut****-o, dîndu-mi un titlu și nu un nume de valoare, să-mi îngăduiți să nu mă îmbrac prea elegant, ci doar cuviincios ca să nu par chiar o rușine pentru dumneavoastră." (II, 33)*

Versiuneaî limba română a formelor de Future Perfect are un element comun în exemplele 231 și 232: folosirea Perfectului Compus pentru echivalarea formelor discutate. Propozițiile subordonate care au în componența lor forme de Future Perfect sunt de diverse tipuri.

În versiunea în limba română, în cele mai multe dintre exemple trăsatura [+perfectivitate] este omisă, cu toate că există o formă gramaticală corespondentă celei din limba engleză.

Deși mult mai rar, in general, perfectivul în discuție apare și în propoziții relative:

(235)	*"…'Possibly, sir, a good-humoured lady will now-and-then drop in; and if so, I hope to behave myself in such a manner, as not to add to the disgrace you* ***will have brought*** *upon yourself…' …" (II, 300)*	*"Poate că vreo doamnă mai bine dispusă va veni cîte odată și atunci sper să mă comport în așa fel, încît să nu mai adaug ceva la dizgrația pe care v-****ați adus****-o singur, …" (II, 32)*

Ca și în ilustrarea precedentă și aici Viitorul II este evitat, versiunea română folosind pentru echivalare forma Viitorului I.

Un caz particular de echivalare îl oferă tot Future Perfect din exemplul de mai jos:

(236)	*”…’Will not these be cutting things to my fair one, to whom the condition you will then be raised to,* ***will have given*** *some pride?’ …” (II, 297)*	*“Nu vor fi săgeți dureroase pentru preafrumoasa mea, atunci cînd noua situație îi* ***va insufla*** *oarecare mîndrie?” (II, 29)*

în care forma din textul bază este echivalată cu Viitorul I, însă echivalarea scoate la iveală și transformarea sintactică prin care relativa de origine devine o subordonată temporală.

4.3.1.2. Perspectiva trecută

Sistemul formulelor de exprimare a posteriorității față de un moment de referință prezent are, la nivelul limbii engleze, un sistem paralel corespunzător primului, dar al cărui moment de referință îl reprezintă un reper situat în sfera trecutului.

În subdiviziunea următoare vom analiza câteva dintre modalitățile de exprimare a posteriorității în funcție de un reper situat în domeniul trecutului și valorile implicate de aceste modalități.

4.3.1.2.1 Valoarea temporală a formelor de viitor

În cazul romanului “Pamela” paralelismul nu este perfect întrucât din cele șase formule prezentate în paragrafele anterioare numai trei găsesc forme corespondente în sfera trecutului. Prin urmare, în această subdiviziune vom prezenta numai formule exemplificatoare pentru Future in the Past, Going to Future in the Past și Was/were to.

Dependente prin definiție de momentul de referință situat în sfera trecutului, formele timpului Future in the Past vor apărea totdeauna în propoziții subordonate a căror principală va avea predicația exprimată printr-un timp al trecutului.

În cele mai numeroase dintre exemplele selectate pentru această secvență a lucrării, formele de Future in the Past sunt incluse în propoziții subordonate completive directe construite după verbe ca *to think, to expect, to hope.*

Caracterul memorialistic al prozei construită în tiparul epistolar permite narațiunii recursul la utilizarea verbului *to think*:

(237)	*“Sometimes I thought I* ***would leave*** *the house , and go to the next town and wait an opportunity to get to you…” (I, 56)*	*“Uneori, îmi venea în minte* ***să părăsesc*** *casa, să mă duc în orașul vecin și acolo să aștept o ocazie ca să pot ajunge la voi.” (I, 20)*
(238)	*“And as poor Mrs Jervis depended upon him, through misfortunes that had attended her, I thought it* ***would be a sad thing*** *to bring his displeasure upon her for my sake.” (I, 57)*	*“și cum biata doamnă Jervis depindea de el prin nenorocirile care s-au abătut asupra ei, m-am gîndit că* ***ar fi trist*** *ca din cauza mea, el să fie supărat pe ea.” (I, 21)*

Cum valoarea contextuală a verbului *to think* este aceea de a exprima o atitudine, traducătorul a formulat în acest prim caz, o foarte sugestivă expresie atitudinală.

Folosim aici termenul "expresie" în accepțiunea sa largă, precizată de Dumistrăcel (1997:5), prin care înțelegem expresia ca modalitate de formulare a mentalului. Revenind, vom arăta că această expresie nu poate fi urmată decât de o formă a conjunctivului, ceea ce dă mesajului o nuanță ipotetică, de incertitudine față de situația plasată în viitor.

În al doilea exemplu însă, sensul verbului de raportare este echivalentul românesc cel mai frecvent al verbului din engleză. Din nou însă nuanța ipotetică este păstrată prin redarea formei de Future in the Past printr-un condițional.

Limba română nu dispune de o formă gramaticală care să corespundă viitorului în trecut, însă beneficiază de mijloace de redare a conținutului semantic implicat de un astfel de Timp aparținând sistemului limbii engleze.

Unul dintre aceste mijloace este cel întrebuințat tot după un verb atitudinal, ca în exemplul:

(239)	*"…as I hoped this **would be** my last interview." (I, 107)*	*"… cum speram că **avea să fie** ultima întrevedere…" (I, 90)*

unde soluția aleasă poate fi considerată ca un echivalent care sugerează trăsăturile semantice subsumate formei de Future in the Past, respectiv momentul de referință este situat în sfera trecutului și perspectiva vorbitorului este de tip prospectiv. Dacă traducătorul ar fi folosit viitorul simplu, conform regulilor de concordanță ale limbii române, fără a introduce un "viitor în trecut", fabricat din imperfectul auxiliarului **a avea + conjunctiv**, atunci versiunea în limba română nu s-ar fi depărtat de cea originală. Folosirea lui **avea + cojnunctiv** adaugă o trăsătură semantică nouă contextului dat, aceea de acțiune planificată, sens inexistent în textul bază.

Pentru aceeași posibilitate de echivalare a viitorului în trecut optează traducătorul și în propoziția independentă construită după verbul de atitudine *to resolve*:

(240)	*"I resolved… **I would apply** myself to the mistress of the house, and tell her my case, and refuse to go further." (I, 143)*	*"M-am hotărît … **aveam să mă adresez** stăpînei hanului și să-i povestesc cazul meu refuzînd să merg mai departe." (I, 136)*

În acest exemplu forța descriptivă a formei de Future in the Past este scoasă în evidență de contextul în care este folosită și anume, descrierea unui program personal, conform căruia eroina urma să îndeplinească mai multe acțiuni a căror formă de viitor în trecut apare exprimată eliptic, reduse fiind doar la infinitivul verbului noțional.

Alegerea versiunii corespondente formelor de Future in the Past oscilează, ca și în situațiile anterioare, între prezentul conjunctivului și cel al condiționalului românesc, folosite după alte verbe de atitudine.

Astfel, în 241 se optează pentru conjunctiv, iar în 242 pentru condiționalul optativ.

(241)	*"I went with great terror; for I expected he **would be** in such a fine passion with me for my freedom of speech in the green room…" (I, 114)*	*"M-am dus cuprinsă de o mare teamă, căci mă așteptam **să-l găsesc** furios, după vorbele mele slobode din magazie." (I, 99)*

(242)	*“I was sure… that their landlord himself* ***would not be*** *against it…” (I, 143)*	*“Am* ***adăugat*** *că nici moșierul* ***nu ar avea*** *nimic împotrivă, …” (I, 134)*

Setul de exemple destinat descrierii valorilor formei de Future in the Past cuprinde și un exemplu de subordonată completivă directă construită după un verb de comunicare:

(243)	*“Mr Williams said … he* ***would send*** *a messenger with a letter to my father and mother.” (I, 188)*	*“Domnul Williams a spus … că* ***va trimite*** *o scrisoare tatei și mamei.” (I, 194)*

Acesta este unul din puținele cazuri, la nivelul întregului roman, în care posterioritatea față de un moment din trecut se echivalează prin Viitorul I.

O altă modalitate de exprimare a unei situații posterioare momentului de referință amplasat în sfera trecutului o materializează și construcția perifrastică bazată pe aspectul progresiv al verbului *to go*.

În cele mai multe dintre observațiile cuprinse în literatura de specialitate se precizează ca trăsătură distinctivă a acestei formule este faptul că intenția vorbitorului nu este transformată în realitate. În exemplu 244 afirmația anterioară își demonstrează valabilitatea în contextul imediat.

Vom remarca valabilitatea adevărului acestei precizări și în citatele 245 și 246, unde inserarea în varianta românească a adverbului *tocmai* exprimă clar nerealizarea acțiunii de a răspunde:

(244)	*“…and therefore…I began to tamper with the farmer and his wife and* ***was going to*** *represent my case to them when the farmer interrupted me…” (I, 137)*	*“De aceea, … m-am gîndit să mă apropii de fermier și de soția lui,* ***intenționînd*** *să le înfățișez situația mea. Dar fermierul m-a întrerupt …” (I, 127)*
(245)	*“He* ***was going to reply****…”(I, 187)*	*“El* ***era*** *tocmai* ***pe punctul de****-a răspunde …” (I, 192)*
(246)	*“…’Why our hearts are almost broken, and we* ***were going to drag*** *the pond for you, believing that you had drowned yourself.’ …” (I, 216)*	*“Inimile noastre sînt sfărîmate, și tocmai* ***aveam de gînd*** *să secăm lacul pentru a vă găsi, crezînd că v-ați înecat, …” (I, 231)*

În unele cazuri intenția netransformată în realitate nu este sprijinită de nici un fel de adverb, ca în exemplul 247:

(247)	*“He* ***was going to speak****; but I said, to drive him from thinking of any more…” (I, 274)*	***“Era pe punctul de*** *a vorbi, dar am spus, pentru a-i îndepărta gîndul…” (I, 312)*

Contextul întregii fraze confirmă gramatical destrămarea intenției inițiale a subiectului prin construcția adversativă existentă.

Versiunile românești ale acestor extrase oferă o gamă mai dezvoltată de mijloace lexicale folosite în echivalarea acestei perifraze englezești. Astfel, pe rând, se apelează la

forme gerunziale, la forme temporale, cum ar fi Imperfectul, la expresii de tipul *a avea de gând să*, *a fi pe punctul de* a care apar în colocație cu adverbul temporal *tocmai*.

Intenționalitatea poate fi, de asemenea, o valoare atribuită construcțiilor idiomatice, însă situațiile de acest tip au o ocurență deosebit de rară.

Un exemplu singular, atât în planul formei cât și în cel al conținutului, este cel de mai jos:

(248)	*"...'Wicked girl', added he, ' to tempt a man to undo himself, at a time when* ***I was on the point of making*** *him happy for his life!'..." (I, 224)*	*- fără traducere în volum -* "... 'Ce fată rea', a adăugat el,' să faci un om să se dezică de sine tocmai când eram pe punctul de a-l face să fie fericit pe viață!' ..."

Dacă structuri de tipul celor menționate anterior apar cu o oarecare regularitate pe parcursul romanului, expresia *to be on the point of* nu poate fi găsită decât în acest caz unic. Tocmai unicitatea acestei formulări care și-ar fi putut afla un corespondent aproape identic în limba română prin expresia aproape literal tradusă - *a fi pe punctul de a*, a fost omisă din versiunea românească a romanului.

Există însă și situații diferite de cele prezentate în paragraful anterior, unde expresia idiomatică își găsește corespondentul perfect în limba română. De aceea ne vom opri acum asupra următoarelor două cazuri:

(249)	*"Mr Williams* ***was going to speak****: and he said..." (II, 342)*	*"Domnul Williams* ***era pe punctul de*** *a vorbi, dar stăpînul a intervenit: ..."(II, 88)*
(250)	*"...'But I* ***was going to say****,' said Mr Longman 'that all your honour's old servants are now happy, but one.' ..." (II, 481)*	*"-* ***Vroiam să spun****, continuă domnul Longman, că toți servitorii sînt fericiți, cu excepția unuia." (II, 259)*

În aceste contexte trăsătura distinctivă a formei perifrastice în discuție se atenuează prin însuși contextul creat de autorul englez.

Soluția preferată pentru traducere a fost diferită pentru fiecare din aceste două cazuri. Pentru a se păstra nuanța descriptivă s-a recurs, pentru primul caz, la o expresie cu ton de intenționalitate (cf. ex. 249), pe când pentru cel de-al doilea s-a înlocuit intenționalitatea cu modalitatea, focalizându-se aspectul atitudinal subiectiv privind temporalitatea și nu latura temporală ca atare.

Relația de posteritate față de momentul de referință situat în sfera trecutului poate fi subliniată și cu construcțiile perifrastice care includ auxiliarul *to be* urmat de prepoziția *to* și infinitivul verbului de conjugat. Deși valoarea semantică a formulei în discuție accentuează atitudinea de subordonare a subiectului fie unor convenții sau unor regulamente, fie chiar și unor porunci, totuși în cadrul corpusului pot fi exemplificate alte valori care pot fi atribuite acesteia.

Astfel**,** în exemplul de mai jos:

(251)	*"I* ***was*** *soon* ***to go*** *away..." (I,99)*	*" ...* ***aveam să plec*** *curînd ..." (I, 78)*

formula în atenție prezintă o valoare narativă fiind extrasă din conținutul descriptiv al epistolei și este redată în limba română prin structura compozită care conține verbul *a avea* la Imperfect și conjunctivul verbului noțional.

Varianta românească se armonizează cu tipul de discurs precizat anterior și în plus în planul conținutului reprezintă echivalentul perfect al construcției perifrastice engleze.

În exemplul 252:

(252)	*"You knew I had reason to think that I **was to be carried** to my father's…"(I, 146)*	*"știai prea bine că aveam toate motivele să cred că **voi fi dusă** la tatăl meu…" (I, 139)*

aceeași structură gramaticală apare într-o subordonată completivă directă și nu într-o independentă asemenea ilustrării precedente.

Formal, structura care exprimă viitorul este aceeași și, de aceea, soluția în limba română rămâne identică în ambele situații, putând conchide astfel că raportul sintactic nu influențează raportul temporalității.

Dacă în interpretarea temporalității vom avea în vedere nivelul sintactic care nu afectează relațiile cu caracter temporal sau cronologic, vom preciza faptul că această formă apare și în propozițiile relative. Aceasta este situația exemplului următor unde relativa apare în raport de juxtapunere cu o altă relativă anterioară din cadrul aceleiași fraze.

(253)	*"I then mention Mrs Jewkes's wicked reports raised to frighten me, that I **was to be married** to an ugly Swiss; <u>who was to sell me on the wedding day to my master.'</u>…" (I, 272)*	*"Am menționat apoi spusele nemernice ale doamnei Jewkes menite să mă înspăimînte că, **aveam să fiu căsătorită** cu un elvețian urît." (I, 308)* [care urma să mă vândă stăpânului meu în chiar ziua căsătoriei…]

Versiunea românească diferă de cea din textul bază prin trunchierea cu care traducătorul renunță la aflarea unei soluții pentru transpunerea celor două relative juxtapuse. Temporalitatea în propoziția relativă sugerează raportul de posterioritate a situației descrise, asigurând structurii gramaticale analizate o valoare descriptivă specifică acestui tip de propoziții.

Dacă vom considera nivelul narativ în interpretarea textuală, vom aduce în discuție exemplul următor:

(254)	*"I thus proceeded: 'I saw nothing **was to be done**…' …" (II, 431)*	*"… am început să povestesc: - Văzusem că nu **era nimic de făcut** …" (II, 191)*

Acesta include forma perifrastică descrisă în cadrul acestei subdiviziuni care apare folosită într-un discurs direct.

Traducerea românească oferă o soluție care nu pare a fi una dintre cele mai reușite. Nepotrivirea sa cu cadrul general al discursului constă în transpunerea formei de Past Tense cu conotația sa narativă în forma de Mai Mult Ca Perfect care manifestă mai degrabă o forță de subliniere a anteriorității. O versiune care să traducă Past Tense cu Imperfect sau Perfect Compus ar fi fost cu mult mai acceptabilă pentru introducerea perspectivei prospective necesară formelor gramaticale care au legătură cu segmentul posterior al axei cronotetice.

În încheierea acestei analize vom proceda, ca și într-una din secțiunile anterioare, la discutarea unor valori subsumate acestei construcții perifrastice și anume, cea insistând asupra caracterului iminent al situației verbale exprimate prin *to be about to*.

De această dată versiunea în limba țintă a extrasului 255 subliniază iminența acțiunii printr-un verb aspectiv cu valoare incoativă: *a se pregăti* + conjunctiv.

(255)	*"...'Jezebel' said I and was* ***about to*** *say more..." (I, 163)*	*"- Izabela, am zis eu, ...și* ***mă pregăteam să*** *mai spun și altele..."*

Soluția aceasta punctează însă caracterul aspectual al mesajului și nu cel temporal. în ansamblu însă mesajul inițial al frazei se păstrează fără distorsiuni considerabile.

Valoarea predictivă a formelor de viitor este gramaticalizată prin mai multe formule combinatorii bazate fie pe auxiliarele *shall*/*will*, fie pe construcțiile idiomatice *to be going to, to be to, to be about to*.

Profund subiectivă, predicația poate implica un anume grad de certitudine din partea vorbitorului. În cazul predicției exprimate într-un moment t_0 situat în domeniul trecutului, se știe dacă actul de predicție s-a realizat sau nu. în cazul în care predicția s-a îndeplinit sau se poate îndeplini, căci intervalul desfășurării nu s-a încheiat încă în momentul discursului, se recurge la forma de Future in the Past. În cazul în care predicția nu s-a realizat, forma utilizată va fi una bazată pe construcțiile idiomatice.

4.3.2. Viitorul modal

Am specificat în cele prezentate până acum faptul că segmentul axial amplasat posterior momentului de referință este atribuit formelor numite tradițional timpul viitor, prin care se poate transmite acest tip de raport. În cele mai frecvente situații, în limba engleză, aceste forme suprapun două componente - modalitatea și temporalitatea. Latura modală a acestor tipare care exprimă totuși, în principal, relațiile temporale poate fi lexicalizată sau nu.

În cazul în care există lexicalizări ale modalității, acestea se realizează prin verbe sau construcții idiomatice ale atitudinii, care contribuie la concretizarea tipului de modalitate implicat de forma respectivă.

Având în vedere, de o parte criteriul lexicalizării modalității și, de cealaltă parte mijloacele gramaticale de accentuare a aceleiași laturi, vom prezenta două valori ale viitorului modalizat, respectiv, determinarea și promisiunea.

4.3.2.1. Valoarile modale din perspectiva prezentă

Interpretată din punctul de vedere al localizării momentului vorbirii atât determinarea cât și promisiunea pot fi situate în domeniul prezentului.

Nuațele modale atribuite formelor gramaticale care se referă la evenimente sau procese viitoare pot exprima determinarea sau promisiunea vorbitorului în a realiza personal un anume tip de situații sau în a-i face pe alții să-l realizeze.

4.3.2.1.1. Valoarea determinativă

Formal determinarea subiectului în îndeplinirea unei situații verbale poate fi subliniată de folosirea inversată a auxiliarelor, conform exemplelor următoare, unde pronumele de persoana a II-a apare alături de auxiliarul *shall*, după ce am văzut, deja, formula combinatorie cea mai frecventă este aceea prin care *shall* însoțește numai persoana I singular sau plural:

(256) *"He says you **shall go**', replied she…" (I, 78)* *"- Spune că **trebuie să pleci**, reluă ea, …" (I, 50)*

(257) *"But stay; you **shan't go**!" (I, 90)* *"Dar stai, **nu trebuie să pleci**!" (I, 67)*

Traducătorul respectă caracterul modal al formulei de viitor si introduce în versiunea românească verbul *a trebui* pentru sublinierea conținutului semantic implicat de structura **you + shall**.

Hotărârea subiectului de persoana întâi de a executa un ordin însă nu mai este redată cu aceeași exactitate ca în exemplul anterior.

Caracterul accentuat subiectiv al formelor de viitor cu nuanță modală nu poate fi redat în limba română păstrându-se în totalitate subtilitățile semantice propii limbii engleze. Traducătorul a redat formule modalizate de viitor cele mai multe din extrasele următoare prin formele de Viitor I.

Astfel, vom considera următoarele patru extrase:

(258) *"**I will** set this down by itself." (I, 102)* *"- **Voi nota** aceasta …" (I, 83)*

(259) *"**I will** only **add**, That I am…" (I, 121)* *"**Voi adăuga** doar că sînt …" (I, 108)*

(260) *"**I will write** to your father, to satisfy him that nothing but what is strictly honourable is intended you…" (I, 136)* *"îi **voi scrie** și tatălui tău pentru ca să-l asigur că nu am fața de tine decît intenții onorabile." (I, 127)*

(261) *"… and <u>now</u> **we will take a turn** in the garden, or where you please." (I, 175)* *" … iar <u>acum</u> **vom face** un tur în grădină sau în altă parte, unde vrei." (I, 178)*

Subiectul, în fiecare din aceste situații exprimă determinarea în realizarea personală a situațiilor descrise. în ciuda distincțiilor foarte nete efectuate de către lingviști, în cazul acestui roman există situații unde aproape toate formulele de exprimare a viitorului par să aibă aceeași valoare - cea de a amplasa orice tip de situație undeva în segmentul viitorului.

În acest sens putem avansa următoarele citate extrase din pasaje de discurs direct în care între sensul auxiliarului *shall* și al lui *will* nu există nici un fel de diferență la nivelul segmentului temporal:

(262) *"You **will be pleased**, sir' said Mrs Jervis, 'to order Mr Longman to take my accounts: **they shall** all **be ready** by to-morrow." (I, 98)* *"- **Vă rog**, domnule, să dispuneți, ca domnul Longman să preia de la mine toate socotelile, **vor fi gata** mîine." (I, 77)*

(263)	*"…and Mrs Jewkes, my Lincolnshire house-keeper**, shall come** hither in your place, and **won't be less obliging**." (I, 98)*	*"…iar doamna Jewkes, menajera mea din Lincolnshire, **va veni** aici, în locul dumitale, și nu **va fi mai puțin serviabilă…"** (I, 77)*

Atât în cazul exemplului 262 cât și în 263 raportul temporal al situațiilor gramaticalizate prin forme de Viitor este unul de concomitență, iar în exemplul 262 prezența limitei spre dreapta a intervalului lexicalizată prin construcția adverbială *by tomorrow* trimite fără echivoc la o valoare temporală a formei în atenție. Semnul egalității semantice între auxiliarele *shall* și *will* este și mai evident în exemplul 265, unde ambele auxiliare au același subiect gramatical.

Revenind la ideea exprimată anterior privind determinarea subiectului în a realiza personal o anumită acțiune, sau a adopta o anumită atitudine, vom sublinia capacitatea limbii engleze de a utiliza mijloace dintre cele mai diverse pentru redarea unei astfel de posteriorități.

De aceea în exemplele care urmează sunt incluse, în limitele uneia sau a două fraze, mai multe instrumente proprii exprimării viitorului:

(264)	*"From this moment on I **will no more consider** you as my servant; and I desire **you'll not use** me with ingratitude for the kindness **I am going to express** towards you." (I, 115)*	*" … din clipa aceasta nu te **voi mai considera** ca slujnica mea și doresc să nu te comporți, cu ingratitudine, pentru bunătatea pe care ți**-o voi dovedi."** (I, 100)*
(265)	*a)"… well my dear girl, then **you stay** this fortnight, and **you shall see** what **I will do** for you. b)**I'll leave** you a moment, and walk into the next room to give you time to think of it…" (I, 117)*	*a)"- Ei, bine, copila mea dragă, rămîi aceste două săptămîni și **o să vezi** ce **voi face** pentru tine. b)Uite, **trec** în cealaltă cameră să te las să te gîndești în tihnă …" (I, 103)*

Astfel, alături de o formă pentru exprimarea viitor modalizat, *I will consider,* apare o formă contrasă, *you'll not use,* despre care se poate stabili cu dificultate dacă este cu nuanță temporală sau cu nuanță modală, pentru a ajunge la construcția perifrastică *I am going to*. Varietatea aceasta formală este redată și cu mijloacele limbii române, conform traducerii de mai sus, unde, alături de o formă de viitor popular apare și una de viitor literar și Prezentul indicativului.

Formula construită cu aspectul continuu al unui verb de mișcare ca *to go* sugerează, este de părere Jespersen, o acțiune care începe să se desfășoare chiar sub ochii vorbitorului, într-un moment din viitor care este foarte apropiat de momentul prezent.

Vorbind despre momentul prezent, Guillaume (1964: 61) îl consideră ca fiind compus din intervale - ω, care aparține trecutului și α, care aparține viitorului.

Situațiile gramaticalizate prin quasi-auxiliarul *to be going to* sunt localizate în segmentul α.

Diferența dintre exemplul 264 și 265 constă în existența unei forme de Prezent combinată cu un adverb al temporalității prospective - *this fortnight*, urmat de două forme ale viitorului promisiv *you shall see* și *I will do*. Exemplului 265 b) conține, ca și exemplul 264 o formă contrasă și ambiguă *I'll leave,* rezolvată de traducător prin metoda cea mai simplă, substituirea formei de viitor cu Prezentul.

Analizând versiunile în limba română ale celor două extrase de mai sus vom observa folosirea acelorași instrumente diversificate pentru construirea mesajului: alături de Viitorul construit cu auxiliarul *a voi* apare și cealaltă formă de Viitor constituit din formula o + conjunctivul și chiar Prezentul.

(266)	*"<u>Now</u> **will I hate** him most heartily." (I, 260)*	*"<u>Acum</u> îl **voi urî** din toată inima." (I, 291)*

În propoziția numerotată cu 266 Viitorul modalizat are o forță mai puternică de subliniere a determinării - prin topica sa: plasarea adverbului temporal în poziția inițială a creat și posibilitatea realizării unei inversiuni stilistice al cărei rezultat este accentuarea valorii adverbului.

Următorul exemplu completează seria valorii determinative a formei de viitor, aducând în plus un alt adverb temporal:

(267)	*"… <u>henceforth</u>, Mrs Jewkes, I **will consult** you in every thing…" (I, 186)*	*"<u>De-acum înainte</u>, doamnă Jewkes, te **voi consulta** în toate …" (I, 192)*

Interesant de precizat este și locul temporal care marchează domeniul Viitorului în axa temporală.

Ca și în cazul formelor de Present Perfect va trebui să menționăm că adverbele temporale caracteristice segmentului viitor se pot clasifica în două grupe - unele care includ și altele care exclud momentul vorbirii.

Cum am precizat anterior, subiectul poate exprima determinarea în realizarea personală a unui eveniment, dar poate determina și alte persoane să întreprindă anumite acțiuni. Situațiile acestea sunt mai puține și pot fi exemplificate prin citatele 268 și 269:

(268)	*"I tell you', said she,**'you shall come** in…"(I, 89)*	*"- Ascultă ce-ți spun, **intră** în cameră…" (I, 65)*
(269)	*"You **shan't hurt** this innocent; for **I will lose** my life in her defence." (I, 96)*	*"Nu **o să-i faci nici un rău** acestei inocente, căci sînt în stare **să-mi pierd** și viața pentru a o apăra." (I, 74)*

În cazul valorii determinative a formelor de exprimare a viitorului vom face două constatări. Astfel, din punctul de vedere al echivalării, forța determinativă a emițătorului este subliniată prin schimbarea categoriei verbale a modului, Viitorul gramaticii tradiționale devenind în limba română un imperativ. Din punctul de vedere al temporalității, vom observa că, de cele mai multe ori, adverbele temporale cuprinse in extrasele discutate includ momentul discursului: *this fortnight* (cf. ex.265 a)), *now* (cf. ex. 266 și 261), *from this moment on* (cf. ex. 264) sau *henceforth* (cf. ex. 267).

Situațiile în care adverbul temporal nu include moemntul discursului sunt rare; un adverb aparținând acestei grupări este *soon* din exemplul 270:

(270)	*"Well, my writing time **will** <u>**soon**</u> **be over**, and so I will make use of it now…" (I, 70)*	*"Dar cum **nu am** decît puțin timp pentru scris, **mă voi grăbi** să …" (I, 39)*

Exemplul anterior oferă o ilustrare a juxtapunerii a două propoziții tipurilor de situații plasate, din punct de vedere cronologic, în același segment al viitorului, dar care îl privesc din unghiuri diferite.

Cele două tipuri de situații sunt consecutive și ambele sunt plasate în sfera viitorului, însă, în timp ce intervalul dedicat scrisului se va încheia "curând", ceea ce ar putea însemna undeva mai departe în raport cu momentul discursului, intenția vorbitorului de a profita de restul de timp disponibil începe din momentul prezent,lexicalizat prin deicticul *now.* Versiunea în limba română nu este perfect echivalentă cu originalul, dar caracterizată în ansamblu, reușește să sugereze succesiunea celor două tipuri de situație.

Uneori viitorul modalizat este transpus în limba română prin Prezentul indicativului și, foarte rar, prin cel al condiționalului.

Astfel, în exemplul 271, discursul personajului are de suferit în urma traducerii deoarece refuzul vorbitorului din textul bază nu scoate în evidență hotărârea de a nu suporta un anume tratament, ci doar transmite plat, neutru o intenție aparent banală. O soluție mai potrivită pentru acest caz ar fi fost rezolvată tot printr-o formă de Prezent, pornind de la verbul *a refuza.* Soluția 271 b) este o propunere de traducere pentru accentuarea tonului determinativ al emițătorului mesajului.

(271)	*"I **won't bear** your impertinence." (I,98)*	*a) "**Nu**-ți **suport** impertinența." (I, 77)* *b) Refuz să-ți suport impertinența.*

În extrasul următor Prezentul indicativ apare în colocație cu Viitorul I și tocmai această traducere prin Prezent rezolvă problema exprimării determinării vorbitorului.

(272)	*"... let me know what bishop and where; and **I'll travel** to London on foot to see my daughter, and **shall be satisfied**." (I, 127)*	*"Spuneți-mi la ce episcop se aflã și unde și **pornesc** pe jos pînă la Londra să-mi văd copila și atunci **voi fi satisfăcut**." (I, 115)*

Forma contrasă de Future din extrasul 272 este ambiguă pentru că poate fi atât forma de viitor tradițional numită Pure Future, al cărei sens fundamental este temporal, cât și forma modalizată, a cărei valoare este de a scoate în evidență determinarea vorbitorului în săvârșirea unei acțiuni. Considerând contextul mai larg al frazei din engleză putem atribui ambelor forme subliniate aceeași valoare determinativă, întrucât sensul general al discursului este determinarea vorbitorului de a afla adevărul despre fiica sa.

Și în acest extras există mai multe forme tipice de viitor care pot ridica dificultăți în interpretare. Astfel cele trei forme contrase plasează situațiile verbale în raport de posterioritate cu momentul de referință, care corespunde cu intervalul discursului, însă tonul contextual este vădit unul al amenițării din partea vorbitorului și, implicit unul al determinării. Valoarea determinativă propriu-zisă apare în finalul frazei pentru a îndepărta orice posibilă interpretare a temporalității exclusive.

Versiunea românească recurge la două forme ale Prezentului indicativ a cărui valoare aici este una de amenințare, pentru a continua cu forme de viitor popular mai potrivite discursului care poartă și trăsătura semantică de amenințare, dar și pe cea de hotărâre a vorbitorului de a aplica tratamentul promis.

(273) *"**I'll manage** such a little provoking thing as you, I warrant ye! Come, rise; **we'll go** in a-doors, and **I'll lock** you up, and you **shall have** no shoes, nor any kindness from me, I assure you." (I, 163)*

*"Îți **vin eu de hac**, te previn! Hai, ridică-te, **mergem** în casă, **o să te încui**, **o să**-ți **iau** pantofii și n-**o să pupi** nimic de la mine, poți fi sigură!" (I, 163)*

Din nou un set de forme ale viitorului din textul original au primit interpretări diferite de limba sursă. Astfel, determinarea de a-și exprima deciziile o face pe Pamela să recurgă la folosirea viitorului de promisiune, pentru ***I will tell**,* a cărui soluție în limba română este una mult atenuată de forma de condițional.

Nuanța determinativă a discursului apare în continuarea traducerii, unde forma de Future *I won't stay* devine o locuțiune verbală cu forță determinativă *nu am de gând să stau*, al cărei verb este tot la Prezentul indicativului. Aceeași formă temporală simplă încheie versiunea română a extrasului, subliniind, în continuare, iminența realizării acțiunii și implicit nuanța determinativă a întregului context.

(274) *"Let me alone! **I will tell** you… **I won't stay** to be used thus! **I will go** to the next farmer's…"(I, 102)*

*"- Lăsați-mă în pace! V-**aș spune** … **nu am de gînd să stau** ca să fiu astfel tratată. **Mă duc** la ferma de alături …" (I, 82)*

În secvența următoare vom prezenta câteva exemple a căror trăsătură comună o constituie apariția adverbului deictic *now* alături de forme de viitor modalizat.

Trăsătura semantică [+determinare] este rezultanta alăturării specificate anterior și apare, de obicei, în discursul la persoana I singular. Prima parte a acestui set de extrase a fost grupată astfel datorită faptului că în fiecare din ele adverbul *now* precede forma verbală în ambele versiuni :

(275) *"Now **I will give** you a picture of this wretch."(I, 152)*

*"Acum **o să-ți prezint** un portret al acestei nemernice …" (I, 146)*

(276) *"…'But now, my dearest, **I will tell** you what **we will do**, with regard to the article of your own private charity.'…" (II, 391)*

*"Iar acum , drăguța mea, îți **voi arăta** cum vom face cu privire la diferitele tale acțiuni personale caritabile." (II, 138)*

(277) *"And now **I will give** you an instance how much I am also in the favour of Mr Longman, our steward." (I, 80)*

*"Iar acum vă **voi da** un exemplu cît de mult mă bucur de simpatia domnului Longman, administratorul nostru." (I, 53)*

(278) *"But now **I will tell** you what has befallen me." (I, 130)*

*"Dar acum **o să** vă **povestesc** ceea ce a căzut asupra mea." (I, 119)*

Deși ordinea cuvintelor este identică la nivelul adverb - verb, întrucât limba română posedă mai multe posibilități de exprimare a viitorului se observă opțiunea pentru una sau alta dintre forme în versiunile citate.

Există însă și situații în care topica la nivelul adverb - verb nu este respectată, ca în exemple 279 și 280.

Regulile topicii în limba engleză stipulează că adverbul circumstanțial de timp este așezat după cel de mod și cel de loc. Plasarea adverbului temporalității într-o poziție frontală la nivelul propoziției se face, de obicei, cu scopuri stilistice,

În intenția clară a emițătorului mesajului de a scoate în evidență un anumit moment. În exemplele supuse atenției nu este însă vorba despre un astfel de inversiune stilistică. Versiunea românească găsește locul corespunzător acestui adverb pentru a sublinia intervalul temporal scurt care separă momentul vorbirii de cel al desfășurării evenimentului.

(279) *"Well, my dear mother, and now **I will proceed** to my sad story."(I, 56)* — *"Ei, bine, draga mea mamă, **voi depăna** acum trista mea poveste." (I, 20)*

(280) *"Now **I will tell** you what passed between Mrs Jervis and me." (I, 77)* — *"Vă **voi povesti** acum cele petrecute între doamna Jervis și mine." (I, 49)*

Chiar dacă topica nu este aceeași, de această dată traducătorul a respectat forma de viitor din engleză cu care a reușit să sugereze intenția vorbitorului de a duce la îndeplinire intenția afirmată.

Supunem atenției și un caz mult mai rar întâlnit în care versiunea din limba română omite cu totul adverbul deictic, conform exemplului următor:

(281) *"...but **now I will speak** plainer than I ever did." (I, 175)* — *" ... **voi vorbi** însă mai deschis ca niciodată." (I, 178)*

Rezultatul acestei omisiuni constă în alterarea valorii modale a versiunii românești, care accentuează temporalitatea mesajului și nu caracterul puternic volitiv al personajului gata de mărturisiri.

Ne vom opri acum asupra câtorva exemple în care versiunea românească scoate în evidență momentul de referință prin amplasarea adverbului deictic în poziție proclitică în raport cu verbul determinat. Inversiunea aceasta stilistică contribuie la accentuarea caracterului determinativ al formei verbale utilizate:

(282) *"**I will** now **forget** all your honour has offered to me..."(I, 68)* — *"Acum **voi uita** tot ceea ce mi-ați oferit ..." (I, 36)*

(283) *"I **will** now **continue** my pleasing relation." (II, 308)* — *"Acum **voi continua** plăcuta mea relatare." (II, 42)*

Vom atrage atenția asupra faptului că, în ciuda inversiunii efectuate la nivelul verb - adverb, celelalte detalii privind structura temporalității textului bază au fost respectate.

Încheiem prezentarea acestui tip de colocație a adverbului deictic *now* cu forma de Future cu un exemplu de traducere a acesteia în limba română prin Prezentul indicativului:

(284) *"And here **I will** now **give** you this purse, in which are fifty guineas..." (I, 118)* — *" ... și acum **îți daruiesc** acest portofel, cu cincizeci de guinee ..." (I, 105)*

Valoarea determinativă a versiunii românești rămâne la fel de semnificativă ca și cea a versiunii originare, chiar dacă forma de Future a fost substituită de un prezent.

Am precizat la începutul acestei secțiuni cele două posibilități de punere în valoare a trăsăturii modale a determinării sau ambiției din partea vorbitorului prin folosirea așa-numitului Future of Promise/Ambition, sau prin lexicalizarea acestei trăsături cu ajutorul unor verbe sau locuțiuni verbale. Trăsătură semantică proprie construcției perifrastice din limba engleză, valoarea determinativă este transmisă în limba română atât prin Prezent cât și prin Viitor.

4.3.2.1.2. Valoarea promisivă

Valoarea promisivă a formelor cu care se exprimă îndeobște viitorul este scoasă în relief de verbe de promisiune, ca, de exemplu, *a promite*, *a făgădui, a se angaja să* utilizate în propoziția principală, conform extraselor:

(285) *"And I promise you that I **will never let** your name pass my lips, but with reverence and gratitude." (I, 68)*

*" ... și vă promit că nu vă **voi rosti** numele întotdeauna cu profundă stimă și gratitudine." (I, 36)*

și

(286) *"I have already promised you that I **will not approach** you without your consent." (I, 154)*

*"ți-am promis că **nu mă voi apropia** de tine, fără consimțămîntul tău." (I, 150)*

unde verbul de promisiune este, în ambele cazuri, *a promite.* Valoarea semantică a acestuia imprimă și formei de viitor nuanța de promisiune.

Un caz particular de promisiune este cel prin care forma de Future apare în colocație cu adverbe nedefinite de frecvență, conform exemplelor de mai jos:

(287) *"And I **will** always **pray** for my master and Mrs Jervis. So good night; for it is late, and I **shall be** soon **called** to-bed."(I, 68)*

*"Acum, dragii mei părinți, vă spun noapte bună, fiindcă este tîrziu și în curînd **va trebui** să merg la culcare." (I, 37)*

(288) *"And I am sure', said I,'I **will** always **love** and honour you, as my third best friend, wherever I **go**, or whatever **becomes** of me." (I, 71)*

*"- știu prea bine că vă **voi iubi** și **onora** întotdeauna, ca a treia persoană la care țin cel mai mult, oriunde **voi fi** și orice **se întîmplă** cu mine."(I, 41)*

(289) *" I **will go** once every morning, and once every evening, after school-time, to look for your letters. I **will go in**, and return without entering the house…" (I, 166)*

*"**Mă voi duce** în fiecare dimineață și în fiecare seară, după școală, să vă caut scrisorile. **Merg** în grădină, fără a veni în casă, întorcîndu-mă imediat …" (I, 167)*

Versiunea în limba română este, ca și în numeroase alte cazuri ușor alterată. Dacă prima parte a extrasului își regăsește forma atenuat modală a Viitorului, cea de-a doua substituie Prezentul formei de viitor din versiunea de origine, în ciuda valorii sale promisive care este inexistentă pentru cititorul român cu acces numai la varianta țintă a romanului analizat.

4.3.2.2. Valorile modale din perspectiva trecută

Ca și în cazul Viitorului, unde se accentuează componenta temporală, și în domeniul modalității există doi poli pentru gramaticalizaera acesteia.

Considerând drept criteriu fundamental amplasarea intervalului predicației în domeniul trecutului, am analizat corpusul disponibil cu intenția unei prezentări simetrice a modalităților de exprimare a viitorului în fiecare din cele două intervale de referință.

4.3.2.2.1. Valoarea promisivă

În inventarierea posibilităților de exprimare a viitorului am constatat lipsa unor forme în cazul abordării relației de posterioritate depinzând de momentul de referință amplasat în sfera trecutului. Astfel, lipsesc la nivelul romanului forme de Future Continuous in the Past, Future Perfect Simple sau Continuous in the Past, precum și ilustrări ale determinării în trecut. De asemenea, pentru actul promisiunii ancorat în sfera trecutului nu s-a înregistrat decât un singur exemplu:

(290)	*"…I promised that he **should see** a letter…" (I, 154)*	*"… i-am promis că-i **voi arăta** o scrisoare …" (I, 149)*

Această frază constituie un model de redare fidelă a mesajului din limba bază în limba țintă; actul promisiv lexicalizat prin verbul la timpul trecut este urmat de Future in the Past își găsește corespondentul conform regulilor de concordanță active la nivelul limbii române. Poate fi observată doar o transformare la nivelul persoanei: persoana a III-a din citatul în limba engleză devine persoana întâi în limba română.

Epistolele care alcătuiesc aproximativ o treime din ansamblul romanului considerate în linii generale, folosesc forme specifice exprimării viitorului mai ales în partea finală. Conform uzanțelor, aici se fac urări, promisiuni sau se exprimă speranțe privind domeniul viitorului temporal.

Dacă formele cu caracter predominant temporal ale viitorului apar în discursul narativ propriu-zis formele modalizate sunt ușor detectabile în pasajele de discurs direct.

ținând seamă de intriga romanului, este de așteptat ca, alături de formele de Past Tense cu valoare narativă, epică sau comentativă, formele de Future cu valoare temporală sau determinativă să aibă o frecvență foarte mare.

Rolul destinat romanului, încă din faza sa de proiect, a fost acela de a reprezenta un model pentru tinerele cititoare ale societății britanice a secolului al XVIII-lea. De aceea trăsătura de caracter dominantă a eroinei a fost determinarea, hotărârea de a-și păstra virtutea. Fondul general al romanului, precum și această trăsătură de caracter cu care a fost înzestrată eroina explică abundența formelor de Future cu nuanță determinativă.

4.3.3. Valoarea atemporală

Capacitatea formei tradiționale de Future Simple de a exprima situații atemporale a fost menționată în literatura de specialitate.

Valoarea gnomică sau atemporală este evidentă în cazul unor proverbe, maxime sau zicători, al căror sens este, ca și în cazul formelor exprimate prin Present Tense Simple, acela de a exprima adevăruri valabile peste secole.

Adevărurile acestea a căror valabilitate nu cunoaște granițe temporale privesc, în acest roman, tinerele și se referă la acte de comportament cu caracter individual, conform extraselor:

(291)	*"... and, you know, young ladies of birth and fortune* ***will chuse*** *their own servants." (I, 105)*	*"... și știți prea bine, tinerele fete nobile* ***își aleg*** *singure slujnicele; ..." (I, 87)*
(292)	*"...'Ay', said he, 'your young wenches* ***will feed*** *upon their tears; and their obstinacy* ***will serve*** *them for meat and drink.'..." (I, 223)*	*- fără traducere în volum –* "...'Da', zise el, 'tinerele voastre se hrănesc cu lacrimile lor; iar încăpățânarea le servește drept hrană și băutură.'..."
(293)	*"...'Fine ladies* ***will give themselves*** *fine airs.'..." (II, 407)*	*"Doamnele de calitate* ***își dau și aere*** *asemenea!" (II, 159)*

Este interesant faptul că versiunea în limba română a extrasului 285 nu este inclusă în ansamblul romanului. În cazul celorlalte două exemple valoarea atemporală a mesajului se păstrează, însă forma temporală este specifică exprimării atemporalului în limba română, și anume, prin prezent.

Valoarea atemporală a Viitorului poate fi detectată și în propoziții care exprimă adevăruri general valabile la nivelul vieții sociale descrisă de roman, ca în exemplul 294 sau ca maxima inclusă in extrasul 295:

(294)	*"The liberal soul* ***shall be made fat****; and he that watereth,* ***shall be*** *also* ***watered*** *himself." (II, 347)*	*- fără traducere în volum -* Sufletul libertin **va fi îngrășat**; iar cel care **adapă va fi** el însuși **adăpat."**
(295)	*"Time* ***will bring*** *all to light." (I, 186)*	*"Timpul* ***va lămuri*** *totul." (I, 192)*

Acesată situație este unica în care varianta din limba română se construiește tot pe o formă de viitor, și asta pentru că adevărul rostit prin această propoziție are, desigur o perspectivă prospectivă.

Ca și în cazul exemplului anterior 292 și în 294 versiunea română evită echivalarea de vreun oarecare fel.

Cu totul particulară este valoarea gnomică a aceleiași forme de Viitor folosită într-o propoziție retorică, precum aceea din exemplul următor:

(296)	*"What inventions* ***will*** *necessity* ***push upon****!"(I, 159)*	*"La ce născociri* ***trebuie să te împingă*** *necesitatea!"(I, 156)*

Această propoziție exclamativă de tip retoric, deși este construită în versiunea originară pe baza unei forme de Future, a fost tradusă implicând o trăsătură specifică acestui segment al axei cronotetice, modalitatea.

Formele de Viitor pot fi folosite, conform opiniei lui Lakoff (1970:347), alături de cele ale Prezentului în diferite proverbe și zicători, fără a se putea stabili vreo legătură între conținutul lingvistic și axa cronotetică.

În exemplul care urmează caracterul formei de viitor este intenționat atemporal. Vorbitorul vrea, prin cele rostite, să dea un anume conținut temporal mesajului său, pornind din sfera prezentului prelungindu-l în continuare în domeniul viitorului:

(297)	*"I **will not enlarger** any further than to assure you, that I am, and **will be**, to the best of my power…" (I, 166)*	*"**Nu vreau** să scriu mai mult, decît să vă asigur că sînt și **voi rămîne**, cît îmi va sta în putere …" (I, 166)*

Deși lingviștii structuralisti specifică inexistența formelor proprii de viitor, dedică secțiuni ale studiilor efectuate modalităților de exprimare a acțiunilor posterioare momentului discursului. Din acest motiv am considerat necesară alcătuirea acestei subdiviziuni a sferei non-trecutului, pentru a pune laolaltă toate formulele folosite în exprimarea posteriorității oferite de corpusul studiat.

Gramaticalizarea acțiunilor posterioare se realizează printr-o gamă bogată de mijloace gramaticale (verbe auxiliare sau construcții perifrastice) și prin miljoace lexicale, existente în ambele limbi (ca, de exemplu *to be on the point of, a fi pe punctul de a* - cf. ex. 248).

4.4. CONCLUZII

Capitolul acesta a fost alcătuit pornind de la abordarea structuralistă (Palmer 1971, Quirk and Greenbaum 1976, Quirk et al. 1986, Huddleston 1984, Declerck 1989, Collins Cobuild 1990) a sistemului temporal verbal al limbii engleze.

Conform specialiștilor structuraliști, care pornesc în afirmațiile lor de la criteriul morfologic, limba engleză dispune de două sfere temporale - a non-trecutului și a trecutului. Sfera non-trecutului se divide, la rândul său, în funcție de poziția intervalului predicației față de momentul t_0 în sfera timpurilor prezente și sfera timpurilor viitoare.

Ținând cont de precizările de mai sus, am structurat această parte a lucrării astfel încât să prezinte o imagine clară a temporalității, pornind de la timpul referențial fundamental, Present Tense Simple și forma sa corespondentă din sfera aspectualității, PresentTense Continuous.

În analizarea valorilor formelor cuprinse în prima subsecțiune ne-am folosit de un număr suficient de exemple pentru a demonstra corespondențele temporale ale celor două limbi, precum și unele particularități privind fiecare din cele două sisteme.

Cele mai multe dintre corespondențe privesc valorile asumate de Present Tense Simple și Prezentul indicativului. în ambele limbi aceste două forme temporale verbale pot sugera o multitudine de valori atât cardinale cât și figurate. Dintre valorile cardinale am ilustrat folosirea în romanul epistolar a valorii performative și a celei comentative. Sensurile figurate ale formei de Present Tense Simple corespund celor transmise de Prezentul indicativului și includ valoarea narativă, descriptivă, nedefinită și dramatică, precum și pe cea atemporală-gnomică.

Particularitățile celor două sisteme privesc domeniul aspectualității. Limba engleză dispune la nivelul sferei prezentului de un subsistem al aspectualității progresive pentru care limba română oferă un bogat portofoliu de mijloace lexicale pentru rezolvarea chestiunilor de echivalare în cazul traducerii.

În cazul celei de-a doua subsecțiuni am tratat problematica legată de formele de Present perfect Simple și Present Perfect Continuous. Elementul de noutate lansat de acest subcapitol constă în demonstrarea valorii narative și a celei continuative descrisă de această formă tempo-aspectuală pe parcursul acestui roman.

În subsecțiunea finală a acestui capitol ne-am oprit asupra modalităților de exprimare a acțiunilor viitoare vizualizate din momentul de referință situat în sfera prezentului sau în cea a trecutului. Pe lânga analizarea trăsăturilor semantice proprii situațiilor aduse in discuție, ne-am oprit, motivat, și asupra traducerii lor.

Interpretarea unor traduceri ale extraselor citate care au constituit banca de date pentru interpretările impuse de tematică au reținut atenția noastră exclusiv din următoarele motive:

1. echivalările oferite nu pierd nici un element semantic din textul bază. Acesta este cazul celor mai multe dintre exemplele extrase și analizate, de aceea vom exemplifica numai câteva situații, cum ar fi 214, 216, 220, 247 etc;
2. unele dintre soluțiile oferite sunt trunchiate și/sau distorsionează mesajul original, cf. ex. 242 și 287;
3. unele pasaje care ridică sau nu probleme de interpretare nu și-au aflat corespondentul în versiunea în limba română, cf. ex 115, 143, 179, 203, 206 și multe altele. Tuturor acestor situații le propunem o soluționare prin traduceri oferite de noi cu scopul de a oferi un echivalent pentru cazurile mai concludente de dificultăți în echivalare.

*d) I **was** much out of countenance… and **begun** to tremble…*	*d) **Am fost** foarte tulburată… și **am început** să tremur toată…*
*e) I **said** when I could speak…*	*e)… cînd am putut vorbi, i-**am spus**…*
…	*…*
*f) I **struggled**, and **trembled**, and **was** so **benumbered** with terror…*	*f) M-**am luptat**, am început să **tremur** și **am fost** atît de **împietrită** de groază…*
…	*…*
*g) I **lost** all fear and all respect and I **said**…*	*g) Nu mi-**a** mai **fost** frică și am pierdut orice urmă de respect…*
*h) I **sobbed** and I **cried** most hastily*	*h) **Suspinam** și **plîngeam** cu amărăciune…*
…	*…*
*i) He **called** to me…*	*i) M-**a strigat**…*
…	*…*
*j) I **took** a turn or two in the garden…" (Letter XI, 54-56)*	*j) **Am** mai **făcut** un tur sau două prin grădină…" (I, 17-19)*

Autorul epistolelor recurge la aceste forme pentru a introduce diverse episoade a căror poziție temporală este totdeauna anterioară momentului de referință. în versiunea în limba română formele de Past Tense sunt echivalate prin mai multe forme care sugereaza nu numai ideea de temporalitate ci și pe aceea de aspectualitate. Astfel în versiunea românească vom afla forme de Perfect Compus în a), b), d), g), i), j), Imperfect în h) și chiar Prezent în c).

De cele mai multe ori, ca și în exemplul anterior, subiectul este la persoana I singular.

Afirmația poate fi susținută și de exemplul 299 unde valorile narative ale formei de Past Tense se armonizează perfect cu formele de Past Perfect utilizate pentru a crea raportul de anterioritate:

(299)	*"I **assured** her, as I could do very safely, that there **was** not a man on earth I **wished** to love;… and I **had proposed** so much happiness in living with my poor father and mother, that I **could** not think of any scheme of life with pleasure, till I **had tried** that." (I, 189)*	*"**Am asigurat**-o cu toată hotătîrea că nu **există** nici un om pe pămînt la care aș ține. Cît despre domnul Williams, el merita să facă o partidă mai bună, iar eu **așteptam** cu atîta fericire să mă văd trăind alături de părinții mei, încît **nu mă simțeam în stare** să mă gîndesc cu plăcere la nici un plan de viață, pînă nu-l **voi fi încercat** pe acesta." (I,195)*

Cât despre versiunea în limba română, nu se poate spune că aceasta se supune regulilor de concordanță a timpurilor, căci aceasta nu dispune de seturi dereguli inflexibile ca limba engleză. în procesul de interpretare și traducere formele de Past Tense devin forme de Prezent (*there was not a man* - *nu există nici un om*), iar cele de Past Perfect devin Viitor Anterior.

Aceeași mixtură a formei de Past Tense cu aceea de Past Perfect poate fi folosită și în cazul subiectului exprimat prin persoana a III-a (exemplul 300):

(300)	*"He **entertained** me also with a description of some of the curiosities **he had seen** in Italy and France, when he **made** what the polite world call the Grand Tour." (II, 362)*	*"Mi-**a vorbit**, de asemenea, de diferite lucruri interesante **văzute** în Italia și Franța, cînd **a întreprins** ceea ce lumea aleasă numește Marele Voiaj." (II, 99)*

sau prin persoana a II-a (exemplul 301):

(301)	*"John, my dear father and mother, says that **you wept** when **you read** the last letter, that I **had sent** by him." (I, 103)*	*"John mi-a spus, dragă mamă și tată, că **ați plîns** cînd **ați citit** ultima scrisoare pe care **am trimis**-o prin el." (I, 84)*

Cu toate că anterioritatea este trasătură aparținând formelor de perfect, dependente de momentul de referință, există și situații în care forma verbală alăturată unor construcții care pot sugera anterioritatea se poate imprima această caracteristică fără a se recurge în granițele unei fraze la o construcție verbală aspectuală (exemplele 302 și 303):

(302)	*"... and really I must say, it never **was** a good world since young women would follow their own headstrong wills, and resolve to dispose of themselves without the knowledge and consent of those who **were born** before them."(I, 138)*	*"Cu adevărat, trebuie să spun, că niciodată nu **a fost bine** pe lumea asta, de cînd tinerele fete se îndărătnicesc să facă numai voia lor și se hotărăsc să se comporte, fără cunoașterea și consimțămîntul celor **mai vîrstnici** decît ele." (I, 128)*

În acest context anterioritatea este subliniată prin întrebuințarea lui *before.*

(303)	*a) "**Mrs Worden asked** me **pardon**, in a good deal of confusion, for the part **she acted** the day before; b)saying, That things **had been** very differently **represented** to her;* *c)and **she** little **thought** I **was married**, and that **she was behaving** so rudely to the mistress of the house." (II, 457)*	*a) "**Doamna Worden** mi-**a cerut scuze** foarte încurcată pentru comportarea ei cu o zi mai înainte.* *b)Lucrurile **fuseseră prezentate** cu totul altfel și* *c) nu și-**a închipuit** că **eram căsătorită** și ea **s-a purtat** atît de **nepoliticos** cu stăpîna casei." (II, 228)*

Instrumentul sintactic prezent aici sub forma complementului circumstanțial de timp este folosit pentru exprimarea anteriorității și în segmentele a) și c) ale exemplului 303.

Formele de Past Tense Simple abundă și în cazul citării discursului direct. Acesta este cazul verbului *to say* într-un extras precum 304:

(304)	*"…'Sir', said she, 'I always **said** to madam, that you **was** very good and forgiving.' 'No,' **said** he, 'I **have been** very wicked, and she, I hope, will be very forgiving…' …" (II, 310)*	*"- Domnule, grăi ea, i-**am spus** întotdeauna doamnei că sînteți foarte bun și iertător. - Nu, **replică** el, am fost foarte rău și sper că ea va fi iertătoare." (II, 45)*

În unele părți narative ale discursului cercetat apar și sublinieri aspectuale realizate prin întrebuințarea unei forme de Present Tense Continuous pentru a sugera intervalul de relativ lungă durată care permite personajului care constituie subiectul narațiunii să săvârșească trei acțiuni secvențiale: *he stepped, took hold and brought* (cf. exemplelor 305 și 306):

(305)	*"While we **were talking**, Mrs Jewkes **came up, and told** my master, that Thomas was returned."(II, 314)*	*"Tocmai cînd **vorbeam**, a apărut doamna Jewkes, **anunțînd** pe stăpîn că Thomas se întorsese." (II, 51)*
(306)	*"… I **thought** he was mad for my share; for he **knew** not what he would have. I **was going** however…" (I, 90)*	*"- M-**am gîndit** că **înnebunise**, căci **nu știa** ce vrea. Totuși, **am plecat**, …" (I, 67)*

Concomitența mai multor acțiuni din trecut poate fi formulată prin fraze temporale precum exemplul 304 și 307.

(307)	*"Her woman **came up** just as my master **was returning** to her lady…" (II, 439)*	*"Camerista ei **a apărut** tocmai cînd stăpînul **se întorcea** spre sora lui…" (II, 203)*

Aceeași situație semantică, unde una dintre acțiuni (*we were talking*) constituie cadrul de desfășurare al unor evenimente (*came up and told*), este detectabilă în exemplul 308:

(308)	*"And then **I heard** his voice on the stairs, as he **was coming** up to me." (I, 221)*	*"și mai apoi, i-**am auzit** vocea pe scări, în timp ce **urca** spre mine." (I, 240)*

Această frază temporală poate descrie însă numai două situații (exemplele de mai sus).

Aspectul continuu se poate întâlni pe parcursul romanului și în propoziții relative (exemplele 309 și 310):

(309)	*"He put up the paper he **was reading**, and said…" (II, 396)*	*"A lăsat ceea **ce citea** și mi-a răspuns: … " (II, 144)*

(310) *"At that instant I turned my face, and saw my furious lady:* ***who****, unable to bear this,* ***was coming*** *to me." (II, 435)*

"În acea clipă am întors fața și am văzut-o pe înălțimea-sa foarte furioasă, nemai fiind în stare să suporte, ***îndreptîndu-se*** *spre mine." (II, 197)*

Deși în ambele exemple forța sugestivă a unei situații în plină desfășurare pare a fi vizualizată astfel de autorul scrisorii, versiunile în limba română redau cu un anume grad de fidelitate trăsătura semantică [+ durativitate]. Astfel, în exemplul 309 Imperfectul reușește să păstreze această nuanță, însă în 310 forma dramatică a aspectului continuu se pierde cu totul în echivalarea sa printr-o formă de generalizare.

În cazul formelor de Past Tense Continuous se remarcă tendința traducătorului de a evita echivalarea acestora prin Imperfect și de a recurge la soluții diverse, cum ar fi folosirea construcțiilor nominale (exemplul 311) sau a formei de Perfect Compus unde înlocuirea acestei forme se realizează printr-o construcție nominală.

(311) *"Abraham rode before, to let them know we* ***were coming****." (II, 477)*

"Abraham a plecat mai înainte pentru a anunța ***sosirea*** *noastră." (II, 254)*

în alte situații, este preferată forma de Perfect Compus ca în exemplul 312:

(312) *"He* ***was going away*** *in wrath." (I, 266)*

"Rostind acestea, ***a plecat*** *furios." (I, 300)*

În unele situații, cum este cea din exemplul 313 versiunea românească nu scoate în evidență trăsătura semantică imperfectivitate ci recurge la Perfectul Compus:

(313) *"Her bad usage of me on a suspicion that* ***I was trying*** *to get away again." (I, 272)*

"Purtarea urîtă a doamnei Jewkes suspectîndu-mă că ***am vrut*** *să fug din nou." (I, 308)*

Uneori aspectul progresiv este întrebuințat împreună cu construcții adverbiale temporale pentru a scoate în relief insistența în efectuarea unei acțiuni (exemplul 314 și 315):

(314) *"… but* ***I was writing*** *all the time, from break of day, to her getting up, and after." (I, 149)*

"… dar, de fapt, tot timpul ***am scris****, de cum s-a crăpat de ziuă,pînă cînd s-a sculat ea și, după aceea." (I, 142)*

(315) *"All this time* ***we were undressing****…" (I, 238)*

"În acest timp ne ***desbrăcam****… " (I, 262)*

Soluțiile diferite din punct de vedere gramatical oferite pentru fiecare din aceste două exemple pledează pentru disponibilitățile sistemului verbal al limbii române de a echivala formele continuu specifice sistemului aspectual prin forme temporal-aspectuale.

Astfel, versiunea 314 subliniază intervalul implicat de forma *I was writing* nu prin construcții adverbiale, ci prin subordonate temporale corelate prin *de cum*, *pînă când* și *după aceea*. Abaterea de la versiunea originală este justificată pentru aceată

frază întrucât obiectivul a fost acela de a păstra și transmite trăsăturile semantice [+ durată] și [- telicitate].

5.1.1.1.1.2. *Valoarea experiențială*

Valoarea experiențială a formei de Present Tense, asemenea celei de Present Perfect, nu se referă la timpul gramatical al formei verbale, ci la conținutul semantic al predicației. De cele mai multe ori, subiectul acestor valori este persoana I care mărturisește experiența sau chiar lipsa acesteia în diferite contexte și cotexte, cum se poate observa în exemplele 316 și317, 318 și 319:

(316)	*"I <u>never</u> **said** so to you before…" (I, 93)*	*"**Nu am vorbit** <u>niciodată</u> cu tine mai înainte, …" (I, 71)*
(317)	*"I <u>never</u> in my life **was** so frightened." (I, 96)*	*" … <u>niciodată</u> în viața mea nu m-am speriat atît de tare." (I, 75)*
(318)	*"… and Mrs Jewkes, my Lincolnshire house-keeper, shall come hither in your place, and won't be less obliging, I dare say, than you **have been'**. ' I <u>never</u> sir', said she '**disobliged** you till now…" (I, 98)*	*"…iar doamna Jewkes, menajera mea din Lincolshire, va veni aici, în locul dumitale, și nu va fi mai puțin serviabilă,cred, decît **ai fost** dumneata. - Am fost <u>întotdeauna</u> serviabilă pînă acum…" (I, 77)*
(319)	*"…my heart's melted, and is running away at my eyes. I <u>never</u> **felt** the like <u>before</u>." (I,107)*	*"…inima mi s-a topit și se scurge ca lacrimile din ochi. Nu am simțit așa <u>încă</u> <u>pînă acum</u>." (I, 90)*

Unele din exemplele acestui set se referă la stări (*to be frightened*-317, *to feel*-319, *to be terrified*-320, *to know*-320), sau acțiuni (*to say*-321) și, fiecare din ele conține și adverbul *never,* însoțit, în exemplul 319, de corelativul *before*. Acestei uniformități de exprimare din limbe engleză, limba română îi oferă o gamă oarecum diversificată de echivalări, care se dezvoltă de la echivalentul cel mai uzitat al lui *never*, *niciodată* și continuă cu *încă până acum,* pentru a se încheia cu *cândva.*

(320)	*"But o that I was safe from this house! for <u>never</u> poor creature sure **was** so **terrified** as I have been for months together." (I, 114)*	*"O, să mă văd o dată scăpată de această casă și să fiu în siguranță, căci nu cred că o biată făptură **a fost** <u>cîndva</u> atît de speriată cum sînt eu de luni de zile." (I, 98)*
(321)	*"Thou art the greatest fool', said he, 'I <u>ever</u> **knew**…'" (I, 118)*	*"- Ești cea mai mare prostănacă întîlnită <u>vreodată</u>." (I, 104)*

Pe fundalul unor forme de prezent descriptiv autorul scrisorii își mărturisește lipsa unei experiențe perceptive care este formulată de cele mai multe ori pe baza verbului *to see*:

(322)	*"... and looked in such a manner as **I** <u>never</u> **saw** a woman look in my life."(I, 144)*	*"... și s-a uitat la mine într-un fel ciudat cum **n-am văzut** <u>niciodată</u> pe nimeni." (I, 137)*
(323)	*"She has a huge hand, and an arm as thick - **I** <u>never</u> **saw** such a thick arm in my life."(I, 152)*	*"...are o mînă enormă și un braț așa de gros, cum **n-am văzut** <u>încă pînă acum</u>." (I, 146)*
(324)	*"I <u>never</u> **looked** upon Mr B. in the light he now appears to me,... "(I, 165)*	*"Nu l-**am privit** <u>niciodată</u> pe domnul B. în lumina în care apare acum, ..." (I, 166)*

Tonul de confesiune și, mai ales, uimirea cauzată de lipsa experienței anterioare determină pe autorul scrisorii să recurgă la o propoziție exclamativă, construită evident în scopuri retorice:

(325)	*"**Was** ever such a fool!"(I, 169)*	*"**A existat** vreodată o asemenea netoată !"(I,171)*
(326)	*"**Was** ever the like heard!"(I, 185)*	*"S-**a** mai **pomenit** vreodată așa ceva ? " (I, 190)*

După cum tot în același scop au fost construite unele propoziții cu caracter impersonal precum cele prezentate puțin mai sus unde versiunile românești încearcă să sublinieze aceleași trăsături semantice, precum și tonul retoric.

în cazul exemplului 325, echivalarea este perfectă sub toate aspectele , însă în cazul exmplului 326, tonul exclamativ al versiunii originale este înlocuit cu unul interogativ și, ca urmare a acestei înlocuiri, se va produce o mutație a rolurilor celor doi exponenți ai comunicării: exclamația are acum drept scop exprimarea surprinderii locutorului, al celui care emite mesajul, iar interogația pare să ignore surprinderea și, de fapt, reacțiile locutorului, acesta devenind interesat de manifestările, de reacția interlocutorului său. Elementul comun al celor două versiuni îl reprezintă caracterul retoric.

Exemplul 327 este o variantă a precedentului, însă exclamația capătă o nuanță și mai accentuată datorită formulei introductive definită ca fiind o interjecție care căpătase deja un caracter arhaic încă din vremea lui Richardson (Sabor 1985:522).

(327)	*"Ads-bobbers, **was** ever the like heard!"(I, 107)*	*"- Doamne păzește, s-a mai auzit vreodată ceva asemănător ? "(I, 89)*

Traducerea românească găsește un corespondent potrivit pentru redarea surprinderii interlocutorului, dar oferă o nouă versiune transformată prin care exclamativa devine interogativă.

Valoarea experiențială analizată în această subdiviziune se constituie în versiunea paralelă a valorii discutate în cazul noanței comentative a formei de Present Tense Simple, cf. supra. 4.1.1.1.1.2.

5.1.1.1.1.3. *Valoarea de modestie*

Există, ca și în cazul formelor de prezent, și în cel al formelor de trecut o anumită flexibilitate care permite întrebuințarea acestora cu un efect stilistic îndreptat de către locutor asupra interlocutorului.

Astfel, în sfera timpurilor prezentului Past Tense poate fi întrebuințat pentru crearea unei distanțe temporale menite a atenua valoarea unei propuneri care ar putea părea prea directă, prea tranșantă și care, implicit, ar putea fi refuzată. Numită "Past Tense of modesty", o astfel de valoare a formelor gramaticale în discuție apare în roman sub forma expresiei *to have a good mind to*, ca în exemplele 328 și 329:

(328)	*" ' Well, Mrs Jervis', said my master to her,' Mr Longman says you made up your accounts with him, with your usual fidelity and exactness. I **had a good mind** to make you an offer…" (I, 104)*	*"- Ei, bine, doamnă Jervis, spuse stăpînul, domnul Longman declară că ți-ai făcut socotelile cu el, cu obișnuita dumitale corectitudine și precizie. **Am gîndul bun** să-ți ofer să…" (I, 85)*
(329)	*" Well, **I had a good mind** to shew you the way to church to-morrow." (I, 187)*	*"-**Mă gîndesc** să-ți arăt calea spre biserică mîine." (I, 193)*

Vom constata transformarea termenilor emițătorului, în cazul versiunii în limba română, unde traducătorului i-a scăpat această nuanță a modestiei care ar fi putut fi foarte bine subliniată de imperfect, știut fiind faptul că acestă formă este folosită în toate cazurile în care se accentuează teama față de un eventual refuz.

5.1.1.1.1.4. *Valoare de anterioritate*

Valorile formelor de Past Tense sunt destul de numeroase dacă vom avea în atenție varietatea de situații contextuale în care sunt ele folosite. Astfel, analizând contextul semantic în care este folosit Past Tense vom constata capacitatea acestei forme de a sugera anterioritatea cronologică a predicațiilor.

Un prim exemplu îl constituie fraza 330:

(330)	*"And one day he **came** to me, as I **was** in the summer- house in the little garden, at work with my needle, and Mrs Jervis **was** just **gone** from me…" (I, 54)*	*"și iată că, într-o bună zi, **vine** la mine, pe cînd **mă aflam** în grădină, în chioșc, cu lucrul meu de mînă, iar doamna Jervis tocmai **plecase**, …" (I,17)*

unde versiunea română diferă de cea originală în felul de redare a formelor temporale, păstrând însă relațiile evidente din limba bază a romanului. Cele trei forme de Past Tense care creează un anume fel de uniformitate cronologică a exprimării reprezintă, de fapt, momente diferențiate din punctul de vedere al secvențialității, însă temporalitatea este redusă la un interval foarte scurt. Astfel narativul *he came* tradus printr-un prezent dramatic este posterior existențialului *I was* în timp ce evenimențialul *Mr. Jervis was just gone* este anterior, din punct de vedere cronologic,

formei *he came*. Anterioritatea este sugerată de adverbul *just*, care, în versiunea română este completat de forma de Mai Mult Ca Perfect, formă specifică anteriorității în raporturile din sfera trecutului.

Afirmațiile anterioare își păstrează valabilitatea și în cazul exemplului 331:

(331)	*"Then rising, I **went** away with a much lighter heart than I **came** into his presence with: And **fell** to writing this letter." (I, 68)*	*"Apoi, ridicîndu-mă, **am plecat** cu o inimă mai ușoară decît **venisem** acolo și iată, m-**am apucat să scriu** această scrisoare." (I, 36)*

unde verbele de mișcare *go* și *come* sunt, evident, în raport de anterioritate, raport, de asemenea, foarte bine punctat de versiunea română. Traducătorul, sesizând linearitatea temporală a discursului original recurge la disponibilitățile formelor de exprimare a acțiunilor trecute folosind, în mod simetric, Perfectul Compus pentru două dintre evenimente:*a pleca* și *a se apuca*.în cazul celui de-al doilea Perfect Compus valoarea aspectivă care sugerează faza pregătitoare începerii unei acțiuni este respectată în limba română. Anterior primei predicații este amplasată acțiunea exprimată prin verbul *to come* tradus din nou cu Mai Mult Ca Perfectul.

Anterioritatea poate fi detectată și în funcție de unele verbe de comunicare ce se constituie în intervale referențiale față de care predicațiile următoare dețin o poziție de antecedență. Aceasta este situația pentru verbe *to tell* (332), *to think* (333), *to swear* (334):

(332)	*"Though he **told** Mrs Jervis he **had** an eye upon me, in his mother's lifetime." (I, 103)*	*"Deși i-**a mărturisit** doamnei Jervis că-și **pusese** ochii pe mine, încă de cînd trăia maică-sa…" (I, 83)*
(333)	*"I **thought** I never **saw** a man put on so ugly a look in my life." (I, 142)*	*"**Cred** că nu **am văzut** niciodată un om care să aibă o privire atît de urîtă." (I, 134)*
(334)	*"And Sir Simon … **swore** he never **saw** so easy an air, so fine a shape and so graceful a motion." (II, 321)*	*"Iar domnul Simon … s-**a jurat** că nu **a văzut** încă, un aer atît de degajat, o formă atît de fină și o mișcare așa de grațioasă." (II, 58)*

În exemplul 332 este evidentă anterioritatea expresiei *to have an eye on* redată în limba română tot printr-o formulă a anteriorității, Mai Mult Ca Perfectul. în cazul exemplului 334, trăsătura [+anterioritate] este redată prin Perfect Compus, al cărui sens este completat de adverbul temporal *încă*.

Cât despre exemplele 333 (citat anterior) și 335

(335)	*"… for I **thought** I never **saw** a fit so strong and violent in my life…" (I, 245)*	*"M-**am gîndit** că nu **văzusem** încă o criză atît de puternică și de violentă." (I, 270)*

versiunea română nu a mai recurs, de această dată,la sfera timpurilor trecutului, ci a localizat situația descrisă de intervalul de referință *I thought*, nu în sfera proprie acestei forme, ci în cea a prezentului, recurgând la Perfect Compus pentru sublinierea raportului de precedență.

Raportul de anterioritate exprimat în exemplele 331, 333 și 335este exprimat în engleză prin mijloace semantice, iar în limba română prin mijloace gramaticale.

(336) *"…'Let me see, let me see,' said he, 'where **do your wings grow**? for I **never saw** any body fly like you'…" (II, 331)*

*"- Să văd, să văd, unde **îți cresc** aripile ? n-**am pomenit** încă pe cineva zburînd ca dumneata." (II, 72)*

Alături de verbele de comunicare există și ilustrări ale stărilor situate în sfera trecutului, care, deși reprezintă intervale de referință în cazul unor experiențe anterioare, ruptura temporală este inexistentă, ambele versiuni recurgând la Past Tense și respectiv la Perfectul Compus (exemplul 337):

(337) *"I **was** excessively surprised; for you, my dear father and mother, **never beat** me in your lives…" (I, 163)*

*"**Am fost** extrem de surprinsă, căci voi, dragă tată și mamă, **nu** m-**ați bătut niciodată**…" (I, 163)*

Vom afla aceeași uniformitate a formelor de exprimare a trecutului omițând raportul de anterioritate în exemplul 338:

(338) *"Robin **drove** on at a very great rate; and when we **came** to the little town, where we **put up** on Sunday night, he **gave** his horses a bait…" (II, 289)*

*"Robin **a mînat** foarte repede, iar cînd **am ajuns** în tîrgușorul, unde **am poposit** duminică noapte, le-**a dat** cailor de mîncare." (II, 19)*

Se poate renunța la sublinierea acestui raport deoarece cronologia evenimentelor, precum și subiectivitatea vorbitorului sunt argumente care susțin alegerea făcută de autorul narațiunii.

(339) *"He **said** so many fine things… of Mrs Jervis, that my master **sent** for her…" (I, 104)*

*"El **a spus** atît de multe lucruri bune despre doamna Jervis, încît stăpînul **a chemat**-o…" (I, 85)*

În ciuda statutului său de timp absolut, Past Tense poate apărea în unele cazuri cu valoare aspectuală, exprimând valoarea de anterioritate a unui tip de situație în raport cu un altul, situații care, din punct de vedere cronologic, nu se pot desfășura concomitent.

5.1.1.1.1.5. *Valoarea frecventativă*

Valoarea frecventativă a formelor de Past Tense se poate realiza prin colocarea cu adverbe sau construcții adverbiale cu nuanță frecventativă sau iterativă, cum ar fi: *often*, *always*, *sometimes* din exemplele 340, 341, 342, 343:

(340) *"Yet he <u>sometimes</u> **hoped** the best and **was** ready to belive the surmised correspondence between the clergyman and her, **having not received** the letters*

*"Totuși, <u>uneori</u>, **spera** că va fi bine și **era** gata să creadă existența corespondenței presupuse între preot și ea, pentru că **nu primise** scrisorile ei care ar fi lămurit toată situația."*

*she **wrote**, which would have cleared up the matter.” (I, 125)*

(I, 112)

(341) *“It is also to be observed, that the messenger of her letters to her father, who so often **pretended** business that way, was an implement in his master’s hands, and employed by him for that purpose; and always **gave** her letters first to him, and his master **used to open** and **read** them and then **send** them on;” (I, 123)*

*“Trebuie, de asemenea, remarcat faptul că solul, purtător al scrisorilor ei către părinți, John, care **pretindea** că are treburi în direcția aceea atît de des, era un instrument în mîinile stăpînului și a fost folosit de el în acest scop. întotdeauna îi **dădea** mai întîi lui scrisorile și abia, după ce le **citea**, le **trimitea** mai departe…” (I, 109)*

(342) *“I always **admired** your character…” (I, 182)*

*“V-**am admirat** întotdeauna caracterul…” (I, 186)*

(343) *“You know, my dear father and mother, that I **was** always from childhood afraid of a bull; and you **used to tell** me…” (I, 187)*

*“știi, dragă mamă, că întotdeauna, din copilăriemi-**a fost** frică de tauri și îmi **spuneai** pe atunci …” (I, 193)*

Chiar din acest extras se poate observa cea de-a doua modalitate prin care se poate exprima caracterul repetabil al unei predicații când aceasta se constituie intr-un obicei.Modalul cu rolul de subliniere a habitualității unei situații amplasate în sfera trecutului este *used to* cel care introduce acest sens aspectual al verbelor *to open, read, send* și *tell*.

Versiunea în limba română recurge, cum este de așteptat, la forma de imperfect însoțită de o construcție adverbială ca *atât de des* sau de adverbul *întotdeauna*.

Există, pe parcursul romanului, și situații în care nu numai modalul cu conotație frecventativă este suficient pentru evidențierea acestei trăsături aspectuale. Acesta e cazul exemplului 344:

(344) *“I never **saw** the like in my life!” (I, 186)*

*“Nu **am întîlnit** încă așa ceva până acum …” (I, 191)*

unde forța de subliniere a obiceiului preotului nu este redată în limba română la nivelul formei temporale a verbului *used to*, ci printr-o soluție adverbială care nu diminuează cu nimic sensul frazei în ansamblul său.

Având în vedere distincția frecventativ-iterativ, vom continua prin a aduce în atenție un exemplu menit să ilustreze posibilitățile de descriere a caracterului iterativ al unei situații. Astfel, în exemplele 345, 346, 347 iterativitatea este exprimată prin construcția adverbială *twice or thirce* alăturată formei de Past Tense sau o altă construcție de aceeași factură *each time*, dar și prin sufixul *re-* atașat verbului *to seat*. Soluția în limba română, deși nu recurge la sufixarea verbului, metodă activă și în limba noastră, nu pierde însă nuanța aspectuală care a fost suficientă pentru a echivala mesajul vizual fără pierderi sau distorsiuni.

(345) *“Mr Martin **addressed** himself twice or thrice to me, during the sermon; but he found my attention so wholly*

*“Domnul Martin mi s-**a adresat** de vreo două trei ori în timpul predicii, dar atenția mea era total*

	*ingrossed by the preacher, that he <u>each time</u> soon **re-seated** himself…"(II, 508)*	*îndreptată spre predicator, încît <u>de fiecare dat**ă**</u> **s-a întors** la locul lui." (II, 296)*
(346)	*"… I **found** myself in his arms, quite void of strenght; and he **kissed** me <u>two or three times</u>…" (I, 55)*	*"M-**am trezit** apoi în brațele lui, fără nici o vlagă, iar el m-**a sărutat** <u>de cîteva ori</u>, …" (I, 18)*
(347)	*"She afterwards **told** me, that he **said** he thought <u>two or three times</u> to have burst upon me…" (I, 113)*	*"Mi-**a zis** că stăpînul **s-a gîndit** <u>de două-trei ori</u> să dea buzna peste mine…" (I, 98)*

Caracterul iterativ al unor situații poate, de fapt, să se refere la unele situații anterioare momentului de referință situat în sfera trecutului; cu toate acestea, modalitatea de subliniere a acestei caracteristici rămâne cea deja exemplificată anterior, combinarea unor adverbe sau construcții adverbiale cu sens frecventativ cu auxiliarul, având aceeași funcție:

(348)	*"… for he **would look upon** me <u>whenever</u> he **saw** me in such a manner as **showed** not well…" (I, 54)*	*" … căci **se tot uita** la mine, <u>de cîte ori</u> mă **vedea**, într-un fel mai curios." (I, 17)*
(349)	*"Rachel and Hannah wept when I took my leave; and Jane, who <u>sometimes</u> **used to be a little cross** to me, and Cicely too, cried very much, and said they would pray for me."(I, 131)*	*"Rachel și Hannah au plîns, cînd mi-am luat rămas bun de la ele, și Jane care, <u>uneori</u>, **era cam bosumflată,** ca și Cicely, au plîns tare mult și au zis că o să se roage pentru mine." (I, 120)*
(350)	*"<u>Every now and then</u> she **would be staring** in my face, in the chariot, and saying…" (I, 145)*	*"<u>Din cînd în cînd</u>, **se uita la mine**, îmi strîngea mîna și spunea: …" (I, 137)*
(351)	*"Ever since the summer-house affair, till this sad night,… I <u>always</u> **used to look** into that closet, and another in the room …" (I, 93)*	***"**De cînd cu întîmplarea din chioșcul din grădină, <u>întotdeauna</u> **obișnuiam să mă uit** în acea cămăruță, în dulapul din cameră…" (I, 70)*

În fiecare din cele trei extrase echivalarea mesajului original în limba țintă nu a prezentat nici un fel de discrepanțe datorită faptului că și limba română dispune de aceleași mijloace lexicale pentru sugerarea caracterului habitual, repetabil sau frecventativ al unor situații.

(352)	*"The Dean **preached** again, which he was not **used to do**, out of compliment to us…" (II, 508)*	*"Preotul **a ținut o** nouă **predică;** de obicei, după masă nu mai predica, dar acum a făcut-o din condescendență față de noi." (II, 296)*

În acest ultim exemplu nuanța de frecventativitate nu mai este lexicalizată printr-un adverb frecventativ, ci prin construcția perifrastică *to be used to,* tradusă în limba română nu printr-o formulă literală ci prin construcția adverbială *de obicei.*

Așadar, valoarea frecventativă poate fi gramaticalizată în limba engleză prin construcții perifrastice sau prin adverbe frecventative nehotărâte și prin construcții adverbiale care apar în colocație cu forme temporale simple.

5.1.1.1.2 *Raportul de posterioritate*

Schema temporală care descrie un astfel de raport în sfera trecutului arată conform figurii următoare:

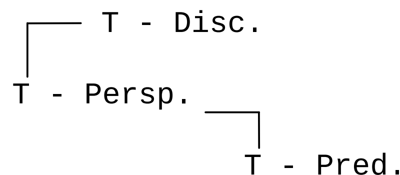

Figura 5.2

În acest caz, intervalul predicației precede pe cel al perspectivei care, la rândul său precede intervalul discursului. Considerând intervalul de perspectivă situat în sfera trecutului, vom discuta, în cazul acestui raport, doar o singură valoare caracterizând forma de Past Tense, și anume valoarea de viitor.

5.1.1.1.2.1. *Valoarea de viitor*

Valoarea de viitor a formelor de Past Tense a fost prezentată pe larg în secțiunea 4.3.1.2.1. Am inclus și în acest capitol o subdiviziune pentru a demonstra flexibilitatea formei de Past Tense, care asemenea celei de Present Tense, poate acoperi toate segmentele domeniului temporal descris. Așa cum Present Tense poate exprima viitorul și valoarea sa în acest caz este denumită "futurate" (Binnick 1991), Past Tense poate exprima același raport.

Explicitând această valoare a formei de Past Tense, prin analogie cu Present Tense, Huddleston precizează că diferența dintre folosirea celor două forme temporale constă doar în intervalul de referință "… what has changed is the time at which the arrangement/ schedule is said to hold." (Huddleston 1988:71)

Caracterul flexibil al formelor de Past Tense permite acestora să fie folosite în exprimarea posteriorității. Pentru că multe alte exemple au fost discutate în secțiunea 4.3.1.2.1., dedicată analizării mijloacelor de exprimare a posteriorității, vom ilustra prin doar câteva exemple forța formelor de Past Tense de a sugera viitorul vizualizat din perspectiva trecutului.

(353)	*'I clasped my hands together through my apron, overjoyed*	*"Mi-am strîns mîinile prin șorț, prea fericită la auzul acestora,*

	*at this, though **I was** soon **to go** away." (I, 99)*	*deși **aveam să plec** curînd…" (I, 78)*
(354)	*"I thought he was mad for my share; for he knew not what he would have. **I was going** however…" (I, 90)*	*"M-am gîndit că înnebunise căci nu știa ce vrea. Totuși **am plecat**…" (I, 67)*
(355)	*"…and said **they would** pray for me."(I, 131)*	*"…și au zis că o să se roage pentru mine." (I, 120)*

Am selectat aceste trei exemple pentru a readuce în atenție trei formule de gramaticalizare a acțiunilor posterioare a căror referință se situează în sfera trecutului. Dacă în exemplul 353 se face apel la quasi-auxiliarul *to be to* ,iar în exemplul 354 la forma de Past Tense Continuous, abia cea de-a treia formă este una de viitor în trecut formulată pornind de la auxiliarul propriu viitorului tradițional, *would*.

Dependent de intervalul de referință situat în domeniul trecutului, forma de Future in the Past apare totdeauna în propozițiile subordonate.

5.1.2. *Past Tense Continuous*

Formă care ocupă același segment al temporalității, dar care suprapune și componente aparținând sistemului aspectual, Past Tense Continuous are o frecvență de întrebuințare deosebit de redusă comparativ cu valențele sale semantice și apare în acest roman îndeplinind o singură funcție, cea narativă.

5.1.2.1. *Valoarea narativă*

Autorul romanului a preferat forma de Past Tense Continuous nu atunci când a dorit să accentueze fie începutul/latura incoactivă, fie cea egresivă a unei acțiuni sau a unui proces, ci când a dorit să sublinieze trasătura semantică a progresivității.

(356)	*"I **was thinking** of opening a way to serve myself by letter, when I could have opportunity." (I, 167)*	*"Tocmai **mă gîndeam** să-mi deschid o cale pentru a mă servi prin scrisori, cînd aș putea să am ocazia." (I, 167)*
(357)	*"…'O Mrs Jewkes! I **was thinking** this poor carp was the unhappy Pamela. I **was comparing myself** to my naughty master." (I, 168)*	*"- O, doamnă Jewkes, **m-am gîndit** că sărmanul pește era nenorocita Pamela. **M-am comparat** cu stăpînul meu rău." (I, 169)*
(358)	*"He **was going away**: but she*	*"- și cum **se îndepărta,** ea stărui…"*

	said…" (II, 453)	*(II, 222)*

Valoarea narativă a formei de Past Tense Continuous are o frecvență destul de redusă și, în două din extrasele citate apare același verb non-progresiv *to think,* pentru a scoate în relief caracterul durativ al procesului psihic.

5.2. TIMPURILE RELATIVE ALE TRECUTULUI

Secțiunea prezentă va trece în revistă acele formațiuni gramaticale ale tempo-aspectualității care acoperă segmentul cel mai îndepărtat al domeniului trecutului.

Deși cele mai multe dintre lucrările de specialitate care abordează tematica în discuție consideră formele de Past Perfect ca aparținând compartimentului timpurilor relative, am înregistrat exemple ce probează forța narativă a formelor de Past Perfect și deci, implicit, și posibilitatea acesteia de a-și asuma valori absolute. Cum cele mai numeroase dintre fragmentele extrase îndeplinesc valori recunoscute ca fiind relative, am înregistrat tot materialul la dispoziție în secțiunea privind relativitatea față de un interval de referință situat în trecut.

5.2.1. *Past Perfect Simple*

Cele mai numeroase dintre studiile din literatura de specialitate care descriu semantica formei de Past Perfect vorbesc despre valoarea sa, fie temporală, care exprimă anterioritatea cronologică, fie aspectuală, care subliniază caracterul perfectiv al unui tip de situație petrecut în segmentul cronologic al preteritului. Deși acceptăm statutul acestei forme tempo-aspectuale ca fiind înscris în galeria formelor relative, totuși va trebui să aducem în discuție o valoare specifică acestui corpus, valoarea absolută, valoare care exprimă o nuanță narativă.

5.2.1.1. *Valoarea narativă*

Folosit ca timp absolut, Past Perfect apare deseori în propoziția principală și valoarea sa este indiscutabil cea narativă. Pentru demonstrarea acestei valori, vom prezenta următoarele situații textuale:

(359)	*"I **had** also **expressed** on that occasion great concern for Mr Williams's being deceived and ruined…" (I, 264)*	*"… mi-**am exprimat** cu acea ocazie și îngrijorarea față de situația domnului Williams trădat și ruinat … "(I, 297)*
(360)	*"Then I **had written**, how kindly he behaved himself to me; and praised me, and gave me great hopes of his being good at last." (I,273)*	*"**Am scris** apoi cît de frumos și cu blîndețe s-a purtat față de mine și mi-a dat speranțe, că in fine, avea să fie serios." (I, 310)*
(361)	*"My master **had given orders** to Mrs Jewkes not to let him be disturbed till the usual breakfast-*	*"Domnul și stăpînul meu **a dat poruncă** să nu fie deranjat pînă la ora obișnuită a micului dejun, căci*

	*time, as he **had sat up** all night before…" (II, 434)*	*stătuse de veghe o noapte întreagă, mai înainte." (II, 196)*
(362)	*"He **had sent** for me down and I **obeyed**." (II, 445)*	*"**A trimis** să mă cheme şi l-**am ascultat**." (II, 210)*
(363)	***"**Mr Colbrand, Abraham, and Thomas, **had been remembered** at the other house." (II, 487)*	*"Domnul Colbrand, Abraham şi Thomas **au primit** darurile de la cealaltă casă." (II, 268)*

Valoarea sa narativă reiese din colocaţia cu un adverb sau cu o construcţie adverbială care subliniază un anume moment din trecut- *on that occasion* (359) şi *then* (360).

Adverbe ca cele enumerate mai sus sunt folosite, de obicei, cu forma de Past Tense, exclusiv narativă, însă prezenţa lor alături de Past Perfect induce formelor în discuţie o forţă narativă cu nuanţă evocatoare pentru primul exemplu. Adverbul *then* este considerat un deictic al prezentului- *atunci* - forma corespondentă lui *now*, ambele cu putere de fixare a temporalităţii punctuale, însă mai poate fi interpretat şi ca un adverb al succesiunii sau al secvenţialităţii care, în cadrul unui context mai amplu, sugerează ordinea sau amplasarea unei situaţii în funcţie de celelalte. Oricare ar fi interpretarea sa, forţa narativă este evidentă în oarecare dintre acestea. Traducătorul a optat pentru cea de-a doua posibilitate de interpretare, făcând din Past Perfect un timp care deschide enumerarea unui şir de situaţii în care, de fapt, cea exprimată prin Past Perfect este, din punct de vedere cronologic, ultima.

Caracteristica de timp absolut folosit pentru rememorarea unor evenimente din trecut este detectabilă şi în propoziţii independente care nu au nici un fel de alte elemente ale temporalităţii (exemplele 362 şi 363).

Versiunile româneşti ale celor patru exemple redau cu exactitate nuanţa narativă a formelor de Past Perfect dar echivalându-le în toate situaţiile prin Perfect Compus. Aceeaşi formă de Perfect Compus este preferată de traducător şi în cazul construcţiei aspectuale din versiunea originală:

(364)	*"My good master, (…) **had been writing** to Mr Longman." (II, 386)*	*"Bunul meu stăpîn (…) **a scris** domnului Longman." (II, 132)*

Forţa narativă a formulei aspectuale este determinată în varianta în limba engleză de contextul mai larg în care este situată propoziţia, dar în limba română capacitatea Perfectului Compus de a exprima un eveniment încheiat este suficientă.

Cu toate că se înscrie în epicul discursului, forma perfectiv-progresivă din fraza următoare scoate în evidenţă perspectiva autorului. Astfel, în exemplul 365:

(365)	*"She immediately laid her hands upon it: for **she had been looking** through the key-hole, it seems." (I, 263)*	*"A pus imediat mîna, pe pachet, pentru că probabil **se uitase** pe gaura cheii." (I, 295)*

autorul enumeră două evenimente care se succed la un interval foarte redus,iar distanţa temporală este diminuată de adverbul *immediately*. Forma perfectiv-progresivă construită pe un verb al percepţiei volitive, *to look,* accentuează intenţia subiectului de a fi săvârşit acţiunea descrisă. Progresivitatea acestei formule nu reduce cu sine

amplitudinea fazei, ci faptul că faza acțiunii a existat și, cronologic, s-a situat înaintea celeilalte: *to lay hands upon…*

Deși esențialmente narative, formele de Past Perfect folosite în propozițiile principale sugerează uneori o anume nuanță de anterioritate cronologică. Aceasta poate fi argumentată fie prin forța contextului, fie prin elementele temporalității prezente la nivelul frazei (exemplele 366 și 367):

(366)	*"**You had shewed** you would not stick at little matters…" (I, 255)*	*"**Ați dovedit** că nu aveți să vă împiedicați de nimicuri … " (I, 285)*
(367)	*"**He had** kindly **spoken** to them, as he told me afterwards." (II, 373)*	*"Așa după cum mi-a spus mai tîrziu, **le ceruse**… " (II, 114)*

În exemplul 366 nu există nici un alt element al temporalității, dar sensul propoziței este unul constatativ prin care se fac referiri la acte de comportament anterioare intervalului discursului.

În exemplul 367 există un adverb al temporalității- *afterwards*, însă acesta determină forma de Past Tense al cărei sens narativ nu poate fi pus sub semnul întrebării.

În versiunea română, anterioritatea cronologică este transmisă în exemplul 366 prin folosirea Perfectului Compus distribuit alături de viitor, lucru care implică referința prezentă. Cât privește exemplul 367, echivalarea nu ridică decât probleme de topică, întrucât propoziția cu valoare explicativă nu urmează acțiunea de interes pentru autorul scrisorii, ci o precede. Această inversiune reduce din importanța pe care autorul scrisorii o acordă modului în care stăpânul își tratase servitorii, scoțând în evidență mărturisirea eroului reprezentat discursiv prin persoana a III-a.

(368)	***"I had taken my leave** of my fellow servants over night and a mournful leave it **was** to us all: for men as well as women-servants wept to part with me…" (I, 131)*	*"**Îmi luasem**, de cu seară, **rămas bun** de la tovarășii mei de muncă. **Fusese** o despărțire jalnică pentru noi toți; bărbații ca și femeile au plîns pentru că se despărțeau de mine." (I, 119)*

Deși folosit într-o propoziție principală, cu o implicație vădit narativă, forma de Past Perfect înscrisă în cadrul general al enumerării de evenimente, de asemenea aparținând domeniului trecutului, reușește să producă o ruptură temporală prin apelul la construcția adverbială descriind intervalul- *over night*.

Nu putem susține forța de exprimare a anteriorității aparentă la o lectură superficială deoarece *had taken leave* se constituie în moment de referință și se află în raport sintactic de coordonare cu explicativa de întărire al cărei timp gramatical este Past Tense. Ca și în cazul celuilalt timp perfect, și aici segmentul temporal în care sunt amplasate cele două situații este comun și aparține sferei trecutului. în raport cu prima formă de trecut, preteritul *wept* reprezintă o situație posterioară căci, evident, urmează momentului de rămas bun, dar în raport cu constatarea autorului scrisorii preterit este precedent.

Găsim și în cazul formelor de Past Perfect situații în care suprapunerea sectorului axial al temporalității este subliniată prin folosirea a două forme de Past Perfect ca în fraza de mai jos:

(369)	*"**I followed** her women down…**I had hoped**, that the occasion for all my tremblings **had been** over; but I trembled sadly…" (II, 403)*	*"**Sperasem** că se terminase cu timpul cînd tremuram, dar iată cît de zdruncinată **eram** acum." (II,154)*

Conjugarea perfectivă a verbului *hope* are un caracter narativ dacă pentru interpretarea temporalității vom considera nivelul frastic. Urmând verbului *follow* la Past Tense, *hope* este o nouă etapă a procesului narativ, însă cea de-a doua construcție de același tip nu mai are aceeași forță epică; rolul său este acela de a sublinia anterioritatea în raport cu verbul de referință, *to hope*. Adversativa care continuă șirul mărturisirilor are ca pivot tot o formă de Past Tense care se constituie în intervalul discursului, însă nu și în cel al scrierii.

Autorul a preferat pentru această etapă a descrierii forma simplă a *preteritului*, întrucât nu intervalul de desfășurare a stării are importanță, ci existența acelei stări. Versiunea din limba română reșește să transmită întocmai intențiile textului original, deoarece limba română dispune de toate mijloacele gramaticale necesare echivalării trăsăturilor semantice proprii originalului.

Deși segmentul axei temporale rămâne același ca în ilustrarea anterioară, extrasul următor prezintă un tip de discurs direct din care transpare aceeași forță epică a formelor de Past Perfect (exemplul 370):

(370)	*a) " …'You must know then, my Pamela, that I **had actually formed** such a project, as is mentioned in this letter…*	*a) "Trebuie să știi, Pamela mea, că, de fapt, **am închipuit** un asemenea plan, așa cum este menționat în scrisoare…*
	*b) **I had intended** that he should have read some part of the ceremony…'…" (II, 305)*	*b) **Intenționam** să citească ceva, foarte puțin din ceremonia cununiei… " (II, 39)*

Versiunea din limba română recurge la două forme ale trecutului (Prezent Compus și Imperfect) pentru a echivala cele două forme de Past Perfect. Soluția traducătorului rupe monotonia care ar putea apărea din repetarea aceleiași forme. în același timp, ea pune în valoare disponibilitățile limbii române în sfera trecutului care asigură o gamă diversă de timpuri ce pot fi folosite în echivalarea celor mai neașteptate subtilități temporale.

Aceeași diversitate formală a temporalității sferei trecutului poate fi remarcată și în exemplul 371:

(371)	*"I **had covered** myself over head and ears, and **trembled** in every joint: perhaps discernibly trembled, and my lady **cried out**…" (II, 435)*	*"Mă **acoperisem** pînă peste cap și **tremuram** toată ca varga, iar doamna Davers **a strigat**… " (II, 197)*

În plan final această frază conține în limba bază doar un Past Perfect și trei forme de Past Tense, însă în limba română traducătorul a apelat la Mai Mult Ca Perfectul pentru a sublinia prima poziție în ordonarea predicațiilor, la un Imperfect pentru a evidenția imperfectivitatea stării de tremur unde autorul nu are în vedere faza finală ori pe cea incipientă, ci amplitudinea fazei și încheie cu un Perfect Compus pentru a plasa

întregul ansamblu de situații în sfera trecutuluiși, implicit, departe de intervalul perspectivei.

Un alt text care să exemplifice folosirea timpurilor verbale în discursul epistolar îl constituie suprapunerea stilului direct cu proza confesivă, ca în exemplul:

(372)	*"At breakfast-time my master **tapped** at the chamber door; and answering to my question, 'Who is there?' I **opened** it with pleasure. I **had written** on a good deal; but I **put** it by when I **ran** to the chamber-door." (II, 436)*	*"La ora micului dejun, stăpînul **a bătut** la ușă și răspunzînd întrebării mele `Cine e acolo?` **am deschis**-o cu plăcere. **Scrisesem** o mulțime de pagini, dar le-**am pus** bine, cînd **am fugit** la ușă." (II, 198)*

Partea de interes pentru noi o constituie nu discursul direct, ci fundalul acestuia care include, pe lângă patru forme de Past Tense și una de Past Perfect. La nivel transfrastic, forma de Past Perfect are valoare narativă, înscriindu-se in discurs ca fiind unul din evenimentele enumerate.

La nivel frastic, însă, rolul acestei forme este acela de a scoate în relief o situație încheiată anterior celorlalte care, contextual, fie preced, fie urmează forma de Past Perfect. Cronologic, interpretarea sa nu poate fi decât una singură, aceea de primă acțiune în secvențialitatea descrisă.

5.2.1.2. *Valoarea experiențială*

Întrucât situațiile în care Past Perfect poate exprima, în cadrul mai larg al anteriorității, o experiență trăită de unul din eroi, sunt relativ reduse nu am prevăzut o subdiviziune specială dedicată acestei valori. Datorită acestui motiv, valoarea experiențială va fi subsumată valorii anteriorității.

Nuanța de experiențial se bazează pe experiența anterioară a subiectului, exprientă care poate fi considerată în raport cu un interval de referință situat în sfera prezentului sau în cea a trecutului. În cazul formelor de Past Perfect, evident, raportarea se face la nivelul sferei trecutului. Această valoare a formei în discuție se regăsește în extrasele 373, 374 și 375.

(373)	*a)**"She hoped** good effects from this incident; b)and reminded me, that I **had said** nothing…" (I, 113)*	*a)"Doamna Jervis **spera** să aibă rezultate bune după această întîmplare și b) mi-a subliniat că ceea ce **am spus** nu erau decît lucruri …" (I, 98)*
(374)	***"**He raised me up, with a kinder aspect than ever I **had known**." (I, 114)*	*"S-a sculat în picioare cu o înfățișare mai blîndă decît i-**am văzut** vreodată… " (I, 99)*

Ceea ce surprinde în traducerea în limba română este faptul că atât în cazul primului cât și în al celui de-al doilea versiunea formei în atenție nu este alta decât Perfectul Compus, care este utilizat uneori pentru transmiterea anteriorității, fãra a ține seama de locul în care este amplasat momentul/intervalul de referință.

(375)	*"and then **I began** to be alarmed all at once, and called to him;and he said he **had wretched** ill luck, for he **had come** several miles out of the way…" (I, 134)*	*"Atunci, dintr-o dată, m-am speriat și l-am strigat. El mi-a zis că **a avut** ghinion căci **apucase** razna vreo cîteva mile…" (I, 123-124)*

Traducerea valorii experiențiale a formei de Past Perfect din extrasul de mai sus diferă de celelalte două anterioare prin faptul că de această dată se face apel la corespondentul perfect al său din limba română, Mai Mult Ca Perfect.

Dacă la nivel temporal raporturile nu sunt alterate, la nivel sintactic se poate constata o scindare a unității frazei, în urma căreia mesajul este transmis cu exactitate, dar nu într-o frază construită prin juxtapunere ci în mai multe propoziții independente.

5.2.1.3. *Valoarea rezultativă*

Ca și în cazul celeilalte forme perfective, prezentată în capitolul anterior, și formele de Past Perfect pot introduce rezultatul unui tip oarecare de situație.

În fiecare din următoarele două ilustrări rezultatul este introdus prin forma de Past Tense, însă versiunea românească optează pentru o soluție comună pentru fiecare extras în parte și anume Imperfectul:

(376) *"My heart began to misgive me, and I was much fatigued; for I* ***had had*** *very little sleep for several nights before."(I, 134)*

"Încercam sentimente de îndoială și mă simțeam obosită, căci de cîteva nopți, ***dormeam*** *foarte puțin. " (I, 124)*

(377) ***"****They said they were loth to deny me anything in their power, as I* ***had seen*** *the* ***'****squire* ***had wished*** *them to treat me kindly." (I, 143)*

"Mi-au spus că nu mi-ar putea tăgădui nimic din ce le stătea în putere, căci după cum ***văzusem****, boierul* ***dorea*** *ca ei să aibă grijă de mine și să se poarte cu atenție." (I, 135)*

Împărtășirea unor sentimente de îndoială sau starea de oboseală mărturisită de vorbitor apar ca urmare a stării de nesomn precizată în partea a doua a frazei. în ex. 377 de interes pentru această secțiune este forma subliniată și care explică imposibilitatea fermierului și a soției sale de a refuza vreuna din cererile formulate de Pamela, ca urmare a dorinței exprimate de stăpân într-un interval anterior discuției din care am extras citatul.

Fragmentul următor pe care îl supunem analizei conține trei forme de Past Perfect, dintre care primele două au un caracter aspectual, iar cea de-a treia unul exclusiv temporal. Înlănțuirea de tipuri de situații din această frază impune o interpretare cronologică a acestora. Astfel, prima formă perfectivă *I had had reason* reprezintă evenimentul cronologic E_1 care se află în raport de anterioritate cu E_2 *the danger was immediate*. Cea de-a doua formă perfectivă *he had promised* devine în interpretarea noastră E_3 care este simultan din punctul de vedere al cronologiei evenimentelor cu E_1. Valoarea rezultativă a formei perfective este detectabilă la nivelul părții finale a frazei, unde Pamela își descrie sentimentul de liniște încercat în urma promisiunii făcute:

(378) ***"****I but too well apprehended, that this letter was written only to pacify me for the present; but as my danger* ***was*** *not so immediate as* ***I had had reason*** *to dread, and as* ***he had promised*** *to forbear coming to me, and that he would write to you, … I was a little more easy than before: and made shift to taste of a boiled chicken they* ***had***

"*Mi-am dat, prea bine seama, că aceste rînduri nu fuseseră scrise decît ca să mă liniștească pentru prezent, iar pericolul meu nu era atît de imediat, după cum* ***aveam motive*** *să mă tem. Faptul că* ***promisese*** *să se abțină să vină la mine și declarase că avea să-ți scrie ție … mi-au dat o oarecare*

got *for me." (I, 136)*	*linişte." (I, 127)*

Aplicând secvenţialitatea proprie logicii temporale vom constata faptul că din cele două forme perfective cuprinse în acest pasaj una este, de fapt, în raport de anterioritate faţă de forma preterită. Raportul de anterioritate nu este corect precizat şi gramaticalizat în versiunea românească, unde atât verbul de raportare *to think* şi verbul care descrie o acţiune *to write* apar echivalate prin Perfect Compus. Folosirea formei perfective are, aici, un rol bine determinat: acela de a scoate în evidenţă faptul că, urmare a scrierii celor două scrisori Pamela a început să se gândească serios la o anumită situaţie.

(379)	*"I thought, when I* ***had written*** *this letter, and which he* ***had prescribed****, it would look like placing a confidence in Mrs Jewkes, to shew them to her? …"(I, 155)*	*"M-am gîndit cînd* ***am scris*** *această scrisoare şi* ***cea dictată*** *să i le arăt doamnei Jewkes. Astfel, aş fi dovedit că-i acord încredere." (I, 152)*

În cazul celor două exemple care finalizeaza discuţia privind perfectivitatea rezultativă localizată în sfera trecutului forţa rezultativă a perfectivelor cuprinse în extrase este mult mai evidentă.

Situat într-un context narativ, exemplul de Past Perfect din extrasul 380 se constituie în rezultat al unei cauze exprimate în prima parte a frazei, căci Pamela nu se putea învinovăţi decât pentru o greşeală comisă anterior actului blamării.

(380)	*"I did not know what to do. And I blamed myself for my free speech; for now I* ***had given*** *her some pretence…"(I, 164)*	*"Nu ştiam ce să fac. şi m-am învinovăţit pentru vorbirea mea slobodă, căci, iată, acum i-****am dat*** *un pretext…" (I, 163)*

Exemplul 381 oferă un context în care forma de Past Perfect apare nu într-o formă de discurs raportat ci într-una de discurs direct şi care este introdusă printr-o formă de Present Tense Simple şi se constituie in cauză a rezultatului exprimat prin *I beg your pardon*.

La nivel discursiv rolul acestei forme este cea a unui verb de raportare, care apare în cele mai dese cazuri la un timp absolut şi nu la unul referenţial, ca în acest exemplu. De altfel şi în această exemplificare mai există un verb de raportare care apare la forma de Past Tense Simple a diatezei pasive. Folosirea ambelor forme în graniţele aceleiaşi fraze duce la concluzia că între forma de preterit şi cea perfectivă nu existau în gramatica secolului al XVIII-lea norme foarte clare care să indice folosirea uneia sau a alteia dintre cele două.

(381)	*"…' I beg your pardon, my dear madam, but I* ***had heard*** *how sweetly this garb became you and was told the history of it…' …" (II, 322)*	*"-Scuzaţi-mă, dragă doamnă, dar* ***am auzit*** *cît de bine vă vine acest veşmînt, îi cunosc întreaga poveste…" (II, 60)*

Soluţia în limba română rezolvă situaţia contextuală într-o manieră care corespunde normelor concordanţei timpurilor şi nu creează cititorului român dificultate în înţelegerea raporturilor temporale la nivelul acestei fraze.

Cu prezentarea acestor exemple am dorit o scurtă trecere în revistă a unei valori caracteristice formelor perfective, valoarea rezultativă, a cărei frecvență în corpusul studiat este destul de redusă.

5.2.1.4. *Valoarea de anterioritate*

Abundența formelor de Past Perfect ne obligă să operăm o selecție a acestora ținând cont de unele criterii. în interpretările de până acum am făcut deseori apel la alte elemente ale temporalității, bazându-ne de cele mai multe ori pe adverbe sau pe construcții adverbiale.

În interpretarea capacității de exprimare a anteriorității vom apela în primul rând la adverbele *before* și *after*.

Astfel, în segmentul de corpus incluzând formele de Past Perfect există doar un exemplu pentru *before* și trei pentru *after*. În exemplul 382:

(382)	*"I took all my clothes and all my linen, and I divided them into three parcels, as I* ***had*** *before* ***told*** *Mrs Jervis I intended to do…"(I, 109)*	*"… mi-am luat toate hainele și lenjeria și le-am împărțit în trei, așa cum îi și* ***spusesem*** *doamnei Jervis;" (I, 93)*

anterioritatea este subliniată doar la nivelul verbului de comunicare *to tell*, deși relația cronologică dintre predicat și verbul *to intend* este una de concomitență.

În exemplele 383 și 384:

(383)	*"I went to my chamber and the first thing I did was to write to him; for I thought it was not best to see him again, if I could help it; and I put it under his parlour-door, after* ***I had copied*** *it, as follows…"(I, 120)*	*"M-am dus în camera mea și primul lucru la care m-am gîndit a fost să-i scriu, căci mi-am zis că era mai bine să nu-l văd. Iată scrisoarea [*pe care i-am expediat-o pe sub ușă, după ce am copiat-o, după cum urmează*]… " (I, 107)*
(384)	*"And as I was on the way in the chariot,* ***after*** *the maid* ***had left me****, I thought of an expedient which gave me no small comfort." (I, 143)*	*"în timp ce mă aflam pe drum, după ce fata* ***se întorsese*** *acasă, m-am gîndit la o soluție practică, pentru a ieși din încurcătură, ceea ce mi-a dat oarecare liniște," (I, 135)*

anterioritatea subliniată prin *after* apare pe fondul unor acțiuni ordonate cronologic într-o frază relativ amplă. Forma de Past Perfect evidențiază în aceste situații caracterul subiectiv al relatării. Perspectiva autorului scrisorii deține poziția cea mai importantă în procesul narativ. Această perspectivă personală proprie autorului epistolei consideră ca încheiate fiecare din cele două situații: *to copy* sau *to leave*.

Este interesant de observat, însă, că versiunea română pentru (383) diferă în mod frapant de cea originală. Diferențele nu caracterizează, însă, temporalitatea frazei, ci numai modalitatea acesteia. Versiunea română reduce unele aspecte modale și un element esențial al temporalității și anume, ordonarea evenimentelor.

Amănuntul nu lipsit de semnificație al copierii scrisorii, anterior depunerii acesteia, este unica omisiune la nivelul temporalității acestui exemplu.

After mai scoate în evidență raportul de precedență și în subordonata temporală din exmplul 385:

(385)	*"After I **had taken** a copy of this, I folded it up…" (I, 178)*	*"După ce **am făcut** o copie, am împăturit scrisoarea…" (I, 182)*

unde, prin poziția privilegiată reliefează tocmai acest raport, redat cu fidelitate în versiunea română.

Continuând analiza formelor de Past Perfect în propoziția subordonată temporală vom insista asupra acelor exemple în care introductivul este *when*:

(386)	***"**When **I had got** matters thus far, and had made all up for Mrs Jervis, I **was** in hopes to have got a double holiday of joy…" (I, 106)*	*"Cînd lucrurile s-au aranjat și am obținut o reconciliere pentru doamna Jervis, nădăjduiam ca voi avea o dublă sărbătoare… " (I, 88)*
(387)	*"When **I had got** the door in my hand I venture to look back… and I saw they were only two poor cows, grazing in distant places, that my fears had made so terrible to me." (I, 192)*	*"Cînd **am ajuns** la ușă, m-am încumetat să arunc o privire înapoi… și mi-am dat seama atunci că, de fapt, nu erau decît două biete vaci care pășteau în depărtare, dar frica mea le făcuse să arate atît de teribile." (I, 200)*
(388)	*"When **you had looked** these out, I **carried** them down into the parlour to him …"(II, 317)*	*"Cînd am terminat să le parcurg pe toate, i le-**am dus** jos în salon…" (II, 53)*
(389)	*"When the servants **had dined**, I **desired** to see the maidens, amnd all four came up together." (II, 485)*	*"După ce personalul de serviciu și-**a luat prînzul**, **am dorit** să văd fetele și ele, toate patru au venit sus împreună." (II, 265)*

În cadrul tuturor acestor fraze subordonata temporală deține prima poziție pentru a evidenția și prin aceasta nu numai ordinea cronologică a situațiilor, ci și caracterul fazic încheiat al lor.

Vom nota, de asemenea, ca element comun al versiunii limbii române ale primelor trei ilustrări din acest set faptul că elementul lexical al temporalității nu este echivalat cu corespondentul său semantic, ci cu corespondentul lexical. Numai în exemplul 389 *when* este echivalat pe criterii semantice, corespondentul românesc implicând anterioritatea și conceptul aspectual de fază încheiată. în situațiile anterioare, trăsătura semantică prezentată în descrierea teoretică a categoriei de Aspect nu poate fi sugerată cu exactitate deoarece sensul conjuncției "cînd", în colocație cu Perfectul Compus este punctual și nu se focalizează pe momentul egresiv, ci pe latura fizică a situației sau predicației.

În exemplele 390 și 391:

(390)	*"And when **she had stepped** out*	*"… și cînd **s-a îndreptat** spre*

	about a bow-shot from me, I stooped down, and took a letter…" (I, 165)	*el, la depărtare de o suliță de mine, m-am plecat, am luat scrisoarea…" (I, 165)*
(391)	***"****I fetched them down and laid them in three parcels, as before; and when I* ***had done****, I went to call her to look at them."(I, 110)*	*"Le-am dus jos, așezîndu-le în trei pachete ca mai înainte, și cînd* ***am terminat****, m-am dus să o chem să le vadă." (I, 94)*

w*hen* este precedat de conjuncția *and* care nu afectează ideea de temporalitate intenționată de autorul scrisorilor. Anterioritatea cronologică a situațiilor descrise în varianta în limba engleză se păstrează și în versiunea în limba română, chiar dacă formal Past Perfect este echivalat cu Perfect Compus.

Introductivul *when* apare în fraza temporală în a doua poziție numai în exemplul 392:

(392)	*"I in vain attempted, when* ***he had made*** *an end to convince him and his wife of the truth of my relation…" (I, 142)*	*"Cînd* ***a terminat****, am încercat, în zadar, să-l conving, pe el și pe soția sa, că cele povestite de mine erau adevărate…" (I, 133)*

Lucrurile sunt exprimate în această ordine deoarece din nou tonul subiectiv al autorului epistolei este cel care primează. Așadar, la nivelul narațiunii, este mult mai important faptul că subiectul (scriitor) a încercat, chiar dacă a fost în zadar decât faptul că încercarea s-a produs în funcție de un anumit reper temporal. și traducătorul recepționează și interpretează temporalitatea ca fiind trăsătura dominantă a frazei și nu aspectualitatea sa.

Extrasele care au prezentat perspectiva perfectivității raportată la un interval de referință anterior intervalului discursului sau al scrierii a insistat în prezentarea unor predicații al căror interval de desfășurare era relativ îndepărtat în raport cu referința.

Păstrând analiza temporalității în planul sintactic vom supune atenției o situație foarte rar întâlnită pe parcursul acestui roman (exemplele 393 și 394):

(393)	*"Just as I* ***had*** *sat* ***down****, to try to entreat a morsel before I set out to pursue my journey,* ***came*** *in Mr Colbrand, in a great hury." (II, 285)*	*"Abia* ***mă așezasem*** *și încercam să înghit o bucățică, mai înainte de a-mi continua călătoria, și iată,* ***a intrat*** *dintr-o dată Colbrand, în goană." (II, 14)*
(394)	*"I* ***had*** *but just* ***read*** *this dreadful letter through, when Mrs Jewkes came up …" (I, 202)*	*"Tocmai* ***terminasem de citit*** *această îngrozitoare scrisoare, cînd doamna Jewkes a venit …" (I, 213)*

Introducerea raportului de anterioritate prin intermediul adverbului *just* ca în exemplul 394 sau *just as*, conform exewmplului 393 sugerează o reală apropiere temporală între cele două situații verbale descrise; ceea ce înseamnă că, din punctul de vedere al axei cronotetice, segmentul care cuprinde respectivele situații este cel al preteritului, iar formei de Past Perfect îi revine doar rolul de a transmite trăsătura aspectuală de perfectivitate a primei situații în raport cu cea de-a doua. Cât privește

echivalarea situației temporale din versiunea originală, remarcăm păstrarea tuturor trăsăturilor temporal-aspectuale din limba sursă.

Având în atenție mijloacele sintactice de exprimare a temporalității, ne vom opri în continuare la propozițiile relative ce se constituie în instrumente de accentuare a anteriorității.Vom considera mai întâi următoarele două exemple:

(395)	*'Then the wicked creature appeared, whom I* ***had*** *<u>never</u>* ***seen*** *but once before…"(I, 144)*	*"Apoi, a apărut nemernica făptură, pe care o* ***mai văzusem*** *doar o dată." (I, 137)*
(396)	*"I told them that this was far from being my case; that I was a young creature who* ***had been taken*** *into Mr B.'s family to wait upon his mother, who was the best of ladies… … when I was in expectation of being carried to them, I* ***had been betrayed****, and* ***brought*** *hither…" (I, 137)*	*"Le-am arătat că nu era deloc cazul meu, că eu* ***fusesem luată*** *de foarte tînără în familia domnului B. ca să mă ocup de maică-sa, cea mai bună dintre toate măritele doamne…. … cînd credeam că sînt condusă spre ei,* ***am fost trădată*** *și* ***adusă*** *aici…" (I, 127,128)*

În aceste ilustrații anterioritatea este gramaticalizată în relativa care oferă lămuriri privitoare la ființe, fapt care ar putea duce la interpretarea valorii de Past Perfect ca fiind una experiențială și nu exclusiv de anterioritate. Clarificări sau informații suplimentare pot fi date și în cazul unor obiecte, cum se întâmplă cu propozițiile relative de mai jos:

(397)	*'He still pretended to be much out of humour himself; and at last stopped at a farm house, about two miles beyond the village I* ***had seen…"****(I, 134)*	*"Se tot făcea că e furios pe sine, dar, în cele din urmă, s-a oprit la o fermă, cam la vreo două mile dincolo de satul pe care îl* ***văzusem****." (I, 124)*
(398)	*"I begged, however [that they would be so kind]to let me see what my master* ***had written****." (I, 138)*	*"I-am rugat să fie atît de buni și să mi arate și mie cele* ***scrise*** *de stăpîn." (I, 129)*
(399)	*"… and so I showed her a parcel of broken scraps of verses,* ***which I had tried*** *to recollect, and* ***had written*** *purposely that she might think me usually employed in such an idle way."(I, 159)*	*"… arătîndu-I cîteva bucățele de hîrtie rupte, pe care* ***mîzgălisem*** *special niște versuri, ca să creadă că asta-mi era ocupația." (I, 157)*

Utilizarea formei de Past Perfect în acest tip de relativă poate argumenta valoarea sa experiențială și, implicit, anterioară, detectabilă în contextul dat.

În exemplele 400, 401 și 402:

(400) ***"****I had so much to think of, of the dangers I now doubted not I* ***had escaped****, of the good friends I* ***had left****, and my best friends I was going to, and the many things I had to relate to you; that I the less thought of the way, till I was startled out of my meditations by the sun beginning to set, and still the man driving on, and his horses in a foam;" (I, 134)*

"Îmi umblau atîtea și atîtea gînduri prin minte, pericolele de care nu mă mai temeam, și nu mai încăpea acum îndoială că ***scăpasem*** *de ele, bunii mei prieteni de care abia* ***mă despărțisem****, mă gîndeam la dragii mei părinți, către care mă duceam. Aveam multe să vă povestesc, încît m-am gîndit mai puțin la drum, pînă cind am fost trezită din gîndurile mele de soarele ce se lăsa la asfințit. Omul mîna mereu caii și aceștia erau o spuma." (I, 123)*

(401) *"Mrs Jewkes said, that was not the first mischief he* ***had done****."* *(I, 187)*

"Doamna Jewkes ne-a spus că asta n-a fost prima ispravă pe care ***a făcut****-o." (I, 193)*

(402) *"I am very sorrowful, and have a new reason to be so; for just now, as I was in my closet, busied in opening the parcel I* ***had hid*** *under the rose-bush…" (I, 262)*

"Sînt tare necăjită și am un motiv de a fi așa, căci chiar acum, pe cînd mă aflu în cabinetul meu, ocupată să desfac pachetul ***ascuns*** *sub tufa de trandafir…" (I, 295)*

relativa este de o factură specială întrucât nu păstrează în structura sa nici un pronume relativ.Observația conform căreia traducătorul reușește să găsească formula potrivită pentru o echivalare cât mai apropiată de versiunae originală rămâne valabilă numai în cazul exemplului 402. în celălalt caz, alăturarea a trei forme de Pefect Compus nu reușește să se concentreze asupra trăsăturii [+ anterioritate], ci sugerează doar forța narativă a frazei.

Chiar dacă în 399 unele momente ale temporalității indicative din limba engleză devin construcții gerunziale în limba română sau dispar cu totul (cum se întâmplă cu *which I had tried to recollect*), anterioritatea este semnalată la nivelul verbului *to write* care, și în textul original, are tot forma de Past Perfect.

Rămânând la nivelul interpretării sintactice a temporalității, vom prezenta valoarea de anterioritate proprie formelor de Past Perfect așa cum este detectabilă aceasta în completiva directă care transpune eșantioanele selectate din vorbirea directă a eroilor acestui roman. Vom considera exemplele 403, 404, 405:

(403) ***"****But they said, that as I* ***had owned*** *myself to be the servant of the squire* ***…"*** *(I, 143)*

"Dar ei au răspuns, că ***am recunoscut*** *doar singură situația mea de a fi în serviciul boierului …" (I, 135)*

(404) *"The daughter came up, and said, Mr Robert* ***had given*** *her a letter to give me…"(I, 135)*

"*A venit apoi fiica sus și mi-a adus o scrisoare, spunîndu-mi că i-o* ***dăduse*** *pentru mine, domnul Robert." (I.125)*

(405) ***“Why, I thought,’says Mr B.,’that I had satisfied** you about her…” (I, 127)*

*“- Păi, am crezut, spuse domnul B., că te-**am informat** despre ea, …” (I, 114)*

În exemplele 403 și 404 raportarea are drept subiect persoana a treia a singularului și, respectiv, a pluralului și face parte din textura narativă a romanului epistolar analizat, în timp ce în 405 subiectul reia convingerile proprii ale eroinei, gândite într-un trecut anterior momentului de desfășurare a discursului, care se suprapune aici cu momentul de referință.Două dintre versiunile românești se bazează pe formele Perfectului Compus, fără a se reliefa trăsătura [+anterioritate] din textul bază.

5.2.1.5. *Valoarea frecventativă*

Trăsătură exclusiv aspectuală, frecventativitatea apare și în colocație cu perfectivitatea raportată la un interval de referință situat în sfera trecutului.

În cazul corpusului studiat am constatat un număr relativ redus de astfel de forme compozite și, spre deosebire de celelalte forme temporale, cele de Past Perfect nu descriu nici o situație iterativă, ci doar trei sau patru cazuri de habitualitate.

În exemplele ce urmează vom observa că din cele trei exemple înregistrate, două își construiesc nuanța semantică în atenție în jurul adverbului nedefinit de frecvență *often*:

(406) *“Mrs Jewkes came up, and wanted me sadly to sing her a psalm, as she **had** often on common days **importuned** me for a song upon the harpsichord, which I always declined, because of my sad situation.” (I, 178)*

*“Doamna Jewkes m-a rugat să-i cînt un psalm, după cum adesea, în timpul săptămînii, îmi **cerea** stăruitor să-i interpretez, cîte ceva la clavecin. Din pricina întristării mele, o refuzam întotdeauna.” (I, 183)*

(407) *“Often and often, she told me, she **had searched** every place she could think of, for writings, to no purpose till now.(I, 264)*

*“M-a informat că de nenumărate ori **a răscolit** toate colțișoarele pentru a găsi scrisorile mele dar pînă acum, totul a rămas fără succes.” (I, 297)*

Primul exemplu ilustrează capacitatea formei de Past Perfect de a acoperi același segment al axei cronotetice ca și forma de Past Tense. Formele de Past Tense- *came up, wanted*- antepuse contextual celei de Past Perfect, precum și forma postpusă *declined* alcătuiesc fundalul unui cadru în care este implantată o anumită formă de Past Perfect folosită, probabil, pentru sublinierea anteriorității, iar înțelesul său se asociază direct cu forma de Past Tense, precedată în distribuție de un alt adverb nedefinit de frecvență *always*.

Versiunea română scindează tocmai această relație de interdependență stabilită de Past Perfect și Past Tense care, în mod evident, acoperă același segment al temporalității.

Exemplul următor accentuează caracterul frecventativ al situației în primul rând prin mijloace stilistice, întrucât construcția adverbială deține poziția frontală la nivelul frazei. Această amplasare a construcției adverbiale, a cărei structură din limba de bază descrie o repetiție, poate sugera și o uitare din partea vorbitorului dar și insistența în repetarea acțiunii de către subiect, repetare care nu s-a materializat în rezultatul intenționat de acesta.

Ca și în cazul exemplului anterior, și în cazul exemplului anterior, și aici valoarea stilistică intenționată de autorul scrisorii este atenuată de versiunea în limba română, unde poziția inițială în frază o deține construcția verbală și nu cea adverbială.

Ultima situație în care se află nuanța de repetabilitate a unei situații nu est deosebit de interesantă decât sub aspectul modalității de subliniere a caracteristicii în discuție.

Astfel, având în vedere cele exemplificate anterior, frecventativitatea devine repetabilitate și este reliefată de construcția adverbială *in two or three instances*. Versiunea în limba română nu stârnește obiecții, întrucât echivalarea a respectat atât raportul temporal de anterioritate cât și trăsătura aspectuală exprimată prin instrumente lexicale.

(408)	*"This alarmed me prodigiously; and the more, as **I had seen**, in two or three instances, that this honest heart could keep nothing…"(I, 193)*	*"Spusele ei m-au alarmat foarte tare cu atît mai mult cu cît **văzusem**, de vreo două ori, că inima lui așa de cinstită nu poate tăinui nimic…" (I, 201)*
(409)	*"…'The perverseness and contradiction, I have too often seen, even among people of sense, as well as condition, in the married state, **had prejudiced** me against it'…" (II, 466)*	*"Perversitatea și contradicția, pe care le-am văzut adesea chiar în rîndul oamenilor de bun simț, mă refer la cei căsătoriți, m-**au făcut să** fiu în contra…" (II, 239)*

Formele de Past Perfect înregistrate în această subdiviziune au demonstrat aceleași forme ale perfectivității ca și formele de Present Perfect Simple. Aceast paralelism înregistrat la nivelul formelor perfective poate fi explicat prin soluția propusă de Klein (1992:551), care descompune forma de Present Perfect în două componente: una semantică și una pragmatică. Componenta semantică este cea care este caracteristică tuturor formelor perfecte, in vreme ce componenta pragmatică este răspunzătoare de amplasarea în domeniul temporalității.

5.2.2. *Past Perfect Continuous*

Din cele aproximativ șase sute de forme temporale care au constituit banca de date examinate pentru alcătuirea corpusului, cel mai mic număr de situații de întrebuințare l-au înregistrat formele de Past Perfect Continuous.

5.2.2.1. *Valoarea narativă*

Cele două exemple prezentate ilustrează forța narativă a formei de Past Perfect Continuous. În ambele cazuri extrasele aparțin discursului raportat, autorul scrisorilor povestind evenimente petrecute deja.

În exemplul 410 forma de Past Perfect Continuous apare într-o propoziție principală îndeplinind rolul de timp absolut:

(410)	*"My good master, (…) **had been writing** to Mr. Longman." (II, 386)*	*"Bunul meu stăpîn (…) **a scris** domnului Longman."(II, 132)*

Din punctul de vedere al normelor gramaticale, recurgerea la această formă într-un astfel de context este nejustificată. În sprijinul acestei afirmații se pot aduce două argumente. Unul dintre ele ar fi faptul că nu există un alt timp al trecutului față de care să se facă raportarea, pentru că tipul de propoziție în discuție este propoziția principală. Celălalt argument constă în inexistența unui alt element al temporalității subiacent verbului care să sprijine forma tempo-aspectuală în atenție.

Versiunea în limba română rezolvă acest caz prin traducerea formei de Past Perfect Continuous prin Perfectul Compus, corespondentul din limba română asociat în toate cazurile cu forma de Past Tense.

Componenta temporalitate în cazul acestei întrebuințări a formei de Past Perfect Continuous a fost dominantă și justifică echivalarea cu Perfectul Compus.

În cazul exemplului următor, forma în discuție este întrebuințată într-o secvențialitate de evenimente:

(411)	*“She immediately laid her hands upon it: for she* ***had been looking*** *through the key-hole, it seems.” (I, 263)*	*“A pus imediat mîna, pe pachet, pentru că probabil se* ***uitase*** *pe gaura cheii.” (I, 295)*

Întrebuințarea formei de Past Perfect Continuous într-un astfel de context este justificată de existența unei predicații cu rol de referință -*laid*-; cât despre trăsătura aspectuală a progresivității care ar putea implica durata -*de a se uita*-, este dificil de aflat un reper adverbial al progresivității. Tocmai lipsa acestui reper a determinat traducătorul să recurgă la forma de Mai Mult ca Perfect fără nici un alt element complementar necesar pentru echivalarea trăsăturii aspectuale a progresivității din textul de bază.

Folosirea formelor tempo-aspectuale analizate în această subsecțiune demonstrează o mare flexibilitate a acestora la nivelul discursului epistolar romanesc din secolul al XVIII-lea.

5.3. Concluzii

Prezentarea formelor tempo-aspectuale cuprinse în acest capitol se poate sintetiza în câteva observații cu caracter general.

Astfel, atât timpurile absolute cât și cele referențiale prezintă o proporționalitate a ocurenței. Formele tempo-aspectuale simple înregistrează patru valori comune: narativă, experiențială, de anterioritate și frecventativă. Dintre acestea, doar prima este exclusiv temporală, toate celelalte subsumând componentei temporale și trăsături aspectuale. O valoare specifică formei de Past Tense Simple este cea care exprimă modestia și al cărui corespondent în limba română este imperfectul de aceeași factură semantică.

În cazul formei de Past Pefect, valoarea particulară proprie este cea rezultativă, nunață aspectuală comună și formelor de Present Perfect.

Simetria caracterizează și formele continue ale acestui domeniu temporal, căci atât Past Tense Continuous cât și Past Tense Perfect Continuous descriu câte o singură valoare pragma-semantică și anume valoarea narativă.

Vom finaliza observațiile privind întrebuințarea și valorile formelor care acoperă acest segment al axei cronotetice cu câteva remarci asupra posibilităților de echivalare ale acestor forme, așa cum au fost ele oferite de traducătorul volumului interpretat.

În cazul formelor de Past Tense Simple s-a recurs în repetate rânduri la Perfectul Compus (cf. unor exemple ca 298, 306, 308) și la Imperfect (cf. unor exemple ca 356 și 358).

În echivalarea formelor de Past Tense Continuous a predominat forma de Perfect Compus; pentru exemplificare am selecționat exemplul 315.

Past Perfect Simple a fost echivalat în cele mai multe dintre situații prin Perfectul Compus, conform exemplelor 366, 370 a) și 373b) și prin Imperfect conform exemplelor 369, 370 b) și 373 a).

Pentru Past Pefect Continuous s-a recurs într-un caz la un Perfect Compus care justifică nuanța preponderent temporală în detrimentul celei aspectuale, fără suport în versiunea originală. În celălalt caz s-a recurs la forma de Mai Mult ca Perfect pentru sublinierea de această dată nu numai a ordinii cronologice, ci și a perfectivității.

Folosirea diversificată, cu sau fără argumente lingvistice solide a formelor tempo-aspectuale aparținând sferei trecutului, a primit în limba română echivalențe corecte și, spre deosebire de celelalte situații prezentate în capitolul anterior, nu există cazuri de eludare a rezolvării unor probleme dificile de echivalare.

În exemplele selectate pentru acest capitol nu au fost înregistrate pasaje fără traducere în limba română.

CONCLUZII FINALE

Multitudinea valorilor proprii formelor temporale verbale ale indicativului a impus mai multe direcții de abordare explicitate prin natura aspectelor impuse de o asemenea tematică.

Viziunea triplană a perspectivei de cercetare a necesitat o descriere a realizărilor teoretice și practice privind achizițiile literaturii de specialitate în domeniul tempo-aspectualității și al discursului epistolar.

Pornind de la jaloanele teoretice prestabilite, am realizat, în partea finală a studiului, o analiză a temporalității discursului epistolar. Prin temporalitate am înțeles totalitatea valorilor asumate de formele tempo-aspectuale proprii indicativului.

Interpretarea temporalității s-a făcut pe baza studierii a aproximativ nouă sute de forme tempo-aspectuale extrase din romanul "Pamela".

La nivelul abordării teoretice a trăsăturilor gramaticale și semantice ale tempo-aspectualității se pot distinge, pe lângă numeroase corespondențe și un număr de caracteristici proprii fiecăreia dintre cele două limbi.

Corespondențele celor două sisteme verbale ale limbilor engleză și română se structurează în observațiile de mai jos, conform cărora ambele limbi:

1) sunt limbi temporale care dispun de un sistem stratificat de gramaticalizare a temporalității, divizat în timpuri absolute și timpuri relative;

2) apelează, pentru vizualizarea conceptului de timp, la o axă temporală secționată în trei segmente de dimensiuni diferite, aparținând prezentului, trecutului și viitorului. în această secționare prezentul este un interval cu două posibilități de interpretare: una restrânsă, conform căreia prezent este doar momentul vorbirii, moment mobil ce se deplasează odată cu vorbitorul și una extinsă, conform căreia prezentul este un interval compozit alcătuit dintr-un segment pre-prezent și de un altul post-prezent. Segmentul care precede intervalul acoperit de pre-prezent reprezintă domeniul trecutului sau al preteritului, iar segmentul care ocupă intervalul posterior zonei post-prezentului revine domeniului viitorului.

3) dispun, în plan formal, de tipare structurale care exprimă numai formele temporale ale prezentului și trecutului;

4) au dezvoltat o gamă largă de construcții perifrastice pentru localizarea tipurilor de situații în segmentul axial al viitorului;

5) exprimă semantica temporală printr-un sistem complementar celui verbal și anume, printr-o paletă de elemente ale temporalității care cuprinde, alături de adverb și locuțiunile adverbiale, conjuncții și prepoziții temporale, insuficient tratate in literatura de specialitate privind fiecare din limbile in discuție.

Dintre particularitățile limbii engleze vom preciza dezvoltarea unui sistem paralel celui temporal și anume, sistemul aspectual al progresivității, care are drept

rezultat imediat existența un număr dublu de forme tempo-aspectuale în raport cu cele din limba română.

Cât privește limba română, vom semnala, la nivelul temporalității, existența unui număr mai mare de forme tempo-aspectuale situate în segmentul preteritului, respectiv Imperfectul, Perfectul Simplu, Perfectul Compus și Mai Mult Ca Perfectul.

în domeniul aspectualității este dificil de trasat o paralelă între posibilitățile și mijloacele de exprimare a acestei categorii gramaticale, deoarece, la acest nivel, se pot avansa un număr egal de asemănări și de deosebiri.

Dintre asemănări vom preciza:

1) existența categoriilor de Aspect și Aktionsart;

2) superioritatea categoriei de Aspect în raport cu Aktionsart;

3) posibilitatea comună ambelor limbi de a lexicaliza nuanța frecventativă prin construcții perifrastice de tipul *to be in the habit of / a avea obiceiul să*.

Dintre diferențele care separă sistemele verbale ale celor două limbi vom specifica:

1) existența, în cazul limbii engleze a două subsisteme paralele, unul al perfectivității și un altul al progresivității perfective;

2) existența, în cazul limbii române, a Aspectului parțial gramaticalizat la nivelul modului indicativ, în cazul timpurilor aparținând trecutului și viitorului;

3) existența unui aspect de tip lexical sau semantic la care se poate apela în toate celelalte cazuri unde nu există distincții aspectuale formale.

Cercetarea efectuată a scos în evidență necesitatea unor precizări terminologice privind cei doi poli ai comunicării prin scrisori.

Ideile concluzive privind discursul epistolar romanesc ne conduc spre geneza acestuia și spre trăsăturile formale și de conținut. Astfel:

acest tip de roman nu a apărut întâmplător, ci a fost rezultatul multor achiziții literare anterioare, care pot fi exemplificate atât la nivelul literaturii engleze cât și la cel al literaturii europene;

formal, romanul epistolar este un tip complex și echilibrat de discurs care combină mai multe tehnici narative (cf. infra. 3.2.);

din punctul de vedere al conținutului, romanul epistolar poate fi tratat ca orice alt tip de proză narativă.

După sintetizarea informațiilor extrase din bibliografia consultată, am investigat valorile formelor temporale și a celor temporal aspectuale, concretizată în partea a treia a studiului. Deși faptele de limbă au fost grupate în funcție de formele temporale aferente celor două sfere, vom prezenta, cu titlul de concluzie, un sumar al valorilor

asumate de formele studiate, care include, printre altele, valoarea narativă, valoarea comentativă, frecventativă, dramatică și toate celelalte prezentate în continuare.

1. Valoarea narativă caracterizează, după opinia celor mai mulți specialiști, formele tempo-aspectuale absolute de Past Tense Simple și Past Tense Continuous; cu toate acestea există numeroase cazuri în care și formele relative pot îndeplini același rol narativ. Astfel, dintre formele tempo-aspectuale, valoarea narativă este exprimată prin:

* Past Tense Simple, în exemplele de la 298 la 315, iar cea de Past Tense Continuous prin doar trei exemple, respectiv, 356, 357 și 358;
* Present Tense Simple, conform exemplelor 25, 26, 26, 27, 28 și 29;

Dintre formele relative, pot îndeplini un rol narativ formele de :

* Present Perfect Simple, conform exemplelor de la 81 la 103 și Present Perfect Continuous, conform extraselor de la 183 la 187;
* Past Perfect Simple , exemplificabile prin extrasele de la 359 la 372 și Past Perfect Continuous, în exemplele 410 și 411.

2. Valoarea frecventativă sau habituală a formelor analizate înregistrează o largă utilizare, atât în cazul timpurilor absolute cât și al celor relative. Dintre formele tempo-aspectuale cu valoare frecventativă vom enumera:

* Present Tense Simple, conform exemplelor 45, 46, 47, 48, 49, 50 și Present Tense Continuous, cu exemplele 76 și 77;
* Past Tense Simple, în exemplele de la 340 la 352;
* Present Perfect Simple, în exemplele de la 172 la 182 și Present Perfect Continuous, în exemplele 193, 194 și 195;
* Past Perfect Simple, în exemplele 406, 407, 408 și 409.

3. Valoarea experiențială este ușor de ilustrat, deoarece mai puține forme ale sistemului verbal propriu modului indicativ au demonstrat capacitatea de a exprima experiența încercată de subiectul gramatical. Sublinierea trăirii experienței ca atare se realizează prin două forme tempo-aspectuale perfective și doar o singură formă temporală absolută:

* Present Perfect Simple, în extrasele de la 316 la 327;
* Past Perfect Simple, în extrasele de la 373 la 375;
* Past Tense Simple, în exemplele de la 133 la 156.

4. Valoarea rezultativă este, împreună cu valoarea continuativă, asociată trăsăturii semantice a perfectivității, fiind exemplificabilă prin trei forme tempo-aspectuale perfective:

* Present Perfect Simple, cu extrasele cuprinse între 157 și 171;
* Present Perfect Continuous, cu extrasele 191 și 192;
* Past Perfect Simple, cu extrasele cuprinse între 376 și 381.

5. Valoarea continuativă, asociată perfectivității, caracterizează numai două forme tempo-aspectuale, după cum urmează:

* Present Perfect Simple, cu extrasele cuprinse între 116 și 132;
* Present Perfect Continuous, cu extrasele 189 și 190.

6. Valoarea de antecedență este proprie, în limitele corpusului studiat, unei forme temporale absolute și unei forme relative:

* Past Tense Simple, în exemplele de la 330 la 339;
* Past Perfect Simple, cu extrasele cuprinse între 382 și 405.

7. Valoarea de viitor dispune de trei instrumente de exprimare reprezentate de formele tempo-aspectuale. Vizualizate din sfera prezentului, situațiile posterioare se pot gramaticaliza prin:

* Present Tense Simple, conform exemplelor 51, 52, 53 și 54;
* Present Tense Continuous, conform exemplelor 78, 79 și 80.

Când momentul/intervalul de referință este situat în domeniul trecutului și modalitatea de exprimare a raportului de posterioritate se schimbă, recurgându-se la forma de Past Tense Simple, după cum se poate vedea în exemplele 353, 354 și 355.

8. În unele cazuri se fac referiri la situații pentru care nu se stabilește, prin intermediul altor elemente ale temporalității decât cel al formei verbale, momentul/intervalul lor de desfășurare. În astfel de contexte se vorbește, in literatura de specialitate, de **valoarea nedefinită** a temporalității, care capătă forma de :

* Present Tense Simple, conform exemplelor 38, 39, 40 și 41;
* Present Perfect Simple, ca în exemplele de la 104 la 115;
* Present Perfect Continuous, în exemplul 118.

9. Valoarea descriptivă nu este subliniată de nici un reper temporal, în afara formei verbale și, spre deosebire de valorile descrise până acum, aceasta nu caracterizează decât două forme tempo-aspectuale:

* Present Tense Simple, conform exemplelor de la 30 la 37;
* Present Tense Continuous, conform exemplelor 70, 71, 72, 73, 74 și 75.

10. Valoarea performativă este proprie, asemeni următorelor două, în exclusivitate, formelor care actualizeaza momentul sau intervalul vorbirii. Astfel, aceasta valoare se poate exemplifica:

* în cazul formei de Present Tense Simple, cu fragmentele ilustrative de la 1 la 11;
* în cazul formei de Present Tense Continuous, cu exemplele 63, 64, 65 și 66.

11. Valoarea comentativă, care caracterizează construcțiile cu subiectul la persoana întâi, poate fi ilustrată prin :

* forme de Present Tense Simple, unde citatele argumentând valența comentativă sunt cuprinse între coordonatele orientative 12 și 17;
* forme de Present Tense Continuous, conform exemplelor 67, 68 și 69.

12. Valoarea de modestie, prin care intervalul de desfăşurare a predicaţiei, coincident în realitate cu intervalul discursului, este localizat într-un interval din trecut, pentru a atenua forţa actului de solicitare întâmpinat cu un posibil refuz, apare foarte rar în corpusul studiat şi poate fi exemplificată prin:

* Past Tense Simple, cu fragmentele 328 şi 329.

13. Cea mai flexibilă dintre toate formele tempo-aspectuale ale sistemului limbii engleze este cea de Present Tense Simple, care poate fi folosită pentru a pune în relief **valoarea dramatică** a unor situaţii anterioare intervalului de referinţă coincident cu intervalul discursului, conform exemplelor 42, 43 şi 44.

14. Valoarea statică nu caracterizează decât o singură formă temporală, cea de Present Tense Simple şi poate fi demonstrată de exemplele desfăşurate între numerele deordine de la 18 la 24.

15. Valoarea atemporală este gramaticalizată prin:

* Present Tense Simple, ca în exemplele de 55 la 62;
* construcţiile *shall/will + infinitiv* , ca în exemplele de la 291 la 296.

Am insistat în alcătuirea acestui portofoliu al valenţelor timpurilor verbale căci acesta a fost scopul fundamental al cercetării propuse. întrucât problema echivalării formelor tempo-aspectuale reprezintă una din preocupările subiacente ale analizei, vom exemplifica pentru fiecare dintre situaţiile de echivalare constatate, numai câteva cazuri reprezentative.

Am sistematizat următoarele tipuri de echivalări:

cu corespondent perfect, care păstrează toate dimensiunile semantice tempo-aspectuale ale mesajului din limba bază. Deşi sunt cele mai numeroase dintre situaţii, vom exemplifica doar cu fragmentele 7, 9 şi 31.

cu corespondent substituit, unde forma tempo-aspectuală din limba bază este înlocuită cu:

* o altă formă temporală - formele de Present Tense Simple sunt echivalate cu forma de Perfect Compus, ca în extrasele 26, 27, 30, 42, 43 şi 44;
* o formă aparţinând altui mod. Astfel:
  * Present Tense Simple este tradus prin Prezentul modului condiţional, conform exemplului 222;
  * Past Tense Simple este redat printr-o construcţie nominală, ca în exemplul 310;
  * Past Tense Continuous este echivalat cu construcţii nominale de tipul gerunziului, ca în exemplele 311 ş 312;
  * Past Perfect este echivalat cu o formă de participiu, conform exemplelor 300, 398, 402.

3)echivalări alterate, dintre care soluția propusă:

* păstrează forma verbală, cum se întâmplă cu exemple ca 20, 213 sau 216;
* este atât de mult alterată încât textul original nu mai poate fi recunoscut, ca în exemplele 232 ş 234;

4) echivalări trunchiate, ca în exemplele 6, 25 sau 130;

5) echivalări fără traducere, în extrase destul de numeroase la nivelul romanului, dintre care vom cita doar exemplele 115, 143, 187, 203, 206, 209 și 229. Pentru argumentarea relațiilor temporale în discuție am recurs la o traducere personală de echivalare pentru fiecare din exemplele extrase.

Abordarea valențelor timpurilor verbale în engleză și română a demonstrat capacitatea ambelor limbi de a exprima trăsături semantice dintre cele mai speciale dispunând de un portofoliu de mijloace gramaticale completat acolo unde se simte necesar de mijloace lexicale corespunzătore pentru sublinierea unor subtiltăți lingvistice particulare.

Gama diversificată valențelor temporale poate fi rezumată la următoarele categorii:

valențe proprii unui singur timp verbal:

* statică, pentru Present Tense Simple;
* dramatică, pentru Present Tense Simple;
* modestie, pentru Past Tense Simple;

2) valențe proprii unei forme tempo-aspectuale:

* performativă, în cazul formelor de Present Tense Simple și Present Tense Continuous;
* comentativă, în cazul formelor de Present Tense Simple și Present Tense Continuous;
* descriptivă, în cazul formelor de Present Tense Simple și Present Tense Continuous;
* continuativă, în cazul formelor de Present Perfect Simple și Present Perfect Continuous;

3) valențe proprii unei trăsături aspectuale:

* rezultativă, în cazul perfectivității;

4) valențe care suprapun componenta temporală și trăsături aspectuale:

* narativă, unde componenta temporală spațializată în sfera prezentului sau a preteritului se suprapune cu perfectivitatea sau progresivitatea;

* frecventativă, unde componenta temporală localizează predicația în sfera trecutului sau a prezentului, distribuind-o alături de componenta perfectivă și cea progresivă;
* experiențială, în limitele căreia se suprapune temporalitatea din sfera prezentului sau a preteritului cu dimensiunea aspectuală a perfectivității.

BIBLIOGRAFIE

1.	Abusch, D.,	(1993)	*Sequence of Tense Revisited: two semantic accounts of tense in intentional contexts*, University of Stuttgart
2.	Agard, F., B.,	(1970)	*The Contrastive Analysis of English and Romanian*, Bucharest University Press
3.	Agrell, S.,	(1908)	*Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte:ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*, Lunds Universitets, Ars skrift, new series I/IV.2.
4.	Allen, R.L.	(1966)	*The Verb System of Present-Day American English*, Mouton, The Hague
5.	Allerton,D. J.	(1979)	*Essentials of Grammatical Theory. A consensus view of syntax and morphology*. Routledge and Kegan Paul, London, Boston and Henley
6.	Avram, M.,	(1975)	*Adverbul mîine și timpurile verbale din sfera trecutului,* în SCL, XXVI, 2
7.	Bădescu, A.,	(1963)	*Gramatica limbii engleze*, Ed. științifică și enciclopedică, București
8.	Bîră, E.,	(1974)	*Main Future Expressions in English and Romanian*, în BRECAP 6, pp. 131-72
9.	Bach, E.,	(1981)	*On Time, Tense and Aspect. An Essay in English Metaphysics*, în Cole, P. (ed.)
10.	Barbu, N.I.,	(1950)	*Concordanța timpurilor în limba română*, în Cum vorbim, II, 1
11.	Bauer, G.,	(1970)	*The English 'Perfect' Reconsidered*, în Journal of Linguistics, No. 4. p. 190
12.	Baumgarten, K., Wunderlich,D.,	(1972)	*Vers une sémantique du système temporel de l'allemand*, în Langages, 26, pp. 95-116
13.	Baugh, A.,& Cable, T.,	(1991)	*A History of the English Language*, Routledge, London
14.	Belchiță, A.,	(1970)	*Flexiunea verbală în gramatica transformațională a limbii române*, în SCL, 21, pp. 171-203
15.	Benveniste, E.,	(1966)	*Le langage et l'expérience humaine*, în Problèmes de linguistique générale,

			Gallimard, Paris
16.	Berceanu, B.,	(1971)	*Sistemul gramatical al limbii române*, București
17.	Berea-Găgeanu, E.,	(1972a)	*Observații privind structura și evoluția viitorului în limba română*, în LR, XXI, 6, p.503-17
18.	Berea-Găgeanu, E.,	(1972b)	*Folosirea viitorului la cronicarii munteni,* în LR, II, p.111-24
19.	Berea-Găgeanu, E.,	(1974)	*Forme verbale de viitor cu auxiliarul "a fi" în limba română,* în LR, XXIII, 2, p. 97-111
20.	Berea-Găgeanu, E.,	(1979)	*Viitorul în limba româna*, teză susţinută in cadrul Universităţii București, multiplicată în Tipografia Universităţii București în 1979
21.	Berea-Găgeanu, E.,	(1981)	*Analiza corectă a timpurilor verbale*, în LLR, 7, nr.4, p.8-10
22.	Bertinetto, P.M., Bianchi, V., Higginbotham, J., Squartini, M.,(eds.)	(1995)	*Temporal Reference, Aspect and Actionality*, Vol. 1: Semantic and Syntactic Perspectives, Roesnberg & Sellier
23.	Bidu-Vrânceanu, A. et al.,	(1997)	*Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, Editura științifică, București
24.	Binnick, R.,I.,	(1991)	*Time and the Verb. A guide to Tense and Aspect*. Oxford, Oxford University Press,Canada
25.	Bolocan, Gh.,	(1968)	*Observații cu privire la viitor în limba română și bulgară*,în RS, XIV, p.199-207
26.	Bondarko, A.V., Bulanin L.L.	(1967)	*Russkji glagol*, Leningrad
27.	Bonnote et al.	(1993)	*Rôles des types de procès et du co-texte dans l'emploi des formes verbales de la narration*, în Langue française, 97, Larousse
28.	Bottke, K.,	(1960)	*Rumanian Imperfect, Perfect and pluperfect Indicative* în Orbis,IX, p.116-8
29.	Brîncuș, Gr.,	(1957)	*Sur la valeur du passé simple en roumain,* în Mélanges linguistiques, București, p.151-73
30.	Brunot, F.,	(1922)	*La pensée et la langue,* Masson, Paris
31.	Bugeanu, D.,	(1970)	*Viitorul cu HABEO în limba română , I,* în SCL, XXI, 6, p. 621-45
32.	Bugeanu, D.,	(1971)	*Viitorul cu HABEO în limba română, II,* în SCL, XXII, 1, p. 51-75
33.	Bull, R.A.,	(1965)	*An Algebraic Study of Diodorean Modal Systems*, în Journal of Symbolic Logic, vol. 30, 1, p. 58-64

34.	Bull, W.E,	(1960 /1963)	*Time, Tense and the Verb. A Study in the Theoretical and Applied Linguistics, with Particular Attention to Spanish*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
35.	Burnley, D.,	(1992)	*The History of the English Language.A source book,* Longman, London and New York
36.	Canavan, J.R.,	(1983)	*The English tense system: a study of temporal meaning and reference.*Bonn:Bouvier Verlag Herbert Grundmann
37.	Caron, J.,	(1983)	*Les régulations du discours. Psycholinguistique et pragmatique du langage,* Presses Universitaires de France, Paris
38.	Călărașu, C.,	(1971)	*Observații asupra valorilor mai mult ca perfectului în limba română în secolele al XVI-lea - al XVIII-lea,* în SCL, XXII, 2, p. 175-83
39.	Călărașu, C.,	(1977)	*Despre timpurile de relaţie în limba română*, în SCL, XXVIII, (ianuarie-februarie), 1, p. 37-47
40.	Călărașu, C.,	(1978)	*Consideraţii asupra concordanţei timpurilor în limba română*, în LL, vol III, p.337-44
41.	Călărașu, C.,	(1987)	*Timp, mod, aspect în limba română în secolele al XVI-lea - al XVIII-lea, București*
42.	Canarache, A.,	(1949)	*Concordanța timpurilor*, în CV, I, 8
43.	Canarache, A.,	(1965)	*Perfectul compus în texte narative*, în LR XIV, 6, p. 689-95
44.	Cazacu, B.,	(1954)	*Despre arta descriptivă a lui M Sadoveanu,* în LL, III, București, p. 23-4
45.	Cazacu, B.,	(1960)	*Considerații asupra limbii și stilului din "Nicoară Potcoavă" de Mihail Sadoveanu,* în Studii de limbă literară. Probleme actuale ale cercetării ei, București, p.111-92
46.	Chițoran, D.,	(1976)	*Report on the Romanian-English Contrastive Analysis Project*,în 2nd International Conference of English Contrastive Projects, Bucharest University Press, p.11-34
47.	Clonțea, P., Bantaș,A., Clonțea, D.,	(1996)	*Annotated English Literature. Eighteenth Century Prose,* Ed. Paralela 45
48.	Coșerio, E.,	(1978)	*La notion d'aspect*, în Recherches historiques. Etudes publiées par le Centre d'Analyse syntaxiques de l'Université de Metz, p.13-23

49.	Cole, P., (ed.)	(1981)	*Radical Pragmatics,* Academic Press, New York
50.	Collins Cobuild	(1990)	*English Grammar*, Harper Collins Publishers , London
51.	Collins Cobuild	(1996)	*Grammar Patterns 1: Verbs*, Harper Collins Publishers , London
52.	Combettes, B et al.	(1993)	*Introduction à l'étude des aspects dans le discours narratif*, în Verbum, 4, pp. 5- 48
53.	Comrie, B.,	(1985)	*Aspect*, Cambridge University Press, Cambridge
54.	Comrie, B.,	(1985a)	*Tense,* Cambridge University Press, Cambridge
55.	Cornilescu, A.,	(1974)	*Towards a Semantic Description of Tense and Aspect in English and Roumanian,* în BRECAP, 6, 43-140
56.	Cornilescu, A.,	(1978)	*Folosirea timpurilor în engleză și română*, în LMS, 1, p. 155-70
57.	Cornilescu, A., Chițoran, D.	(1994)	*The Theory of the Speech Acts*, Ed. Fundației "Chemarea", Iași
58.	Coteanu, I.,	(1990)	*Gramatică. Stilistică. Compoziție*, Ed. științifică, București
59.	Crăiniceanu,I.,	(1997)	*The Category of Aspect,* teză de doctorat susținută la Universitatea București, nepublicată
60.	Creția, P.,	(1954)	*Corespondenţa timpurilor*, în SCL, nr.3-4
61.	Crews F., Schor, S.,	(1989)	*The Borzoi Handbook for Writers,* Alfred A. Knopf, New York
62.	Cuddon, J.A.,	(1982)	*A Dictionary of Literary Terms,* Penguin Books
63.	Curtius, G.,	(1852)	*Griechische Schulgrammatik*, Prague
64.	Curtius, G.,	(1877)	*Das Verbum der griechischen Sprache*, I, 2e ed. Leipzig
65.	Cvasnii, M.,	(1970)	*Note despre unele valori ale imperfectului din limba română*, în Analele Universităţii București, Limba și literatura română, XIX, 2, p. 65-70
66.	David, J., Martin,R., (ed.)	(1980)	*La notion d'aspect*, Paris, Klincksieck,
67.	Declerck,R.,	(1984)	'Pure future' *will* in *if*-clauses, Lingua, 63, p.279-312
68.	Declerck,R.,	(1989)	*Tense in Discourse*, University of Leuven, Belgium
69.	Descles, J.-P.,	(1980)	*Construction formelle de la categorie grammaticale de l'aspect* în David, J., Martin, R., (ed.) La Notion d'aspect, p. 195-229

70.	Descles, J.-P.,	(1985)	"*Representation des connaissances. Archétypes cognitifs, schemas conceptuels et schemas grammaticaux*", Actes sémiotiques -Documents VII C.N.R.S.
71.	Descles, J.-P.,	(1989)	*"State, Events and Topology*", in General Linguistics, vol. 29, 3, Pensylvania State University Press
72.	Diaconescu, I.,	(1992)	*Sintaxa limbii române. Unitățile sintactice,* București
73.	Dimitrescu, F.,	(1957)	*Asupra caracterului impersonal și aspectiv al locuţiunilor verbale*, în SCL, VIII, nr.2, pp.151-7
74.	Diver, W.,	(1963)	*The Chronological System of the English Verb*, Word, 19, pp. 141-81
75.	Doody, M.,	(1974)	*A Natural Passion. A Study of the Novels Of Samuel Richardson,* Oxford at the Clarendon Press
76.	Doody, M.,	(1985)	*Introduction*, în Samuel Richardson, Pamela; or Virtue Rewarded, Penguin Books
77.	Dowty, D. R.	(1977)	*Toward a Semantic Analysis of Verb Aspect and the English 'Imperfective' Progressive* în Linguistics and Philosophy, Vol. I, pp. 45-77
78.	Dowty, D.,R.,	(1979)	*Word Meaning and Montague Grammar,* Reidel, Dordrecht
79.	Dragomirescu, Gh.,N.,	(1960)	*Adverbul și determinarea verbală în limba română,* în LR, IX, 4, p.33-40
80.	Dragoș, E.,	(1978)	*O categorie a discursului narativ - timpul*, în CL, 23, nr.2, p. 229-33
81.	Duțescu-Coliban, T.,	(1981)	*Towards a Definition of Aspects*, în RRL, 26, nr.3, p. 263-4
82.	Dubois, J., et al.,	(1973)	*Dictionnaire de linguistique*, Larousse, Paris
83.	Duchenes, R.,	(1971)	*Réalité vécue et réussite littéraire: le statut particulier de la lettre,*în Revue d'histoire litteraire de la France, Mars- Avril, nr.2
84.	Dumistrăcel, S.,	(1997)	*Expresii românești.* Institutul European, Iași
85.	Dumitriu, C.,	(1967)	*Observații în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect*, în LR, XVI, nr.4, p. 297-303
86.	Dummett, M.A.E., Lemmon, E.J.,	(1959)	*Modal Logics between S_4 and S_5*, în Zeitschrift für Mathematische Logik und Grundlagen der Mathematik, vol. 5, p. 250-64
87.	Ek, van J. and Robat, N.J.	(1984)	*The Student's Grammar of English,* Oxford, Basil Blackwell
88.	Enç, M.,	(1987)	*Anchoring Conditions for Tense*, în

Linguistic Inquiry, vol 18, p. 633-57

89. Evseev, I., (1974) *Semantica verbului.Categoriile de acţiune, devenire şi stare*, Ed. Facla, Timişoara

90. Fillmore, C.J., and D.T. Langendoen (ed.) (1971) *Studies in Linguistic Semantics,* Holt, Reinhart and Winston, New York

91. Fleischman, S., (1983) *From Pragmatics to Grammar. Diachronic reflections on complex pasts and futures in Romance*, Lingua, 60, p. 183 - 214

92. Fontaine, J., (1983) *Grammaire du texte et aspect du verbe en russe contemporain.* Institut d'études slaves, Paris

93. Forsyth, J., (1970) *A Grammar of Aspect*, Cambridge, Cambridge University Press

94. Frîncu, C., (1971) *Conjunctivul românesc şi raporturile lui cu alte moduri. Privire diacronică*. Teză de doctorat, rezumat, Universitatea "Al. I. Cuza", Iaşi

95. Fuchs, C., Leonard A.M., (1979) *Vers une théorie des aspects,* Mouton, Paris

96. Fuchs, C., (ed.) (1991) *Les typologies de procès*, Klincksieck, Paris

97. Gale, R., (ed.) (1968) *The Language of Time*, Routledge and Kegan, London

98. Genette, G., (1972) *Figures III,* Editions du Seuil, Paris

99. Georgescu, Al., (1956) *Unele probleme ale imperfectului*, în SG, vol I

100. Georgescu, Al., (1957) *Perfectul simplu în dialectul dacoromân*, în S.G., II, Bucureşti, p.29-52

101. Gheorghiu-Gâţă, A., (1993) *Le Futur Simple, Catégorie verbale complexe*, în R.R.L., XXXVIII, 6, pp.577-94

102. Gheţie, I., (1958) *Aspecte stilistice ale verbului la Nicolae Filimon,* în LR, VII, 1, pp.47-54

103. Ghinescu, F., (1975) *Forme perifrastice de perfectiv şi imperfectiv în limba română,* Teză de doctorat, rezumat, Universitatea Bucureşti

104. Gosselin,L., Francois,J., (1991) *Les typologies de procès: des verbes aux prédications,* în C. Fuchs (ed.), Les typologies de procès, Klincksieck, Paris

105. Graur, Al., (1955) *Observaţii asupra întrebuinţării timpurilor în româneşte*, în LL, I ,p. 134-6

106. Graur, Al., (1969) *Urme de aspect în româneşte*, LR, XVIII, 4, pp. 325-6

107. Grebe, P., (ed) (1966) *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache,* Der Grosse Duden, vol. 4, 2nd ed., Mannheim: Bibliographisches

Institut

108. Greimas, A.-J., Fontanille, J., (1989) *Avant-propos*, în Actes du colloque “Linguistique et Sémiotique I” tenu a l’Université de Limoges du 2 au 4 février 1989 sous la direction de Jacques Fontanille, Pulim / Benjamins, Limoges / Amsterdam / Philadelphia

109. Grimm, J., (1883) *Teutonic Mythology*. Vol. I., London: George Bell, Repr. New York, Dover, 1966

110. Grünbaum (1968) *The Status of Temporal Becoming,* în The Philosophy of Time, Gale (ed.)

111. Guillaume, G., (1929) *Temps et Verbe.Thèorie des aspects, des modes et des temps*, Paris

112. Guillaume, G., (1933) *Immanence et transcendence dans la catégorie du verbe.Esquisse d’une théorie psychologique de l’aspect* -în Psychologie du langage, Paris

113. Guillaume, G., (1965) *Temps et Verbe, suivi de L’Architéctonique du temps dans les langues classiques*, Paris, Champion

114. Guillaume, G., (1965) *Langage et science du langage*, Paris, Nizet; Quebec, Presses de l’Université Laval

115. Guțu-Romalo, V., (1960) *Repetiţia procedeu sintactic de exprimare a aspectului limba română,* în SCL,XI, 3, pp. 485-93

116. Guțu-Romalo, V., (1961) *Semiauxiliare de aspect?,* în LR, X, 1, p.3-15

117. Guțu-Romalo, V., (1962) *Formele verbale compuse,* în SCL, XIII, 2, pp. 191-99

118. Guțu-Romalo, V., (1968) *Le futur en roumain au XVI-XVIII*[e] *siecles,* în RRL, 5, pp. 427-31

119. Halliday, M.,A.,K., Hasan, R., (1976) *Cohesion in English*, Longman, London

120. Halliday, M.A.K. (1985) *An Introduction to Functional Grammar*, Edward Arnold, London

121. Harris, J., (1987) *Samuel Richardson*, Cambridge University Press, Cambridge,

122. Harvey, P., (ed.) (1975) *The Oxford Companion to English Literature*, Oxford at the Clarendon Press

123. Hârșan, E., (1978) *Studiu contrastiv al sistemului temporal în engleză și română*, în CercLLS, 2, p. 42-7

124. Heidler, P., (1910) *Zum Gebrauch der Tempora in Rumänischen* în “Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache”, Leipzig, p.1-73

125. Hermann, Ed., (1927) *Objektive und subjektive Aktionsart*, în I.F., XLV, p. 207-28

126. Hermann, Ed., (1936) *Aspekt und Zeitrichtung*, în I.F., LIV

127.	Hjelmslev Koschmeider	(1954)	*Essai d'une théorie des morphèmes,* Actes du quatrième Congrès international des linguistes
128.	Hoepelman, J., Rohrer, C.,	(1980)	*Déjà et encore et les temps du passé du français,* în J. David et R. Martin ed., La Notion d'aspect, Paris
129.	Holt, J.,	(1943)	*Etudes d'aspect*, în Acta Jutlandica XV/2, Copenhague
130.	Huddleston, R.,	(1984)	*Introduction to the grammar of English,* Cambridge, Cambridge University Press
131.	Huddleston, R.,	(1988)	*English Grammar - an Outline,* Cambridge, Cambridge University Press
132.	Ionescu-Ruxăndoiu, L.,	(1991)	*Narațiune și dialog în proza românească,* Editura Academiei Române, București
133.	Ionescu-Ruxăndoiu, L.,	(1995)	*Conversația: structuri și strategii,* Editura All, București
134.	Iordan, I.,	(1944/ 1975 ed.a II-a)	*Stilistica limbii române,* București
135.	Iordan,I.,	(1950)	*Adverbe de loc cu sens temporal*, în SCL,I, pp. 269-274
136.	Iordan, I.,	(1956)	*Limba română contemporan*ă, ed. II, București
137.	Iordan, I., Guțu - Romalo,V., Niculescu, Al.,	(1967)	*Structura morfologică a limbii române contemporane*, București
138.	Irimia, D,.	(1976)	*Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Junimea, Iași
139.	Irimia, D.,	(1987)	*Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Junimea, Iași
140.	Ivanov,V.,	(1989)	*Ritmul, spațiul și timpul în literatură și artă,* în Poetică, estetică, sociologie, Ed. Univers, București
141.	Ivănescu, G.,	(1948)	*Sintaxa limbii române,* Iași
142.	Ivănescu, G.,	(1957)	*Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indo-européennes,* în Mélanges linguistiques, București, p. 23-63
143.	Jackson, H.,	(1990)	*Grammar and Meaning. A Semantic Approach to English Grammar*, Longman, London and New York
144.	Jacobs,R.A.& Rosenbaum,P. S.,	(1968)	*English Transformational Grammar,* Waltham, Ginn & Co.
145.	Jakobsohn, H.,	(1926)	*Aspect und Aktionsart,* în Gnomon, II, p. 379-85

146.	Jakobson, R.,	(1957)	*Shifters, Verbal Categories and the Russian Verb,* in Selected Writings, Vol II, Mouton, The Hague, pp. 130-40
147.	Jakobson, R.,	(1964)	*Lingvistică și poetică*, în Probleme de stilistică, Ed. științifică, București, pp.83-125
148.	Jespersen, O.,	(1924/ 1965)	*The Philosophy of Grammar*, The Norton Library, W.W. Norton & Company. Inc., NY
149.	Jespersen, O.,	(1933/ 1964)	*Essentials of English Grammar,* University of Alabama Press
150.	Joly, A.,	(1987)	*Essais de systématique énonciative,* Presses Universitaires de Lille
151.	Joos, M.,	(1968)	*The English Verb. Form and Meanings*, The University of Wisconsin Press, Madison Milwaukee and London
152.	Kuhrt, W.,	(1991)	*Interpreting the Bible*, Grace Publication Trust, London
153.	Kenny,A.,	(1963)	*Action, Emotion, Will*, Routledge and Kegan Paul, London
154.	Kerbrat-Orecchioni, C.,	(1980)	*L'énociation de la subjectivité dans le langage*, Librairie Armand Colin, Paris
155.	Klein, W.,	(1992)	*The Present Perfect Puzzle*, Language, 68, p.525-52
156.	Klum, A.,	(1961)	*Verbe et adverbe . Etude sur le système verbal indicatif et sur le système de certains adverbs de temps à la lumière des relations verbo-adverbiales dans la prose du français contemporain*. Uppsala, Almqvist et Wiksell, (Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Upsaliensia I)
157.	Koschmieder, E.,	(1929)	*Zeitbezug und Sprache in Wissenschaftliche Grundfragen,* herausgegeben von R Hönigwald, XI, Berlin
158.	Koschmieder, E.,	(1934)	*Nauka o aspektach czasownika polskiego w zarysie*, Wilno
159.	Koschmieder, E.,	(1935)	*Zu den Grundlagen der Aspekttheorie*, în I.F., LIII, p. 280-300
160.	Kripke	(1958)	*Time and Modality*, Longman, London
161.	Kuhn, S.,	(1979)	*The Pragmatics of Tense*, Synthèse, 40
162.	Kurylowicz, J.,	(1956)	*L'apophonie en indo-européen*, Wroclaw
163.	Lakoff, R.,	(1970)	*Tense and Relation to Participants*, în Language, vol. 496, pp. 838 - 48
164.	Levițchi,L.,	(1962)	*Gramatica limbii engleze,* T.U.B., București
165.	Levinson, S.C.,	(1983)	*Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press
166.	Lewis, M.,	(1986)	*The English Verb: an exploration of structure and meaning,* Hove, Language Teaching Publications

167.	Lombard,A.,	(1939)	*Le futur roumain du type o să cînt*, în BL, VII, pp. 5-28
168.	Lombard, A.,	(1954)	*Le verbe roumain*, I, Lund
169.	Lombard, A.,	(1955)	*Le verbe roumain, II,* Lund
170.	Lyons, J.,	(1977/ 1988)	*Semantics,* Cambridge, Cambridge University Press
171.	Lyons, J.,	(1987)	*Introduction to Theoretical Linguistics,* Cambridge, Cambridge University Press
172.	Lyons, J.,	(1995)	*Introducere în lingvistică,* Editura științifică, București (traducerea în limba română de Al. Cornilescu)
173.	Mîinea, M.,	(1969)	*Un tip special de determinare verbală* ,în LR, XVIII, 6, pp. 527-36
174.	Madvig, J.N.	(1887)	*A Latin Grammar*. London: Parker and Co.
175.	Maingueneau, D.,	(1987)	*Nouvelles tendances en analyse du discours,* Hachette, Paris
176.	Maingueneau, D.,	(1991)	*L'énonciation en linguistique française. Embrayeurs, "temps", discours rapporté,* Hachette, Paris
177.	Mancaș, M.,	(1972)	*Stilul indirect liber în româna literară,* Editura didactică și pedagogică, București
178.	Mancaș, M.,	(1975)	*Valeurs de l'imparfait narratif dans la prose de Matei Caragiale*, în RRL, 20, nr. 5, pp. 527-30
179.	Mancaș, M.,	(1977)	*Timpurile verbale și analiza de text,* în LL*,* pp. 353-60
180.	Mancaș, M.,	(1979)	*Valorile timpurilor narative în proza românească dintre 1830-1880,* în Analele Universității București, Limba și literatura română, XXVIII, pp. 69-80
181.	Mancaș,M.,	(1983)	*Limbajul artistic românesc. Secolul al XIX-lea*, Ed. științifică, București
182.	Manoliu, M.,	(1964)	*Rapports temporels au niveau morphématique,* în RRL, IX, 5, p.521-9
183.	Marcus, S.,	(1985)	*Timpul*, Editura Albatros, București
184.	Martin, R.,	(1959)	*Toward a Systematic Pragmatics*, Amsterdam
185.	Martin, R.,	(1971)	*Temps et aspect. Essai sur l'emploi des temps narratifs en moyen Français*, Klincksieck, Paris,
186.	Martin, R., Nef, F.,	(1981)	*Temps linguistique et temps logique*, în Langage, 64, pp. 7-20
187.	Martin, R.,	(1983)	*Pour une logique du sens,* Presses Universitaires de France, Paris
188.	McCawley, J.,	(1971)	*Tense and Time Reference in English*, în

Fillmore,C.J. and D.T. Langendoen (ed.), Studies in Linguistic Semantics, Rinehart and Winston, New York

189. McCoard,R., W., (1978) *The English Perfect Tense-Choice and Pragmatic Inferences*, Amsterdam, North-Holland

190. Meillet, A., (1921) *Linguistique historique et linguistique générale*, I-II, Champion-Klincksieck, Paris

191. Meyer-Lübke, W., (1899) *Grammatik der romanischen Sprachen, III*, Romanische Syntax, Leipzig,

192. Mișan, A., (1970) *Categoria gramaticală a aspectului, Există aspect verbal in limba română*?, în CL, XV, 1, pp. 131-45

193. Mișan, A., (1979) *Aspectualitatea verbală în rusă și română*, teză de doctorat, Universitatea Cluj

194. Miclău, P., (1978) *La margine de timp sau timpul intern al semnului poetic* (la Blaga), AUBLLS, 27, 1, pp. 129-36

195. Mirska-Lasota, H., (1975) *Compatibilitatea verbelor românești cu exprimarea sensurilor aspectuale*, în SCL, 26, nr.4, pp. 383-9

196. Moens,M., Steedman, M., (1988) *Temporal onthology and temporal reference* în Computational Linguistics, 14, pp. 15- 28

197. More, T., (1965) *Utopia*, Penguin Books

198. Mourelatos, A., (1978) *Events, Processes and States*, în Linguistics and Philology, vol 2, n 3, pp. 415 - 34

199. Munteanu, R., (1974) *Cultura europeană în epoca luminilor*, Ed. Univers, București

200. Nedioglu, Gh., (1952) *Aspectul verbal*, în CV , IV, 4, pp. 11-14

201. Nicolaeva Stoianova, D., (1987) *Temporalitate și aspectualitate în limbile română și bulgară.* Teză de doctorat. Rezumat. Universitatea din București

202. Noyaux, C., (1990) *Structure conceptuelle, mise en texte et acquisition d'une langue étrangère,* în Langages, 64

203. Ogihara, T., (1989) *Temporal reference in English and Japanese*, teză de doctorat , University of Texas, Austin

204. Olteanu, T., (1974) *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea*, Ed. Univers, București

205. Onu, L., (1958) *Unele probleme ale imperfectului românesc*, în Omagiu lui Iorgu Iordan, București, pp. 645-61

206. Orza, R., (1969) *Primele încercări de a defini verbul și de a stabili o terminologie românească*, în CL 1, pp. 83-91

207.	Ota, A.,	(1963)	*Tense and Aspect of Present-day American English*, Kenyusha, Tokyo
208.	Pătruţ, I.,	(1964)	*Uniformizarea în sistemul morfologic; despre imperfectul românesc,*în CL,IX, 2, P.227-31
209.	Palmer,F., R.,	(1965)	*A Linguistic Study of the English Verb,* Logman, London
210.	Palmer, F., R.,	(1988)	*The English Verb,* Logman, London
211.	Palmer, F.,	(1971)	*Grammar*, Penguin Books -London
212.	Pamfil, V.,	(1973)	*Forme de trecut indicativ în limba română din secolul al XVI-lea și frecvenţa lor*, în CL,XVIII, 2, p. 205-17
213.	Pană-Dindelegan, G.,	(1971)	*Sintaxa limbii române. Partea I. Sintaxa grupului verbal*, Universitatea Bucuresti
214.	Papp, N.,	(1989)	*Future Time and Future Tense in English and Hungarian*, Annales, Sectio Linguistica, Tomus XX, Budapest
215.	Paraschivesu R.,	(1975)	*Opozițiile sistemului temporal verbal în limba engleza contemporană*, în CercLLS, [1], pp.246-50
216.	Partee,B.,	(1973)	*Some structural analogies between tenses and pronouns in English*, în The Journal of Philosophy, vol. 70, pp. 601-9
217.	Peculea, P.,	(1975)	*Verbul ca sistem în limba engleză* în CercLLS, [1], pp. 251-55
218.	Philippide, A.,	(1894)	*Principii de istoria limbii,* Iași
219.	Philippide, A.,	(1897)	*Gramatică elementară a limbii române*, Iași
220.	Poalelungi, Gh.,	(1960)	*Predarea timpurilor și a modurilor*, în "Gazeta învățămîntului", nr. 590, p.4
221.	Poghirc, C.,	(1953)	*Cu privire la aspectul verbal în limba română,* în LR,II, 6, pp 17-22
222.	Porzig, W.,	(1927)	*Zur Aktionsart der Indogermanischen Präsens- blidungen*, I.F.,XLV
223.	Poulet, G.,	(1949)	*Etudes sur le temps humain*, Plon, Edinburgh University Press
224.	Poutsma, H.,	(1926-1929)	*A Grammar of Late Modern English*, vol 1-4, Gröningen, Noordhoff
225.	Preda, I.A.,	(1970)	*Samuel Richardson*, în Dicționar al Literaturii engleze, Ed. științifică, București
226.	Preda,I., Leviţchi,L.,	(1968)	*Gramatica limbii engleze*, Ed. științifică, București
227.	Preda,I., Spăriosu,D.,	(1972)	*The Romanian Imperfect and its English Equivalents*, în BRECAP, 3, pp.113-200

228.	Prior, A.,	(1967)	*Past, Present and Future*, Oxford University Press, Oxford
229.	Quirk, R., Greenbaum, S.,	(1976)	*A University Grammar of English*, Longman, London
230.	Rădulescu, M.	(1960)	*Formele verbale perifrastice "a fi + gerunziul" în textele românești traduse din secolul al XVI-lea* în SCL, XI, p.691 și urm.
231.	Rădulescu, M.,	(1970)	*Prezentul istoric în "Istoriile domnilor Țării Rumânești"* în LR,XIX, 3, pp. 241-47
232.	Rădulescu,I., H.,	(1828)	*Gramatică românească,* Sibiu
233.	Reichenbach	(1957)	*The Philosophy of Space and Time,* New York
234.	Reichenbach, H.,	(1966)	*Elements of Symbolic Logic*, The MacMillan Company, pp. 288-98
235.	Richardson, S.,	(1980)	*"Pamela; or Virtue Rewarded",* Penguin Books
236.	Richardson, S.,	(1987)	*"Pamela sau virtutea răsplătită",* Editura Minerva, București
237.	Ricoeur, P.,	(1995)	*Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București
238.	Rohrer, C.,	(1981)	*Quelques remarques sur l'analyse de la forme progressive de l'anglais*, Langages, 64, pp. 29-38
239.	Rooryck, J., & Zaring, L., (eds.)	(1994)	*Phrase Structure and the Lexicon*, Dordrecht, Kluwer
240.	Rosetti, Al.,	(1926)	*Lettres roumaines de la fin du XVIe siècle et du début du XVIIe siècle,* București
241.	Rosetti, Al.,	(1968)	*Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București
242.	Sandfeld,K., Olsen, H.,	(1936)	*Syntaxe roumaine, I. Emploi des mots a flexion,* Paris
243.	Saurer, W.,	(1981)	*A Formal semantics of tense, aspect and Aktionsarten*, Ph.D. dissertation, University of Pittsburgh
244.	Sădeanu, F.,	(1973)	*Traces du passé composé absolu en roumain* în "Recueil", Lisbonne, pp. 315-20
245.	Sădeanu, F.,	(1976)	*Timp și concordanță privite confruntativ în spaniolă și română*, în SCL, 1, (ianuarie-februarie)
246.	Săteanu,C.,	(1972)	*Caracterul eterogen și asimetric al sistemului temporal adverbial,* în CL, XXVII, nr 1, pp. 67-74
247.	Săteanu,C.,	(1977)	*Opozițiile fundamentale ale sistemului temporal adverbial românesc,*în CL, XXII, nr. 1, pp. 77-86
248.	Săteanu, C.,	(1980)	*Timp și temporalitate în limba română*, Ed.

			științifică și enciclopedică, București
249.	Schibsbye, K.,	(1970)	*A Modern English Grammar*, Oxford University Press
250.	Schwyzer, E.,	(1950)	*Griechische Grammatik*, Münich
251.	Seidel, E.,	(1939)	*Zu den Funktionen der Vergangenheilstempora im Rumänischen*, în Bulletin linguistique, VII,
252.	Skeat, W.,	(1994)	*The Concise Dictionary of English Etymology*, Wordsworth, Hertfordshire
253.	Slama - Cazacu, T., (ed.)	(s.a.)	BRECAP 7 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project.* The Psycholonguistic Approach in the Romanian-English Contrastive Analysis Project, Bucharest University Press
254.	Smith, C.,	(1991)	*The Parameter of Aspect,* în Studies in Linguistics and Philosophy, vol 43, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht
255.	Spatt, B.,	(1991)	*Writing form Sources,* St. Martin's Press, New York
256.	Stoenescu, M.,	(1959)	*Teoria relativității*, pp. 34-7
257.	Stowell, T.,	(1993)	*Syntax of Tense*, în ms, University of California, Los Angeles
258.	Stowell, T.,	(1994)	*The Phrase structure of Tense*, în J. Rooryck & L. Zaring, (eds.), Phrase Structure and the Lexicon, Dordrecht, Kluwer
259.	Stowell, T.,	(1995)	*What Do the Present and Past Mean?*, în Bertinetto, P. M., Valentina Bianchi, James Higginbotham, Mario Squartini, (eds.), Temporal Reference, Aspect and Actionality, Vol. 1: Semantic and Syntactic Perspectives, Roesnberg & Sellier
260.	Streitberg, W.,	(1891, 1920)	*"Perfective and Imperfective Actionsart"* în Beitrege zur Geschichte der deutschen Sprache
261.	Streng, A.,H.,	(1972)	*Syntax, speech and hearing: applied linguistics for teachers of children with language and hearing disabilities,* Grune and Stratton, New York
262.	Sutherland, J.,	(1969)	*English Literature of the Late Seventeenth Century*, Oxford at the Clarendon Press
263.	Swan, M.,	(1981)	*Practical English Usage*, Oxford University Press
264.	Ștefãnescu, I.,	(1988)	*English Morphology, vol II,* T.U.B., București
265.	Tașcă, A.,	(1971)	*The Present Perfect and its Romanian Equivalents*, paper read at the RECAP Conference, Bucharest
266.	Taylor, B.,	(1977)	*Tense and Continuity*, în Linguistics and Philosophy, 1, pp. 199-220

267.	Tănase, A.,	(1966)	*Prefață* la Legăturile primejdioase sau Scrisori culese într-o societate și publicate pentru instruirea altor societăți, Editura pentru literatură universală, București
268.	Tedeschi, P., J., & Zaenen, A., (eds.)	(1981)	*Syntax and Semantics. Vol. 14: Tense and Aspect,* Academic Press, New York
269.	Tedeschi, P., J.,	(1981)	*Some evidence for a branching -futures semantic model*, în Tedeschi, P., J., & Zaenen,A., (eds.), *Syntax and Semantics*. Vol. 14: *Tense and Aspect*
270.	Toma, R.,	(1982)	*Epistemă, ideologie, roman: secolul al XVIII-lea francez,* Ed. Univers, București
271.	Toolan, M.J.,	(1991)	*Narrative. A Critical Linguistic Introduction,* Routledge, London and New York
272.	Trager, G.,L., & Smith, H., L.,	(1951)	*An outline of English Structure*, American Council of Learned Societies, Washington
273.	Trandafir, Gh.,	(1973)	*Categoriile gramaticale ale verbului în româna contemporană*, Craiova
274.	Trandafir, Gh.,	(1976)	*Valorile temporale ale formelor de viitor* în Analele Universitaţii din Craiova, VI, Seria ştiinţe filologice, pp. 15-8
275.	Twaddell, W., F.,	(1960)	*The English Verb Auxiliaries*, Providence, Brown University Press
276.	Vendler, Z.,	(1957)	*Verbs and Times*, în Philosophical Review, 66, pp. 143- 160
277.	Vendryes,J.,	(1921)	*Le langage*, Paris
278.	Vendryes, J.,	(1942-1945)	*Bull. Soc. Ling.,* Paris, t. 42, p. 84
279.	Vet, Co.,	(1985)	*Univers du discours et univers d'énonciation - les temps du passé et du futur*, Langue française, 67, pp. 38-57
280.	Vianu, T.,	(1943)	*Structure du temps et flexion verbale*, în BL, XI, pp. 5-17
281.	Vianu, T.,	(1968a)	*Mai mult ca perfectul și tehnica narațiunii*, în Studii de stilistică, pp. 92- 101
282.	Vianu, T.,	(1968b)	*Nicolae Bălcescu, artist al cuvântului,* în Studii de stilistică, pp. 202- 16
283.	Vianu, T.,	(1968c)	*Tehnica basoreliefului în proza lui Bălcescu,* în Studii de stilistică, pp. 198-201
284.	Vianu, T.,	(1968d)	*Prezentul etern în narațiunea istorică*, în Studii de stilistică, pp. 102-6
285.	Vianu, T.,	(1957)	*Problema stilistică a imperfectului*, în Problemele metaforei şi alte studii de stilistică, pp. 209-26
286.	Vlach, F.	(1981)	*La sămantique du temps et de l'aspect en anglais*, în Langages, 64, pp. 65-80
287.	Wald, L.,	(1969)	*Progresul în limbă. Scurtă istorie a*

			limbajului, Editura științifică, București
288.	Wald, L.,	(1974)	*Filozofia limbajului în opera lui James Harris*, în Probleme de lingvistică generală, vol. VI, Editura Academiei R.S.R., București, pp. 7-17
289.	Weinrich, H.,	(1964)	*Tempus*, Stuttgart
290.	Wilmet, M.,	(1980)	*Aspect grammatical, aspect semantique, aspect lexical: un problème de limites*, în J.David, R.Martin, eds., La notion d'aspect, pp. 51-68
291.	Wunderlich, D.,	(1970)	*Tempus und Zeitreferenz im Deutschen*, Hüber, Munchen
292.	Zacordoneț, A.,	(1961)	*Problema existenței aspectului verbal în limba română*, în "Analele Universității din Iași", științe sociale, VII, pp.89-98
293.	Zagona, K.,	(1990)	*Times as temporal argument structure*, University of Washington
294.	Zandvoort,R. W.,	(1962)	*A Handbook of English Grammar*, London
295.	Zdrenghea, M.,	(1978)	*Exista restricții selective în colocația timp-adverb de timp?*, în CL, 23, nr.1, p. 97-102
296.	Zdrenghea, M.,M.,	(1972)	*The Structure of the Present Tense in English and Romanian*, în BRECAP, 3, p.171-84
297.	Zdrenghea, M.,M.,	(1976)	*Elements of Contrast in the System of Tenses in English and Romanian*, în Chițoran, ed. pp. 235-44
298.	Zdrenghea, M.,M.,	(1981)	*A Study of the Tense Systems in English and Romanian,* University of Cluj Press
299.	Zdrenghea, M.,M.,	(1978)	*A Contrastive Approach to the role of the mark "State/Event" in the Tens-Time Adverbial Collocation* în Further Contrastive Studies. Bucharest University Press
300.	Zdrenghea, M.M.,	(1979)	*Some Observations on Tense Contrast in English and Roumanian*, în St. U.B.B., 24, 2, pp. 48-55
301.	Zwart, M.,	(1973)	*The Flow of Time*, în Space, time and Geometry, P. Suppes (ed.), pp. 131-56
302.		(1971)	BRECAP 1. *Bulletin of the Romanian-English Contrastive Analysis Project. The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Reports and Studies*, Bucharest University Press
303.		(1971)	BRECAP 2 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project*. *Monograph Studies*, Bucharest University Press
304.		(1972)	BRECAP 3 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Studies*, Bucharest University Press
305.		(1973)	BRECAP 4 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project, Contrastive*

		Studies in Phonetics and Phonology, Bucharest University Press
306.	(1974)	BRECAP 5 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Further Developments in Contrastive Studies*, Bucharest University Press
307.	(s.a.)	BRECAP 6 *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Contrastive Studies in the Syntax and Semantics of English and Romanian,* Bucharest University Press
308.	(1970)	*Dicţionar al Literaturii Engleze,* Ed. științifică, București
309.	(1963)	*Gramatica limbii române*, Ed Academiei R.S.R., ed. a II-a, vol. I
310.	(1989)	*General Linguistics*, vol. 29, 3, Pennsylvania State University Press
311.	(1987)	*Longman Dictionary of Contemporary English*, Longman, London
312.	(1970)	*Sistemele limbii*, Editura Academiei RSR, București
313.	(1960)	*Studii de limbă literară. Probleme actuale ale cercetării ei,* vol I, ESPLA, București

Sigle şi abrevieri

AUBLLS	Analele Universităţii Bucureşti, Limbi şi literaturi străine
BL	Bulletin linguistique, Faculté des Lettres de Bucharest, Copenhaga, Bucureşti
CercLLS	Cercetări actuale în domeniul limbilor şi literaturilor străine, 1978 (vol II), Acad. de Studii Economice Bucureşti
CL	Cercetări de lingvistică, Institutul de lingvistică, Cluj
CV	Cum vorbim - Revistă pentru studiul şi explicarea limbii române
LL	Limbă şi literatură, Bucureşti
LLR	Limba şi literatura română, Bucureşti
LMS	Limbile moderne în şcoală, Bucureşti
RRL	Revue roumaine de linguistique, Bucharest
RS	Romanoslavica, Asociaţia Slaviştilor din România
St.U.B.B.	Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Philologia, Cluj
SCL	Studii şi cercetări lingvisrtice, Revista Institutului de lingvistică din Bucureşti
SG	Studii de gramatică, Bucureşti

O călătorie prin timp este întotdeauna tentantă şi cine n-a visat să aibă o *maşină a timpului* care să-i permită să treacă prin el aşa cum vrea, înainte sau înapoi?

Marii filosofi ai lumii au fost la fel de tentaţi să-i cunoască secretele ca scriitorii sau ca noi, oamenii obişnuiţi.

Limba diferitelor popoare nu a putut nici ea rămâne indiferentă faţă de acest mister pe care credem cu toţii că îl cunoaştem şi a format categorii gramaticale care la început au fost strâns legate de conceptul de timp, pentru a se formaliza apoi treptat, devenind proiecţii lingvistice ale timpului cronologic, cu formalizări elaborate, pentru care lingviştii nu au ezitat să ne ofere modele specifice fiecărei limbi.

Este un univers complex prin care ne plimbă cartea doamnei Floriana Popescu, pentru a ne lăsa apoi să ne scufundăm în secretele utilizării timpului verbal în limba engleză.

Cel care doreşte să intre în acest univers temporal şi apoi să aprofundeze secretele utilizării timpurilor limbii engleze va găsi în această carte multe răspunsuri la întrebările pe care şi le pune.

HORIA HULBAN

ENGLISH LINGUISTICS SERIES

1

TEMPO-ASPECTUALITATE CONTRASTIVĂ

ISBN 973-99437-3-X

PREŢ: 70.000 LEI